

Libreria Puvill

LIBROS ANTIGUOS

Batets, 10 - BARCELONA 2 - España

197

55.000

2 roed.

DE VIRIS ILLUSTRIBUS

IN CASTELLA VETERI

SOC. JESU INGRESSIS

ET IN ITALIA EXSTINCTIS

LIBRI II.

AUCTORE

JOANNE ANDREA NAVARRETE.

BONONIÆ MDCCXCIII.

EX TYPOGRAPHIA SANCTI THOMÆ AQUINATIS
SUPERIORUM FACULTATE.

DE VIKING MUSEUM

IN CASTELLUM VIKING

SOC. JESU INGRASSIS

ET IN ITALIA

LIBRARY

AUGUST

JOHANN ANDREA HANKE

RODOLPH WIDENMANN

VERLAG

P R Æ F A T I O A

Eorum res gestas enarraturus, qui apud nos virtutum laude floruerunt non vulgari, illud ante omnia servare constitui, nihil ut huc afferrem, quod certum exploratumque non esset: et siquid aliquando non ita compertum occurreret, id ego vel omnino missum facerem, vel in medio certe relinquerem. Itaque ex iis, quæ dicam, nonnulla egomet vidi; multa ab aliis accepi, quæ viderunt ipsi; pleaque ex illis deprompsi literis, quæ in singulorum obitu ad reliquos provinciæ Socios dimittebantur. Quas quidem literas, cum a viris notæ probitatis et fidei conscriptæ fuerint, nemo jure suspectas habere poterit. Sed quoniam ex ejusmodi literis non paucae desiderantur, aliæque brevissimæ sunt, neque aliud vix continent, quam extremos decedentium actus; propterea quosdam ego prætermisi, quorum alioqui nomina haud postremum in hoc opere locum obtinere debuissent. In his Josephum Ontannonium censendum judico, Josephum item Martinegium, et Antonium Villafannium, veteranos et probatissimos Sacerdotes: lectissimos quoque juvenes Franciscum Pavonium, et Joannem Antonium Bellidum: atque ex Adjutorum numero Joachimum Ayerbium, et Augustinum Martinegium: quorum

facta colligere non licuit, ut in aliquam exactæ narrationis formam redigerentur; vel quia nullus ab initio ea perscripsit; vel quia temporum injuria, quæ fuerant scripta, perierunt. Non deerunt fortasse aliqui, qui hos, aut iis suppare in hoc Virorum illustrium catalogo requirant: sed exiguam rerum ipsorum notitiam assecutus, malui nihil de illis, quam parum scribere, ne præclaram, quam apud omnes obtinuerunt, virtutis opinionem narratione minus justa detererem. Inter eos vero, quorum acta recensenda suscepi, non alium tenere ordinem statui, nisi quem singulorum designat obitus, ut omnes, cujuscunque classis fuerint, eodem ego discrimine habeam, quo mors illos habuit. Eam autem operis partitionem commodissimam existimaui, si omnia duobus complectar libris: in quorum primum illos conjiciam, qui ante Societatis eversionem; in alterum, qui post illam defuncti sunt vita.

In verborum delectu sic studui esse diligens, ut non propterea multa non usurpaverim, quæ nusquam apud Ciceronem invenientur. Placet enim in hac parte sententia Cl. Edmundi Campiani, qui fidem catholicam, quam scriptis propugnauerat validissimis, apud Londinenses fuso deinde sanguine confirmavit. Is, cum Pragæ rhetoricam traderet, suos hortabatur auditores, ut quoad ejus fieri posset, Ciceronem exquisitissime referrent et exprimerent: nihilque extra illum assumerent, quod non ingens utilitas, aut necessitas flagitaret. Eam autem utilitatem interpretatur, cum vim, lucem, pon-

dus , securitatem apportet aliqua dictio , qua repu-
 diata , vel obscuritas , vel error , vel offensio non
 modica bonorum hominum jure timeri debeat. *Nempe* (ait cap. 5. de imitatione rhetor.) *apud Cicero-*
nem perpressio , non passio invenitur . Num propterea
Christiani non audebimus Christi passionem totidem literis
et syllabis enuntiare ? Per me quidem potius in Tiberim
omnia Ciceronis opera projiciantur , quam hujus unius dic-
tiunculae jactura fiat . Idemque existimat de vocibus
pœnitentia , sacramentum , testamentum vetus et novum ,
 quas constat non idem apud veteres significasse ,
 quod modo apud Christianos. Hujus ego disertissi-
 mi , sanctissimique viri exemplo non dubitaverim
 prædicta nomina , aliaque illis affinia recipere , quæ
 jam consensio fidelium , ipsaque verborum religio
 consecravit .

AUCTORIS PROTESTATIO

Quæcunque in his Libris referam de virtutibus, aut miraculis quorundam Virorum illustrium, ea me non alio sensu accipere, vel accipi ab ullo velle profiteor, nisi quo illa solent, quæ humana duntaxat auctoritate nituntur, ut Urbani VIII. decretis obediam, et S. R. Ecclesie, cujus est earum rerum iudicium, debitum præstem obsequium.

I N D E X

VIRORUM ILLUSTRIORUM

Quorum Vita in hoc Libro continentur.

Franciscus Atela.	Pag. 1
Joannes Baptista Cosius.	39
Emmanuel Amezqueta.	54
Josephus Fernanzius.	71
Antonius Salgadus.	81
Adrianus Antonius Crucius.	97
Emmanuel Lanza.	110
Emmanuel Cancela.	133
Josephus Joachimus Echaurius.	161
Augustinus Cardaverazius.	166
Joannes Martinus Zubiria.	219
Emmanuel Mazia.	224
Franciscus Xaverius Camus.	239
Josephus Aztina.	267
Gabriel de Barco.	277
Petrus Calatayudius.	284

INDEX
VIRORUM ILLUSTRUM
VIDIT

*D. Josephus De Bonis Clericus Regularis S. Pauli, &
in Eccl. Metrop. Bonon. Pœnit. pro Eminentiss. ac Re-
verendiss. Domino D. Andrea Cardinali Joannetto, Ord.
S. Benedicti, Congregat. Camaldul. Archiep. Bonon. &
S. R. I. Principe.*

Die 28. Januarii 1793.

IMPRIMATUR.

Fr. Aloysius Maria Ceruti Vic. Gen. S. Officii Bonon.

DE VIRIS ILLUSTRIBUS

IN CASTELLA VETERI

SOCIETATEM JESU INGRESSIS

ET IN EXILIO EXSTINCTIS

LIBER I.

FRANCISCUS ATELA.

In Cantabriæ oppidulo, cui nomen est Munguia, ortum habuit è parentibus nobilitate conspicuis Franciscus Atela, die decima quinta Maii, anno septingentesimo primo supra millesimum. Puerili ætate transacta, cum eleganter scribere didicisset, et arithmeticæ rudimentis esset imbutus, missus est Matritum, ubi munus in regiis officinis obtinuit, unde plurimos ad honoratiora quæque munia gradum fecisse, compertum est. Eandem sibi sortem Franciscus poterat polliceri, quippe cui et acris ingenii vis, et in expediendis quæ demandata essent, assiduitas et solertia inerat quam maxima. Sed divinæ providentiæ beneficio, cujus est homines, etiam per ignotas eis ambages, ad illud vitæ genus invitare, et allicere, quod unicuique maxime accommodatum sit ad salutem; postquam viam illam ad seculi honores pronam inierat, eidemque per aliquot annos institerat, cogitationes suas et consilia ad alia omnia convertit. Cœpit nimirum sedulo secum ipse reputare, præcepta spes altioris fortunæ quam facile posset eum deludere: si votis responderet eventus, quam pungentibus curarum aculeis esset interim exagitandus: demum, si terrena omnia è sententia succederent, quot quantisque periculis animæ salus esset objecta. His diu multumque perpensis, et adjunctis ad Deum precibus pro ipsius voluntate exploranda, tandem firmissime apud se constituit, ex incepto vitæ cursu in Societatem Jesu, tanquam ex obnoxio tempestatibus mari in

a

tu-

tutissimum portum, sese recipere. Sed vidit, simulque doluit, cum vigesimum jam ætatis annum excessisset, quin grammaticam ne à limine quidem salutasset, fieri nullo modo posse, ut Patribus Societatis latini sermonis expers adscriberetur: quare, ut hunc obicem quam primum è medio tolleret, animum induxit Villamgarsiam sine mora proficisci, ubi grammaticis præceptionibus quam citissime imbuendum se fore sperabat. Est autem Villagarsia (ut aliquam ejus loci notitiam præmittam, de quo loco sæpius meminisse opus erit) in late patentibus Vaccæorum campis oppidum non ignobile, cui multum celebritatis accessit ex ibidem erecto Societatis Jesu Collegio: in quo et Tirocinium constitutum erat, et Seminarium, pro adolescentibus Societatis ad omnem virtutem, et humanitatem informandis: pro externis autem discipulis Scholæ etiam erant percelebres, in quas pueri latine scire cupientes è remotis totius Regni provinciis frequentissimi conveniebant. Huc igitur cum venisset Franciscus, statim spinosa illa grammaticæ rudimenta summa cum aviditate devorare cœpit: tantaque animi contentione usus est, et tam strenuam in addiscendis præceptis, iisdemque exercendis operam adhibuit, ut brevissimo undecim mensium spatio latinæ linguæ cognitionem sit adeptus. Id cum Superioribus innotuisset, ipsique facto periculo, sic habere probassent, cumque de honestis illius moribus, et præclaris animi dotibus certiores jam facti essent; sollicitis ejusdem præcibus annuendum esse censuerunt: itaque in Societatem admissus est Villagarsie die decima tertia Februarii ann. 1723.

Tirocinium ingressus, licet jam esset ætate proventus, tamen propter Deum repuerascere non erubuit: nec solum ad Societatis regulas acta, cogitataque sua componere studuit, sed minutiora etiam perfectionis consilia, quæ primæ illius institutionis maxime sunt propria, et in quibus tanquam exiguis seminibus, spes magnarum olim frugum includitur, diligenter observabat. Illa rerum humanarum despicientia, quam, cum adhuc in Curia degeret, animo inseverat, non parum hic adolevit, easque radices egit, ut in uberiores deinde fructus excreverit. Altero probationis anno, ut ibi mos obtinuit, in Seminarium se transferre jussus, ut literis humanioribus vacaret, eas sic adamavit, ut non solum hic impense fructuoseque colue-

luerit, sed etiam cum severioribus disciplinis incumberet, multam in eis operam subsecivis horis collocaret: quo etiam tempore, ut copiosiore purioreque de Græcorum fontibus eruditionem hauriret, eorum linguam didicit. Absolutis studiis, in quibus semper et ingenii, et doctrinæ laude excelluit, et tertia probatione peracta, in id sedulo incubuit, ut demandata sibi munera, quam accuratissime posset, expleret.

Vallisoleti primum, in Collegio Ambrosiano studiorum inferiorum Præfectus designatus, humanitatem, et rhetoricam docuit. Cum autem sciret, boni Præceptoris eas esse partes, ut discipulos cum cæteros quoslibet, tum maxime ætate adhuc teneros ad pietatem cum literis jungendam excitet; nihil eorum prætermittebat, quæ in eum possent finem conferre. Nam occasione vel ex opportunis Auctorum, quos prælegebat, sententiis nata, vel aliunde quæsitæ, pueros ad amorem virtutis, et vitii fugam frequenter incitabat: et, quod maximum, ac efficacissimum incitamenti genus est, idipsum quotidiano suo exemplo efficere nunquam destitit. Apprime circumspectus et gravis, in vultu, in incessu, in totius corporis habitu singularem modestiam præferibat: sed tamen ita gravis, ut comitatis æque memor, suavissimis unumquemque verbis alloqueretur: unde discipulorum amorem pariter, ac reverentiam sibi conciliabat. Tantaque inter illos de Magistri virtute invaluit opinio, ut eorum quidam de Præfecto studiorum, ut assolet, cum altero colloquens, pervagatam de illo existimationem his verbis expresserit: *Magister noster in corde Jesu habitare dicitur*. Quod non tam veluti a puero dictum, quam a majoribus in pueros derivatum, accipiendum est. Deinde Aristotelis philosophicos libros ibidem interpretatus est tanto ingenii acumine, tanta soliditate doctrinæ, ut et ipse præclari Philosophi nomen sit adeptus, et auditores magno scientiæ apparatu è sua schola instructos emisit.

Demenso autem artium curriculo, cum jam ad altiora, ut moris erat, provehendus esset videretur, denuo rhetorica, et poetica tractare compulsus est. Cum enim Franciscus Rabagus, qui Provinciæ Castellaniæ tunc præerat, præstantissimum aliquem inter subditos disquireret, quem Villamgarsiam in Seminarii Magistrum destinaret; oculos in Atelam conjecit, qui tum

ob integritatem vitæ, tum ob politioris literaturæ copiam ap-
tissimus sibi visus est, sub cujus disciplina Societatis adolescen-
tibus et magna in literis fieret accessio, et de religiosæ perfe-
ctionis studio nihil decederet. Neque hoc gravissimi viri judi-
cium, qui in dignoscendis ac dijudicandis cujusque dotibus sa-
gacissimus erat, parum ad Atelæ pertinet commendationem. Is
autem nihil habuit moræ, quin imperata perficeret, sed Vil-
lamgarsiam veniens, dum suæ non parcit operæ, omnes injunc-
ti officii partes diligenter implevit. Illud in primis curavit, ut
et sua docendi, et discipulorum discendi ratio ad communem
Societatis studiorum rationem conformaretur. Deinde, ut juve-
nes singulorum verborum proprietatem, et continentis oratio-
nis venustatem ac elegantiam melius imbiberent, eos tantum
prælegebat Auctores, in quibus incorruptæ latinitatis succus, et
quasi sanguis continetur, hosque discipulis etiam in posterum
maxime commendabat: erga illos vero, qui fucatam dicendi ra-
tionem, seu verius garrulitatem consecantur, despectionem, et
odium inspirabat. Eumque industriæ suæ retulit fructum, ut
literis humanioribus, deterso si quod eis adhæserat luto, magnus
in Seminario Villagariensi nitor accesserit, qui deinceps ab hoc
initio magis increbuit, indeque in alias etiam per universam
Provinciam scholas emanavit. Denique, ut nullam amœnioris
culturæ partem negligeret, rudimenta Græcæ linguæ, in qua
jam ipse processerat, discipulis ibidem tradidit.

Inde Palentiam missus est, ubi Theologiam Scholasticam,
et Moralem alternis annis explicuit, domesticis de re morali
collationibus similiter præfuit, et eorum examini in Episcopi
Curia semper interfuit, qui Sacerdotia peterent, aut pro con-
fessionibus excipiendis essent probandi. His omnibus obeundis
muneribus tantam perspicacis ingenii subtilitatem, tam divitem
solidioris doctrinæ copiam ostendit, ut, quem ipse non quæ-
rebat, magnum omnium plausum, et acclamationem invene-
rit. Nec minore dicendi è suggestu laude præstitit, ad quod
munus multa SS. Patrum lectione instructus accessit: quare O-
rator doctus, eloquens, ac singulari animarum zelo præditus
apud gravissimos quosque semper audit. Ex iis Illustrissimus
quidam Episcopus, inter Hispaniæ Præsules præclaris dotibus
commendatissimus, cum de paræneticis quibusdam orationibus,
quas

quas Atela ad Virgines Deo votas habuerat, aliquid inaudisset, illas videndi desiderio captus est: quas cum legisset, ita probavit, ut eas sibi habere omnino voluerit. Ardentis ejus pro salute animarum studii, et fundatissimæ doctrinæ fama, cum longe ultra Palentinos fines excurreret, molestam illi per id tempus, et negotii plenam attulit occupationem. Infelix quædam femina Religiosa multum, quæ humana est infirmitas, de officio decesserat, et Palentiam ad quoddam Virginum Cœnobium est amandata. Hujus curam Supremus fidei Quæsitore Francisco Atelæ commisit, qui magnæ caritatis officia diu erga illam exhibuit, confessionibus ejus excipiendis, instructionibus, et consolationibus adhibendis. Quæ dum exequitur, non caritatis modo, sed patientiæ quoque præclara edidit documenta. Cum enim ad Cœnobium, ut jussa perageret, statis diebus accedebat; vel diutius expectandum, dum sibi aditus ad Religiosæ cellam pateret, unde ipsa pedem efferre ob nervorum contractionem non poterat; vel illiberaliter ab illis excipiebatur, quibus ingrata erat Atelæ ad id muneris designatio. At ipse nihil hæc pensi habens, molestias quaslibet imperturbato lætoque animo devorabat, dum feminam in rectam, a qua declinaverat, viam revocaret, revocatam in eadem confirmaret: in quo sane non inutilem operam collocavit.

Docendi munere perfunctum, cum Superiores aptissimum eum judicarent ad religiosam disciplinam promovendam, aliorum regimini destinarunt. Ac primum eidem Palentino Collegio præesse jussus est: ubi licet suam ad omnes curam extenderet, præcipua quadam solitudine in Societatis juvenes intendebat, qui recens e tirocinio digressi, illuc ad Philosophiam addiscendam commigrabant. Memini (quippe unus eorum ipse fui) quam ardentes faces et universis, et singulis admoveret, ut in studia literarum omni ope, atque opere incumberent, simulque nervos omnes contenderent, ne quid propterea de Christianæ Philosophiæ perfectione remitterent. Eos aliquando in privatum Sacellum evocatos ad solidarum virtutum amorem ferventi exhortatione incitabat: frequentius eorundem colloquiis, à prandio, et à cœna haberi solitis, intererat: ibique suavissimis verbis, opportunisque exemplis ex historia præsertim domestica desumptis, quales Societatis Scholastici esse deberent, quasi

quasi aliud agens, admonebat. Deinde Patribus, qui Vallisole-
ti in tertia probatione exercebantur, Instructor datus est; quod
munus virum exigebat, qualis erat Atela, scientia morali, et
mystica præstantem, et in omnibus Instituti nostri partibus ap-
prime versatum. Paucis post annis Collegium Pompelonense
administravit, in quo etiam religiosæ perfectionis, et literarum
studium, assiduamque in spiritualibus ministeriis operam mul-
tum promovit. Ubique autem, ut ab omnibus sibi subditis se-
culam domesticæ disciplinæ custodiam exigebat, ita etiam eo-
rumdem commodis attente invigilabat, atque, ut erat magno
excelsoque animo, liberaliter providebat. Cujus rei hoc unum
proferam argumentum. Postquam Palentini Collegii renuntia-
tus est Rector, de constituenda suburbana Villa cogitavit, in
quam Philosophi nostri feriatîs à schola diebus relaxandi ani-
mi causa concederent. Multæ, nec leves huic operi perficien-
do difficultates intercedebant, quæ minus constantem animum
ab incepto deterruissent. Nec deerant, qui Collegium ære jam
alieno gravatum, exædificatione illa magis obærandum fore ti-
merent. Sed Rector, spe illa fretus, quæ nunquam confun-
dit; et exemplo sibi proposito sanctissimi Fundatoris Ignatii,
qui in magnis etiam rei familiaris angustiis idem Romæ, at-
que in eundem finem effecit; quod jam inierat consilium, ur-
gere perrexit. Itaque pecunia ab amicis, et notis corrogata,
vineam cum adjuncto agro coemit, quam solido muro cinxit:
in ea domum, et Sacellum extruxit: pomariumque pulcherri-
mum plantavit, multis feracium, ac diversarum arborum or-
dinibus distinctum. Quæ omnia tam solícite properavit, ut
paucis post mensibus Philosophi in eam Villam consuetis va-
cationum diebus divertere potuerint; cum ante id tempus præ-
caria in eum finem domo uterentur, quæ perincommoda erat,
et cujus aditu externis hominibus non poterat interdici.

Sed quanquam splendore doctrinæ, et prudentiæ laude,
quarum in docendi, et gubernandi munere singulare specimen
dedit, magnam de se Franciscus opinionem concitavit; in re-
liquis tamen ministeriis, quæ ad spirituales animorum cultu-
ram maxime pertinent, nihilo minus commendabilem se præ-
buit. Dum scientiis docendis incumbibat, cui operi bonam
vitæ suæ partem impendit, mirabantur plerique, tantum tem-

poris ad juvandos in spiritu proximos homini superesse, quantum alii, ab literariis occupationibus liberi, invenire vix possent. Sed cum esset ingenio, ac doctrina præstantissimus, et in agendo navus et impiger; cum item otio desidi nihil concederet, quieti vero et honestæ recreationi non parum detraheret; discipulis quidem nulla in re deerat, aliis autem, ipsius opera uti volentibus, se se liberalissime commodabat. Itaque non modo confessionibus excipiendis, et habendis concionibus, sed visitandis etiam carceribus, et nosocomiis, interdum quoque sacris expeditionibus in circumjecta oppida obeundis omnes hominum ordines in via salutis adjuvabat. Postquam vero magisterii et gubernationis curis fuit expeditus, Pompelone Palentiam regressus, ibidem emendandis civium moribus, ac pietati fovendæ ad ultimam fere vitæ clausulam indefesse adlaboravit. Ibi, præter Congregationem, quam Bonæ mortis appellant, alteram etiam ei Superiores commiserunt, quæ Schola Mariana dicitur. Hanc magno populorum commodo sub initium hujus seculi erexit P. Hieronymus Dutarius, qui è literaria palæstra, in qua magno sapientium plausu versabatur, ad evangelizandum pauperibus prosiliens, plurimas Hispaniæ urbes sacris Missionibus lustravit, et Compostellæ felici, sed præcoci morte correptus est anno 1717, ætatis suæ 47. Quicumque suum illi Scholæ nomen dedisset, intra breve, ac definitum temporis spatium et testamentum condere, et generalem anteactæ vitæ confessionem facere tenebatur: scenicis actibus, taurorumque agitandorum spectaculis interesse, severe omnibus interdictum: aliisque id genus consiliis dirigebantur, quæ ad minuendum peccati fomitem, et virtutis augendum studium valebant quamplurimum. In eam nobilissimi Equites, gravissimi Sacerdotes, atque adeo Illustrissimi Episcopi adscribi petebant: nec ramen cæteri è plebe homines excludebantur, ut latius optimæ institutionis fructus effunderetur, qui sane uberrimus erat in ejus Scholæ alumniis, eumque ad ipsorum etiam domesticos, atque ad alios bene multos iidem derivabant. Neque solum in Societatis Collegiis, sed alibi etiam constituta erat Schola Mariana, ut Virovescæ, Secontix, Tydes, et Ponte Reginæ: quo plerumque aliquis è propinqui Collegii Patribus quotannis accedebat, ut Scholæ alumniis per spiritualia exercitia no-

vas adderet vires, ad Christiana officia perfectius adimplenda, et specialem Deiparæ Virgini cultum exhibendum.

His ergo Marianis Sodalibus, qui Palentia per amplum ac pulcherrimum pro ipsorum functionibus Sacellum excitaverant, cum præfectus fuisset Atela, omnes industriæ suæ vires eo contulit, ut ipsi ad piæ Sodalitatis regulas vitam suam componerent, et in virtutes uniuscujusque statui maxime proprias diligentissime incumberent. Nec parvum operæ suæ fructum referebat: nam Sodales illi, etsi conditione dispares, omnes tamen humilitatis, ac pietatis officia pari studio intra Scholam obibant, et extra illam modestia, et honestate morum inter reliquos cives facile dignoscebantur. Cum autem exercitiis S. Ignatii singulis annis, juxta instituti sui normam per octo dierum spatium vacabant, tunc enimvero ardens Patris Atelæ zelus emicabat. Ut enim spirituali eorum saluti majorem in modum consuleret, ipse suæ valetudinis curam negligebat: et in proponendis meditationibus, habendisque hortationibus, et instructionibus adeo laborabat impense, ut vires eum pene deficerent, opusque haberet interdum supra lectum tantisper decumbere, ut lassum defatigatione corpus reficeret; unde ad suos novo impetu, novoque conatu redibat. Atque his S. Ignatii exercitationibus non modo Marianæ Scholæ discipulos excoluit, sed multi etiam alii ejus opera inducti sunt, ut hoc præsentissimo remedio ad purgandos, et confirmandos in virtute animos uterentur. Unde longo annorum tractu quinquies quotannis, vel eo etiam amplius illa exercitia diversis auditorum classibus meditanda proposuit. Nam præter Scholæ Marianæ alumnos, et viri, et feminæ, et Scholastici Palentini, singuli eorum ordines singulis hebdomadis, magna frequentia in ædem nostram accurrebant, ubi sub Atelæ directione sacris commentationibus exercebantur, indeque in sua tecta multis onusti donis cœlestibus discedebant. Præterea, cum Illustrissimus Episcopus Andreas Bustamantius optime nosset Atelæ in hoc spiritualium armorum genere tractando dexteritatem, quotquot sacris erant Ordinibus initiandi, per plurimos annos ad eum sæpe remisit, ut prius sub illius ductu his exercitiis operam darent. Hi autem, dum consuetum Ordinationum tempus appetebat, magnis copiis Palentiam adventabant, eisdemque

que in Sacello Marianæ Scholæ congregatis P. Franciscus non modo prioris hebdomadæ meditationes gravissima dictione exponebat, sed multa etiam alia pertractabat, quæ Sacerdotii candidatis maxime convenirent.

Quod autem in his, aliisque publicis exhortationibus, et privatis etiam consiliis seminabat, postmodum copiose demittebat, cum ad confessiones audiendas pro sacro tribunali sederet. In quo sane ministerio illud magnam partem visus est obtinuisse, quod olim a Deo enixe fuerat deprecatus. Jam enim ab anno hujus seculi quadregesimo quarto, ut ex commentariolo autographo constat, quod ipse proprio sanguine, annuente Superiore, obsignavit, magna sibi bona cœlestia, et Spiritus Sancti dona flagrantissimis votis optabat, eademque a Deo, meritis Beatissimæ Virginis interpositis, instantissime deposcebat, ut heroica scilicet virtutum opera exequeretur. Ibi ergo inter alia multa, quæ humillime rogat: „Peto, inquit, „nulli unquam in tota vita mea præesse, nisi illis duntaxat „animabus, quas in ministerio audiendi confessiones, vel gubernandi, et dirigendi ad cœlum animas, Sacerdotalis jurisdictionis, et potestas sibi subjectas necessario agnoscit: a quo „Præsulatu tam longe sum ut abhorream, ut potius petam „plurimos mihi ejusmodi gubernandos assumere, hosque maxime pauperes, despectos, infirmos, afflictos, et quotquot „ob aliquam specialem necessitatem mea opera indigeant, „. Hæ preces, Apostolico viro dignæ, non irritæ cecidere: nam plurimi utriusque sexus, omnium ordinum, omniumque ætatum illum conscientiæ suæ arbitrum quæsierunt: multos, qui carcere, aut infirmitate detinebantur, ipse libenter conveniebat: plures etiam Sacras Virgines vel præsens voce, vel absens scriptis literis ad singulare virtutis studium inflammavit. Ut autem in hoc spirituali magisterio rectum teneret iter, et scopulos declinaret, in quos vel discipuli, vel ipsi etiam Magistri nonnunquam miserabiliter impegerunt, multam non morali modo, sed mysticæ quoque Theologiæ operam dedit. Nam præter alios Ascetas, tres illos celebres Ludovicos Granatensem, a Ponte, et a Palma; Godinium item, Jacobum Alvarum, et Regueram non tantum legerat, sed pene etiam imbiberat, eorumque compendia sibi comparaverat, ut ipsorum

præcepta, cum usus esset, haberet in promptu. His adjutus præsidiiis, adhibitoque frequenti ad Patrem luminum recurso, plures animas, quæ se ejus directioni permiserant, ad eminentem perfectionis gradum evexit. Quas inter ejusdem Francisci sororem commemorare non desinam, quæ in Lermensi Monasterio religiosas professam vitam, optimi fratris consiliis, quocumque epistolare commercium inierat, tam innocentis, et austere vitæ genus instituit, idque tam perseveranter, et humiliter tenuit, ut Deus illam multis, extraordinariisque donis cœlestibus cumulaverit.

Hi autem ex ordine secularium, qui frequenter ad eum, ut conscientiam deponerent, accedebant, non satis habebat ipse, si letales vitarent noxas, sed ad leves etiam cavendas, et ad virtutem sedulo consecrandam inducebat. In quo tam fructuosus fuit ejus labor, ut is, qui illorum confessiones interdum exceperat, absente videlicet, vel ægrotante Francisco, integerrimos eorum mores, et in æterna salute procuranda solertiam magnopere admiraretur. In iis erat innupta quædam femina, ad quam in spiritali via sine offensione dirigendam magna discretione ac prudentia, nec minore doctrina opus erat. Nam Deus hinc singularibus illam gratiis dignabatur; inde vero Dæmoni tantam adversus eam potestatem permiserat, ut (quod B. Eustochio Patavinæ, aliisque sanctissimis feminis, ac viris evenisse, gravissimi Scriptores hominum memoriæ prodidere) ipsam multis annis obsederit, atque miserandum in modum vexaverit. Sæpe enim eam aut in puteum præcipitem dabat, aut sublimem e trabibus suspendebat: nunc in longinqua, et prærupta loca brevissimo tempore deportabat, indeque citissime reducebat: nunc domi, marmoream veluti statuem, tanto pondere sistebat immotam, atque rigentem, ut illam dimovere loco, aut ejus saltem inflectere digitum robustissimi quique non possent: denique frequenter eam crudelissime diverberabat, dirisque torquebat modis, omnium scilicet distractione membrorum, tanto cum crepitantium ossium stridore, ut adstantibus horrorem pariter, et commiserationem incuteret.

Sed in his Diabolicis machinis dissolvendis ostendere voluisse videtur Deus, quantum P. Francisco dominium adversus

sus Satanam concessisset : aut illud certè significatum , testatumque mortalibus voluit , quam efficax nempe sit animarum ducis imperium , ad clientes suos e Dæmonum fraudibus , et insultibus liberandos . Nam quoties illa pia æque ac miseranda femina prædictis Diaboli insectationibus premebatur ; missa ad illam schedula , cui solum Atelæ nomen esset inscriptum , aut hujus etiam mandato per internuntium misso , ut e loco recederet , cui erat affixa ; statim tenebrionis miseri artes , et machinationes omnes in fumos abibant : ipseque vel abscedebat omnino , vel liberam saltem relinquebat , et expeditam feminam , quæ hos plerumque conflictus ingeminandis suavissimis Jesu ac Mariæ nominibus , aut alia quapiam pia exclamatione finiebat . Quoniam vero multoties haud ita facile internosceres , an mulier sponte sua , anne malignus hostis per ipsam quædam et loqueretur , et ageret ; Franciscus pro ea , quæ pollebat sagacitate ac prudentia , illius dicta factaque attentissime dispiciebat , omniaque ad sanctissimæ doctrinæ canones , et spiritualium Magistrorum regulas expendebat . Et postquam , rebus mature perpensis , opportunisque factis periculis invenit , mulierem , etsi a maligno spiritu obsessam ac divexatam , interius tamen Spiritu Dei agi , proculque ab omni fictionis labe paratam mentem habere ad cœlestes satus excipiendos et confovendos ; tunc omnem suam industriam ad illam excolendam et perficiendam adhibuit . Ipsa vero diligenti culturæ , ac divinis influxibus ita respondit , ut copiosum ediderit fructum vitæ non innocentis modo , sed pietatis etiam operibus plenæ , et christianis ornatæ virtutibus , inter quas illa eminebat , quam Macarius veri Christiani , alii Electorum propriam esse notam affirmant , humilitas nempe singularis : unde apud plerosque civium mulieris sanctæ famam obtinuit .

Atque hæc ego fusiore forsân calamo propterea persequor , non quod mulieris , quantumvis piæ , laudes texere decreverim ; sed quia Francisco nostro prudentiæ , et industriæ , necnon discretionis spiritum laudem , quæ nonnihil inde detrita est , asserendam fuisse censuerim : tum etiam eo vel maxime , quod ex hujus occasione feminæ dirigendæ , Deus eidem Francisco , licet jam sponte currenti , majus tamen ad perfectionem incitamentum adjecerit . Neque enim novum est , aut insuetum ,

ut cœlestis Pater, qui nonnumquam revelat parvulis, quæ abscondita sunt a sapientibus, hos etiam per illos aliquando instructos et admonitos velit. Prædicta igitur mulier, quæ scribere nunquam didicerat, sed Confessarii jussu literas eatenus depingebat, quantum sat erat, ut caperentur, epistolam ad Atelam dedit, quæ magnos huic ad virtutem animos addidit, ut mox dicam. Hic autem mulieris epistolam latine subjiciam, additis tantum interpunctionibus, quæ in autographo Hispano non extant.

„ Gratia Domini nostri nobis adsit, dilectissime in Christo Pater. Tuam in spiritualibus progressionem quam vehementer cupiam, haud equidem possim verbis exprimere. Si efficere possem, ut ipse in omnibus Angelus esses, æque nimirum in cogitationibus, ac verbis, et operationibus tuis; vel ut solam ossium coagmentationem haberes, cætera purus fores spiritus; novit utique Dominus, id me quovis etiam durissimo pacto effecturam. Cum autem intimam tui cum Christo unionem tantopere aveam, hæc tibi, quæ jam dico, proponenda censui. Humilis esto, silentii studiosus, tecum ipso in secreto cordis habitans, omnia hominum colloquia vana declinans, cum assidua mentis in Deum elevatione, cum profunda demissione ac reverentia, piaque ac sollicita intentione divini Servatoris nostri glorificandi. Conare, quantum poteris, ut emundatam conscientiam habeas per humilem confessionem, cum firmo emendationis proposito, magnaue detestatione, et ingenti dolore peccatorum omnium, expositis coram Deo universis ærumnis, et perturbationibus animi, ut ipse, quippe tam potens Rex, divini sui amoris radium emittat, quo eas mitiget, omnesque fallaces concupiscentiæ motus contineantur. Sensus item externos pariter, et internos caute custodias, ut ne rebus vanis inhæreas: magnam quippe perniciem incurret, quisquis inanibus phantasmatis immeretur: inde enim facile inclinabimus ad viliora, unde profectus nostri jacturam faciemus, et iratis ab Deo oculis aspiciemur. Cor tuum assidue lugeat, et sensus tanquam emortui sint ad risum. Esto diligens, nunquamque desidiosus in Dei servitio: nullius rei cupidus, nisi solius Dei gloriæ, et pro gloria Dei paratus ad quælibet toleranda. Præcipue vero dum

„ sac-

„sacris operaberis, divinumque persolves officium, omnem
 „aliam curam à te procul abigas, et cor tuum in utraque
 „functione Salvatoris Cordi copuletur, omni excusso torpo-
 „re ac desidia: et quanquam in reliquis etiam precibus, piis-
 „que exercitiis eodem te modo geras, oportet, singulari ta-
 „men studio in duobus prædictis istuc efficies: et ubique te
 „Domino offeras, ejusque Divinæ voluntati committas, ut
 „tanquam moderator omnium, quæ in te sunt, de iis pro
 „arbitrio suo et nunc, et in ævum omne decernat. Hæc om-
 „nia et alia, quæ egomet, ut sum adeo inepta, plane non
 „capio, Deus à te requirit. Id tibi demum edico, Deum
 „cor tuum exigere: absit itaque, ut per nos unquam stet,
 „quominus illud sibi præbeamus: quin potius in medio Cor-
 „de ipsius nostra itidem corda sistamus, ut omnes istorum
 „labes ipse, utpote flagrantissimus ignis, absumat in flammis
 „caritatis erga peccatores fratres nostros, et in flammis timo-
 „ris, ne unquam ab eo, quod sibi placitum fuerit, deficia-
 „mus, atque levissimorum quorumcunque defectuum vel um-
 „bram ipsam à nobis propulsemus; in flammis denique amo-
 „ris, quæ sunt videlicet pennæ, quibus simplicium adinstar
 „columbarum ad eminentem mysteriorum Dei contemplatio-
 „nem evolemus: quæ omnia à tam benigno Domino ita pror-
 „sus expecto. „

Has literas Franciscus, cum esset humilis, adeoque à
 quolibet etiam inferiore doceri paratus, et insuper in virtuti-
 bus proficiendi avidissimus, tanquam à Deo mitterentur, ac-
 cepit: eisque perlectis, ad ipsarum calcem hæc inter alia sub-
 junxit: „Vellem equidem modo creaturarum omnium, quæ
 „te, Domine, venerari noverunt, vires et facultates unus
 „ego continere universas, ut earundem singulas adorationes
 „et obsequia in unum cuncta conflarem, eorumque quasi suc-
 „cum ab omni admixtione secretum tibi tanquam tantillum
 „munusculum devoverem: nam revera minuta sunt omnia co-
 „ram te, o immensurabilis et infinita Majestas! sed minutias
 „nostras ipse aliquo in pretio habere, in eisque tibi compla-
 „cere consuevisti; cum utique scias, nos plura, potiorave præ-
 „stare non posse. Sed et cum minora quam pro viribus agi-
 „mus, quod malum, aut imperfectum sit, solitus es miseri-
 „cor-

„ corditer dissimulare, et quæ propius à perfectione absunt,
 „ paterna clementia et amore secernere, ut ea remunereris.
 „ Ego vero quam ad me mittis instructionem, quanta maxima
 „ possum reverentia suscipio. Tuum ipsius Cor immortales ti-
 „ bi pro tanto dono gratias habeat: Sanctissima Mater tua,
 „ et qui tuus putabatur Pater, eas tibi pariter agant: Sanctus
 „ item Michael, meusque S. P. Ignatius, et quotquot An-
 „ geli, Sancti, ac Justi precibus suis, ut hanc ad me hor-
 „ tationem dirigeres, effecerunt, grates tibi referant universi.
 „ Tu autem, liberalissime Donator, et Rex munificentissime,
 „ uberem et cumulatissimam gratiam mihi dona, ut quæcun-
 „ que misericorditer imperas, ipse perficiam. O si peccato-
 „ rum meorum penitus obliviscerere! O si me tandem è servitu-
 „ te mearum affectionum eximeres! O utinam me humilem
 „ efficias, mansuetum, caritate flagrantem, silentii studiosum,
 „ patientem, castum instar Angeli, sine macula vel umbra,
 „ quæ ne involuntarie quidem abhorreat ab Angelica ista vir-
 „ tute, quæ in pectore tuo adeo in honore est. Ipse quidem
 „ profiteor, me tuum esse, tuæque voluntati me totum per-
 „ mittere, ut mecum agas, prout tibi libitum fuerit: tantum-
 „ modo ita omnia disponas, ut tibi semper ego placeam,
 „ measque cogitationes, et consilia omnia ad gloriam tuam, et
 „ animarum commoda unice dirigam. Cælum ac terram tes-
 „ tor, ita me velle; tibi que omnibus animi mei viribus ita
 „ confirmo. Ipsa die Apparitionis S. Michaelis 1746. Opus
 „ manuum tuarum, tibi devotum = Franciscus Christi Cru-
 „ cifixi „.

Hæc nimirum erat aviditas, ardensque studium, quo Fran-
 ciscus suæ perfectioni inhiabat: hoc vehemens virtutum om-
 nium desiderium, et laudabilis sane conatus, quo illas à Deo
 exposcebat. Cum autem initium sapientiæ, quæ ipsa virtus
 est, verissima sit disciplinæ concupiscentia, non temere qui-
 vis inde conjecerit, multum in virtutibus profecisse, qui eas
 et tam ardentem ambiebat, et tam enixe à Domino efflagita-
 bat. Nec facile profecto fuisset, in excolendis perficiendis-
 que aliis, quod hactenus diximus, adeo strenuam, assiduam,
 fructuosamque operam collocasse, nisi foret ipse sui perfici-
 endi studiosus, et quotidianæ in virtutibus progressionis val-
 de

de sollicitus. De illius ergo virtutibus, quanquam non pauca sparsim jam indicavi, singillatim modo dicturus, eos in primis proferam testes, qui Franciscum intime noverunt: duos præsertim maxime incorruptos, quorum altero Franciscus, dum vixit, familiarissime usus est: alter Francisco per aliquot annos, eosque vitæ ipsius postremos, à sacris confessionibus fuit. Deinde, quod maximum ad faciendam fidem pondus habere debet, ex ejusdem Francisci commentariis haud pauca depromam. Ipse enim, attentos pietatis cultores imitatus, animi sui sensa, pia vota, præcipuaque Deo ferventius inservienti proposita sæpe in scriptis referebat, cum ne illa memoria exciderent, tum etiam ut vigilantiam excitaret, siquidem perscribendi sollicitudo studium augere solet observandi. Hæc autem scripta (quæ fors fortuna servavit, cum innumera alia et in communi illo præproperæ expulsionis naufragio, et in itinere Italico interierint) pleraque subscripta sunt proprio ipsius Francisci sanguine, quem ipse, inflicto sibi vulnere Superiorum permissu, è pectore eliciebat. Hispano idiomate conscripta sunt omnia, uno dempto latino, quod cæteris aliquanto est spissius: omniaque dignissima plane sunt, quæ integra excriberentur, cum suavissimos pietatis sensus erga Deum ac Sanctos, demississimam sui opinionem, infatigabilem juvandi proximos animum, et insatiabilem sitim propius ad Deum per crucem accedendi undique spirent. In fusiore gestorum ejus narratione locum obtinere poterunt non importunum: hic autem ego has veluti tabulas interdum exhibebo, ut ea confirmem, quæ de illius virtutibus jam dicam.

Imaginandi facultatem nobilissimam nactus erat Franciscus, qui hoc naturæ dono mirifice adjutus est, ad fidei supernaturalis perfectionem et vigorem augendum. In quæ enim objecta imaginationis suæ vim ipse dirigeret, illa non aspiciebat modo, sed penitus introspiciebat, et quasi manibus contrectabat. Cum autem, ratione duce, ipsaque fide magistra, phantasiam ille suam non solum à noxiis severe compesceret, sed ab inutilibus etiam rebus continere satageret, in altissimas fidei nostræ veritates, gravissimaque Religionis principia suas frequentissime cogitationes intendebat. Atque illa quidem non tantum firmissima mentis adhæsione credebat, sed attenta in-

super longaue meditatione contemplabatur. Indeque fiebat, ut de Deo, Deique operibus cum familiaribus colloqui in deliciis haberet: quibus in colloquiis tam alte nonnunquam rebus immergebatur divinis, ut pene extra se rapi videretur. Sæpius his in collocutionibus accidit, ut abrupto sermone, tacitus et immotus diu consisteret, eo tantum statux dissimilis, quod facies ejus alterna mutabatur variatione coloris, nunc rubei tanquam ignis, nunc adinstar ceræ subpallidi, juxta diversum scilicet flammæ illius accessum, sive recessum, à qua ipse agitabatur interne: eamque sanctam commotionem placidissimæ ut plurimum excipiebant lacrymæ, suavissimæque et iteratæ JESU, et MARIÆ invocationes. Etiam in vulgariibus vitæ socialis actionibus, Deum fide præsentem intueri ac revereri, ex modesta vultus, totiusque corporis compositione indicabat. In sanctioribus vero, præsertimque dum divinam offerret Hostiam, in qua offerenda horæ fere dodrantem impendebat, non facile dictu est, quantam gravitatem ac reverentiam exhiberet, cum etiam in adstantibus eam ipse excitaret. Cum autem Deum è cœlo sacerrimis verbis jam jam erat evocaturus, deincepsque dum præsentem in ara contuebatur, sacro quodam horrore ita corripiebatur, ut exterius quoque tremore concuti animadverterent, qui ei sacrificanti ministrabant: quod omnes vividæ illius fidei, summæque reverentiæ tribuebant. Peractoque sacrificio, ægre ferebat à colloquiis et amplexibus inhabitantis in se Dei vel tantillum impediti.

Excellens hoc fidei donum magnis ille precibus exoraverat, quippe in commentario illo latino, de quo supra meminimus, ita Deum per Virginem Matrem jam olim deprecabatur: „Peto fidem magnam, et pro ea confirmanda intelligentiam sacrarum Scripturarum, ut ab Ecclesia Catholica Apostolica Romana intelliguntur: et præterea humillimam subjectionem, piamque et intimam affectionem ad credendum omnia omnino revelata, et ab Ecclesia sancta proposita, ea nimirum amplectendo non solum humiliter, sed etiam devote, et amanter: ac proinde ex hac hora pro tota vita mea, et maxime pro supremo articulo mortis profiteor omnes articulos Symboli Apostolorum, et Athanasii, et quid
„ quid

„quid præterea vel continetur in Scripturis Sanctis, vel de-
 „finivit Ecclesia super omnem, et super quamlibet in parti-
 „culari materiam, vel punctum, quod sive ad fidem, sive
 „ad mores juxta ejusdem Ecclesiæ sensum quoquomodo per-
 „tinere videatur. Detestorque, et abominor omnes omnino
 „errores, hæreses, schismata, et quidquid ab Ecclesiæ regu-
 „la, quæ firmamentum est, et columna veritatis, quovis pac-
 „to vel latum unguem discedere videatur. „Hoc modo in
 fide fundatus, et stabilis, ita crevit in cognitione Domini nos-
 tri, et Salvatoris Jesu Christi, ut in hoc mundo nihil opta-
 ret ardentius, quam ut publicum suæ fidei testimonium Deo,
 Angelis, et hominibus exhiberet per acerbissimum, et imma-
 ne martyrium. Id ille sæpius testatus est familiarissimo suo;
 sed tam asseveranter, ac serio, ut sanguis, inter affirmandum,
 ad oculos, et genas, totamque faciem copiosius accurreret, qua-
 si jam effundi gestiret.

Spem fidei supparem à Deo perenni bonorum omnium
 fonte obtinuisse Franciscum, vel inde tantum conjiceres, quod
 animum ad egregia paratum, ab omni inani formidine va-
 cuum gerebat. Nimirum in eo factis expressum vidisses, quod
 S. Ignatius suis optabat in filiis: *ut se ipsi vincerent, timores-
 que ab sese omnes abjicerent, qui Dei fiduciam minuerent, im-
 pedirentque quominus spem omnem in uno Deo reponerent, ac lo-
 carent.* (Hist. Soc. p. I. l. 9.) Hoc præclarum consilium Fran-
 ciscus sæpius in actionem deduxit. Dum Collegium regeret Pa-
 lentinum, Villam, ut in loco significavi, a fundamentis ex-
 truxit, aliaque ad templi nitorem augendum, quæ mox di-
 cam, effecit; cum annuis Collegium illud redditibus tam mo-
 dicis uteretur, ut alendis Sociis vix unquam sufficerent. At
 Franciscus, cui pectus erat fiduciæ plenum, divinæ providen-
 tiæ thesauris confisus, quæ animo designaverat, eadem porro
 urgere non destitit. Nec tamen unquam propterea sibi subdi-
 tos minus liberaliter habuit: nam siquid interdum de Collegii
 arca in eos sumptus distraxerat, mox de largitionibus amico-
 rum, quos multos et opibus, et dignitate præstantes sibi conciliaverat, reponenda curavit. Cum autem divinam largitatem
 humanis, ac perituris in rebus tam prolixè beneficam experi-
 retur, magnas inde spes ejus vires accepit, ut in spiritualibus
 ma-

maxime sibi adfuturam esse confideret; cum ut ipse proficeret, tum etiam ut eos, quos in eisdem promovendos susceperat, recte dirigeret. Quidam e subditis, nescio quid rerum suarum consulturus, ad Franciscum accessit: is autem, auditis quæ proposita sibi fuerant, sacrum codicem arripit, ubi sors tulit, aperit, legit: paucisque lectis versiculis, subditus, quod sibi in præsentia maxime opportunum erat, accepit.

Ipse vero Franciscus cœlestia, et æterna bona, quæ Deus fidelibus servis daturum esse recepit, ut ardentè desiderabat, ita etiam sperabat fidenter, de iisdemque frequentissima, et suavissima intermiscebat colloquia. Omnes sensuum voluptates, quantumlibet innocentes sint et honestæ, omnia terrena solatia, quidquid denique in hac rerum universitate dulce, ac jucundum est, dum ad liquidissima supernæ patriæ gaudia conferret (conferebat autem sæpiissime) omnia, inquam, veluti puerilia oblectamenta, seu verius tanquam stercora reputabat. Frequentè proinde cum S. P. Ignatio solitus erat exclamare: Heu! quam sordet terra, dum Cœlum aspicio! In publicis ejus ad populum orationibus, quæ vel totæ de hoc erant argumento, vel saltem illud obiter attingebant, in alium mutari virum, seque ipsum excedere videbatur. Non raro tamen, licet singulari præditum eloquentia, verba illum deficiebant, ut auditoribus omnia significaret, quæ ipse de felicissima Beatorum sede, immensoque illo deliciarum pelago cogitatione comprehenderat. Multus fuit in evolvendis operibus, quæ sub Dionysii Areopagitæ nomine circumferuntur: et in eorum Auctorem præcipuo quodam ferebatur affectu, propterea quod de Deo, ac divinis magnifice loquitur, illiusque stilum eo de nomine adamabat, quod animum suum intime pervaderet, optimeque cum ipsius loquendi ratione congrueret: unde etiam ipse de Deo et altissime sentire, et optime sperare, non parum ex ea lectione didicerat.

Non ideo tamen spes illius impugnationibus caruit: quin potius ipse in adversariis suis fatetur interdum, magno se timore concuti, dum ea, quæ sibi a Deo obijcienda essent, reputabat; postremasque Dæmonis oppugnationes in suæ mortis articulo valde expavescere. Sed in his animi dimicationibus, assumens scutum fidei, in eo omnia tela nequissimi ignea extin-

tinguebat, sicque spem suam servabat illæsam. Nempe ad infinita Redemptoris nostri merita, et immensam ejus clementiam recurrerebat, cujus ad conspectum mala eum merita non amplius deterrebant. Id suis Francisci verbis, quibus hinc vilitatem suam, inde Dei misericordiam exaggerat, melius explicabo. Sic enim suis in codicillis scribit: „Et quoniam cœlestes Spiritus illi mundissimi, et purissimi admirentur, et „stupeant necesse est, si me viderint cœlos introeuntem, age, „Salvator humanissime, ostenta Redemptionem tuam, et „da novam gloriam Spiritibus illis beatissimis, novamque occasionem laudandi, et magnificandi inexhaustas et incomprehensibiles divitias misericordiæ tuæ, in salvando me, omnium utique impiorum impiissimo, sordidorum sordidissimo, et perditorum perditissimo. Sic fiet, ut me ad conspectum tuum in cœlorum sublimia deducto, resonet illa cœlestis „Aula novo cantico celebrante magnitudinem Redemptionis „tuæ, et miserationum tuarum inenarrabilem, quæ sunt profecto super omnia opera tua. „Tam ingeniosa est humilis in Deo fiducia, ut unde maxime timere quis posset, majus inde sperandi argumentum desumat.

Jam caritatem illius erga Deum ex iis, quæ in proximos propter Deum effecit, satisque in superioribus indicavi, nemo non agnoverit. Sed quoniam fieri profecto potest, ut cum quis aliis prædicaverit (quod vel ipse Gentium Apostolus pertimescebat) reprobis nihilominus efficiatur; non satis habebat Franciscus, si quam plurimos ad Deum prædicatione sua, aliisque Apostolicis ministeriis adduceret, nisi se ipse Deo, quam intime posset, conjungeret. Quam ut assequeretur conjunctionem, ea cavere solícite studuit, quæ illi quomodolibet adversantur, iisque pari solícitudine insistere, quæ ad eandem conflandam maxime juvant. Etenim viginti minimum ante obitum annis ex firmissima animi sententia proposuit (istudque propositum suo sanguine obsignatum testatumque voluit) Deo unice vivere, assiduaque vigilantia in eo inserviando excubare: omnia item oblectamenta sibi denegare, quæ Dei voluntati consentanea non esse dignosceret, eumque præ anima, et vita sua diligere. Quam vero diligens in his adimplendis propositis fuerit, quantumque inde profecerit, ex eo manifeste colligitur, quod

quod paucis post mensibus non jam proposito, sed concepto voto ad ea se obstrinxit, quæ magnam viri perfectionem, magnamque in Deum caritatem ostendunt. Hoc Francisci votum cum proœmio, quod ipse voto præmisit, quamvis longiusculum sit, hic juvat exscribere: sic enim, credo, melius apparebit, quanto Dei amore flagraret, quantoque peccati dolore tabesceret.

„ Altissime Rex, inquit, supreme, et immortalis seculorum
 „ Imperator, rerum omnium Creator omnipotens, Salvator An-
 „ gelosum, hominumque Redemptor, Electorum Glorificator,
 „ justusque vivorum, et mortuorum Judex! pulcherrimus uti-
 „ que, et amabilis es super omnem modum, cunctasque creatas
 „ excedis unus pulchritudines: quæ quidem omnes ad te adum-
 „ brata quædam lineamenta sunt, leniterque pressa vestigia, ex
 „ te tanquam exemplari, aut imagine substantiali tui Patris exor-
 „ ta. O prima totius pulchritudinis idea, et exemplar! Ego te
 „ adoro, non prout dignus es: quæ enim adorationes arcanæ,
 „ ineffabili, et plusquam supremæ Majestati tuæ non debentur?
 „ certus equidem sum, cuncta Beatorum obsequia eousque non
 „ attigisse. Verumtamen ego te, quantum eniti possum, adoro:
 „ et quidem, quod ad voluntatem, et intimum mei cordis affec-
 „ tum attinet, iis omnibus adorationibus, quæ tibi ab orbe con-
 „ dito exhibitæ sunt, atque per interminatam æternitatem sunt
 „ exhibendæ. Totis animi mei viribus odi, et execror non mo-
 „ do quidquid honori tuo detraxi, dum sacrilega, et Diabolica
 „ audacia, et arrogantia, temerarioque ausu toties te offendi;
 „ verum omnia etiam temporis momenta, quæ frustra consum-
 „ psi, aut omittendo bono, quod exequi possem, aut illud im-
 „ perfecte, ac negligenter executus, neque opera mea ita ad un-
 „ guem exigens, ut ipse requiris, o infinita, et inaccessibilis
 „ perfectio! Ecquis, cum te læserit, oculos in cælum ausit at-
 „ tollere? Ecquis lætitiæ locum in corde suo concesserit, post-
 „ quam tibi semel fuerit ingratus? Enimvero animæ, quæ de
 „ te aliquid sapit, Inferni loco est rubor ille ac verecundia, quam
 „ ex offensa tua capit, o summum incomprehensibile Bonum,
 „ pulcherrimumque, et originale totius boni centrum! Igno-
 „ verisne mihi peccata mea, equidem nescio: quanquam mag-
 „ no mihi solatio est, nescio quid intimæ fiduciæ, quacum cle-
 „ „ men-

„mentis tuæ dulcedo me fovet assidue. Sed, licet mihi, uti
„spero, peperceris; nihilominus ego te. offendi: et sæpius,
„et infinite te offendi: et effrænata ac temeraria impudentia
„offendite. Quis unquam mihi hanc labem eluet, quod tui
„proditor fuerim? per integram æternitatem futurum est ve-
„rum, me irreverenter te habuisse, o infinite veneranda Ma-
„jestas! Nisi tua infinita sapientia, et omnipotentia id impe-
„diret, vererer, ne in ipso cœlo, et in mediis beatitudinis
„gaudiis (ubi per misericordiam tuam æternum te videre
„confido) præ pudore mortuus conciderem. Ah! per temet-
„ipsum, precor, perque tui cordis dulcedinem; ne me ite-
„rum peccare permittas: sed lava, purifica, excoque, extor-
„re, exure, et cola me, atque exprime ad arbitrium tuum
„quibuslibet meis incommodis, dummodo ego amplius te non
„offendam, et ipse me ad tuæ voluntatis, et cordis amu-
„sim reficias.,,

„Animam meam, et corpus in sacrificium accipe, cum
„omnibus facultatibus meis, habitibus, ac donis naturalibus,
„et supernaturalibus, cogitationibus, verbis, et quidquid ego
„sum cum toto meo libero arbitrio, quam latissime in de-
„liberando patet. Ex intimo cordis affectu tibi denuo sacri-
„fico omnia mea vota, oblationes, renuntiationes, proposita,
„et quidquid unquam aut mente concepi, aut lingua significa-
„vi, aut calamo expressi, quod oculis tuis gratum acciderit.
„Nunc autem accipe votum, quod tibi recenter nuncupo,
„habendi nimirum in omnibus actionibus, seu operationibus
„meis interioribus, vel exterioribus, cujuscunque illæ condi-
„tionis sint; ea tamen lege, ut plena cum deliberatione et
„advertentia illas exequar, non vero præoccupatus aliquo ne-
„gotio, vel occupatione, quæ nimis mentem abripiat: haben-
„di, inquam, in eis intensionem puram, simplicem, et rec-
„tam, easque efficiendi unice propter gloriam tuam, et ani-
„marum salutem, quin meis commodis inserviam, aut pro-
„pensionibus, et insinuationibus amoris proprii morem geram.
„Est autem mihi animus, jam nunc ad te recta dirigere,
„sine obliquitatibus, aut ambagibus voluntatis, omnes illas
„actiones, quas tractu temporis fecerim, præoccupata mente
„ab aliqua sollicitudine, aut intensa attentione ad studium,
„ad

„ ad negotium etc. Tuam autem clementiam deprecor, ut in
 „ hujusmodi eventibus sanctarum inspirationum pulsationibus
 „ cor meum excites, ut mens mea minus sæpe divagetur, vel,
 „ si fieri posset, omnino nunquam. Tibi etiam exhibeo ma-
 „ nipulum illum (jam enim me intelligis) quem scis, me ti-
 „ bi exhibere solitum esse: ipse autem benedices omnia, et
 „ nos bene voles et amabis, nosque tui erimus, et tu noster
 „ eris. Volo autem, ut votum hoc solum me obliget sub
 „ peccato veniali: quod si hujus occasione voti in aliquem
 „ scrupulorum labyrinthum aliquando devenerim, jam nunc
 „ decerno, ut ex illo temporis puncto non me amplius obs-
 „ tringat. Sub iisque conditionibus illud emisi in die Ascen-
 „ sionis Domini, anno 1746. et meo sanguine subscripsi in
 „ die Pentecostes ejusdem anni. Qui ex toto corde suo desi-
 „ derat esse victima, et holocaustum perfectum amoris tui,
 „ o Jesu, Verbum Patris, et Virginis Fili = Franciscus Chris-
 „ ti Crucifixi. „ Hoc modo Franciscus, ut ardentem in Deum
 testaretur amorem, corpus et animam suam in illius perpe-
 tuum, et integrum, simul et rationabile obsequium obtulit.

Ex eodem amoris in Deum fonte cadebat singulare illud
 studium, quo quæcunque ad Dei cultum, ac religionem spec-
 tant, diligenter et exquisite procurabat. Erat ille quidem ita
 a natura comparatus, ut in iis, quæ ad publicum, et com-
 mune bonum pertinebant, magnificus esset, et splendidus,
 quanquam alioqui in privatis suis rebus vix mediocritatem at-
 tingeret. At cum de divino cultu, et templi ornatu ageretur,
 nativam hominis excelsitatem stimulante religione, vix repe-
 riebat in terris, quod suis responderet optatis. Aurum, ar-
 gentum, lapilli, et gemmæ, quidquid denique hominibus in
 pretio, et honore est, multum apud ipsum de communi æstima-
 tione excidebant, et tantum non lutum ea reputabat, unde sæ-
 pius in eam vocem erumpebat: Oh! quis Æmpyreï fragmen
 haberet, ad habitaculum divinæ Majestati pro illius dignitate
 constituendum! Inexplebile hoc honorandi Numinis votum, si
 minus ut optabat, explevit; at certe ut poterat, exequi non
 desiit. Palentia præsertim, et Pompelone, ubi Sociorum re-
 gimen tenuit, nihil non tentavit, ut sacram supellectilem quam
 pretiosissimam, et elegantissimam posset, pro templi usu adhi-
 be-

ret. Cum autem his sumptibus Collegiorum proventus non ex æquo suppeterent, Franciscus quorundam Præsulum, aliorumque Ecclesiasticorum, et secularium virorum, apud quos gratia valebat, liberalitatem implorabat: qui pro viri amicitia, proque pietate causæ large illi subveniebant. Sed quanquam magnis ille verisque grati animi significationibus ea dona excipiebat, nunquam tamen ejus pio desiderio videbantur æqualia. Unde quidam, qui ejus pro domo Dei zelum optime noverat, solitus erat dicere: Franciscum, ut quæ ad majorem Dei cultum meditabatur, omnia exequeretur, regiones thesauros, modo sibi permitterentur, in eam rem integros exhausturum. In his vero religionis actibus, ad quos exercendos aliorum ope non indigebat, tanta animi contentione, tam reverenti corporis dispositione insistebat, tanquam Deum præsentem oculis intueretur. Seu mente oraret, seu lingua, adeo ab omni alio sensibili objecto alienatus apparebat, ut affatim ostenderet, quam alte rebus divinis, quas animoolvebat, immergeretur.

Jam vero in ea religionis parte servanda, quæ tribus notissimis votis continetur, unde Religiosorum hominum status, et appellatio duxit originem, quam diligens Franciscus fuerit, paucis deinceps persequar. Paupertatem ita coluit, ut non affectione modo, sed re quoque pauper esset. Cum enim multa potuisset habere, utpote qui multos, eosque bene divites sibi necessitudine adjunxerat, eorum tamen amicitias in privata sua commoda non convertit. Quod si vel importuna prece, vel honesta alia de causa aliquid interdum accipiebat, id inter domesticos liberaliter impertiebatur. Qui multos annos eodem cum Francisco usus est contubernio, in dubium verti non posse testatur, eum pauperem spiritu fuisse, et quando in exilium cum cæteris actus est, pauperrimum Palentia discessisse. Nullum certe vitium, quamvis omnibus infensissimus esset, præ avaritia, dum ferebat occasio, verbis acrioribus insectabatur. Siquando autem inaudiret, hunc, aut illum ex ordine Sacerdotali avaritiæ sordibus esse inquinatum, cæteroqui moderatissimus, indignationem suam continere non poterat, quin vehementer in eam morum perversitatem inveheretur. In publicis ad domesticos hortationibus, itemque cum

eis-

eisdem quotidianæ meditationis argumenta proponeret, quod munus per multos annos exercuit, frequens erat, ac sedulus, in iis maxime inculcandis, quæ ad paupertatem servandam illæsam, imo etiam magis restringendam pertinerent. Nimirum quod sibi adeo cordi erat, id cæteri ut æque comendatum haberent, majorem in modum satagebat.

Obedientiam jam inde ab exordio religiosæ vitæ pro suarum operationum regula sibi præstituit. Villægarsiæ dum tirocinium posuit, in Societatis legibus, et peculiaribus tirocinii institutionibus observandis præstantissimus fuit. Deinde, quanto erat in professione religiosa provector, tanto etiam in obedientiæ perfectione adolevit. Palentiæ cum quæstiones Theologicas auditoribus explicabat, tot ad eum consilii et spiritalis profectus causa accurebant, totque ipse in eundem finem conveniebat, ut subvereri nonnulli cœperint, nequid propterea detrimenti discipulis obveniret. Sed Franciscus, ut omnem vel offensionis, vel admirationis umbram removeret, obedientiæ ductu reliqua ministeria ita cum literariis exercitationibus temperavit, ut illis multum quidem tribueret, iis vero nihil adeo derogaret, ut e sua schola præstantes doctrina Theologi prodierint. Jam aliorum Moderator constitutus, ita suam in omnes disciplinæ partes curam intendebat, ut ab omnibus sibi subditis obedientiæ præcipuam quamdam rationem vellet haberi; non quo suam ipse dignitatem tueretur, sed quod de virtute, quam S. Ignatius Societati veluti characterem imposuit, nihil sua causa vellet imminui: unde siquis in ea parte deliquisset, haud impune faciebat. Duo, tresve e numero juvenum, qui Francisco suberant, dum ruri quadam die de more spatiarentur, leve quiddam contra perfectionem obedientiæ, non dico fecerant, sed coram reliquis juvenibus minus caute fuerant locuti. Id ut rescivit Franciscus, noluit correptionem in crastinum differre; sed e Villa sub vespere rediit, e vestigio omnes evocat in cubiculum, ibique illorum imprudentiam gravissimis verbis castigavit, jussitque aliorum pedes exosculari, ut siquid paucorum licentia cæteros offendisset, eorumdem depressio mederetur. Tam sollicitus erat, ne quis sibi juvenes illos, tanquam teneros adhuc agnos, fascina-
gen-

genter, ne malum serperet, evitabat.

Sed nunquam Franciscus illustrius obedientiæ, et obsequii erga Superiores suos documentum dedit, quam dum ipse Superior esse desiit. Cum ægrotaret aliquando, potionem ad ciendum vomitum Medicus ei præscripserat. Reposuit ille, jam olim ex eo medicamento ad extrema fuisse redactum. Sed urgente propositum Medico, Franciscus, quod illi frustra exposuerat, retulit ad Rectorem. Is, qui noverat quocum ageret: Sume, inquit, medicamen istud, et morere, si Deo placeat. Neque enim tanti vita tua interest, quanti ne aditus aperiatur, ut ægroti contra ea, quæ nostris caventur legibus, suo potius quam Medici ducantur arbitrio. Siluit ad hæc Franciscus, et poto vomifico succo, convaleuit. Id ille deinde narrabat, ad extollendam Rectoris sui in tuenda disciplina firmitatem, quæ singularis sine dubio fuit: sed æque idem valet, ad obedientiam Francisci commendandam.

Præterea in qua ipse degebat urbe, civis quidam, propinquorum læso jure, chirographum donationis confecit, quod liti deinde ansam præbuit. Hanc ut præcideret Franciscus, chirographum illud non inducendum modo, sed dilacerandum esse censuit. Id sensim cum emanasset, rumores paulatim sparsi, quibus in dies, ut assolet, gliscentibus, alii Franciscum incusabant, alii vero non excusandum modo, sed laudandum etiam contendebant. Et quanquam Francisci prudentissimam agendi rationem posterior eventus comprobavit, cum Judices litem illi parti, cui Franciscus faverat, adjudicarunt; interea tamen diversa partium studia eousque incaluerunt, ut Superiores ad cohibendas offensiones Franciscum loco cedere, et in aliud migrare Collegium decreverint, de victoria sibi plaudentibus adversariis. Hic vero Franciscus, præter modestiæ, christianæque humilitatis exemplum, obedientiæ præcipuum specimen edidit. Quippe non solum de loco, quod jubebatur, decessit; sed prompto, sed quieto, sed pacato decessit animo. Neque tum, recenti adhuc vulnere, neque postea unquam hiscere visus est, ut aliquam de Superiorum consiliis displicentiam, nedum improbationem significaret. Quin imo familiarissimo suo, de his secum colloquenti, persuadere conatus est, Superiores in illo suo discessu decernendo, genio

et inclinationi suæ omnino indulsisse. Apud exteros vero, dum ipso invito, de præteritis turbis sermonem inferebant, summa prudentia ac moderatione cavebat, nequid sibi contra eos, qui sibi molestiam creaverant, elaberetur: adeo ut multi cuidam e Societate non semel dixerint, P. Atelam aut insensibilem esse, aut plane morionem. Nempe *deridetur justî simplicitas*, ut ait Gregorius, *et quidquid in opere veritas approbat, carnali sapientiæ fatuum sonat*. Atque hæc de Francisci obedientia dicta sufficiant.

De illius vero castimonia, cum e superioribus constet, quam illam ardentè optaret, ac precaretur a Deo; hic addidisse satis habeo, quibus adjumentis usus fuerit, ad pretiosissimam æque, ac delicatissimam virtutem tuendam. Tria potissimum in eum finem adhibuit: diligentem externorum sensuum custodiam, austeram corporis macerationem, et adversus immaculatam Virginum Reginam pietatem singularem. Ac primum quod attinet, oculos, manus, et linguam ita prorsus ab omni levitate continuit, ut modestiæ Societatis regulas, quæ S. Ignatio tam caro steterunt, quanti etiam ipse faceret, manifestissime ostenderet. Qui longo annorum tractu Franciscum observavit, et quasi ex insidiis explorare conatus est, asseveranter affirmat, nunquam se illum contra modestiæ regulas peccantem vidisse; cum tamen multæ essent in Societate, multumque minutæ religiosi decoris leges. Juvenis, quem Parentes Palentiam destinaverant, ut ibi sub Francisci oculis liberalibus disciplinis imbueretur, frequenter illum conveniebat, et familiariter cum eodem colloquebatur. Hunc ego matura jam ætate, et insigni prudentia virum, testantem audio, cum diutissime apud Franciscum esset, nunquam in eo aliquid, quod abesset a modestia religiosa vidisse: nunquam se vel digito tetigisse: nullum sibi aut gestum egisse, aut dixisse verbum, quod levitatem, aut scurrilitatem ne longissime quidem redoleret: et quam secum agendi rationem tenuit, eandem cum reliquis adolescentibus, et tenellis etiam pueris observasse; quamvis alioqui comis, et benevolus esset erga omnes. Jam ab auditu minus, quod timeret, habebat: nam in quoscunque hominum cœtus incidisset, tantam præ se modestiam, et gravitatem ferebat, ut vel liberrimum quemque ad verecundiam

diam compelleret. Aliquando illum graviter dolentem audiui, quod canendi, sonandique artifices molliores quosdam modos musicos etiam in Dei domum invexissent, qui vel theatralibus e ludis penitus essent eliminandi. De gustu, et tactu quid attinet dicere? cum iis ille sensibus non modo licita sæpe denegaret, sed acerba etiam infligeret, quod erat secundo loco positum.

Cibo ergo, et potu parcissime utebatur, semperque obvius illi erat aliquis alius color, quo suam prætexeret abstinentiam: aut enim ardores capitis, aut stomachi debilitatem, aut appetentiæ defectum excusabat. In lautissimis etiam conviviiis, quibus aliquando interesse vel urbanitate, vel spe quoque spiritalis cujusdam prædæ cogebatur, non semel visus et observatus est a nonnemine, eam cibi quantitatem non excedere, aut vix etiam attingere, quam domi capere solitus esset: tantundem scilicet obsonii, si pondus attendas, quantum jejunantium cœnula pendere plerumque solet. De cætero corpore quam rigidas pœnas sumeret, ex multitudine, ac diritate instrumentorum, quibus ad se cruciandum utebatur, facile nosse quisquam possit. Vigilanti quidem industria cavebat ille, ne cujuspiam oculi in pœnalem illam supellectilem unquam inciderent: sed tamen plus aliquando valuit curiosa alterius solertia ad observandum, quam diligens Francisci studium valuerit ad occulendum. Is ergo, qui secretius in illud pœnitentiæ suæ armamentarium penetravit, non sine admiratione instrumenta illic vidit, quæ horrorem solo conspectu incutiebant: varia videlicet cilicia, parvasque catenas, passim aculeis sparsas, aliasque aliis longiores, ut ad omnia corporis membra possent aptari: multa item flagella vel e funiculis, vel ex ferreo contexta filo, vel in laminas, aut nexus ferreos desinentia: præterea colobia, seu thoraces aliquot stimulis æreis introrsum obarmatos, qui corpus, undique cingendo, pungerent acerbissime. Eaque non otiosa esse, nec situ mucida, nitor, quem ex frequenti usu, et attritu contraxerant, ostendebat. Hæc autem Franciscus pro temporum diversitate, proque necessitatum qualitate occurrentium, nunc plura, nunc pauciora, modo minus, modo autem horrida magis adhibebat. Constansque, et pervagata multorum erat opinio, eum aliquo saltem cilicio præ-

cinc-

cinctum semper incedere : quam quidem opinionem impeditus , ac devexus illius ingrediendi modus , cum a natura rectum , et expeditum corpus obtinisset , non parum confirmabat . Has inter spinas Franciscus suæ liliæ castitatis candidius , et fragrantius servare nitebatur .

Tertium illud de ipsius erga Sanctissimam Virginem cultu tantam dicendi copiam subministrat , ut , ne longior in eo sim , quam optarem , subverear . Illud tamen ita pertractabo , ut quantum in jucundissimo argumento fieri possit , consulam brevitati . Beatissimam Virginem in totius suæ vitæ , suæque mortis Patronam , et Adjutricem singularem adlegit . Atque ut illam sibi maxime devinciret , præter alias officii significationes , ipsius conceptum immaculatum se credere , et profiteri , paratumque esse pro hac veritate tuenda vitam suam profunderè , jam inde ab anno labentis seculi trigesimo quarto literis consignatum , suoque sanguine testificatum reliquit . Quidquid item in operibus suis eucharisticum esset , seu ad gratiarum actionem pertinens , id totum , secundum Deum , oblatum esse voluit Deiparæ Virgini , cujus in præclarissimis dotibus sibi quam maxime complacebat , pro eisque Deo immortales gratias agere , dum viveret , imo et per ipsam æternitatem decrevit . Anno deinde hujus seculi quarto et quadragesimo , ut se Virgini Matri tanquam Dominæ suæ penitus devoveret , chirographum servitutis et mancipatus perpetui his conceptis verbis ipse confecit .

„ Quoniam tu , Rex altissime , et superexcellenter ,
 „ Dominus meus , et Creator meus , tenens sceptrum , et vir-
 „ gam dominantem super omnes creaturas , in cujus conspec-
 „ tu incurvantur , qui portant orbem , elegisti , ac prædesti-
 „ nasti in veram Matrem unigeniti tui Salvatoris nostri Jesu
 „ Christi Beatissimam , et omni prædicatione in Cœlo et in
 „ terra celebrandam Virginem Mariam filiam tuam carissimam ,
 „ et sponsam dilectissimam Spiritus Sancti tui , eamque cons-
 „ tituisti super omnia opera tua , dans illi Regnum , et Im-
 „ perium (quo sub te nullum est majus in ulla pura creatu-
 „ ra) complacens tibi incomprehensibiliter in ejus humilitate ,
 „ et cæteris ineffabilibus virtutibus , quibus facta est proxima
 „ tibi Sancto Sanctorum , Regi seculorum immortalis , et invi-
 „ si-

„ sibili: ideo ego, licet omnium mortalium miserrimus, imo et
 „ omnium sceleratorum perditissimus, certus sane, nullam ho-
 „ noris accessionem futuram esse Altissimæ Reginæ ex man-
 „ cipatu, et servitute mea, quin et intuens indignissimum me
 „ esse tali honore; tamen compunctus corde, et detestans om-
 „ nia scelera mea, quibus iram, et furorem tuum sæpius pro-
 „ vocavi, et confidens de pietate maternorum viscerum, qui-
 „ bus nullum hactenus peccatorem, quantumlibet sordidissimum,
 „ repulit clementissima et misericordissima Regina; ei me in
 „ perpetuum devoveo mancipium et servum in vita, et in
 „ morte, imo et per totam æternitatem: in eamque sub te trans-
 „ fero dominium et possessionem omnium bonorum meorum
 „ corporis, et animæ, potentiarum et sensuum tam spiritua-
 „ lium, quam corporalium, cogitationum, verborum, et uni-
 „ versorum operum meorum: omnia momenta vitæ, et mor-
 „ tis meæ ejus dominationi subjicio regenda, et moderanda pro
 „ arbitrio misericordiæ ipsius: renuntio omnibus bonis acciden-
 „ tariis, et exterioribus valetudinis, famæ, honoris, vitæ vel
 „ productionis, vel brevioris: renuntio literis, eruditioni, elo-
 „ quentiæ, scientiæ, et quibusvis aliis donis naturalibus, quæ
 „ appetitu inordinato amare possem: eaque omnia transfero in
 „ arbitrium, et dispositionem Dominæ meæ, et Reginæ, et
 „ Imperatricis meæ, ut pro sua voluntate vel auferat a me,
 „ vel conservet, vel augeat, vel minuat: ita ut ego tanquam
 „ verus servus nihil omnino bonorum possideam nisi ex bene-
 „ placito et voluntate Reginæ meæ, et Dominæ meæ. Ad bo-
 „ na spiritualia quod attinet, quoniam probe scio, impense
 „ Dominam meam optare, illis me ornari, et cumulari, hu-
 „ millime provolutus in abisso miseriarum mearum, et infixus
 „ in limo profundi, ubi non est substantia, supergredientibus
 „ caput meum iniquitatibus meis, et circumplectentibus me fu-
 „ nibus peccatorum meorum, cum clamore valido, et rugiens
 „ a gemitu cordis, instantissime obtestor, et tanquam mendi-
 „ cus, et pauper inter suspiria, ejularum, et lacrymas peto a
 „ Domina mea, utique mei sollicita, ut impetret pro nunc,
 „ pro tota vita, et ardentius et cumulatius pro fine, et ultimo
 „ articulo illius, ut impetret, inquam mihi emundationem om-
 „ nium macularum cordis, ablutionemque ab omnibus sordi-
 „ bus peccatorum. „

Et

Et post alia bene multa, quæ ibidem a Deo per dilectissimam ejus Matrem deprecari pergit, orationem suam per hæc verba, sanguineis conscripta literis, claudit: *Duret, et in æternum perennet tam gloriosa servitus, quam ego præfero omni Dominationi, et Potentatui seculi. Subscripsi de licentia Superioris meo sanguine. Franciscus Atela S. J. vilissimum omnium mancipium.* Biennio post Matri simul et Filio promisit, in utriusque obsequium defraudare genium suum, inferre vim sibi, omnique contentione munditiæ, et puritati studere, et cordis simplicitatem, quam maximam cum divina gratia posset, ad supremum usque vitæ spiritum colere. Multo etiam ante, nempe anno quarto et trigesimo ætatis suæ ineunte, præter alia pietatis officia, ad quæ Matri pientissimæ deinceps persolvenda, fidem suam obligavit; singulis cujusque hebdomadæ sabbatis sacrosanctum Sacrificium in eum offerre finem decrevit, ut Deo gratias ageret pro innumeris in eam collatis beneficiis a primo suæ Conceptionis initio adusque gloriosissimam ejusdem Assumptionem in Cœlos: atque in iisdem pariter diebus panem a Sociis emendicare, illumque subter mensam ad ipsorum pedes sumere. His aliisque obsequiis Franciscus Matrem clementissimam demerebatur; adeoque sub ejus auspiciis castitatem ille suam, ut reliquas etiam virtutes obtinuit, servavit, adauxit.

Per Virginem Matrem in dilecti Filii sui amicitiam et familiaritatem insinuare se, et in eadem progredi sperabat. Nec vero spes eum sua fefellit: etenim singulari in sacrosanctam Redemptoris nostri Humanitatem ferebatur amore, immensamque illius in hominum genus beneficentiam frequenti, et gratissima recordatione commemorabat. Non ita multis a suscepto Sacerdotio annis statuit, ter in hebdomada, nempe feria quarta, quinta, et sexta incruentum peragere Sacrificium in honorem trium illorum maxime sublimium mysteriorum, Incarnationis Domini, convivii Eucharistici, Passionis et necis acerbissimæ. De hac ille ita loquebatur, et scribebat, ut quis inde conjiceret, quam illam assidue, quam etiam attente meditaretur. Inde affectus ille vehemens oriebatur, quo Dominum rogabat, ut cordi suo, tanquam stigmatiæ, sacratissimum JESU nomen inureret: inde etiam ardens illud studium, quo optabat, ut ipse in adversariis scribit, *mori, concrucifigi,*

*et consepeliri Christo . . . mortuis scilicet , et crucifixis omnibus vi-
tiis , peccatis , et pravis affectionibus .* Hinc etiam sanctissimum
COR JESU , inexhaustum amoris pariter et doloris fontem ,
quamvis ejus tum cultus non ita celebris , ac pervagatus esset ,
ut in præsentia , præcipua religione venerabatur . Ei se , sua-
que omnia devovit anno millesimo septingentesimo trigesimo
quinto : eamque devotionem gravissimis verbis conceptam , suo
signavit sanguine in pervigilio S. Aloysii Gonzagæ . Scilicet
Angelicum Juvenem (ut hic postremam hanc Francisci religio-
nis partem attexam) cum reliquis e Societate Jesu Sanctorum
numero adscriptis , aliisque non paucis ex omni ordine Sanctis
viris , ac feminis , peculiari cultu prosequabatur . Cum enim
districtum Dei judicium , ut ipse in suis asserit commentariis ,
maxime reformidaret , velletque proinde divinæ justitiæ pro vi-
rili parte satisfacere , majoreque deinceps contentione et suæ ,
et aliorum perfectioni studere : aliunde autem animadverteret ,
suæ ipsius vires , ad hæc perficienda , quam essent exiguæ :
propterea ex beata illa et innumera Coelitum multitudine cer-
tos sibi Patronos , et quasi Proxenetas elegit , qui sibi a Deo ,
pro exequendis conatis , opportuna gratiæ subsidia implorarent .
Horum catalogum ipse manu sua texuit , eorumque numerus
ad quadraginta pertinet . Pro his autem honorandis et exoran-
dis , varias pietatis exercitationes designat , quas singulis die-
bus , singulisque hebdomadis persolvendas statuit . Post hæc
suos enixe Patronos deprecatur , ut eam sibi a Deo virtutem
impetrent , in qua eorum singuli eminuerunt , præsertimque
pœnitentiam , spiritum precum , castitatem , constantiam , exi-
mium Dei amorem , discretionem spirituum ad proximos diri-
gendos , ardentem animarum zelum , propensionem ad solitu-
dinem , amorem ad studia literarum , mansuetudinem , intimam
suæ vilitatis notitiam , magnamque animi submissionem erga su-
periores , æquales , et inferiores . Quæ quidem virtutum de-
cora Franciscum et contentione sua , et supernis auxiliis , per
gratiosissimos deprecatores obtentis , non vulgari modo fuisse as-
secutum , ex iis , quæ hactenus enarravimus , perspicuum est .

Inter cæteras Francisci virtutes illud postremo commemo-
rare loco non desinam , quod cuilibet Religioso viro laudi ver-
tendum esse , nemo jure negaverit : illam scilicet vitæ rationem
amas-

amasse, ad quam a Deo, ut suam et aliorum operaretur salutem, vocatus est. Etenim si literariis, et mechanicis etiam in rebus eos nec immerito commendamus, qui dum animum ad aliquam disciplinam, aut artem adjecerunt, in eandem afficiuntur quam maxime; propterea quod labor et constantia, ex quibus omne fere facinus egregium existit, sine amore non possunt consistere: quanto illum potius meritis laudibus excipiamus, qui ad Religiosam professionem evocatus, ita in illam affici studet, ut et disciplinæ jugum sibi suavius, et quotidianæ onus observantiæ levius efficiat? Franciscus ergo Societatem Jesu tenerrime diligebat. Nec cæcus erat illius amor, aut præjudicata nixus opinione: sed cum Societatis Institutum, Regulas, et ordinationes, rerum etiam domesticarum Historias assidue legisset et attente; in illisque leges ad suam et aliorum sanctitatem assequendam opportunissimas, in his vero res præclare gestas observasset; ex iis utique fontibus amor ipsius decidebat. Maximas propterea Deo agebat gratias, quod se ad eam Societatem vocasset, cujus ille indignum se filium, vile mancipium imo etiam vilissimum omnium appellabat: quas quidem appellationes, suis ille scriptis non semel apposuit. Pro eadem, ejusdemque filiis supplices ad Deum preces effundebat, ut bene illis omnia cederent, iis præsertim, qui cæteris præerant, et qui sudoribus suis Catholicam fidem, et bonos mores vel apud barbaras inserebant gentes, vel apud jam cultas promovebant.

Cum igitur Franciscus Societatem in oculis ferret, atque ut vere dicam, in deliciis haberet, quo putas illum animo tulisse miserandam illam rerum Societatis perturbationem, quæ in Lusitania incepta, et in Galliam progressa, Hispaniam deinde pervasit universam? si, quod Franciscum privatim attinebat, consideres, forti et constanti; si vero, quod Societatem spectabat, attendas, valde dolenti. Jam quidem ante aliquanto, quam illud exili fulmen erumperet, quod Societatis homines per latissimas Hispaniarum ditiones ex sedibus suis omnes ad unum convulsit, turbines non pauci fuerant exorti, tanquam procellæ jam imminentis præsagium, quibus vel integrum Societatis corpus, vel membra quædam ipsius impetebantur. In oppido quodam Palentini tractus per summam injuriam disse-

minatum est, Franciscum Atelam urbem quamdam in America contra Regem Catholicum per literas sublevasse. Ridiculum plane commentum! sed quod, si minus fidem obtinuit, Francisco exhibendæ patientiæ locum dedit. Multo plus illud serium, quod Palentiæ post commotam ibidem seditionem accidit. Regius quidam Minister e Senatu Vallisoletano Palentiam accessit, ut in auctores seditionis inquireret. Is, cum inaudisset, P. Atelam excitati tumultus præviam notitiam habuisse, eum ad se vocat. Nec mora: Franciscus adest, rogantique Ministro fatetur, ad se quiddam de seditiosis illis rumoribus pervenisse, qui proximas turbas præcesserant: se tamen, non indicata persona, a qua id acceperat, statim ad unum e Magistratibus retulisse, ut invigilaret, nequid Respublica detrimenti caperet. Equis autem, ait Minister, ejus rei certiore te fecit? Hoc vero, inquit Franciscus, nefas fuerit indicare: quoniam ego sub sacri sigilli religione istud accepi. Instabat nihilominus Minister, ut faceret: atque, ut conata perficeret, quorundam opinionem obtendebat, qui Sacramenti sigillum in gravioribus quibusdam causis obligare negant, in quibus Reipublicæ salus agitur. Sed subridens Franciscus: scio, inquit, istorum opinationem: at novi etiam, quo in pretio ea sit habenda: proptereaque a gravissima Sacramentalis sigilli obligatione servanda ne punctum quidem abscesserim. Ut vidit hominis constantiam Minister, ab incepto destitit, neque ulterius urgere voluit Franciscum. Is vero paratissimus erat, extrema potius quælibet perpeti, quam sacratioris legem violare secreti: præclareque secum agi reputasset, si res eo devenisset, ut gloriosissima S. Joannis Nepomuceni vestigia, quem inter præcipuos Patronos conscripserat, propius sequi meruisset. His certe non dissimilia multos jam ante annos a Domino precabatur, cum in suis spiritualibus adnotationibus sic scribebat: „Peto caritatem erga proximum ita fortem, constantem, et heroicam, ut non dubitem pro ea laborare quotidie corpore et anima, concionando, confessiones audiendo, „incarceratos, et ægrotos invisendo, omnes ad vitam christianam hortando: etiamsi pro his rite obeundis toleranda sint „mihi exilia, carceres, vincula, tempestates, naufragia, fames, „sitis, nuditas, omnis ærumma, et angustia: et præterea de-

c

„trac-

„tractiones, censuræ hominum, falsa testimonia, pertractio ad
 „tribunalia, et quidquid ullo modo caritas Apostolica pro ho-
 „minibus perpessa est.„

Atque ex his omnibus incommodis, ad quæ corpus et animum tam strenue devoverat, alia quidem jam fuerat expertus, aliorum pleraque non longe aberat, ut experiretur. Nempe instabat jam exilii decretum: et quanquam illud Francisco brevissimum erat futurum, Deus tamen eidem tam foecundam laborum segetem præparabat, ut quas alii quidam spinas multis annis demeterent, ipse paucis diebus, in unum congestas fascem, portandas colligeret. Profecto, quod pluribus retro annis enixis rogaverat precibus, videtur Francisco Dominus concessisse. In commentario enim latino, non longe ab iis verbis, quæ paulo ante retuli, petitiones suas ita concludit. „Pe-
 „to demum non mori, quin prius gravissimos exauriam pro
 „Christo labores corporis, et animæ: quibus exantlatis, inter
 „ipsos tabescam, et consumar, ultimumque spiritum afflem
 „consumptus ærumnis... ita tamen, ut ad eas sufferendas, et
 „heroice supportandas prius me ipse Salvator, in quo omnia
 „possumus, confortet, et roboret.„ Præclarum animi robur! eorumque maxime proprium, qui cum Apostolo Paulo gloriam suam nulla alia in re constituerunt, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi. Quasi vero præsagiret animus, illud jam tempus appetere, quo longum calamitatum agmen ingrueret, quas tantopere optaverat; ut se melius ad durum compararet certamen, sui Moderatorem spiritus adiit, eique proposuit, vel se totius vitæ noxas generali eluere confessione. Annuente illo, Franciscus post aliquot dies, quos ad se rite parandum assumpsit, ad eum rediit: et omnes retro actæ vitæ culpas tam sincere, ac dolenter, tam minutatim etiam exposuit, ut qui eum audiebat, non parum sui puderet ipsius. Hæc nimirum præmunio quædam fuit ad bene moriendum, Francisci vitæ, ad omnes honestatis leges exactæ, valde consentanea, et omnibus, qui suam cum timore salutem operantur, maxime in usu.

Non diu post peractam confessionem, labores illi corporis et animi, quos desiderabat, Francisco supervenerunt: scilicet a die tertia Aprilis, in qua omnibus fere Provinciæ Castella-

lanæ Sociis indictum exilium est, (nonnullis ante bîdium fuerat denunciatum) usque ad decimam septimam Maii, in qua vivere desiit, ut optabat ipse, *consumptus ærumnis*. Verum quidem est, toto illo tempore singularem quamdam lætitiâ, et animi fortitudinem a prima die, qua Palentini captus est, non sine admiratione a multis in Atela fuisse observatam. Deinde in portu S. Emeterii (vulgi sermone Sanctanderum vocant) in quem plerique Sociorum in Italiam inde soluturi conveniant; cum ibi adessent non pauci spectatæ virtutis viri, præstantes ingenio, et in erigendis afflictis versatissimi; nemo in hoc exequendo christianæ caritatis officio Francisco Atelæ præstitit. Is enimvero et efficacissimis rationum momentis, et gravissimis S. Scripturæ verbis perfectam cum Dei voluntate consensionem, ardensque studium patiendi quidlibet pro illius nominis gloria, mirifice promovebat in omnibus: vehementer etiam cunctos hortabatur, ut inæstimabilem vocationem suam constanter tenerent, ac sequerentur, *aspicientes in auctorem fidei, et consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta*. (Ad Hebr. 12. 2.) Hæc omnia verum habent, ut dixi. Sed tamen, quo tempore Franciscus mœrentium fratrum solamini providebat intentius, eodem ipse tempore afflictione quam maxima, et interna derelictione angebatur. Quod equidem et ad ejus solitudinem in consolandis cæteris maxime commendandam, et ad intelligendum facilius, quo pacto gratiam illam obtinuerit, quam petebat, ut *consumptus ærumnis* ultimum efflaret spiritum, non parum facere existimaverim.

Cum enim in primis videret se, suosque fratres gravissimi supplicii notatos infamia, quin ullus purgandi se locus daretur, ut discussis utrinque rebus, veritas demum emergeret: insuper a primo die, quo Palentini Socii armato milite capti sunt, cunctos in angustum cubiculum, tanquam in carcerem detrusos, quin inde ne ad requisita quidem naturæ discedere sine custodiente milite ulli prorsus liceret: deinde per sex insequentibus dies iter agere militibus stipatos, qui districtis gladiis, ignisque ballistis mucrone præfixis, quocumque adventarent, populis militari illo apparatu inclamare videbantur, ab Jesuitis ut sibi caverent, ab eisdemque nihil mali non esse timen-

mendum: hæc omnia, inquam, cum assidue videret interdiu, et species illæ tristissimæ per noctem menti obversarentur ejusdem; incredibile dictu est, quam altum ejus animo vulnus inflixerint. Nec si multis ea mala communia fuere, mirandum propterea est, majorem in Franciscum lædendi vim exeruisse. Multis, inquam: non enim erga omnes exules par ubique in cunctis secundariis Ministris agendi ratio fuit. Quippe horum nonnulli, contra expressam Catholici Regis mentem, quædam sunt executi, quæ in mandatis non habebant. Jam vero, quare Franciscum illa etiam cæteris communia incommoda maxime vexaverint, duo præsertim in causa fuisse crediderim. Primum, acrem ipsius imaginandi vim, quæ vividis adeo coloribus res quaslibet ejus menti objiciebat, ut mœrore, vel gaudio, pro qualitate objectorum, majorem in modum afficeretur. Alterum, ejus erga Societatem Jesu amorem vere singularem. Unde sicut liquidissimis gaudiis perfundebatur, dum res illius prospere succederent, ita etiam ferebat ægerrime, si quid ei adversum, aut minus decorum accidisset; quippe quam altissimo habebat in pretio, ac veluti Matrem omni honore dignissimam prosequabatur. Fortasse etiam (ut est quilibet ad ejus, quem vehementer amat, prævidenda mala oculatissimus) jam tum prospiciebat, aut certe pertimescebat, tam acerba initia, quam essent acerbiorum exitum habitura.

Præter eas, quas dixi, animi ægritudines, itineris incommoda non pauca, nec levia perferenda illi fuere. Nam sex illis diebus, quos terrestri dedit itineri, dum ad hospitia sub vespere divertebat, ut corpus vectationis molestiis fractum curaret; vel nudo super scamno cubandum erat, vel in paleario, vel summum straminea in culcita militari. In portum S. Emeritii cum devenisset, ipse cum aliis trecentis sexaginta quinque Sociis inclusus est in Collegium Societatis, in quo viceni commode non poterant excipi, et per integrum fere mensem in angustiis illis detentus. In itinere vero maritimo nova laborum series exoritur. Nonis Maii cum multis aliis in exiguam tabellariam navem impositus, quæ potius ergastuli, quam diversorii referebat speciem, solutisque postridie anchoris, ut Ferrolium adiret; tam adversis usus est ventis, ut in eo maris tractu enavigando, qui sæpissime uno die trajicitur, ipse decem posuerit:

rit: violento quippe ventorum impetu nimum ab Hispanis oris Londinum versus fuit discedendum. Inde gravissima jactatio, quæ molestiam, et metum inferebat quam maximum: inde nausea, plerisque vectoribus, sed præcipue navigandi insuetis, molestissima. His adde ferruminis graveolentiam, tristissimum navitarum celeusma, eorundemque discursus, et strepitum, ut a præsentissimo naufragii discrimine nauticis operibus naviculam liberarent. Hæc, et alia multa, quæ prætermitto, Francisci vires ita fregerunt, ut in lecto decumbere coactus sit: hoc est, in arcula ex asseribus male compacta ita jacere, ut in utramque aurem verti vix posset, quæque feretrum proinde magis exhibebat, quam lectum. Inde propterea educto, in tabulato navis intermedio extensa illi culcita, ut minus cubaret incommode. Hinc vero Francisco non parum afflictionis accrevit, cum videret, fratres suos, nisi flexis genibus, demissisque humeris, sibi adesse ac inservire non posse, ob nimiam superioris tabulati depressionem. Nullus ibi medicus, aut Chirurgus: medicamenta nulla, et quod ægrotum maximo omnium dolore torquebat, sanctissimæ Eucharistiæ, et extremæ unctionis recipiendæ nulla facultas. Talis nempe fuit derelictio, talesque labores, et angustia, quibus immori Franciscus obtinuit, *consumptus ærumnis*.

Die decimo sexto Maii poenitentia Sacramentum, quod unice poterat, religiosissime suscepit, repetitis summatim præteritis confessionibus. Et quanquam adveniente nocte, cum cæteri cubitum discederent, ipse etiam tranquillam, et quietam noctem acturus videretur, quippe nullum aderat proximæ mortis indicium; primo tamen diluculo Sacerdos, qui ei a confessionibus erat, admonitus est, aliquid novi esse. Accurrit is protinus: sed eum voce jam defectum invenit: unde pias illi quasdam sententias, et affectus in memoriam revocavit, quas ipse Franciscus, ut sibi in extrema illa hora suggereret, admonuerat. Commodum navis, qua vehebatur, Corunniensem portum attingebat, cum ultimum efflavit spiritum, illucescente die decimo septimo Maii, ann. 1767, antequam inceptum in Italiam iter absolveret. Quoniam vero et opportunitas ipsa admonebat, et Franciscus magnis etiam precibus rogaverat Socios, ut si navis in portum aliquem appelle-

leretur, corpus suum Ecclesiasticæ sepulturæ mandarent; statim coëptum est agi, ut in ædem Collegii Societatis inferretur. Nonnullæ in eo difficultates intercessere, quibus tandem superatis, sub illius diei vespertinum nautæ aliquot in scapha ad tabellariam accesserunt, in eamque conscensi, Francisci corpus tanquam sancti hominis exuvias intuiti sunt, et habuerunt. Omnes ad unum, denudato capite, illius exosculati sunt pedes: reverenter illud sustulerunt: in scapham omnino taciti deportarunt. Iidem affirmabant, scapham, vix dum in eâ composito cadavere, continentem versus cursum cepisse, quin remis impelleretur. Inde clanculum delatum est in Collegium: haud tamen permissum, ut emortuales preces decantarentur: tantummodo, quod sepulturæ vocant, officium recitatum est, adstantibus duobus, vel tribus Patribus, et Scholasticis aliquot Societatis. Ad hujus viri jacturam, multis nominibus commendatissimi, illud etiam cæteris Sociis accessit permolestum, quod pro illius anima rem divinam facere non potuerunt. Nam Sacerdotum Castellanae Provinciæ pars maxima in navibus erat; altera in Corunniensi Collegio detinebatur; et hi quarta vel quinta hora post humationem cadaveris deducti sunt ad portum. Utrisque autem deerat ad celebrandum sacra supellex, donec eorum plurimi in Regias translati sunt naves. Sed interim piis aliis operibus Francisco suffragatum est: et ab immensa Dei Bonitate sperare licet, eum non diu post in æterna illa gaudia liberalissimi Domini, cui fideliter servierat, introisse.

JOANNES BAPTISTA COSIUS.

Inter plurimos Societatis Jesu viros, qui anno 1767. ab Hispanis oris expulsi, Calvii in Corsica mortem oppetivere, primus fuit optimæ spei adolescens Joannes Baptista Cosius. Is octavo die, postquam excenderat in litus, ab exilii hujusce molestiis, et mortalitatis vinculis in libertatem filiorum Dei perfectam, ut fas est credere, vindicatus est, multisque aliis in cœlestem illam patriam quasi præcursor effectus, qui laborum pondere, quos terra marique exhauserant, debilitati, in meliorem indidem vitam properata ærumnis morte transierunt.

Natus est Joannes Carmonæ, Diœcesis Sanctanderensis oppido, Kalendis Sextilibus anni 1741. Exhibuit autem jam inde a teneris annis tantum modestiæ, ac probitatis specimen, ut qualis quantusque, dum adolesceret, futurus esset, ostenderet. Ejus agendi, loquendique ratio sedata quidem erat, et gravis; sed tamen ita comis et placida, ut illi etiam ardeliones, quibus aut ob ætatem puerilem, aut ob ingenium turbulentum et vivax, seria omnia præ ludicris desipiunt, Joannis Baptistæ colloquiis, et consuetudine maxime delectarentur. Hæc morum suavitas constantem illi opinionem et innocentis pueri primum, et adolescentis deinde integerrimi apud æquales obtinuit: quam quidem opinionem, hoc edito mansuetudinis exemplo, mirum quantum ipse confirmaverit. Palentiam a Parentibus erudiendi causa missum, dum ibi Philosophiæ operam dabat, quidam e sodalibus Joannem cultro appetiit, eique vulnus inflixit. Hic vero Joannes non adversus injustum aggressorem furere, non eum devovere diris, non minari vindictam, ut plerique mortalium consuevere, iique maxime, quos ætas adhuc fervida ad ulciscendas injurias solita est incitare vehementius: sed ne verbum quidem emittere, quo vel indignationem, vel iram, vel aliud aliquod animi vulnus ostenderet.

deret, quod altius plerumque periculosiusque penetrare solet, quam corporis. Tantam imo vero patientiam cum magna animi pace, ac tranquillitate conjunctam exhibuit, acceptamque injuriam tam alto silentio pressit, et voluntaria oblivione ita contrivit, ut maximam cæteris ejus sociis moverit admirationem.

Jam is, cujus primus adolescentiæ flos in tam lætos virtutum fructus erupit, reliquas officii sui partes cumulate videlicet adimplebat. In eo sane, quod inierat Philosophiæ curriculum, firmum fixumque ipsius animo insedit, nihil se vel Deo acceptius, vel sibi utilius effecturum, quam si tota contentione in studia literarum incumberet. Neque, si juvenes eos merito vituperandos credebat, qui addiscendis disciplinis addicti, aut otio nimis indulgent, aut ludo; illos continuo laudandos existimabat, qui cujusdam parum solidæ pietatis obtentu imposita eis munera negligunt, ut piis in speciem exercitationibus vacent. Ipse vero, neque hos imitatos, neque istos, et christiani officii servantissimus erat, et in scholis frequentandis assiduus, et in absolvendis imperatis a Magistro pensis exactus. Cum autem ingenium ille suum, quod a natura nactus erat acerrimum, commentandi aleret assiduitate, et argumentandi foveret industria; in Philosophiæ adyta tam libero passu excurrerebat, ut quos in eo cursu comites habuit, longe sit prætergressus. Id tum maxime innotuit, cum religiosa jam indutus veste, jussus est Philosophica recognoscere. Quanquam enim aliquot annos in omnia alia intentus exegisset, in cunctis tamen latissimæ facultatis partibus plene instructus apparuit. Ut autem intelligas, quam illud utile sit, ad honestam aliquam occupationem esse solícite intentum; Joannes ab assiduo literarum studio non id tantum commodi reportavit, ut liberalium artium apprime gnarus evaserit, sed etiam (quod maxime omnium interest) mundanarum artium, ac fraudum ignarus et expers, ab iisque liber scopulis, ad quos multorum innocentia juvenum miserabili allisa est naufragio. „ Novum illi (ajebat quidam Magister, quocum deinde „ Joannes Salmanticæ duobus annis cum dimidio communica- „ vit) et insolens accidebat, siquid de dolis, tendiculis, et machinationibus audiret, quæ apud malitiosos seculi homines „ sunt

„ sunt frequentiores: et abiisset, credo, ex hoc mundo, mali-
„ tiæ, quæ in eo abundat, prorsus ignarus, nisi de illa quid-
„ quam in libris, et in concionibus agnovisset. Ad Religionem
„ certe tam alienus seculi accessit, quam si in regione longe
„ remotissima vixisset.,,

Hac morum innocentia, studiorum contentione, et a mundanis rebus abstractione degentem Palentia, cum jam Philosophici cursus metam attingisset, placuit Deo Joannem ad Societatem Jesu evocare. Hanc ille mentem, cum primum sibi injectam animadvertit, non quidem abjiciendam, neque vero statim aliis aperiendam existimavit: sed rem potius longa secum meditatione, multaque cum Deo consultatione agendam esse duxit. Etenim nativa illius ingenii vis, et literis exulta, et ætate confirmata; cum duodeviginti annos jam natus esset; præter gravissima Religiosorum onera, calamitosa illa tempora sibi objiciebat, quibus Societatis Religio undique tam acriter impugnabatur. Hæc tamen omnia, postquam et prece, et consideratione adhibita intellexit, insinuationem illam a Deo descendere, nihilo eum segniorem effecerunt, quominus eam quamprimum exequendam curaret. Joannes itaque, cum neque ipse mundo, nec mundus sibi aptus esset, in tirocinium Villagarsiense pertransiit: ubi, tanquam centrum attingisset, magna animi voluptate, et contentione ad omnes religiosæ disciplinæ apices et communes cæteris, et tironibus peculiare observandos intendit. In id præcipuo quodam incubuit studio, ut mundanarum rerum despicientiam, quam posset maximam, animo suo conciperet. Atque in eo mundi, et insanorum ejus axiomatum contemptu adeo deinde processit, ut fieri posse non crederet, sani consilii virum vanissimis ejusmodi nugis unquam abripi, quas ipse plebeculæ tantum ludificandæ aptissimas judicabat. Hinc etiam magnopere admirabatur, si quisquam e Religiosorum numero inveniretur, cui longa cum seculi viris colloquia serere, valdeque familiariter iisdem uti placeret, nisi ea tantum de causa, ut eorum spiritali commodo prospiceretur. Dum Villægarsia tirocinium poneret, scrupulorum angoribus Deus illum exercere voluit. Sed, cum esset sui judicii minime tenax, et animi Moderatoribus penitus obsequens, in illis non diu hæsit an-

gustiis. Etenim ad pauca, sed opportuna, quæ sibi data sunt monita, cum ipse intente animum adverteret, optata citius serenitas rediit, neque deinceps ejusmodi molestiis sollicitatus est unquam, neque illius animi quietem aliquis alius interturbavit eventus. Is, quo Præceptore usus est ad humaniores literas ibidem recolendas, hanc ejus animi tranquillitatem, in sereno semper vultu expressam, sæpissime admirabundus notabat. Cum enim inter habendas scholas, frequenter incidant casus, in quibus pronum est, juvenes aliquam vel gaudii, vel ruboris edere significationem; dum scilicet ea, quæ præ manibus habent argumenta, aut apposite pertractant, aut minus attingunt feliciter, quam optarent; nunquam in Joanne Cosio alterutrum ex his diversis affectibus observavit: æquabilem imo vero semper invenit, et suis semper affectionibus dominantem.

Post hæc Methymnam Vaccæorum missus est, ut Philosophiam retractaret. Hic autem illud in primis singulari conatu sibi agendum esse constituit, ut virtutibus æque, ac literis operam navaret strenuam. Quippe studia ille sua non satis religiosa fore credebat, nisi per ea cohiberet cordis pravitatem, et mentis dispelleret ignorantiam. Propterea S. Aloysium, utpote innocentia vitæ, et in literis addiscendis diligentia laude præstantissimum, ut sibi ad utrumque assequendum suppetias ferret, in specialem Patronum per id tempus adlegit. Deinde, ne quid in ipsa discendi ratione præposterum esset, aut perturbatum; et temporis, et injuncti pensi distributionem fidelissime juxta Magistri præscriptum observabat. Illud denique cavebat diligenter, ne suus discendi labor præperus esset, nimiumve sollicitus: id enim existimabat mentis aciem potius hebetare, quam acuere. Et sane rectissime: nam sicut cibo, quem vorando deglutiveris, stomachum citius aggraves, quam reficias; haud secus animum nimis festinata lectione verius obrueris, quam instruxeris. Propterea Joannes ad Philosophiæ studium et pacato accedebat animo, et sedatam meditandi curam adungebat: ne scilicet aut ea, quæ pertractabat, argumenta non satis bene perciperet, aut tumultuariæ species, in mentem inordinate congestæ, vel minus hærent apte, vel citius elaberentur. Non ideo tamen desidiæ, aut minoris in studii contentione solertiæ quisquam eum in-

cusavit aliquando: cum potius nulla temporis spatia otiosa sibi sineret abire ex iis, quæ lectioni, aut scriptioni destinata essent, juxta regulas Scholasticorum Societatis. Ad eas ille universam studiorum suorum rationem, quam maxime poterat, accommodabat: et identidem ad sanctissimos illos fines, quos eadem in Societatis Scholasticis requirunt, divinæ scilicet gloriæ, et animarum fructus, suos omnes literarios sudores referebat. Hoc pacto cum in scientia multum proficeret, magna pariter illi fiebat virtutis accessio, magisque proinde condiscipulis, Magistro, Rectorique suo sese probabat in dies. Nullus inter domesticos erat, qui ejus agendi rationem improbareret, sed omnium potius ore illius morum suavitas, et integritas commendabatur, quin possent juvenem non diligere, cujus inculpatæ vitæ genus intuebantur. Ipse adeo Collegii Rector aperte coram cæteris Sociis, mirari se, ajebat, Joannis Baptistæ prudentiam, et expeditam insuper celeritatem in iis, quæ sibi demandarentur, absolvendis. Nec sane pauca erant, quæ ipsi committebantur, cum tranquillius agendi modus plures ei vias ad imperata facilius, ac brevius expedienda aperiret.

Ab hoc ordinatissimæ vitæ cursu non destitit, cum Methymna Salmanticam ad audiendos Theologos commigravit. In celebri illo studiosorum juvenum theatro, quos et discendi ardor, et fervor ætatis a laudabili exquirendæ veritatis studio facile est, ut ad inane, vel contentiosum disputandi genus abripiat interdum; non sine admiratione multorum observata fuit accurata nostri Joannis industria, inutiles quaslibet disputationes, quantum penes ipsum erat, declinantis, easque multo magis altercationes effugientis, e quibus aliqua concordia vel levissima exurgere posset offensio. Quod si in aliquam id genus controversiam nec opinatus incidisset aliquando, cum primum se disputationis æstu incalescere animadverteret, quamvis et veritas, et ratio ab ipso staret omnino, manus tamen dabat comiter et humaniter, tanquam si adversarii firmissima essent argumenta. Prompte etiam, ac strenue vel primos exurgentis iræ motus continebat, quos nonnulli eorum, quibuscum agendum sibi erat, vivaciore ipsorum indole, aut aliqua inconsiderantia concitassent. Nunquam certe adversus eos acerbioris usus est verbo, quo ullam animi significaret amaritiam,

nunquam torvis oculis aspexit, nedum ab eorundem colloquiis sese vel tantisper subtraxit: sed ad istiusmodi omnes incursus ita erat animo comparatus, ita sui potens, ut non modo victor evaderet, nullumque exulcerati animi ederet signum; verum etiam hilari æque vultu, exporrectaque fronte semper illos exciperet, qui sibi molestiam quomodolibet intulissent. Cum autem sibi tam viriliter imperaret in re non parum difficili; in cæteris utique, quæ ad moderandum, et perficiendum spiritum attinent, non minus erat diligens et industrius. Pro illius in tuenda, et augenda cordis puritate vigilantia comprobanda, illud huc attulisse sufficiat, quod de Joanne, jam vita functo, Doctor ille Salmantinus asseruit, qui eum Salmanticæ assidue, et intime novit: *Nunquam*, ait, *in Joanne Cosio aliquid reprehensione dignum, vel quod nostris regulis adversaretur, deprehendi.*

Vix dum Theologici cursus tertium annum attigerat, qui idem vitæ suæ postremus erat futurus, cum acri distillatione, quæ in pectus defluebat, vexatus est. Jam inde ab tirocinio eodem incommodo cœperat pertentari, cum ibi eum Superiores pauperibus præfecissent: quæ sane præfectura, ut exercendæ caritatis occasionem suppeditabat aptissimam, ita etiam difficilis erat, ac plena laboris. Nam Præfectus pauperum neque meridiatione, cæteris concessa tironibus, poterat uti, cum interea in culinam, ad apparandum mendiculis cibum, discederet; et sæpius ab ardentibus focis in apertum aera prodeundum sibi esset, ut frequentissimis pauperum catervis post brevem rudimentorum fidei explicationem, triticei panis frustum cum obsonii chœnice in singulos impertiret. His addas importunas pauperum præces, frequentesque, sed excusabiles eorundem fraudes, ut duplicatum demensum acciperent: ad quas vel vitandas, vel perferendas magna vigilantia, nec minore opus erat patientia. Hac tanta defatigatione nonnihil ejus debilitata fuit valetudo: sed vigor ætatis ita eum sustinuit, ut melius postmodum habuerit. Salmanticæ vero, sive ob nimiam aeris, et aquæ subtilitatem, sive ob assiduum, et intensiorem in studia conatum, noxia illa epiphora tam ardentem, et copiose cœpit in pectus defluere, ut nimium ejus vires affligerit. Sed cum esset mirifice patiens incommodi, neque ullam mœroris edidit significationem, neque

que condiscipulorum suasionibus acquievit, ut mitius secum ageret, admonentium; quinimo omnibus et literariis, et religiosis exercitationibus nihilo minus institit perseveranter, quam robustissimus quisque, donec Superiores, ingravescente morbo, eum decumbere, et Medicos adhiberi jusserunt. Per id tempus, cum ad eum, visendi causa, vir quidam gravis accessisset, agnovissetque subito, quam anceps illius esset ægro-
tatio: Video, inquit, carissime, huic morbo fieri non posse medicinam, nisi cœlum patrium reviseris. Cui Joannes: Ego vëro, quod Superioribus placitum fuerit, illud efficiam. Neque ullum deinde super hac re verbum cum aliquo fecit, multoque minus apud Superiores, ut in patriam mitteretur, contendit, quamvis præcipitem morbi cursum animadverteret.

In hac tanta valetudinis perturbatione degebat, cum Catholici Regis edicto omnes, quotquot in Hispania Societati Jesu nomen dederant, solum vertere, et in Italiam exules proficisci coacti sunt. Antequam exirent domo, cum Tabularius, in cæteris recensendis, Joannem Cosium nescio quomodo præterisset, ipse illico illum interpellans, insolita quadam alacritate exclamavit: *At, at, meum hic nomen fuerat inserendum: et vëro hic ego adsum.* Ad intrepidam hanc ægrotantis juvenis vocem Judex, Rectores urbis, testes, et milites, qui aderant, magnopere stupuerunt: nec parum eadem valuit, ad omnes Salmantini Collegii Socios in proposito sese penitus committendi divinæ providentiæ ductui confirmandos. Joanni deinde Judex, cum intellexisset, quam periculoso morbo laboraret, optionem detulit Salmanticæ cum cæteris ægrotis, donec convalesceret, consistendi. Ille vero non modo id renuit, sed quod sibi beneficii nomine deferebatur, adeo ægre tulit, ut inquieto animo fuerit, donec Salmantica cum exulibus fratribus ipse etiam exul evasit. Igitur pridie Nonas Aprilis, in exilium cum cæteris abiturus, longissimæ, ac perdifficili viæ sese commisit inter effusissimas civium lacrymas, qui cum agnovissent, Patres illo die expellendos, ad Collegii aditus, et vias, præter quas erant ituri, tanta frequentia accurrerunt, ut tota civitas suis convulsa sedibus visa sit: nec facile dictu est, quibus verbis, imo vero clamoribus expresserint animi sensus, et ob accepta beneficia ex multiplici Patrum ministerio gratis

simos, et ob eorundem desiderium acerbissimos.

At Joannes, cujus animum non quælibet incommoda de-
jecissent, lætus ibat in exilium. Neque illum exterruit longa
laborum series, quos in suscepto itinere se manere prævidit,
tum ob frigidam adhuc anni stationem, tum etiam ob multi-
tudinem viatorum, quos vix ulla caperent diversoria; quippe
cum militibus, rhedariis, cæteroque comitatu, plus centum
quingenta homines simul proficiscebantur. Primis quidem
diebus, dum ventum est Alaexos, Ruedam, Villamnovam ad
Durium, atque ad alia finitima oppida, ab honestissimis no-
bilibus oppidorum incolis perhumaniter, et liberalissime excep-
ti sunt omnes. Ruedæ primores, cum aliter obtinere non pos-
sent a ductore Patrum, ut hos in ipsorum domos divertere
pateretur; intrepide testati sunt, se facultatum suarum, atque
adeo capitis sui periculo pro Patribus spondere. Quorum ge-
nerosam vocem admiratus ductor, votis illorum annuit, tes-
tisque fuit nobilissimæ contentionis, qua singuli quamplurimos
secum ducere nitebantur. Sed postquam Burgensem urbem e-
gressi, per asperos Pæsicorum montes iter fuit ineundum, im-
mensum esset referre, quanta laborum moles ex confecta jam
via defatigatis accesserit. Nam præterquamquod montanus ille
tractus hospitiorum infrequentia, et incommoditate laborat, il-
lud etiam accidit perincommodum: quod vir ille, cui incum-
bebat, quæ ad profectionem opus essent, subministrare; ci-
baria quidem, quantum longo proficiscentium agmini Burgos
usque sufficeret, sarcinis imponenda curavit; lecti vero supel-
lectilem nullam prorsus imposuit. Inde non leve plerisque in-
commodum insurrexit: nam sæpe aut quibus vehebantur in
curribus, aut in stramine, vel scamno, aut nuda etiam cu-
bandum erat in humo. Et quanquam infirmiorum commodis,
quantum regionis, et itineris ratio ferebat, accurate prospici-
ebatur, quia tamen inter illas rerum angustias, et inevita-
biles viæ molestias, ægrotis impensa cura eorundem necessita-
ti par esse non poterat; Joannes propterea nimis defectus vi-
ribus, et lenta jam febre correptus, Sanctanderum devenit.
Hic subito adhibita medicamenta; eorum tamen ope vis mor-
bi nihil remisit. In hoc autem tam afflictæ valetudinis statu
non modo nihil ipse molitus est, ut in natali solo, cujus fi-
nes

nes vel nollens jam attingebat, relinqueretur; sed potius, ut ne suis dissociaretur a fratribus, quantum potuit, enixe contendit. Atque hoc sacrificii genus, quo salutem et vitam difficili, sibi periculosæ navigationi voluit expositam, ut illius status officiis, in quem a Deo vocatus fuerat, perfectius satisfaceret, videtur ipse Deus acceptum habuisse, et ferventibus optimi juvenis votis annuisse libenter. Etenim multorum conatus, qui plurimum auctoritate valebant, et, ut Joannes in Hispania consisteret, summa vi nitebantur, irritos reddidit et inutiles.

Joannes itaque, in Italiam transmissurus, navem conscendit. Et a quo die Sanctandero solvit, usque dum Urbetulum attingit, indeque, velificatione conversa, Corsicam repetiit, præter molestias cæteris vectoribus in longa maris traiectione communes, magnis ex morbo conflictatus est angustiis. Omnia tamen incommoda invicta patientia, et singulari cum divina voluntate consensu toleravit. Quotquot eum vel casu, vel dedita opera observarunt, illius animi constantiam, et tranquillitatem admirati sunt vehementer, cum nullam aut querelæ, aut impatientiæ significationem in tanta defatigatione, ac labore editam ab eo fuisse, animadverterent. Noctes plerumque ducebat insomnes ob profundæ, et aridæ tussis frequentiam, cujus violento impetu intima viscera convellenda videbantur. Et cum adeo miserandum in modum noctes fere singulas torqueretur, sui laboris oblitus, eo vel unico dolore angebatur, quod suæ tussis strepitu somnum cæteris prope cubantibus impediret. Inter alios, qui ad eum consolandi, vel inserviendi causa veniebant, quidam illum quotidie mane invisebat: et, si quando, commiseratione tactus, sermonem inferret de vehementiore tussis æstu, quo nocturnis horis premebatur, dum reliqui corpora curabant somno; Joannes solita sibi tranquillitate respondebat: *Atqui nox ista non adeo molesta mihi fuit, ut existimas*. Sed cum lenta vis morbi magis in dies illius vires perederet, visum est Superioribus, ut in ipsa navi, licet prope jam abesset a Calvio, sanctissimum Eucharistiæ viaticum acciperet: quod ille magno pietatis sensu recepit, cum prius ardentissimis votis, aliisque virtutum actibus se ipse excitasset ad divinum excipiendum Hospitem, cujus arbitrio corpus et
ani-

animum, vitam et mortem suam liberrime permittebat. Actum deinde fuit cum Præfecto navium, ut ante indictam cæteris excensionem, Joannes quam primum in terram exponeretur, si forte quæta cubatione meliuscule haberet, et aliqua morbi ad lætorem spem fieret inclinatio. Sed irreparabili phthisi adeo jam erat confectus, ut descensionem solum octo dies supervixerit.

Hoc ille temporis spatium heroica patientia, singulari pietate, multisque aliarum virtutum exemplis insignivit. Appropinquantem mortem sereno adeo vultu, et imperterriti animo contuebatur, ut tenerrimos sensus in iis, qui circum ipsum aderant, excitaret. Et, quod memorandum est valde, in tanta animi tranquillitate, et in conspectu mortis, ita sine ullo suo delectu a divina voluntate pendebat, ut neque diutius vivere, neque item citius emori desideraret; nequis sub aliena specie minus purus latenter obreperet affectus, vitandi videlicet, aut valetudine, aut morte accedente, quas patiebatur morbi molestias. Ex iis, qui ad eum invisendum per hos dies adventabant, quos omnes ille placidissimis verbis excipiebat, quidam spem ipsi conabatut injicere de recuperanda valetudine, siquidem deductus erat in terram. At Joannes: *Mibi jam, inquit, vite spes nulla reliqua est: sed modone, an longe post moriar, nihil pensi habeo.* Alteri, qui biduo antequam obiret, illius mortem invidere se dixit, ita respondit: *Nescio equidem, utrum commiseratione dignus sim, an invidia. Illud tamen affirmare non dubitem: vestram hic remanentium sortem miserandam potius mihi videri, quam invidendam.* Extremæ unctionis Sacramentum plene sui compos recepit, et ad singulas Sacerdotis preces cum ferventi religionis significatione respondit. Deinde, cum se collegisset ad agendas Deo gratias pro suscepto mente adhuc integra singulari hoc munimine contra postremos hostium incursus; eliciendis virtutum actibus, qui temporis maxime congruebant, fere horam impendit, post quam placide expiravit, suumque Deo tradidit spiritum, qui eum tot beneficiis cumulaverat. Ejus mors incidit in ante diem IX Kal. Augusti, anni MDCCLXVII, cum natus esset annos sex et viginti nondum expletos, e quibus fere octo degerat in Societate Jesu.

In omnibus, qui cum eo degerant aliquando, et maxime in Theologiæ auditoribus, qui frequentius et familiarius cum eo communicaverant, magnum sui desiderium, gratissimamque memoriam reliquit: cunctique uno ore fatebantur, Joannem Cosium unum e juvenibus fuisse, ad omnes Instituti nostri numeros in primis exactum. Erat enimvero præclaris naturæ dotibus ornatus, quibus ille deinde tam insignia virtutum decora, opitulante gratia, conjunxit, ut eorum oculos et animos, quibuscum versabatur, ad se converteret, et alliceret. Mentem sortitus erat tersam, ac nitidam, et a violentis phantasie impressionibus liberam, quæ aliis cum ad scientias, tum etiam ad virtutes comparandas impedimento solent esse non modico: judicium rectum, et prudens, ab omni præcipiti sententia, vel cæca suspicione prorsus alienum: voluntatem sponte sua propensam in bonum, et ad inserviendum omnibus maxime pronam, ab optandoque malum cuiquam penitus abhorrentem. Ad exercenda caritatis, et pietatis officia promptus erat, ac diligens: in continendis, moderandisque animi motibus vigilantissimus: silentii, ac solitudinis amans: in communi vero consuetudine ad modestiæ leges ita compositus, ut cæteri eum præcipua quadam veneratione, ultra quam ætas posceret, prosequerentur. Quin etiam illius Magister affirmabat, se verba, quæ Joanne coram facturum esset, sedulo metiri, ac perpendere pro ea, qua interius ferebatur in ipsius discipulum reverentia.

Earum virtutum, quas interposita voti religione Deo promiserat, curam habuit singularem. Paupertatem religiosam non secus ac matrem adamavit, nihilque vel minimum sine expressa Superioris facultate vel ipse recepit, vel aliis elargitus est unquam. Non semel imaginem in papyro effictam, sacrumve numisma petentibus, ea tantum de causa denegavit, quod prævium ad id consensum non obtinisset: neque curabat tenacis, aut subrustici notam, quam in ejusmodi reculis denegandis posset incurrere, dum ne levissimam quidem in voti perfectione labem permetteret. Nec minus sollicitus fuit in castitate servanda, quam ut illibatam custodiret, per intercessionem S. Aloysii Gonzagæ singulari Dei privilegio usus fuisse videtur. Id ego illius referam verbis, qui Joannis spiritum in-

time perspexit : „ Hæc (S. Aloysii) gratia , fuit intentissima „ illa cura , qua Joannes in servando voto castitatis excelluit... „ Neque his illa definita fuit terminis , sed eximia fuit , pro- „ pemodumque singularis . Non modo ab omni defectu abhor- „ rebat , qui vel levissimæ imperfectionis speciem contra pu- „ ritatem referret ; sed singulari Dei beneficio , ne primos qui- „ dem patiebatur insultus suggestionum illarum , e quibus , seu „ veræ illæ sint , seu tales esse fingantur , purioribus etiam ani- „ mis , vel ob innatam imaginandi vim , vel nimiam ob timi- „ ditatem , aut sollicitos mentis angores , maxima et patientiæ , „ et meriti messis exurgit „ . Obedientiæ partes quo melius im- „ pleret , non modo prompte et alacriter imperata faciebat , sed Superiorum placita , voluntatis judiciiue sui cum eorundem consensione , ut sibi etiam placerent , satagebat . Nunquam proinde ullum ei verbum excidit , quo majorum decreta minus sibi probari significaret : quin imo , quibus poterat argumentis , recta illa esse ac justa , et sibi , et aliis persuadere nitebatur . Tutissimam hanc obediendi viam non tantum in gravioris momenti rebus tenebat ; sed in levioribus etiam , et quas minus attenti vix dispicerent , ita constanter sequebatur , ut ad minimas etiam Præsidum insinuationes et exequendas , et approbandas , congruentissima rationum momenta semper haberet in promptu . Quod si non aliud interdum occurreret ; præter generale illud verissimumque principium , Superiores multo plura prospicere , quæ inferiores lateant necesse est ; hoc etiam addebat aliquando : Rectorum munere funguntur ipsi ; idque satis superque esse debet , ut eis obsequium in iis etiam , quæ minus grata fuerint , exhibeamus .

Ad egregiam hanc obedientiæ laudem , quæ ultra sedulam injunctarum rerum executionem , unanimem etiam voluntatis , et judicii privati cum imperantium judicio , ac voluntate conspirationem requirit , eo facilius pertingere valuit , quo altiores in ejus corde christiana humilitas egerat radices . Hæc sane virtus fuit , quæ in eo forinsecus magis emicuit , cujus etiam in variis religiosæ vitæ eventibus illustriora dedit exempla . Ab omni verborum fastu , quæ sibi commendationem aliquam apud audientes quacumque demum ex parte sibi posset ingenerare , diligenter abstinuit . Firma animi inductione sibi persuaserat ,
idem-

idemque aliis persuadere sæpe contendit, se ingenium habile et idoneum ad severiores scientias neutiquam habere; cum tamen a Superioribus ex unanimi Consultorum sententia ad primaria Scholæ munera obeunda fuerit designatus. Id sibi suus cum denuntiasset Magister, Joannes primum obstupuit, deinde tantam inexpectati nuntii displicentiam ostendit, ut opus fuerit Magistro, paucis eum, sed in rem præsentem appositis verbis hortari, et compellere, ut iis, quæ Superiores decreverant, assentiretur. Hic vero Joannes, qui pridem suam exuerat voluntatem, ut ab aliorum, præsertimque Moderatorum arbitrio penderet omnino; hæc duo inter se, ut sibi quidem videbantur, extreme pugnantia vix poterat conciliare: suam hinc ineptitudinem, quam pro demississima sui æstimatione, aperte se videre credebat: inde electionem, ut primas inter condiscipulos partes ageret, quam minus rectam, quippe a Superioribus profectam, non audebat existimare. Citissime tamen, ut nodum solveret, hæc in mentem subiit cogitatio: Superiores, ob eximiam ipsorum benignitatem, suam Joannis inscitiam, nullamque habilitatem plane non advertere, proptereaque de se melius, et honorificentius, quam pro meritis judicare. Vilem hanc sui existimationem deinceps perpetuo fovit, eidemque immortalis est.

Huic firmissimo humilitatis fundamento cum esset innixus, tam longe ab inanis gloriæ studio aberat, ut in literariis actionibus doctrinæ suæ specimen dare, non ostentationis, sed officii implendi causa, pro virili quidem parte contendere: quod si nihilominus illæ non tam feliciter interdum successissent, nihil inde mœroris, nihilurbationis reportabat. Id utique accidit in publica disputatione, quam primam Salmanticæ habuit, in qua Joannes ob fortuitum, nimisque innotum casum expectationi, quam de se moverat, non satis visus est respondisse. Sed absoluta disputatione, tam placido tranquilloque vultu semet exhibuit, ut singularem ipsius humilitatem, et immotam animi pacem omnes suspexerint. Cum aliqui deinde, qui ejus doctrinæ copiam, et ingenii præstantiam optime perspexerant, de iis, quæ in disceptatione contigerant, cum eo dolerent, Joannes ita reposuit: „Quod „vos infortunium dicitis, id ego, citra meam culpam evenis-

„nisse, maxime lator: sic enim tandem Superiores agnoscent, „quam ego ineptus sim, ac nullius pretii „. Sed quanquam honoris et laudis non esset appetens, neque timor illum sollicitaret, ne aliquando literario in certamine ob infelicem exitum (quod aliis multum negotii facessere solet) rubore suffunderetur; nunquam tamen obtinere a se potuit, ne illius animus quasi sponte sua refugeret ab ea, quam diximus, designatione, ut in primis Provinciæ cathedris docturus olim sederet. Itaque, dum primos illius morbi sensit insultus, qui tandem ei vitam eripuit, hæc una spes illum recreabat, fore ut Superiores eum ab incepto cursu propter suam valetudinem, vel ipso tacente, removerent, aliumque sufficerent aptiorem.

Ex eadem profundæ humilitatis radice pullulabat altissimum illud silentium, quod æque suis in rebus, atque in alienis servabat, quando aut sibi commoda, aut aliis incommoda sua verba possent accidere. Dum Methymnæ degeret, feбри quartana correptus est, quæ diu illum multumque vexavit: quo tempore, præter febriles molestias, quas patientissime toleravit, valetudinarii Præfectum indiligentem adeo nactus est, ut is Joannis lectum tredecim ipsos dies omiserit sternendum. Eam autem incuriam ita tulit, ut neque conquestus sit ipse, „neque per alios, ut benignius haberetur, efficiendum curaverit. Salmanticæ vero, cum quiddam levioris momenti turbatum fuisset apud nonnullos Theologiæ auditores, Doctor, quem Joannes quotidie in Academiam comitabatur, mirari se dixit, quod ab eodem de iis, quæ acciderant, non fuisset edoctus. Cui Joannes integro animo: „Si credidissem, inquit, huic qualicunque malo mederi te posse, illud utique non „te celassem: sed cum id ipse non possis, nescio equidem, „hujusmodi rumusculos ad aliorum aures effundere, quid tandem prosit „.

Hæc vitæ ratio fuit, quam tenuit Joannes Baptista Cossius per octo annorum spatium, quos egit in Soc. Jesu. Videtur autem potentissimus ejus, idemque beneficentissimus Patronus S. Aloysius clientem suum, ut is eum in vita sequi studuerat, morientem quoque multis sibi partibus similem reddidisse. Nam et in ipso fere limine juventutis, cum Theologicis adhuc vacaret studiis, antequam gravissima Sacerdotii on-

onera subiret, et eodem atque ille tabifici morbi genere sublatus est. Nempe jam cœlo maturum, eo sperandum est avo-
lasse, ut innocentis vitæ suæ, mansuetudinis, obedientiæ, ac
demissionis, cæterarumque virtutum uberrimos, et suavissimos
fructus colligeret, ac degustaret. Cujus rei non levem con-
jecturam ex hoc eventu facere posse videmur, quo brevem hanc
ipsius vitæ narrationem concludam, et quem P. Bonaventura
Rada, vir magnæ fidei et prudentiæ, nostrique Joannis
Magister, sua manu scriptum reliquit. „ Paucis, ait, post il-
„ lius obitum diebus, cum quidam e nostris magnis animi con-
„ flictaretur angustiis, ad templum, Deum precaturus, acces-
„ sit. Cum autem inter orandum animadvertisset, supplicem
„ se juxta sepulcrum Joannis procumbere, quocum familiari-
„ ter egerat, et cujus de virtute magnam susceperat opinio-
„ nem; incitari se sensit, ut ejus se meritis commendaret.
„ Itaque ad Deum conversus, his eum magna cum fiducia
„ deprecatus est verbis: *Domine, per merita hujus servi tui,*
„ *fratris mei, quem jam tuo conspectu beari confido, quam a*
„ *te peto gratiam, mihi, quæso, largiaris.* Assertit autem idem
„ ipse, ab oratione sua animo non parum confirmato prodiis-
„ se, et cogitationem illam, quæ mœrorem injecerat, jam
„ tum evanuisse, cui pax, et gaudium, quo fruitur in præ-
„ sentia, successit, „

EMMANUEL ANTONIUS AMEZQUETA.

Ad Pyrenæi montis radices, qua is ad superiorem Navarram vergit, tractus est non exiguus, quæ Vallis Gonniensis dicitur; in eaque oppidum Azanza intra Diœcesis Pompelonensis fines situm est. Hic ex honestis, et locupletibus genitoribus in lucem editus fuit Emmanuel Antonius Amezqueta, ineunte anno quadragesimo primo seculi decimi octavi. Cum adhuc literarium ludum frequentaret, commodum in eas partes devenit P. Sebastianus Mendiburus S. J. per universam Navarram, et Guipuzcôam sacris susceptis expeditionibus celeberrimus. Is modo ab Illmo Episcopo Pompelonensi missus, ut Vallisgonnienses populos spiritali cultura exerceret, suæ missionis munere perfuncturus, Azanzæ constitit, cum puer Emmanuel undecimum ætatis annum expleverat. In ea ætatula tam attente et avide omnes illius Patris declamationes, et instructiones excepit, ut virum jam maturo iudicio præditum credidisses. Voluit insuper apud eundem omnes brevissimæ adhuc vitæ suæ labeculas generali confessione expiare: idque tam humiliter, modeste, et ordinate confecit, ut Mendiburo spem magnam fecerit, fore, ut quæ cœlestis doctrinæ semina tenero illius animo insevisset, in copiosos virtutum fructus excrescerent. Hac spe ductus, seu potius Dei motus instinctu, qui puerum ad singularem morum perfectionem designaverat, de ratione vitæ optime deinceps instituendæ peculiari studio edocendum curavit. Atque inter alia, teneris illius annis maxime propria, rationem sacratissimi Cordis JESU pie ac religiose colendi, quam popularibus suis e suggestu publice proposuerat, ei privatim exposuit, et commendavit. Utilissimum hoc, et a nobis benemerentissimo Deo maxime debitum pietatis officium, tam mature initum ab Emmanuele, in posterum ab eodem assidue potius fuit auctum, quam unquam inter-

mis-

missum. Ut autem et hoc, et alia salutis monita, quæ sibi tradita fuerant, fideliter exequeretur, tenellus et elementarius puer templum crebro subibat: ibique partim lectioni libri, qui de mirabili Christi erga nos amore in Eucharistia præsertim agebat, partim meditationi tam longa spatia temporis dabat, ut cœlestibus suis admirationem, et stimulos ad imitandum injiceret. Frequenter etiam, quamvis non sine incommodo, confessionis, et altaris Sacramenta percipiebat. Cum enim apud Azanzæ Curionem, utpote sanguine sibi conjunctissimum, conscientiam deponere non auderet, neque alius esset ibi Sacerdos audiendis confessionibus destinatus; sæpius in proximum oppidum duo millia, nonnunquam Pompelonem usque sexdecim millia passuum jejunos conficiebat, ut suæ satisfaceret religioni. Hunc sane commendabilem vitæ ordinem impubes tenuit Emmanuel.

Postquam primas literas in patria didicerat, ut humanioribus impertiretur, primum in alias illius Regni scholas, postremo in Societatis Collegium Pompelonense missus est a Parentibus: ubi etiam, absolutis humanitatis studiis, triennium in Philosophicis, tantundemque in Theologicis posuit. Longum hunc literarium cursum ita peregit, ut adolescentibus, qui magna frequentia in eas confluebant scholas, singularis diligentiae et ad literas, et ad virtutes comparandas maximo fuerit documento. Cum enim otio inutili, superfluis lusibus, periculosisque spectaculis non inserviret, multum sibi temporis suppetebat, ut scientiis, ac Deo vacaret. Cum primum Philosophiæ limen attigit, Congregationi S. Aloysii, quæ ibidem celeberrima erat, pulcherrimarumque virtutum fructu foecundissima, voluit adscribi, ejusdemque leges ad unguem observandas curavit. In iis decretum erat, ut semel in mense Congregati cœlesti pane simul reficerentur universi: ut item singuli quotidie, divinum Sacramentum veneraturi, templum aliquoties adirent. Duplicem hanc christianæ pietatis exercitationem et utilissimam omnibus, et studiosis adolescentibus minime operosam, non modo nunquam prætermisit Emmanuel, sed illa cumulatus, quam sibi præscriptum fuerat, utebatur. Nam cœlesti convivio non semel tantum intra mensem cum cæteris accumbebat, sed ter etiam, aut quater, nonnunquam plu-

pluries, juxta illius Sacerdotis consilium, quem sui Magistrum spiritus delegerat: qui perspecta illius vitæ innocentia, ingentique desiderio in virtutibus, et Jesu Christi amore progrediendi, largum Angelici panis demensum facile ipsi concedebat. Et ex hoc ardenti in Christum affectu, ad eum frequenter adorandum, rapiebatur in templum. Etenim præter statas illas, et breves visitationes, quas Sodales Aloysiani facere tenebantur, ipse vacua studiis tempora sibi sæpissime desumebat, ut templum adiret: ibique in secretiorem aliquem locum discedens, genibus humi deflexis, ad longam moram tam modesto corporis habitu perstabat immotus, ut intuentibus tenerum pietatis sensum injiceret.

Dum vero Theologiæ jam operam dabat, præclarum valde suæ religionis, et amoris erga Christum in Eucharistia delitescens argumentum exhibuit. Qua die Pompelone de more gentis agitandi erant tauri, Scholæ Marianæ Sodales, juxta ipsorum institutionem, aliud longe dissimile, Deoque et Angelis gratissimum præbebant spectaculum. Divinissimum altaris Sacramentum in templo Societatis publicæ exponebant venerationi, civibus æris campani pulsu admonitis, siqui vellent, relictis tauris, eodem convenire: Tobiam scilicet imitaturi, qui spretis aureis Jeroboami vitulis, Hierosolymam Dominum adoraturus pergebat. Signo igitur edito, quidam illius Collegii Pater in superius templi odeum ingressus, inde conspicatus est Emmanuelem, qui jam tum ante Sacramentum supplex ac venerabundus prociderat. Id ille miratus est valde, non quod ab Emmanuelis pietate, jam sibi nota, reputaret alienum; sed quod sciret, eum illo ipso die magnis amicorum precibus et obtestationibus fuisse sollicitatum, ut taurorum adesset agitationi, et ad plateam in conductum antecœnio locum accurrere nullo pacto prætermitteret. Maximas proinde Deo gratias egit, quod juvenem tanto animi robore confirmasset, ut taurilibus contemptis ludis, et geniali convivio, longe suaviore delicias, immensumque majus spectaculum in Jesu Christo, super aras pro nobis commorante, quæsisset: quippe quo pascendis animis, et insatiabilibus hominis appetitibus mitigandis nihil sit aptius. Sacra demum solemnitate post duas horas peracta, Pater in suum discessit cubiculum, ubi explendis sui muneris partibus non

non parum est immoratus. Post hæc in odeum ipsum regressus, Emmanuelem eodem quo prius loco submissis adhuc genibus orantem animadvertit. Neque levem hoc uno ex facto conjecturam fecit, quam ille diu, quamque assidue id genus obsequia Servatori præstaret, qui tali die, tot amicorum efflagitationibus ad omnia alia stimulatus, ante aras tamen positus humi genibus tam longa mora perseveravit.

Ut autem a mundanis rebus longius abesset, propiusque ad Deum accederet; quanquam primum in Clero seculari mereri, animum induxerat, binaque jam obtinuerat Sacerdotia; deinde tamen nuntium mundo remittere, religiosamque inire vitam decrevit. Hoc executurus consilium, postquam alia magna constantia, sed irritò successu tentaverat, Societatem Jesu petiit, et obtinuit. Missus itaque Villamgarsiam, ibidem pro ultramarinis Provinciis, ipso adnitente, tironibus annumeratus est die quinta Octobris anni 1763. Hic enimvero ingens illius ad studia virtutum ardor copiosum et aptissimum pabulum invenit. Ac licet optimam vitæ rationem fuisset adhuc persecutus, quia tamen ad continendos perturbatos animi motus, elidenda vitiorum semina, et virtutes altius inserendas, corporis macerationem plurimum conferre didicerat; cœpit in primis severe in seipsum jejuniis, ciliciis, et flagellis animadvertere. Quod si tirocinii Magister Emmanueli, pro eo quantum ille exoptabat, frenos ad austeritatem laxasset, testatur idem, vitæ suæ fines non parum contractiores fuisse facturum. In cibo moderationem ita servabat, ut a lautioribus abstineret: singulatimque panis saccharo et ovis conditi usum, nisi dum ægrota-ret, sibi interdixit: eumque tum ideo non recusabat, ut notam effugeret novitatis. In illud deinde pari studio animum intendit, ut per accuratum rerum spiritualium usum, præsertimque per frequentem et apparatissimam sanctissimi Corporis Christi sumptionem, ipsi magis intime in dies singulos uniretur, et Beatissimam ejus Matrem per obsequia eidem maxime placita sibi conciliaret.

His vero adjumentis quantum in utriusque amore processerit, schedæ illius, a flammis, quibus eas ipse jamjam moriturus damnaverat, reservatæ demonstrant. Ex his enim apparet, antequam primum sui tirocinii annum explesset, vehementer

mentiori jam Deo placendi flagrasse desiderio, istudque cum trahendis ad Deum hominibus, tum etiam virtutibus exercendis comprobandi. „Cupio, inquit, dilectissime Jesu, omnino „gratum tibi facere omnibus vitæ meæ, imo etiam totius æternitatis momentis. Et quia te unice diligo, cupio etiam omnes ad te noscendum et amandum perducere: simulque omne virtutum genus, quæ me maxime decent, ejusdem amoris impulsu exercere. „Opemque imploraturus, ad tam ingentia perfectionis vota complenda, sermone in Virginem Matrem converso, ita pergit scribere. „Sanctissima Virgo, „ego Emmanuel Amezqueta, eo tandem cupidus evadendi, ut „tibi sim vere devotus, in Matrem ac Dominam meam cooperatam et electam te volo: oroque suppliciter, ut memet in „filium, licet indignum, ipsa recipere non graveris. Illud „etiam tibi recipio, obsequentissimum me tibi fore; semperque quod tibi gratissimum esse cognoverim, effecturum. „Opem itidem meis necessitatibus, et afflictionibus imploraturus, filiali ad te fiducia recurram. „Hæc autem incensa desideria, sive proposita, quibus totius fere virtutis summa continetur, non ex subitanei cujusdam fervoris impetu, sed ex firma animi sententia, maturaque deliberatione fuisse profecta; illud non leve fuerit argumentum, quod ea non semel in consequentibus annis instauraverit, et reliquo vitæ suæ tempore diligentius eadem servare decreverit, ut ex ipsius constet adversariis.

Hoc igitur jacto excelsæ perfectionis fundamento, cum jam tirocinium posuisset, vota que biennii nuncupasset, Compostellam mittitur, ubi annum fere commoratus, Grammaticam docuit. Ibidem Sacerdos fieri jussus est, ut cum in Americam venisset, maturius posset incolas adjuvare. Inde in Collegium Legionense pertransiit, eodem munere perfuncturus. Sed vix eo devenerat, cum Hispalim a Paraquariæ Procuratoribus evocatus, in Collegio S. Hermenegildi menses duos semis constitit, ut Philosophiam recoleret, ejusque periculum subiret: quo facto, in Portum S. Mariæ venit, ut opportunum in Paraquariam trajiciendi tempus opperiretur. Interea, cum jam res Societatis perturbari cœpissent, Americæ Procuratoribus indictum, nequem in eas partes mitterent, qui prius

Sa-

Sacerdotio non fuisset initiatus. Cumque inter vicanos fere, qui tum mittendi erant, plerique tirones essent, Sacerdotes admodum duo, quorum unus Emmanuel, ipse cum reliquis in Collegium S. Hermenegildi reverti coactus est. Vix dum ab hoc itinere respiraverat, cum edicto Regis comprehenditur, ab Hispania cum cæteris omnibus exterminandus. Hoc pacto transmissione Americana in Italicam commutata, primum aliquot dies, dum reliqui conveniunt, apparatusque classis, Astæ Regiæ detinetur inclusus: deinde Gadibus, Centumcellas profecturus, navem conscendit; et post varios casus, multiplicesque in Tyrrheno præsertim mari discursus, tandem ad Argaiolam, miserrimum Corsicæ oppidulum ad occidentalem insulæ oram, cum plerisque Bæticæ Provinciæ Patribus exponitur. Duos hic menses in magnis rerum omnium angustiis commoratus est. Cum autem Castellani Patres, qui Calvium eodem tempore delati fuerant, quanquam maximis et ipsi difficultatibus, et armorum strepitu impediti, tamen ad leniendas exilii molestias, et juventutem facilius in officio continendam, asportatis e continenti libris, Scholas pro diversis studentium gradibus constituissent; Emmanuel, bene volentibus Superioribus, Calvium, quod ab Argaiola trium vel quatuor horarum itinere maritimo distat, cum tribus aliis adolescentibus commigravit, ut intermissum diu Theologici studii cursum perficeret. Adscriptus igitur denuo Castellani Provinciæ Sociis die 15. Septembris, inter eos Mendiburum illum, de quo supra meminimus, cum ingenti animi sui gaudio reperit: et quem a puero, ad ingrediendam et persequendam pietatis viam, auctorem et hortatorem habuit, quem etiam absens per literas sæpe consuluit, eodem nunc assiduo contubernali, et sui spiritus moderatore usus est: cumque jam in extremis ageret, eundem auxiliatorem experientissimum, et opportunum consolatorem obtinuit.

In hoc tam vario, multiplice itinere terra, marique discrimine, quæ unius anni spatio confecit, a Compostella Legionem, inde in Bæticam, a Bætica in Italiam profectus, quin uspiam pedem fixerit ad trimestre; ab optimis, quos jam pridem induerat, moribus, et ab iis religiosæ vitæ principiis, quæ sibi ab tirocinio servanda proposuit, nunquam discessit. Nam ubicunque

que gentium degeret, eo cogitationes suas omnes intendebat, ut quotidie propius ad Christum accederet; aliosque ad illius amorem et cultum, quibuscunque modis posset, adduceret; seque ipse per assiduas virtutum exercitationes ad id magis idoneum redderet; ac demum ut Beatissimam Dei Matrem sibi et viventi, et morituro demereretur. Etenim illius amor in augustissimum altaris mysterium, quem in patria puer ebibit, Pompelone auxit, Villægarsix perfecit; dum Compostellæ ad Sacerdotalem evectus est gradum, majorem exarsit in modum. Ex eo tempore ad aras operari maximis habuit in deliciis: neque constat, eum, dum liber in Hispania degeret, unquam sponte sua Missam celebrare prætermisisse. Celebrabat autem, diligenti præmisso apparatu, magna comitante reverentia, et ferventi gratiarum actione subsecuta. Hic autem illud observare non desinam, quo peculiarem Deus dilectionem erga Emmanuelem, et castos novelli Sacerdotis amplexus quam sibi gratos haberet, ostendisse videtur: eum, præter receptissimum in Provincia morem, statim a tirocinio in Presbyterorum album fuisse receptum: neque vel ad Philosophica repetenda studia, vel Theologica perficienda, ut erat proclive, sed in Compostellam fuisse destinatum, ut maturrime Sacerdos factus, posset quam proxime, et quam frequentissime cum Domino communicare. Argaiolæ, et Calvii, quibus in locis maxima fuit exulibus, initio præsertim, et altarium, et ornamentorum penuria, Emmanuel noster in quinquemestri spatio, quo vitam comitem habuit, si unum aut alterum diem excipias, rem divinam facere non omisit. Id tamen sine labore, et industria, quam suus sibi amor in Christum suggerit, non obtinebat. Namque vel multo mane surgens, cæteros mature præveniebat; vel, si alios æque sollicitos offendisset, ad meridiem usque jejunos expectabat: sicque sine ullius incommodo, et sine illorum præjudicio, qui dies in singulos ad Sacrum celebrandum ex ordine designabantur, ipse fere quotidie celebravit. Præterea sæpius interdiu neque obiter, solitus erat Dominum invisere. Et quidem Astæ, dum in custodia detineretur, et Argaiolæ, cum utrobique longum sibi ab aliis occupationibus otium suppeteret, integras quotidie horas, nonnunquam etiam solidum mane Missis audiendis, me-

ditionibus, et suavissimis cum Jesu colloquiis miscendis impendebat.

Ex hac frequenti, et intima cum Jesu Christo consuetudine, qua suus in eundem amor et prodebatur, et augebatur in dies, ortum etiam, et incrementum habuit æternæ proximorum salutis procurandæ desiderium. Hoc eum impulit inter alia, ut Societatem Jesu eo pacto inire voluerit, ut ad Indos opportuno tempore mitteretur, quos inter plurimos esse dolebat, qui miserrima fame interirent, propterea quod nullus esset, qui eos cœlestis doctrinæ pane reficeret. Et quamquam id, quod mirifice optabat, exequi non potuit; in Hispania tamen, dum licuit, proximos strenue juvare non desiit. Cum venisset Compostellam, doctrina morum, quam Pompeione degustaverat, duos intra menses ita fuit imbutus, ut statim ad destinatam confessionibus sellam accesserit. Neque id satis habens, neque labore fractus pueros erudiendi, quos simul etiam cum literis ad omnem pietatem informabat, Collegii Rectorem adiit, ab eoque rogavit impense, ut quoties cives Sacerdotem aliquem peterent, qui proxime morituris adesset, se mittere non recusaret: sic enim, agebat, ad expeditionem Indicam procludere oportet, et hic experientiam capere ad ea præstanda, quæ dum vita maneat, inter miserrimos illarum gentium homines exequi, summis in optatis habeo. Et licet Rectori tum acquieverit reponenti, satis superque esse, si docendi muneri satisfaceret, consuetaque ministeria domi exerceret; paucis tamen post diebus eum denuo convenit, et petitionem suam sic instauravit, ut non potuerit Rector non exorari. Quare, ut illius pio desiderio morem ex parte gereret, festis aliquot et feriatis a Schola diebus eum ad opitulandum ægrotis designabat: quod ille sic efficiebat, ut propterea Cathedræ nihil deesset. Et, quod perfectissimam agendi rationem continet, tum hoc, tum aliis erga proximum officiis, tanquam adminiculis utebatur, ut altius in amorem Dei conscenderet: sic enim ipse in commentariolo suo scriptum reliquit. Proptereaque apud se statuit, pauperrimos et abjectissimos quosque singulari quadam benevolentia complecti, et quibuscunque rebus posset impensius fovere, quippe quos ipse Dominus inter cæteros maxime commendavit. Sic eum fecisse

se Compostellæ constat, ubi cum ad audiendas confessiones sedisset, quanquam omnes benigne excipiebat, jucundiore tamen voluptatis sensu perfundebatur, quoties pauperes ad ejus pedes accederent, quorum copiosi greges Compostellam peregrinationis causa conveniunt. Id ipse familiari suo testatus est aliquando, ut eum ad subveniendum pauperibus hortaretur.

Ut eam, quam in juvandis hominibus operam impendebat, et sibi, et illis redderet utiliore, indefessum solidarum virtutum studium adhibuit. Etenim, ut actiones, cogitationesque suæ omnes in altissimum perfectionis scopum collinearent, duo hæc principia sibi servanda proposuit, quibus totius summa virtutis, et maximum ad eam incitamentum continetur. *Dominum Jesum semper tibi præsentem objicies, ut eum et ferventius ames, et imiteris perfectius: quidquid autem aggrediaris, illud attente perpendes, quo tandem modo idipsum Dominus exequeretur.* Alterum: *Sic tibi persuadeas, opus quantumvis minimum ac vile, Deo unice placendi, eundemque honorandi gratia perfectum, infinito pluri apud Deum haberi, quam præclara et illustriora qualibet alia facinora, quæ prædicto fine sint vacua.* Hinc filialis in Deum fiducia difficillimis etiam in rebus, magnæque suæ cum divina voluntate consensio, quibus ab homine Dei gloriam maxime promoveri, eidemque gratissimum obsequium exhiberi credebat, non secus atque alia virtutum ejus decora progerminarunt.

Dum Hispali, in exilium exigendus, est captus, quamquam trajectum ad Indos ardentibus votis optabat, continuo sibi persuasit, Deum ipsius apud illas gentes opera, tum certe, uti non velle: et optatissimæ expeditionis nec opinatam frustrationem tam æquo animo tulit, tanquam si certo agnovisset, illuc profectum, nemini unquam ex usu futurum. Cum appulisset ad Corsicam, ubi verius in actam projectus est, quam Argaiolam deductus, tectum quo se reciperet, cœpit anquirere: ac postquam multa frustra tentaverat, semidirutæ domus stabulum ægre tandem invenit, idque magno sibi pretio elocatum. In eo gurgustio, postquam illud purgaverat aliquorum adjutus opera, quibus sors eadem obtigit, cum iisdem non paucos commoratus est dies. Sed præter habitationis incommoda illud longe majus accessit: pensionem, quam ei Rex

Catholicus perinde ac reliquis assignaverat, alius quidam Emmanueli, peracta navigatione, tradendam acceperat. Verum ecquis ille esset, aut quo demum tempore sibi tradenda foret, quanquam id apud ceteros pervulgatum erat, Emmanuel ignorasse videtur. Nam cum esset silentii, ac recessus aman-
tissimus, vel in ipsa navi secretum sibi reperit locum; unde mirum non fuerit, si sermones, qui super hac re ab aliis habebantur, ipse non exceperit. Primis igitur diebus, postquam Argaiolæ pedem fixerat; cum plerique sociorum, et is inter eos, qui pensionem regiam ceteris distribuendam acceperat, Calvium usque navigassent, phaselis inde per vices Argaiolam reducendi, timore aliquo videtur fuisse pertentatus; sive is ab ignoratione sua, sive a Dæmonis oppugnatione processerit. In his rerum angustiis quo se verteret, non habebat: etenim ab miseris insulanis sperare nihil poterat, et ab Sociis aliquid petere non audebat, quippe queis appensa pecunia, si modo ad conducendam, instruendamque domum, victumque comparandum sufficeret, superesse certe non posset; cum præsertim incolæ rerum omnium pretium ob Hispanorum adventum maxime auxissent. Sed hanc animi perturbationem, undecunque tandem exortam, subito compressit. Exiguum æris habebat in crumena, quod sibi nec petenti, nec opinanti donatum in Hispania fuerat, paulo antequam abiret in exilium. Id ergo, quanquam ille primum ad aliquem librum emendum destinaverat, cœpit expendere, certissime interim sperans, hoc consumpto raudusculo, Deum sibi (neque falsus est) alicunde provisurum: proindeque tam securi animi erat, et ab omni solitudine vacui, quasi thesauros ingentes possideret. Alia insuper singularis fiduciæ edidit exempla, quæ prætereo, ut ea, quæ ad religiosa vota pertinent, attingam.

Castimoniæ laude et speciali Dei beneficentia, et sua simul solertia sic excelluit, ut communem excessisse modum videatur. Is certe, quem ille longo annorum tractu in conscientiæ arbitrum assumpsit, testatur: cum multos alios in ea parte præstantes introspexerit, castiorem Emmanuele juvenem vix ullum agnovisse; illiusque animi candorem aut externa pugna, aut internis imaginibus vix unquam fuisse oppugnatum. Et tamen S. Aloysii, quem singulari cultu venerabatur, sedulus æ-

mulator, cum sciret optime, castitatem Dei esse donum, nihil prætermittebat, ut id sibi proprium efficeret, ac perpetuum. Propterea corpus suum male habere, otium fugere, atque hominum vitare frequentiam, quoad ejus facere poterat, semper studuit. Non modo Villægarsiæ, sed Compostellæ quoque opus fuit, ut Superiores ei modum imponerent, ne in seipsum, quantum vellet, omni macerationum genere sæviret. Quod autem ab illis obtinere non poterat, ipse minutis aliis incommodis, quæ permissa cuilibet esse creduntur, et quæ assiduitate ipsa sunt gravia, compensare curabat. Is, qui sub eodem tecto per trimestre spatium cum eo degit in exilio, testis est, quamvis quater, aut sexies illum in dies singulos conveniret, dum suis vacabat studiis, nunquam sellæ innixum tergo reperisse. Atque ex hac studiorum opera, quanquam alioqui sibi gratissima, aliam etiam defraudandi genium occasionem usurpabat. Cum enim condiscipuli spatiandi causa in agrum prodibant, ipse nonnunquam, obtenta a majoribus venia, domi remanebat, ut quantum temporis supererogaret studiis, tantundem de geniali deambulatione detraheret. Et sane, dum obedientia, vel caritas aliud ab ipso non exigebat, solitudinem studiosissime coluit.

Quo tempore in Portu S. Mariæ, imminens occasio trajiciendi in Americam, morabatur, nunquam domo excessit, nisi cum festis diebus in plateam, ut ad populum verba faceret, mittebatur: neque vero pedem extulit e cubiculo, præterquam in ædem sacram, vel ut alio cum cæteris ex officio conveniret. Dum maritimum iter habebat, quanquam navi, qua vehebatur, plus centum vectores impositi erant, ipse tamen servandæ solitudinis modum invenit. Nautis, dum alto sese committunt, mos est, lembum in navem recipere, et scapham supra lembum collocare. Huc ergo conscendens Emmanuel, intra cavitatem scaphæ sedem sibi constituit, simulque latibulum. Hic secum habens Sacerdotale Breviarium, Theologiæ moralis summam, et aliquot asceticos libros, cum iis horas dividebat interdiu, quoties eum necessitas alio non evocaret. Argaiolæ vero, cum in prima illa rerum post ejus adventum perturbatione certa quædam, et communis disciplinæ forma non posset institui, divinis persolutis officiis, quibus in templo bonas tri-

tribuebat horas, in specum, quæ proxime aberat, Crucifixi imaginem, et aliquot libros secum asportans, discedebat: ibique fundendis precibus, meditationibus exercendis, legendisque libris reliquum insumebat diem, nisi cum domum redibat, ut corpus modico cibo, et brevi nocturno somno curaret. Neque tantus hic solitudinis amor subrustica ex indole, vel pavida cunctatione credendus est proficisci, cum ita esset a natura comparatus, ut potius acer esset, ac fervidus, et in quotidiana consuetudine suavis, et commodus universis: quod ii sæpius experti sunt, et fatentur, qui cum eo diu multumque egerunt. At cum esset internæ munditiæ studiosissimus, sui-que frangendi sollicitus, omnem pascendi sensus occasionem, necubi impingeret, quantum poterat, effugiebat.

Quod si Superiorum accessisset imperium, aut eorum aliunde sibi innotuisset voluntas, in medios hominum coetus incunctanter, et alacriter prosiliebat, ut Compostellæ, et in Bætica fecisse jam vidimus. Etenim, ut morem ubique gereret imperantibus, illud sibi servandum statuit, quod suis commentariis, ut ante oculos habere posset, inseruit: *Perquam maxime cavere debes, ne unquam Superiorum placitis vel minimis in rebus obsistas*. Et quoniam Religiosorum obsequium in legum observatione suarum maximam partem continetur, eas sic adimplere constituit, ut ne latum quidem unguem ab eis discederet: quippe cum, ad perfectionem sui status adipiscendam, nullum hoc efficacius duceret adjumentum. Atque in eas maxime regulas majori conatu intendebat, quæ ad trium votorum materiam quomodolibet attinerent.

Animum etiam habuit humanarum rerum adeo non appetentem, ut vel ea, quæ legitime posset habere, siquem eis egentem animadverteret, ipsi libentissime largiretur. Neque vero expectabat, dum alii rebus suis opus haberent: sæpe enim eo tantum fine donabat, ut ipse minus haberet. Paucis ante profectionem Italicam diebus arca sibi, æque ac reliquis, tradita fuit, his rebus instructa, quibus in itinere, et in exilio usus esset futurus. Id ille donum oneri duxit, quod ut levaret, coepit statim aliis alia impertire. Cumque vellent aliqui ab ea illum largitione detertere, ne tum ab se abjiceret, quod postmodum maxime esset desideraturus, non ita illorum con-

siliis acquievit, ut omnino conquiesceret. Quare illius arculæ clavem alius servandam accepit, tum ut ipsi pœnam, quam inde trahebat, eriperet, tum etiam ne illam penitus quotidianis largitionibus exhauriret.

His, cæterisque virtutibus insignem animi modestiam, tanquam solidum fundamentum subjecit. Hanc ille jam ab adolescentia sua et amare cœpit, et colere. Postquam religiosam inire vitam statuit, præ cæteris Religiosorum cœtibus in Societatem Jesu vehementer propendebat. Sed ab hoc eum consilio deterruit ingenii facultatum inopia, quam sua sibi humilitas maximam esse persuaserat. Propterea in aliam Religiosorum familiam, ex iis, qui sibi vacant ac Deo, animum convertit: et in tria longe inter se dissita Monasteria eo fine profectus est. In eorum primo, locum non esse candidatis, sibi repositum fuit: sed cum alius ejusdem ordinis Cœnobiarcha, qui per eos dies illuc ex itinere diverterat, spem sibi fecisset eum in suum Cœnobium cooptandi, eo recta contendit. Dum ibi consistit (sive id ex itineris æstu ac defatigatione contigerit, seu quia Deus eum ad alia omnia destinabat) inspectantibus Monachis, e naribus sanguinem fudit: rogatusque ab eis, an alias eo fluore laborasset, ipsoque candidè affirmante, valetudinem ejus ad portandum Instituti sui pondus satis firmam non fore, censuerunt. Ipse tamen propterea nihilo fractus animo, in aliud porro Cœnobium perrexit. Sed ibi pariter repulsam passus, idque pro indicio reputans, Deum se ad eam vivendi formam non evocare, Pomponem regressus est: ubi cum totam itineris seriem ad Confessarium retulisset, tanta animi tranquillitate Theologica sua studia instauravit, quasi nihil frustra petiisset, nullumque in longissima profectione tolerasset incommodum. Sperabat tamen interea, simulque precabatur, ut Deus, qua parte sibi mancipari vellet, evidentius significaret. Cumque tandem ad petendam Societatem animum induxisset, id ea conditione fecit, ut ad Indos amandaretur, quos inter sciebat esse plurimos et miseros, et ignaros, quibus juvandis, et instruendis idoneum se fore, non diffidebat.

Societati jam adscriptus, ne unquam ab hac animi demissione, et viliori sui opinione discederet, ita suis in ad-

versariis scripsit: *Si quando Deo placuerit, te tanquam administrum adhibere, ad aliquem fructum ex aliorum animis colligendum, cave ne quidquam inde tibi, vel minimum, adscribere audeas. Ad id autem oportebit, ut cogites, animi tui dotes quam sint exiguae, ac prorsus ineptae.* Præterea jam inde ab initio tirocinii tanquam tesseram sibi propriam tritum illud effatum assumpsit: *Ania contemni, et pro nihilo reputari.* Neque factis omisit sæpius comprobare, quod verbis significabat. In Astensi custodia, ubi pro pluribus Sacerdotibus unica erat ara constituta, ipse valde diluculo Sacellum subibat, ibique ad multam diem, nonnunquam ad prandium usque permanebat, orationi meditationique intentus, simulque opportunitatem expectans, ut sine aliorum molestia divinum perageret Sacrificium. Contigit igitur quadam die, ut postquam Sacerdos ab altari discesserat, et vestem sacram exuebat, ad eam induendam nullus accederet e circumstantibus. Surgit itaque Amezqueta: calicem apparat, et ampullas: cæterisque in rem divinam præviis decenter peractis, ad induendas sacras vestes accedit: jamque amictum, capiti imponendum, manibus tenebat appensum, cum alius quidam in ædiculam eo tempore superveniens, vicem ei præripit celebrandi. Cessit statim Emmanuel in locum suum: et neque tum commotus est quidquam, neque ulla deinde ratione conquestus: ut omnes, qui aderant, modestiam hominis suspexerint, et laudaverint. Hæc etiam eum facile, imo vero statim de jure suo cedere cogebat, quoties in familiari cum aliis sermone nonnulla suboriretur contentio. Huic tribuenda pariter magna ejus ad inserviendum cæteris sollicitudo: ac denique difficultas non utique minor, quam vel in quærendis, vel admittendis, quæ sibi ultro offerebantur commodis, exhibebat: cujus non unum dedit exemplum in ea, quæ tandem illi vitam abstulit infirmitate.

Fuit hæc acutissimus lateris dolor, qui septem ipsos dies acriter illum vexavit. Nam neque spiritum trahere libere, neque defessum cubatione corpus, sine ingenti doloris accessione, aliorum convertere poterat. His adde Medicorum, medicamentorumque penuriam, ac difficultatem, quam pauperibus exulibus in pauperrima civitate ma-

ximam esse oportebat, inveniendi, quæ ad delicatiorum victum, et commodiorem ægrotorum curam necessaria essent. Sane Emmanuel primos gravissimi sui morbi dies in culcita jacuit, tam modico farta tomento, ut stragulum videretur, eaque subtilioribus imposita chordis, quæ augendo potius dolori, quam leniendo deservirent. Sed neque ullam super hac re querelæ vocem edidit, neque de meliori cubandi ratione quærenda fuit ipse sollicitus: atque in macerrima sua culcita proculdubio vitam finisset, nisi alius de commodiori lecto providisset. Inter eos, qui jacentem invisabant, unus quiddam excogitavit, quod illius ardentissimæ levandæ siti opportunissimum esset: seque libenter ad id exequendum exhibuit, cum neque sumptuosum esset, nec valde operosum. Sed quod vellet qualemcunque laborem illum sui causa suscipere, sic doluit Emmanuel, iisque dolorem suum verbis expressit, ut alter, ne illi pœnam auget, ab incepto destiterit: longe minus reputans incommodum, quod illius corpus ab ingenti siti reciperet, quam quod humillimus ejus animus ob sibi præstitum pateretur obsequium. Paucis denique ante obitum diebus commentariolum illud, in quod animi sui sensa retulerat, et quod una cum peculiaris examinis libello sub pulvinari servabat, Confessario suo tradidit, semel atque iterum obtestatus, ut, ipso vita functo, penitus illud dilaceraret: sicque perpetua sepeliret oblivione, quæ hactenus ejus humilitas aliorum oculis eripuerat.

Pro his, cæterisque virtutum actibus per totius vitæ decursum exercendis, et maxime pro ultimo agone strenue decertando, frequentem ad B. Virginem recursum habuit. Ab ipso religiosæ vitæ principio potentissimum ejus auxilium exquisitis officiis demereri studuisse, jam diximus. Quibus deinde votum adjunxit, recitandi quotidie Psalterium Virgineum, quod ab aliis *Piissima erga Dei genitricem devotio* nuncupatur, ad impetrandam illius gratiam pro mortis articulo. Atque, ut alia præteream, afflictissimæ Matris dolores, quos ob necem Filii pertulit, singulari pietate relegebat: opportunissimaque in eum finem allocutione utebatur, quæ in suis adnotationibus reperitur. In ea moestissimam Virginem deprecabatur, ut in sui doloris lenimen recogitaret, tam suas, quam

Filii pœnas brevi esse finiendas: istumque tormentis acerbissimis, et indignissima morte universum hominum genus in libertatem honestissimam esse asserturum, simulque justissimam æterni sui Patris iram placaturum: ac postquam ipsam, gloriosa sui præsentia suavissimisque colloquiis dignatam, inexplicabili gaudio perfudisset, ad Patris dexteram conscensurum, ut super omnem creaturam æternum exerceret imperium. Demum in memoriam ei revocans, se suam Emmanuelis Patronam esse, suppliciter et enixe rogabat, ut dum vita maneret, se benigne protegeret, et in morte præsens ferret auxilium, ut hæc in conspectu Domini pretiosa contingeret.

Has clientis sui preces benignissimam Virginem exaudisse, nonnulla fuerunt indicia. Nam Emmanuel sub ipsum infirmitatis initium, cum nondum lectulo decubisset, mortem sibi certo imminere, magna animi pace significavit. Tertio item die postquam lecto detinebatur, cum nullam adhuc illius morbus solitudinem cæteris iniecisset, Confessario suo dixit, deliberatum sibi esse, quamprimum ad suscipiendum sanctissimum Viaticum præparari. Quod quidem sine cunctatione perfecit: quinto enim die totius vitæ noxas per confessionem expiavit, postridieque Eucharistiam cum insigni pietate recepit. Per hos etiam dies cuidam familiarissimo suo significaverat, optare se intra natalitia Domini festa, quæ jam imminebant, vitam finire. Et tandem die septimo, in quem incidebat pervigilium Nativitatis Dominicæ, placide expiravit sine ulla corporis agitatione, sine sudore, et lacrymis, et quod in paucis usu venire solet, sine oris aliqua diductione. Illud insuper, qui morienti aderant, non immerito visum est singulare. Sacerdotem, qui ad inungendum eum accessit, sublato modice capite, et manu versus illum protensa, his verbis excepit: *O quale gaudium! negotium meum plene confeci*. Asseruit autem Confessarius, quem Emmanuel nihil celabat, quod alicujus esset momenti, nullum ei præ manibus negotium esse, nisi quod ipse familiari suo indicaverat: ut quo tempore Dei Filius natus est mundo, ipse, relicto mundo, in meliorem transiret vitam. Obiit Calvii 24 Decembris anno 1767, postridieque tumulatus fuit in Parochia, quæ unica est intra muros illius urbis.

Sed ereptum oculis hominum Emmanuelem, ab eorum ani-

animis, qui eum aliquando cognoverunt, nulla unquam temporum diuturnitas abolebit. Etenim cum adhuc inter mortales ageret, illius vitæ rationem singulari commendatione laudabant. Hos inter quidam ejus individuus comes per totius fere religiosæ vitæ suæ discursum affirmabat; non in Collegiis modo, sed in magna quoque itinerum varietate, atque in ipsa navigationis perturbatione, tam modestum corpore et animo, tam officiosum in cæteros, tam sui continendi sollicitum, et in servanda quotidiana temporis distributione, privatæque pietatis explendis officiis tam constantem illum ubique observasse, quam fuerit in tirocinio, ubi ferventium extiterat exemplar Novitiorum. Multi etiam, qui eum Hispali, et alibi cognoverunt, paribus elogiis commendabant Emmanuelem. Hic autem a recto vitæ cursu, quem puer arripuit, nunquam deinde digressus, documentum posteris esse debet, quantum intersit, ut mature quivis assueverit optimis.

JOSEPHUS FERNANZIUS.

Fonté Pelaio, quod oppidum viginti millia passuum ab urbe Segovia distat, in lucem editus est Josephus Fernanzius, nono Kal. Augusti anno 1729, a parentibus pietate conspicuis. Mater illius, ante etiam quam prolem suscepisset, Deum enixe deprecabatur, ut filium sibi concederet, qui divino se totum manciparet servitio. Quam vero cumulate ipsius preces sint exauditæ, ex iis liquido apparebit, opinor, quæ de Josephi moribus paucis dicturus sum verbis. Pueritiam sub optima parentum disciplina magna cum innocentia, et pietate transegit: neque serviliter compellendus erat ad bonum, quem ad meliora sectanda natura peperisse videretur. Cum etiam apertissimum ad eruditionem sortitus esset ingenium, postquam primis, et humanioribus literis abunde fuit instructus, ad altiora progressurus studia, Segoviam mittitur: ubi Dialecticæ operam dare cœpit apud Patres Societatis, cum ætatis annum attingebat decimum sextum. Dum in hoc Philosophico stadio versatus est, morem hunc sibi servandum proposuit, constanterque tenuit: antequam gymnasium adiret, templum ingrediebatur, eodemque, ab schola dimissus, recta contendebat, lumen et opem imploraturus a Deo, ut in humana, simulque in divina Philosophia proficeret. Eosque fecit in utraque progressus, ut condiscipulis in frequentandis Sacramentis, et scholis esset exemplo, et Magistro suo (quod ipse superstes adhuc testatur) stimulos adderet ad commentandum intentius, ut difficiles nodos, quos absolutis scholis, proponere solitus erat, expedite dissolveret.

Sed Deus, qui Fernanzium, ut pia Matris ejus vota compleret, ad Societatem Jesu jam ante vocaverat, quam ille Segoviam veniret, aut aliquem ejusdem Societatis hominem agnovisset, noluit in arrepto feliciter Philosophico cursu eum ulterius

rius procedere. Quare, cum Logicen didicisset, acriores ei subiecit igniculos, ut ocyus, quo vocabatur, accederet. Neque ille divinis obstitit insinuationibus; sed cum mentem suam Patribus aperuisset, ii, legitimis factis experimentis, non modo ipsorum Societati adscribi posse censuerunt, verum inter eos quidam sapientia, et prudentia præstantissimus: Aut me, inquit, fallit animus, aut hic adolescens optimus evadet Religiosus. Igitur in Societatem receptus postridie Kal. Octobris anni 1745, et Villamgarsiam deductus, ad illius tirocinii mores intra paucos dies totum se finxit. Et quam de se concitavit expectationem, eam et in tirocinio, et in reliqua vita sustinuit. Fuit enim semper modestiæ, ac silentii servantissimus: nec, nisi manifesta necessitate compulsus, induci poterat ad loquendum, qui falsas violandi silentii causas nunquam sibi confingeret. Dum vero colloqui permissum erat, de rebus ad profectum spiritus attinentibus sermonem instituebat, eo leporis ac moderationis sale conditum, ut omnibus gratus accideret. In spiritualia exercitia magno ferebatur studio, quod illius et in inchoandis alacritas, et in absolvendis constantia demonstrabat: in iisdem vero exequendis tam quietas, et reverenti corporis habitudine perseverabat, ut alios ad æmulationem provocaret. Ad orationis studium mortificationis externæ pariter, et internæ curam adjunxit. Nam solitas tirocinii austeritates ita exercebat, ut solus illius animi ardor vires ei præstaret ampliores, quam ab ipsius tenera ætate, et gratioli corpore poterat sperari. In coercendis autem animi cupiditatibus tantam diligentiam adhibuit, ut is, qui et in tirocinio, et in toto studiorum cursu cum eo perpetuo vixit, affirmet, cum esset natura pronus ad irascendum, nunquam tamen vidisse Fernanzium aut alicui condiscipulorum fuisse succensum, aut cum eorum aliquo contendisse, aut denique de quoquam fuisse conquestum. Immo vero et se, et alios non semel observasse confirmat, exurgentes iræ motus quam strenue compesceret, quin ullam eis erumpendi licentiam permetteret, aut ullum saltem verbum proferret, quo aliquem doloris sensum ostenderet.

Atque hunc laudabilem frangendi sui conatum, ut molestias undeliber sibi illatas æquo, pacatoque animo ferret, jam
inde

inde ab initio tirocinio coeperat exhibere . Hortus erat , a domo probationis quasi quingentorum passuum intervallo dissitus , in quem tirones , ut animum a seriis tirocinii occupationibus relaxarent , semel aut iterum per hebdomadam venire consueverant . Contigit igitur quadam die , dum ibi rusticarentur , ut signo ad exeundum dato , omnes ad januam accederent , præter Fernanzium , qui vel signum non audierat , vel longius aberat , quam ut posset cum cæteris ad januam simul accurrere . Cum vero is , qui tirones ante illorum egressum recensebat , ei , qui præerat , denuntiasset , universos ad januam adesse , jussit hic aperiri januam , et domum versus procedere . Clausis itaque januis , Fernanzius intra horti septa remansit , neque prius eum abesse animadversum , quam reliqui domum venissent . Quid ibi solus , et inclusus effecerit , sciri certo non potuit : videtur tamen ad orationem confugisse . Illud tum certe fama vulgavit : olitorem , qui statim eo missus est , ut Fernanzium domum deduceret , eum genibus flexis orantem reperisse . Siquid autem peccatum fuit ibi , omnis in eum culpa rejicienda videtur , qui tirones ad januam male recensuit . Tamen et hunc , et Fernanzium castigari oportere , Novitorum Magister existimavit . Neque id , credo , novum illis videbitur , qui noverint , apud Religiosos viros , et maxime Novitios , multo his leviores defectus impunitos non prætermitti . Ambo igitur jussi sunt in medio triclinio , dum cæteri cœnarent , genu flectere ; atque ex editiore loco publica in eos animadversum est reprehensione : quod supplicii genus non leve putabatur in Societate , et ad ingenuos homines corrigendos valde opportunum . Fernanzius vero neque tum aliquid excusavit , aut questus est , neque deinceps ei , cujus per incuriam se pœnam illam subiisse , poterat opinari , quamvis ad septennium cum eo degerit , aliquid exprobravit . Erat enimvero , ut paucis multa complectar , ad S. Ignatii leges ita compositus , ut Antonius Villafannius (vir et virtutum insignibus , et gubernandi laude clarus in primis) asserere non dubitaverit : cum eum Palentiæ sibi subditum , dum Philosophiam audiret , itemque Vallisoleti , dum eandem doceret , sæpius inspexisset , et observasset attentè , nullius regulæ transgressionem in eo notasse .

Peracto tirocinii biennio, se totum Deo per simplicia Societatis vota dicavit, quæ deinde anno 1763 in purificatæ Virginis festo solemnî ritu nuncupavit, quarto superaddito circa missiones voto. Quanto autem animi gaudio ea primum concepit, tanto deinceps studio eadem observanda curavit. Pecuniam ne apud alium quidem, scientibus et volentibus Superioribus, nedum apud se habere volebat: cum mallet paupertatis effectus aliquot experiri, quam aliquid de illius perfectione detrahere. Siquid ab aliquo dono accipere cogeatur, aliis, petita venia, facile redonabat. Nec solum ad aliquid dandum, vel accipiendum, sed alias etiam ad Præpositos frequentissime recurrebat, ut in agendis, vel omittendis, eorum ductum sequeretur omnino, quos Dei loco reverebatur; cum sit in inferioribus obedientia tanto prudentior, quanto ipsorum minus innituntur prudentiæ. Dum Palentix Philosophiam disceret, ipsius Pater, quem ab inita Societate non viderat, Collegium ingressus est, quo tempore filius cum condiscipulis colloquebatur: et accedentem ad se, salutationis vice, his verbis Patrem excepit: *Hic, precor, mane tantisper, dum a Superiore loquendi tecum veniam obtineo*. Laudarunt scilicet condiscipuli Josephi in servanda disciplina constantiam: et Pater ejus, quippe vir rectus, et probus, tam longe abfuit, ut filii factum rusticitati, vel inobservantiæ tribueret, ut pene lacrymabundus exclamaverit: *Prob! quantum Religiosorum obedientia valet efficere!* Exquisitam hanc obediendi rationem non erga Rectores modo, sed in quoslibet etiam tenebat, qui delegatam præcipiendi potestatem haberent, atque in eos vel maxime, qui sui moderatores spiritus designabantur. Cum enim ad rigidam corporis macerationem valde esset propensus, et aliunde ob pectoris compressionem debiliore valetudine uteretur, opus erat, ut Rectores eum, et Confessarii sæpe continerent, ne salutem jam afflictam penitus everteret. Et quamquam ex eorum præscripto sibi temperaret, ejus tamen moderatio non improprie poterat austeritas appellari. Nam cum esset ad castimoniam custodiam vigilantissimus, eorum, quæ eidem tuendæ maxime conferunt, nihil, quantum sibi fas esset, prætermitebat. Propterea, quem ab tirocinio præ se ferre didicit et pudorem vultus, et gravem loquendi, incedendi, operan-

randique modum, eundem deinceps constanti studio retinuit. Vallisoletanus quidam civis non sine admiratione narrabat, cum Fernanzius, qui Philosophiam ibi docebat, alteri Magistro comes datus, domum suam interdum adiret, seorsum a colloquentibus sedere consuevisse, ibique modeste consistere, quin alia verba faceret, nisi quæ urbanitas exegisset. In cibo parsimoniam adhibuit, sæpeque ad prandium vel jejunos accedebat, vel tenui et viliore jentaculo refectus; cum lautitias non nisi coactus admitteret. Ad humaniores literas explicandas Abulam missus, ubi frigidissimum est cælum, hiemem nactus est ibi, cæteras rigida glacie sic excedentem, ut eruditissimus medicæ artis Professor assereret, quæ de algidis Norvegiæ tractibus apud itinerantium ephemerides legerat, se illo anno Abulensia intra mænia vidisse, et comprobasse. Hic Fernanzius sui commodi tam negligens fuit, ut commiserationem aliis Sociis moveret: unde quidam illorum magnis eum precibus rogavit, ut ad se quotidie mane veniret, portione chocolatica contra hiemis intemperiem reficiendus. Cumque id sæpe frustra dixisset, et cum eo quodam die de sincerissimæ invitationis repulsa conquereretur, Fernanzius responsum dedit, quo suum et austere se habendi propositum, et humilitatis studium demonstravit. Neque ullis aut precibus, aut suasionibus ab eo, quod destinaverat, dimoveri potuit, donec ei Superior injunxit, ut a suscepto rigore valetudinis causa remitteret.

At quantum sibi durus, et asper, tantumdem erga cæteros officiosus erat, ac suavis. Quos in discendi, vel docendi munere socios obtinuit, siquando aut incommoda valetudo, aut aliqua negligentia ab explendo retardaret officio, ipse ad fungendam eorum vicem promptus, et hilaris accurrebat: solitus ad viliora non minus, quam ad honoratiora supplenda munera convolare. Dum Theologiam audiebat Salmanticæ, quidam e condiscipulis, instruendis lampadibus designatus, eas vesperi accendere prætermisit: illiusque indiligentia in amplissimo Collegio notabilis, et reprehendenda fuisset, nisi ei diligens Fernanzius opportune occurrisset. Dum pauperibus cibum aut pro domi foribus, aut in publicis custodiis impertiebat, eorumque pedes osculabatur; dum item infirmis in Nosocomiis inserviebat, gaudium ex illius facie emicabat, hæc omnia

nia jucundissime, et alacriter obeuntis. Valetudinarii quoque Præfectum in humilibus circa ægrorum curam ministeriis sæpe sublevabat. Quo in officii genere id ego quemdam post longissimum temporis spatium recentissimo adhuc grati animi sensu commemorantem audivi: Dum ipse in Hispania ante hos quinque et viginti annos tertiana febris miserabiliter laboraret, ad se visendum, et consolandum accessisse Fernanzium, quo tempore et febris æstu, et ardore sitis ultra solitum torquebatur. Cumque rogasset eum, anne libenter aquæ potum acciperet? imo vero, inquit, libentissime. Perrexit ergo Fernanzius gelidam allaturus, eamque febricitanti semel et iterum bibendam obtulit. Quo Fernanzii obsequio non modo tum mirifice fuit recreatus, sed febris ita est depulsa, ut longo post tempore non amplius recurrerit. Fatetur autem ipse, id se Fernanzii caritati maximam partem tribuisse: nam siti fatiscentem ita fuit commiseratione prosecutus, ad eumque sublevandum tam sedulo adlaboravit, ut sibi certe videatur, voluisse Deum illius veritatem sententiæ comprobare, quæ dixit, calicem aquæ frigidæ propter ipsum proximo exhibitum, sine mercede non remansurum: cujus mercedis partem aliquam in præsentia rependisse videtur. Hæc illius propensio ad bene merendum de omnibus communem sibi benevolentiam, ubicunque degeret, conciliabat. Et in frequentissimo Salmantino Collegio propter hoc ejus inserviendi cæteris studium, cum exacta disciplinæ observantia conjunctum, non modo studentium juvenum, sed Doctorum etiam, et Sociorum omnium oculos ad se convertit, cunctorumque animos sibi devinxit.

Sed illius morum suavitas tum maxime enituit, cum aliquam imperandi cæteris potestatem obtinuit: quod Abulæ præsertim, et Villægarsiæ contigit. Ibi, dum Grammaticam docuit, Collegii Minister designatus, siquem reprehendere opus esset, suo potius exemplo, quam verbis castigabat. Quemdam e domesticis Adjutoribus reperit illic, in demandata triclinii cura parum sollicitum. Hunc officii sui cum aliquoties benigne commonuisset, illeque nihilominus in eo adimplendo negligens foret; quadam die triclinium eo tempore ingressus, quo sciebat, se ab illo observandum, nonnulla vasa, quæ parum nitida erant, cœpit abstergere, ut sic illius socordiam argueret,

et

et excuteret. Post aliquos annos missus est Villamgarsiam, ut tirocinii Magistrum in instruendis tironibus adjuvaret. Adolescentes, qui tunc in illa probationis domo pro Castellana non solum, sed pro Indicis etiam Provinciis educabantur, octoginta facile superabant: quorum proinde institutio, ut erat summi momenti, cum ab iis tanquam seminibus sua quælibet desumat incrementa Religio; sic etiam laborem exigebat, et industriam non vulgarem, quippe quam numerus ipse redderet difficiliorem. Sed in hujus novellæ sobolis educatione Fernanzius ita se gessit, ut studium disciplinæ solícite promoveret in omnibus, et tamen benignitati potiores partes tribueret. Delinquentium errores utique corripiebat: non tamen, ut irascens, nedum conviciantis personam indueret; sed ut reus culpam agnosceret, ac emendaret. Quod si publice id esset agendum, ut sæpe post prandium fiebat (cum scilicet tironum aliqui ex Superioris designatione vel sua quisque errata coram cæteris enuntiabat, vel sibi ab iis, qui ea notassent, objiciebantur) tunc enarratione facta delicti, non semper statim poenam imponebat, sed quæ merito imponenda foret, indicabat, aut delinquenti dijudicandam relinquebat. Aliquando, Sanctis Aloysio, et Kostka, Ven. Berchmansio, aliisque insignibus pietate viris in exemplum adductis, quo tandem pacto in pari rerum occursu sese habuissent, ostendebat; ut et is, qui deliquerat, et reliqui pariter ad eos æmulandos excitarentur.

Novitios omnes ita diligebat impense, ut in eo materiam solícitudinem singuli agnoscerent. In his erat quidam adolescentulus naturæ difficilis ad erudiendum: qui propterea Fernanzio magnam exercendæ caritatis, et industriæ occasionem exhibuit. Cum enim videret, eum, nisi resipisceret, fore tandem e tirocinio evellendum, quod acerbissimum sibi fuisset, nihil non tentabat, ut improbulum emendaret. Et sane, opportunis remediis solerter adhibitis, id ille sæpe obtinebat: non ita tamen, ut stabilis esset novitii resipiscencia, qui citius ad solitas revertebatur ineptias. Itaque, quoniam tirunculum illum non tam mentis perversitas, quam ætas immatura disciplinæ impatientem reddebat, id excogitavit Fernanzius, ut ei munus imponeret, unde posset illius levitati aliquod pondus accedere. Nam plerique hominum ita sunt a natura com-

parati, ut si negligantur, aut otio torpescant, aut ineptiis diligenter incumbant; si vero ad honoratiora adhibeantur, se ipsos excitent, et excedant. Jam vero id moris erat in tirocinio Villagarsiensi, ut verno recurrente jejunio, in oppida ad quatuor, sexve millia passuum circumposita, tirones aliqui Dominicis diebus prædicaturi mitterentur, ut ad ministeria Societatis olim exercenda mature proluderent: eaque lege proficiscebantur, ut dum abessent a domo, nihil omnino cibi degustarent. Bini in singula Castella procedebant: quorum alter aliquod e fidei rudimentis brevi sermone explicabat: alter super aliquo Decalogi, vel Ecclesiæ præcepto longiorem orationem habebat, aut in vitium quoddam acriori declamabat stilo. Bini etiam comites addebantur e discipulis externis, qui tirones ignaros viæ recta deducerent, ac reducerent, simulque testes esse possent, siquid illi ab officio defecissent. Huic ergo velitationi Fernanzius irrequietum illum Novitium destinavit: unde duo simul ab eo obtinere contendebat: ut et illum a puerilibus nugis abstraheret, dum orationem sibi traditam memoriæ mandabat, eidemque pronuntiandæ in umbratili exercitatione incumberebat; et incundæ spe profectionis, ac verba coram frequenti populo faciendi, mentem ipse mutaret, dignasque tirone cogitationes susciperet. Constituta igitur die ad concionandum missus, ita se gessit in omnibus, ut alius ab eo, qui prius esse consueverat, videretur: ipseque adeo tirocinii Rector, qui multum ad expellendum illum inclinabat, consilium mutasse, aut saltè suspendisse visus sit. His ergo, aliisque sui muneris partibus adimplendis tam studiose adlaborabat Fernanzius, ut dum aliorum commodis servit impensius, salutis suæ dispendium non semel incurrerit.

Propterea Segoviam missus est, ut Theologiam auditoribus exponeret, simulque ut ejus valetudini, quam magna defatigatione in erudiendis tironibus debilitaverat, aliquod nativi soli propinquitatis levamentum afferret. Sed vix bene convalescerat, cum longius, ac difficilius iter aggreditur in exilium. In eo cum aliarum virtutum exempla, tum maxime singularem cum Dei voluntate conformationem exhibuit. Cum Centumcellas classis jam appetebat, nuntius a litore affertur, Pontificem expulsos ab Hispania Socios, quamvis eorum expulsio-

sionem ægerrime ferret, in suam tamen ditionem justis de causis nolle recipere: simulque Præfectus navium literas accepit Roma, quibus a Ministro regio, Corsicam remeare, ibique nova Regis mandata præstolari jubebatur. Id, quod plerisque maxime dolendum fuit, Fernanzius æquissimo animo tulit: et juvenem, qui paulo ardentius dolorem inde conceptum significabat, paucis sed gravibus verbis, atque rationibus e sapientissima Dei providentia petitis, ita compescuit, ut errorem ille suum agnoverit, et emendaverit. Calvium autem appulsus, cum viribus deficeretur in dies, missus est Lumium, quod in conspectu Calvii situm est, et illius restaurandæ salutis credebatur fore commodius. Ipse vero priusquam excederet Calvio, sciscitanti cuidam de salute sua respondit, optare se quam primum vitæ metam attingere, idque suppliciter a Deo deprecari; quoniam in tam perturbato rerum statu, Religioni se usui jam esse non posse, suisque fratribus oneri futurum esse cognosceret. Lumium profectus, nihil de fervore remisit, quo rebus sacris solitus erat intendere: nam bene mane consurgens, templum oraturus, Deoque litaturus adibat: donec socius illius, a Præfecto Provinciæ pro Superiore designatus, ei modum imposuit, quem ille perfecte tenuit in omnibus. Sed nihilominus ingravescente dyspnœa, qua multis ab annis ob angustias pectoris laborabat, tandem ad extrema redactus, et sanctissimis Ecclesiæ Sacramentis munitus, pie, sicut vixerat, expiravit. Mors ejus incidit in diem VII Idus Januarias anni MDCCLXVIII, cum ante annos octo et triginta natus esset. Paucis, quibus apud Lumienses commoratus est, mensibus, tantam illorum gratiam, ac benevolentiam vitæ integritate, et facillimis moribus inivit, quantam in ejus funere demonstrarunt. Id enim Lumii legibus cautum erat, nequis vita defunctus in Parochia sepeliretur, præterquam oppidi Sacerdotes, et infantes pueri: cæteri omnes in cœmeterium, quod extra oppidum erat, efferebantur. Mortuo vero Fernanzio, Presbyteri, qui unus et viginti erant, sine quorum universali consensu illa lex infringi non poterat, omnes unanimi sententia decreverunt, ut Fernanzius in ipsorum inferretur sepulcrum. Neque id solum: sed funebrem etiam ducere pompam, et justa consueti more per-

persolvere, nec rogati, neque vocati, sponte sua voluerunt; nulla pro iis, aut pro sepultura, vel cereis ad aras accensis, rogata, neque accepta, quæ ipsis offerebatur, mercede. Quin et de laicorum numero illi ad funus ultro convenerunt, qui Sodalitati Sanctæ Crucis erant adscripti: quorum quatuor demortui cadaver suis deportandum humeris sustulerunt, cæteris cum funalibus Sodalitii sui cereis agmen lugubre præcedentibus. Hoc honestissimo funere, ob insignem Lumiensium pietatem, elatus est Fernanzius: qui suis optimis moribus, quam apud gentiles suos commoratus benevolentiam semper obtinuit, eandem peregrinus, et exul, apud exteros etiam sibi conciliavit.

ANTONIUS SALGADUS.

Quaquam Evangelicum operarium doctrina pariter, ac virtute instructum esse, oporteat omnino; quantum vero sanctioris vitæ præsidium, ad animarum salutem procurandam, vel eminenti præstet scientiæ, ex Antonio Salgado poterit dijudicari: quem eximia morum integritas cum mediocri, sufficienti tamen apparatu doctrinæ conjuncta, præclarum Dominicæ vineæ cultorem effecit. Is anno millesimo sexcentesimo nonagesimo sexto, die decima septima Junii natus est Cellæ novæ, non tam incolarum frequentia, quam celeberrimo Benedictinorum Patrum Cœnobio, apud Callaicos loco notissimo. Licet in lustrali fonte denominatus sit Joannes Antonius, deinde vero tum a domesticis, tum ab externis Antonii solum appellatione dignoscebatur: et eandem ego propterea in ejus vitæ narratione usurpabo. Pueritiam primis literis addiscendis impendit in patria, quo etiam tempore Deum timere cœpit, ac revereri: ad idque præter genitorum ejus institutionem, magno illi momento fuit frequens cum sanctissimis æque, ac sapientissimis S. Benedicti filiis communicatio. Nam cum ad illos sæpius accederet, ab iisdem et illustria virtutum exempla, et opportuna recte vivendi monita reportabat. Ac sane solidæ pietatis succus, quem tunc ab optimis imbibit magistris, ad ineundum, et conficiendum rectissimum vitæ cursum, mirifice illum adjuvit. Cum jam per ætatem licebat, a parentibus missus est Montem regium, ut in Collegio Societatis latinitati operam daret. Quo in studio parum illius Magistris laborandum fuit, ut assiduitatem, ac diligentiam exhiberet. Cum enim et patiens laboris esset, et impatiens dedecoris, suavique ac docili præditus ingenio, non opus erat, ut acerbioribus modis ad explendum officium incitaretur.

Grammaticis peractis studiis, Philosophiæ, ac Theologiæ morali discendæ triennium in singulas facultates ibidem impendit. Ut autem in literis, et ætate progrediebatur; sic etiam proficiebat exercitatione virtutum. Quam enim christianæ vitæ normam a Monachis Benedictinis in patria didicerat, et quæ sibi modo a Magistris tradebantur consilia, sic observabat, ut inter plurimos adolescentes, qui Montis regii scholas per id tempus frequentabant, omnes Antonio Salgado primas in studio virtutis laudes facile concederent. Non satis habebat ille, si nihil scholis detraheret temporis; si domi, quæ sibi a Magistro præscripta fuerant pensa, accurate persolveret, sine quibus studentium juvenum virtus constare omnino non potest: neque his item contentus erat pietatis operibus, quæ a Societatis Jesu discipulis eorum Præceptores exigebant; sed alia etiam, quæ suæ conditionis adolescentibus parum usitata esse solent, superaddebat. Corporis macerationi, quam ad extremam usque senectam adhibere non desiit, ita jam tum deditus erat, ut cilicio, et flagellis frequentissime uteretur. Id necui suboleret, maximo studio curabat Antonius: ideoque latebras solícite conquirebat, unde flagellationis strepitus ad aliorum aures devenire non posset. Sed occultæ diu sui corporis castigationes (ut est insita multis, et maxime pueris, abdita quæque rimandi libido) Antonii condiscipulis omnino celari non potuerunt. Mirum ipsius contubernalibus accidebat, Antonium sub noctis crepusculum domo prodire, ab eaque per aliquam moram abesse. Cumque id assidue faceret, cupido eis incessit, quo pedem ferret, quidve ageret, investigandi. Egressum igitur de more Antonium, quidam ex insidiis observarunt, intra muros dirutæ domus delitescentem, longa et immiti adeo verberatione sese percutere, ut curiosi observatores maximo stupore perculsi domum suam redierint. Hinc autem præconcepta jam pridem virtutis ejus opinio tantum apud æquales percrebuit, ut nemo cavillis Salgadum excipere ne per jocum quidem auderet; sed illum præcipua reverentia prosequerentur, quem etiam apud Magistros suos magno in pretio esse cognoscerent. Multi propterea ex vicinis oppidis, dum filios erudiendi causa Montem regium adducerent, magnopere contendebant, ut eos in Antonii diversorio col-

collocarent, aut illius certe curæ committerent: sic enim existimabant, filiorum progressibus in literis, et virtute quam optime providisse.

Post confectum studiorum cursum in patriam regressus, de perfectioris vitæ statu deligendo cogitare cœpit. Ut autem ad rem summi momenti obtinendam tutissimum iter arriperet, in consilium adhibuit R. P. Emmanuelem de Herrera, in Monasterio Cellanovensi rerum spiritualium Magistrum experientissimum, qui moriens præclaram suæ virtutis opinionem reliquit, et Antonium a teneris unguiculis ad omnem pietatem effinxerat. Hujus ductu et consiliis, ad explorandam Dei voluntatem, preces suas auxit, et corporis afflictationes, divinaque frequentius percipiebat mysteria. His sanctis operibus intento Franciscana non parum placebat disciplina. Sed quadam die Societatis Jesu venit in mentem, et quod menti occurrerat, tam alte animo insedit, ut se a Deo in Societatem vocari, firmissime sibi persuaserit. Cumque id ad Confessarium retulisset, et is non solum probasset, sed asseveranter etiam confirmasset, Antonius ad petendam Societatem Jesu profectus est Montem regium. Ibi, cum Magistris aliisque Collegii Patribus nota esset ejus vitæ ratio, quam longa studiorum serie tenuerat in scholis, ubi magnæ pietatis exemplis præverat condiscipulis; admonito Provinciæ Præposito, Sociis adjunctus est 16 Septembris anni 1722, missusque de more Villamgarsiam. Hic ad æmulanda virtutum exempla, quæ suis quotidie oculis objiciebantur, omnes animi vires intendit. Et primæ quidem probationis solitas exercitationes, magna cum aviditate susceptas, cum magno etiam spiritus fervore confecit: et ab iisdem ingentes desumpsit animos, ad omnes officii sui partes, quam accuratissime posset, implendas.

Statim a tirocinio missus est Ovetum, Principatus Asturicensis nobilissimam urbem, in qua tum docendis humanioribus literis, tum aliis ministeriis magno cum animorum fructu exercendis, usque ad indictam exilii legem, uno excepto anno, permansit. Et in docendi quidem munere ita versatus est, ut quamvis tironis vestem exuisset, nihil de spiritus ardore, quem hauserat in tirocinio, remiserit. Puerorum autem

institutioni sic incumberebat, ut neque ipse labori parceret, neque discipulos vitiose cessare permetteret. Horum progressibus quam maxime consulturus, ad scholam ita paratus accedebat, ut quæ in ea pertractanda forent, apud se ante decerneret, ac prævideret; ne inter docendum vel tempus inutiliter tereret, vel quæstionibus, quæ sibi fieri possent, minus apposite responderet. Pari etiam solitudine adlaborabat, ut teneris puerorum animis Dei timorem, et amorem pariter instillaret: ut item eos ad intelligenda fidei documenta, ad christianæ legis sevanda præcepta, et ad exhibendum Sanctissimæ Deigenitrici cultum instrueret, et hortaretur. Id sæpe alias, sed recurrente Sabbato, dedita opera, adeoque diligenter efficiebat, ut ex discipulis ejus plurimi, post longissimum temporis intervallum, adhuc admirabundi commemorarent, quam gravibus verbis, ac sententiis, quanto animi fervore, ex ejus oculis, totoque vultu emicante, eos ad rectæ vitæ formam excitaret: ut sibi alius ab eo, quem in quotidiana consuetudine noverant, videretur. Post biennium Sacerdos fieri, et in eadem puerilis institutionis versanda mola pergere, jussus est. Id utique nonnihil doluit Antonio: non quod vel laborem illum refugeret, vel aliqua præstantioris muneris cupidine tangeretur; sed quia sine Theologicæ scientiæ præsidio, ad quam in scholis audiendam, se jam mittendum non esse videbat, et Religioni, et proximis minus se profuturum existimaret. In quo tamen eum fuisse deceptum, indefessus illius labor, per annos amplius quadraginta in plurimorum salutem utilissime impensus, manifeste comprobavit. Sed excitatam ægritudinis commotiunculam ubi persensit, cum esset sui continendi sollicitus, humilitatis, et obedientiæ contentione compressit: seque ferventius ad illa virtutum, et literarum studia cōvertit, quæ Sacerdotio digne suscipiendo, et utiliter exercendo conducunt. Post aliquot menses, in recolenda doctrina morum expensos, cujus non vulgarem notitiam coram designatis Censoribus exhibuit, ad Sacerdotii fastigium proventus est ab Illustrissimo Præsule D. Joanne Avello, et litteris, et effusa in pauperes misericordia inter Hispanos Antistites spectatissimo.

Ex novo Sacerdotii munere novos etiam desumpsit animos

mos ad omnia religionis officia ita peragenda, ut majores inde fructus colligeret, quos deinde cum proximis communicabat. Festis omnibus, et liberis ab schola diebus, post consuetam meditationis horam, ad confessiones audiendas alacer accurrebat, indeque non ante discedebat, quam ad sacrificandum juxta Superioris præscriptum evocaretur: peractoque Sacrificio, et gratiis Deo persolutis, eodem sine mora reversus, in utilissimo æque, ac laborioso ministerio ad prandium usque perseverabat. Quoniam vero ad Confessarii munus exercendum bene instructus, et apprime comparatus accesserat; tripartitum illud officium docendi, medendi, sententiamque ferendi sic adimplebat, ut unicuique eorum caritatem admisceret vere paternam. Prudentissima hæc illius agendi ratio, et indefessa in audiendis quotquot ad eum accedebant perseverantia, cum per illos, qui jam eam experti fuerant, ad aliorum aures emanasset, magnus ad eum pœnitentium accursus in iis diebus fiebat, quibus a docendi vacabat munere. Ac sicut ille in eorum spirituali commodo promovendo, qui ad se veniebant, zelo infatigabili desudabat, sic etiam ipsi in exequendis ejus mandatis, et auscultandis consiliis, ita fideles erant, ut apud Ovetenses opinio ista invaluerit: quicunque sacram Antonii Salgadi exedram frequentarent, et tutissimam ad salutem viam ingressos, et brevi, siquis esset, deposito fastu, suis suorumque moribus ordinatissimis facile cæteros inter cives esse agnoscendos. Tantum apud eos, quos dirigendos susceperat, et verborum pondere, et suarum præsidio virtutum valebat Antonius!

Cum plurimos annos huic animorum culturæ, simulque puerorum in scholis eruditioni dedisset, Præpositus Provincialis, cui notus erat Antonii zelus, eum a docendi munere exemptum, in eadem statione consistere, et spiritalem operarium agere decrevit. Hic vero Antonius, ut suam operam ad omne hominum genus extenderet, industriam auxit, in labore constantiam ingeminavit. Nam qua hora celebrari Missæ incipiebant, ipse templum ingressus, pro sacro tribunali sedebat, quod paucos intra dies maxima pœnitentium omnium ordinum, et conditionum frequentia circumfusum est: quibus ut satisfaceret, ante meridiem ab opere suscepto non desistebat.

Tunc,

Tunc, nec vero antea, ab Æditimo monebatur, ut ad celebrandum Sacrificium consurgeret: editoque signo, hæc passim verba per urbem exaudiebantur: En appetit hora diei duodecima: adeamus ergo ad Societatis Jesu, nam P. Antonius ad celebrandum accedit. Igitur coram frequentissimo populo rem divinam graviter, ac devote faciebat: et nequid sibi pietatis sensum, debitamque reverentiam impediret, ministro utebatur, quem ipse prius instruxerat, ut et verba proferret optime, et quæ sibi agenda erant, accurate perficeret. Cum eum aliquando vir optimæ notæ sacris operantem videret, ad quendam nostrorum, qui proxime aderat, conversus: *Quam bene*, inquit, *personam Domini, qui Sacrificium instituit, ad aras sustinet P. Antonius!* Post Missam, siqui adhuc confiteri vellent, eos libenter audiebat: ac tum demum lætus ibat ad prandium, si nullam messis particulam colligere neglexisset.

Jam vero ex hac ejus in audiendis confessionibus assiduitate necesse erat, ut nova ei laborum series exurgeret. Hi enim, qui apud eum soliti erant peccata sua deponere, eundem urgente morbo solícite requirebant. Ex iis etiam plurimi, qui nunquam Antonio, dum bene valerent, conscientiam suam aperuerant, illius in extremis opem implorabant. Adeo enim ejus zelus, atque in juvandis morti proximis dexteritas per urbem celebrabatur, ut quicumque ad incitas redigebantur, eum sibi adesse desiderarent; et in maximam sancte obeundi fiduciam adducebantur, dum sibi ex hac emigraturis vita ad caput lecti adstitisset Antonius. Propterea vix ullus præteribat dies, quin semel, aliquando vero sæpius ad ægrotos evocaretur: plerumque sex, octo, plures etiam noctes per singulos menses extra domum juvandis moribundis ducebat. Illudque non raro visum est evenire, ut cum simul a pluribus expeteretur, ipse ad maxime indigentem opportunissime accederet: quod nonnulli supernis Angeli Custodis insinuationibus referebant, et Archangeli Michaelis patrocínio, quem singulari cultu prosequabatur. Eos autem infirmos, ad quos semel fuisset accitus, non deserebat, donec aut vita defungerentur, aut mortis periculum evasissent. Unde aliquot anni temporibus his præstantis misericordiæ operibus ita deditus erat, ut vix domi manere sineretur, nisi ut frugalissimum cibum sumeret post

pe-

peractum Missæ Sacrificium. Hoc enim nullis quantumvis magnis distentis occupationibus offerre prætermittebat. Ac licet ipse per noctes continenter octo ad carpendum in lecto somnum non recubisset, quod interdum ob ægrotantium periculum, sive frequentiam accidebat, nihilominus quæ sibi agenda erant, sic ordinabat, ut plerumque ad undecimam diei horam in domum sacris operaturus regrederetur: sumptoque modico cibo, sine alia laboris interspiratione, ad subveniendum infirmis revertebatur: eandemque agendi rationem et posterâ, et insequentibus diebus, dum instaret mortis periculum, observabat.

His tam eximiæ caritatis officiis intentus, a visitationibus illis, quas urbanitas induxisse fertur, penitus abstinebat. Etenim per universam Ovetensium urbem, ægrotantium et pauperum limina terere solitus, aliorum tecta civium, nisi ex aliqujus spiritalis ministerii causa, nunquam subibat. Et tamen, quoniam bona religiosi viri existimatio officiosis salutationibus minime paritur, Antonius maximo in pretio, atque honore erat apud omnes. Ad ipsum intra Collegii septa, nisi caritas extraxisset, delitescerent, Ecclesiastici, Equites, Senatores, alii aliorum ordinum cives, illius opinione virtutis adducti conveniebant, ut sermonibus ejus, et consiliis ad suscepti muneris partes perfectius adimplendas excitarentur; ut rerum agendarum deliberationes ad prudentiæ, justitiæque leges exigenter; ut denique suam quisque familiam christiane instituere, recteque administrare perdisceret. Hos inter frequenter ad eum veniebat vir sapientissimus Emmanuel Verdexa, in Academia Salmanticensi primarius olim Canonum Doctor, Oveti deinde per multos annos Senator, ac tandem Ovetensi Senatui Regentis nomine præfectus. Is etiam sub initium hebdomadæ sanctæ, cum sibi a gravissimis sui muneris occupationibus vacabat, per triduum in Collegium Societatis secedens, sacris meditationibus exercebatur, ut animi sui rebus prospiceret, easque melius in dies, ut Christianum hominem decet, constitueret: quæ omnia sub Antonii ductu, et consiliis, quæ sibi maximi erant ponderis, exequabatur.

Hos, cæterosque Antonii labores, utpote ab animo divinæ gloriæ, salutisque hominum studiosissimo profectos, Deus be-

benignè secundabat: et ille, cum verba sua solidarum virtutum confirmaret exemplis, uberem industriæ suæ fructum reportabat. Illius animi mansuetudinem, et demissionem facile omnes vel ex sola loquendi ratione deprehendebant. Sive enim cum domesticis colloqueretur, sive ageret cum externis, pacifice semper, ac submisse, quod in re quaque opus esset, eloquebatur, quin eum unquam aliquis elatiorem proferre vocem audierit. De se ipso adeo sentiebat abjecte, ut firmissima animi inductione crederet, et affirmaret; sicut ipse, propter diuturniorem in ea commorationem, cæteris Sociis notior erat in urbe, sic etiam omnibus multo esse ineptiorem. Atque hac humili sui opinione permotus, viliora quælibet in iis, quæ ad victum, et habitaculum pertinent, tanquam sibi maxime propria deligebat. Siquando, vel sæviente hieme, vel languente stomacho, jentare cogeatur, nonnihil ex illo cibo capiebat, qui pro inferioribus servis apparabatur. Quod si eum aliquis ad meliorem dapem sumendam vellet urgere, nihil eo sibi aptius, nihil esse jucundius affirmabat. Per annos tres et quadraginta, quibus Oveti commoratus est, cubiculum, in quo primum receptus est, et quo vix ullum erat magis incommodum, nullis unquam precibus voluit deserere. Cum autem ad regendum Collegium illud is aliquando venisset, qui multis retro annis Antonii Collega fuerat in docenda Grammatica, demiratus perseverantem hominis humilitatem, eique de commodiore habitatione providere cupiens: Oportet, inquit, Antoni, ut hoc tandem relicto cubiculo, aliud incolas minus incommodum. Cui Antonius: Ego vero, Pater, cubiculum hoc optime novi, et vicissim notus sum illi. Oro te igitur, et quam submisse possum obtestor, ut me sinas ibidem consistere. Acquievit his precibus Rector, ne, cui beneficium facere constituerat, molestiam potius inferret.

Pari etiam studio religiosas colebat paupertatem, cujus non domi tantum, sed foris etiam præclara dedit exempla. Cum enim universis civibus acceptissimus esset ob indefessam operam, quam in juvandis ægrotis, et bene valentibus quotidie collocabat, eorumque plurimi nonnullam illius erga se meritis gratiam vellent referre, ipse gratificationes ejusmodi non admittebat. Illud tantummodo a sui conditione ministerii non

reputabat alienum, si ea, qua pollebat gratia apud omnes, in aliorum commodum uteretur interdum. Idque tum maxime solitus erat efficere, cum ad audiendas ægrotantium pauperum confessiones accitus, eorum aliquem, ut sæpe contingit, inedia potius, quam alterius vi morbi laborantem reperiret. Tunc enim, misso nuntio in aliquam divitum domum, de miseranda pauperis egestate monebat, simulque, ut eidem subvenire vellent, deprecabatur: quod ipsi, et ob suam erga pauperes misericordiam, et in rogantis Antonii gratiam, prolixè libentissimeque faciebant. Cæterum ab acceptandis muneribus tantum abhorrebat Antonius, quantum ex iis, quæ subjiciam, apparebit, ut alia id genus prætermittam. Pecuniosi cujusdam civis uxori, gravissimo correptæ morbo, qui tandem eî vitam eripuit, per aliquot dies, ac noctes Antonius more suo adstitit, ut eam ad obeundam christiane mortem compararet. Vir ejus, postquam uxori justa persolverat, vigiliarum, quas Antonius domi suæ egerat, et testis, et memor, aliquam grati animi significationem eidem exhibere decrevit: sed quo id pacto faceret, vix inveniebat. Sciebat enim, Antonium tabaco, et chocolato non uti, aliaque his similia munuscula solitum fuisse constantissime rejicere. Sed postquam multa secum volverat, id animo subiit, quod Antonio non modo non recusandum, sed gratissimum fore sperabat. Librum emere constituit, qui de rebus moralibus ageret, aut de jure Canonico, eumque Antonio dono mittere, utpote illius ministerio maxime proprium. Empto igitur libro (is erat, nisi fallor, Henrici Pirhingii opus Canonicum) misit eum Antonio: qui nihilo demoratus, per servum, qui librum asportaverat, illum domino suo remisit. Hic vero, cum Antonium convenisset, primum amice de repulsa conqueri, deinde suppliciter rogare, obtestari, demum rationibus agere, et urgere, ut librum tandem reciperet. Sed Antonius nullis hujusmodi artibus potuit a sententia dimoveri. Quare vir ille: Quoniam tibi fixum est, inquit, librum non acceptare, mihi etiam deliberatum est, eum non iterum meam referre domum: hic igitur maneat, et catalogo Bibliothecæ vestræ inscribatur. Hanc in recusandis donis constantiam sæpe alias ostendit: et quo se magis ab humanæ retributionis affectu perhibe-

bebat alienum, eo in se magis rapiebat civium oculos, et voluntates. Domi vero frequentiora, imo etiam quotidiana præbebat voluntariæ paupertatis argumenta. Nam supellex, quæ cubiculum ejus erat instructum, tenuis erat, et modica: mensa nempe cum forulis, in quibus libri aliqui morales, et ascetici: sellæ admodum duæ vulgaris operis, et materiæ: lectus, in quo lodicem, et stragulum, quæ sibi tradita sunt, cum primum Ovetum venit, semper retinuit: in parietibus, præter Crucifixi effigiem, alteramque papyraceam imaginem, et lustralis aquæ vasculum, nullum depictum linteum, nullus ornatus. Vestibus, quæ omnibus in commune distribuebantur, magna cum moderatione utebatur: neque constat, eum unquam ad Vestiarium accessisse, ut peteret femoralia. Quanquam hæc sane minus sibi necessaria erant, quam cæteris: alia namque diutius permansura sibi ipse confecerat ex cilicio, quo simul corpus tegeret, et excrucicaret.

Erat enim in sui corporis castigatione rigidus, et austerus. Præter cilicii usum, de quo diximus, asperrimis flagellis sese cædebat, per plurimos quidem annos, bis in dies singulos, deinde vero, ingravescente jam ætate, aut semel omnibus diebus, aut certe plerisque. Et quanquam ipse locum ad se torquendum ab arbitris remotissimum exquisierat, quippe supra templi fornicem abscondebatur; adeo tamen in se desæviebat immaniter, ut verberum crepitus ad eos, qui tum forte in choro, vel odeis aderant, magno cum horrore pertingeret. Neque hoc rigore contentus, ventri etiam, adhibita ciborum maxima parsimonia, bellum indixit fere perpetuum. Oveti per annos amplius triginta nullum sumpsit jentaculum: in postrema vero ætate, cum jam sexagenario major esset, nonnihil interdum ex iis, quæ magis obvia sunt, desumebat, ut corpus nimia frigoris intemperie rigescens foveret. Potionem chocolaticam ne tum quidem degustare voluit, cum aliquo valetudinis incommodo laboranti profuturam esse, Medicus significaret: tunc enim ipse desuetudinem excusabat, et jusculum tanquam sibi maxime commodum præferebat. Cum autem jejunos plerumque veniret ad prandium, in eo tamen non multo sibi indulgebat benignius. Etenim ex modico ciborum apparatu, quibus mensæ nostræ instruebantur, præcipuum ferculum,

in

in quo selibra carnis inferebatur, omnino relinquebat intactum, pauperi deinde cum Rectoris venia largiendum. Illius itaque prandium ex olerum, aut cujusdam levioris edulii lance, parva scutella juris, et uno vel altero pomo constabat: quam istorum etiam sæpissime pauperes volebat esse participes. Noctu quoque frugalissime coenabat, nec raro cubitum ibat incoenatus. Nam quoties domum ab auxiliandis ægrotis (quod non erat infrequens) post mediam noctem redibat; ut postmodum Sacrificium offerre posset, omnimodis abstinebat, quamvis nihil diu ante gustasset: in ægrotantium quippe domibus, licet ultra vicenas interdum horas immoraretur, et adstantium precibus urgeretur quam maximis, nihil unquam, ne vini quidem, vel aquæ stillam degustavit. Hæc illius frugalitas eo cunctis erat admirabilior, quod Antonii stomachum et optime temperatum, et concoquendis cibis aptissimum esse, non ignorarent. Ut autem in fame, sitique toleranda constantiam servavit, sic etiam in carpendo somno moderationem exhibuit. Nam præterquam quod eum ipsius caritas ad lectum graviter decumbentium sæpissime excubare cogebat, quin ulla deinde evigilatæ noctis compensatione uteretur; dum domi noctu manebat, multo quam reliqui maturius surgebat e somno: et quoties a ministerii sui functionibus, duas etiam horas antequam cæteri surgerent, revertebatur, ne tum quidem lectum petebat, sed reclinis quiescebat in sella, donec edito ad consurgendum signo, in templum de more pergeret ad orandum. Roganti cuidam, quo pacto tam multas noctes ducere posset insomnes? *Mibi satis est, dixit, si prope alicujus infirmi lectum tantisper obdormiscam.* Tantum assiduo repugnandi sensibus studio profecerat, ut corpus suum paucis assuefieri obtinuerit.

Hac austerioris vitæ ratione castitatem suam tanquam firmo vallo munivit, eidemque tuendæ quam maxime, alia insuper addidit propugnacula. Modestiam, circumspeditionemque adhibuit, gratam illam quidem, sed quæ ad severitatem accederet, quoties id prudentiæ leges exigèrent. Siqua eum mulier in templum vocabat, neque esset instituenda confessio, stans Antonius extra confessionum sedem, ac demissis in terram oculis, rem omnem, quam paucissimis poterat, expediebat.

bat. Si vero ad Collegii januam evocaretur, patentibus foribus mulieres, quæ ad eum convenirent, excipiebat, et in prætereuntium conspectu, quæ sibi proponenda essent, auscultabat: quibus cum responsa dedisset, inde sine mora discedebat. Extra domum vero, cum ad infirmos pergeret, ita incedebat modeste, ut eum cives tanquam modestiæ, decorique totius exemplar suspicerent, ac prædicarent. Et quoniam, ut est apud Cassianum, ad continendos concupiscentiæ motus summo opere oportet, ut quis prius voluntatem suam superare didicerit per obedientiam; huic semper Antonius magnam studii partem impendit. Nec solum erat animo ad mandata quælibet obeunda paratus, sed factis etiam hanc animi comparationem identidem comprobabat. Quacunque hora diei, vel noctis ad subveniendum ægrotantibus mitteretur, abrupto, relictove somno, atque itidem prandio, sine murmure, ac tædio, omni-que abjecta cunctatione pergebat. Neque, ut morem majoribus gereret, illorum expressa jussa expectabat; sed eorum vel indicatæ voluntati alacriter obsequabatur. Quotidianis autem religionis officiis, cæterisque domesticæ disciplinæ functionibus sic aderat prompte, ut vel signum præveniret, vel primus omnium accederet, iis tantum diebus exceptis, quibus major esset confessionum frequentia: tunc enim ardens animarum zelus, qui eum ante alios ad audiendas confessiones impulerat, non raro tardius ad prandium venire compellebat.

Omnis virtutum ejus vigor ex frequenti rerum æternarum commentatione oriebatur. Huic ita erat deditus, ut consuetæ meditationis horæ alteram fere quotidie, tres etiam, aut quatuor frequenter superadderet. Oraturus autem, quo facilius ad reverentiam, et fervorem excitaretur, coram augustissimo altaris Sacramento sese sistebat in oculo ante aram S. Ignatii constituto, quod jam vulgo odeum P. Antonii dicebatur, eoquod ab ipso tam sæpe frequentaretur. Hic provolutus in genua, diu perseverabat immotus, vultu adeo sereno, atque placido, nonnunquam ita succenso, ut internam, qua perfundebatur, dulcedinem, et flammam, quibus cor ejus æstuabat, portendere videretur. Alias divinis rebus, quas animoolvebat, sic erat immersus, ut siquando compellendus esset, aut aliquid monendus ad aurem, sæpius essent verba

iteranda, antequam ea plene percepisset. Neque ab orationis loco digressus, penitus ab oratione cessabat: siquidem Deum ubique sibi præsentem objiciens, in eum mentis aciem cum ardenti animi affectu, quam frequentissime poterat, intendebat. Silentium ea de causa ita studiose colebat, ut quos obvios haberet domi, aut per urbem incedens, aperto capite, sed verbis plerumque parcens, revereretur: ne scilicet minus necessariæ confabulationes suavissimam cum Deo consuetudinem impedirent. Præterea singulis mensibus, ut jam a tirocinio didicerat, integrum diem rebus dabat spiritualibus, quo die animum a noxis, quas eo mense contraxerat, generali confessione purgabat.

Cum has Antonii virtutes, et egregiam illius in juvandis animis industriam bene nosset Præpositus Generalis, eum ad solemnem trium votorum professionem, utpote insignem Societatis Operarium, promovendum censuit. Id ille tanquam majus suis meritis beneficium humili, gratoque animo accepit: emissaque professione, majori cum gaudio, et alacritate ministeria sibi demandata instauravit. His adimplendis desudabat strenue, cum Hispaniarum Rex Catholicus omnes, qui in Societate Jesu censebantur, in Italiam relegare decrevit. Cujus decreti nuntium, cum Ovetum perlatum esset, magno cives illos dolore confecit, ut quibus ejus Collegii Patres carissimi semper fuissent. Sed ob Antonii maxime desiderium ita dolebant acerbè, ut per Ovetensis Senatus Præsidentem libellum supplicem Regi mittere constituerint, ut saltem Antonium Salgadum, suis alendum sumptibus, sibi relinquere dignaretur. Et quanquam ab hoc deinde consilio recesserunt, propterea quod illius perficiendi nulla spes affulgeret; id tamen vel tentasse tantummodo, non leve fuit argumentum, quanto apud Ovetenses in pretio esset Antonius. Huic ergo cum cæteris ex urbe fuit excedendum inter effusas civium lacrymas, sibi magnis clamoribus vale dicentium. Et licet ob incommoda valetudinis equitare non nisi difficillime posset, equo tamen impositus iter illud instituit: sed paululum ab urbe digressus, cum ulterius equo vehi omnino non posset, plaustro cujusdam rustici fuit imponendus. Hoc modo, magnis fractus molestiis ex frequenti succussione vehiculi,

li, quas ille æquissimo animo tulit, reliquum iter peregit, dum Gegionem venit. Ibi, dum navis instruebatur, parumper demoratus, ab incolis, quibus notissima erat ejus fama virtutum, maximis honoris, ac doloris significationibus exceptus est. Ipse vero de sua calamitate mœstissimos placido vultu, verbisque prudentissimis solabatur.

Post dies aliquot navem cum reliquis Sociis conscendit, sublatisque anchoris, Ferrolium versus tranquillo mari cœptum est navigari. Sed proxima nocte, gravissima tempestate coorta, ita convulsum est mare, ut navis, elusa nautarum industria, sævientium ventorum jactaretur arbitrio. Multi propterea, supremam adventasse horam existimantes, ad Antonium peccata sua denuntiaturi accesserunt: quos cum audisset, tam eos, quam reliquos hortabatur, ut fusis ad Deum precibus, et oculis in eam, quæ maris Stella dicitur, pie conversis, opportunum in tanto discrimine auxilium firmissime sperarent. Hæc inter vehementior adversi venti flatus, et iterati fluctuum impetus navem in portum, unde paulo ante solverat, rejecerunt. Hic autem, ut stet aliqua accepti beneficii memoria, æquissimum fuerit commemorare, quid erga Patres Ovetensis Collegii fecerint religiosæ Virgines, quæ sub strictiori S. Augustini regula præclaris illibatæ vitæ exemplis Gegione degunt. Consciæ periculi, quod Patres subierant, et evaserant, statim in chorum convenerunt; et coram Venerabili Sacramento, quod super aram exponi fecerant, suppliciter procumbentes, primum cœlesti Sponso quam maximas egerunt gratias pro Patrum in procellæ discrimine vita, et incolumitate servata: deinde ferventissimas fuderunt preces, ut iisdem proficiscentibus tranquillum mare concederet. Et sane (quoniam innocentia morum, et vitæ austeritas gratiosissimos Deo reddit orantes) pia Virginum vota visa sunt exaudiri. Ventorum quippe furor resedit, paulatimque mare detumuit: unde Patres, cum Monialibus grates pro exhibita in eos pietate reddidissent, iterum se mari committunt: et longum iter per oceani, mediterraneique maris undas secundis ubique ventis usque ad oras Etruriæ confecerunt. Antonius vero diuturnum prolixæ navigationis orium rectissime collocavit. In remotum locum, quantum vectorum frequentia, et navis angustię patiebantur, dis-

ce.

cedens, orationi, lectioni, sacrisque precibus longa dabat horarum spatia. Nonnunquam, cum esset humilitatis, religiosæque paupertatis studiosus, suas sibi vestes reficiebat. Quibus, aliisque virtutum exemplis magno semper in honore fuit apud nautas.

Hanc inter navigandum rationem vitæ secutus, in Corsicam tandem devenit, theatrum eo tempore belli civilis, quod multis retro annis inter colonos exarserat: quorum aliqui pro Liguribus Insulæ dominis, plerique pro sua libertate decertabant. Erat proinde tum Corsica earum sedes calamitatum, quæ diuturnum, et intestinum bellum consequantur necesse est. Hispani exules in præsidiis maritimis, quæ pro Genuensium Republica stabant, omnes constiterunt. Castellanis Calvium obtigit, in præruptæ vertice rupis exstructum, circumfluoque mari præcinctum, angustissimo excepto isthmo, qui venientibus ab Insula aditum in arcem præbet nimis arduum, et confragosum. Hic Antonius, quam dudum animo imbibebat mortalium rerum despicientiam, cœlestium contemplationem, ac desiderium, reliquarumque virtutum copiam, quas per ante actæ vitæ spatium comparaverat, manifestius ostendit, et exercuit studiosius. Animi constantiam, et æquabilitatem, cujus exhibendæ quam plurimæ per id tempus, nec sane leves occurrebant opportunitates, ita retinuit, ut nulli eum casus adversi perturbarent. Erant profecto tum Calvii domiciliorum angustix adeo magnæ, commeatumum inopia, vitiataque qualitas, aliaque diversi generis tot, tantaque incommoda, ut si ea minutim enarrare contendam, fidem legentibus vix me facturum sperem. Et tamen Antonius in eo calamitatum occursu pene incredibili nullum vel queruli, vel concidentis animi signum, ne vultu quidem, nedum verbis unquam expressit. Et quasi parum adhuc pateretur aliunde, de consueto castigandi corporis sui rigore nihil remisit. Interea lætus, et gaudens, ubique se comem, et affabilem omnibus exhibebat: multique solatium ingens, et optatam tranquillitatem in illarum ærumnarum fluctibus sibi ex Antonii colloquiis advenisse profitebantur.

Sed quem alii labores non fregerant, tabidæ febris æstus tandem absumpsit. Hunc ille morbum initio, cum levio-
cre-

crederet, neque esset commodi sui sollicitus, fere neglexit. Primis enim diebus, cum omnia solis ardoribus in media æstate flagrabant, laneis indutus vestibus supra lectum recubuit. Sed cum Superiores, adhibito quodam ex Pharmacopolis (iis infirmantium cura demandanda fuit Calvii) graviores esse morbum agnovissent, medicamenta, quæ opportuniora videbantur, inveniri que poterant, cœpta sunt adhiberi. Hæc vero cum depellendæ feбри minus juvarent, Antonius invalescentis morbi dolores patientissime tolerabat. Demumque inter ferventes virtutum actus, susceptis Sacramentis, vivere desiit die 21 Julii ann. 1768, cum explevisset annos septuaginta duos. Decentissimo funere sepultus est in templo Minorum observantium S. Francisci, quod in conspectu Calvii paucis a suburbio passibus situm est. Solemni peracto ritu, corpus inclusum est arcæ (hæc apud nos infrequens honoris significatio Antonii decreta fuit meritis) et in Sacratio prædicti templi reconditum. Sic apud humillimi Francisci filios, quorum ipse vivendi formam olim amplecti voluerat, humilis Antonii cineres requieverunt.

ADRIANUS ANTONIUS CRUCIUS.

Victoriæ in Alavensi Provincia celebri urbe natus est Adrianus Antonius Crocius, sive Crucius, exeunte anno 1689, die vigesima sexta Decembris. Progenitores ejus e Belgio multis retro annis digressi, in Hispaniam commigrarunt, et sedem inter Cantabros sibi constituerunt. De prima illius ætate id unum generatim possim asserere: liberaliter eum fuisse educatum, et adolescentiam in optimis studiis ita feliciter collocasse, ut in iis parum sibi fuerit immorandum, cum ad Societatem accessit. Ad hanc autem expetendam non aliquo inductus fuit adversæ fortunæ casu, cum potius ei mundus ob præclaram indolem animi, egregiam corporis constitutionem, et ingenii magnitudinem ad honores et opes facilem exhiberet accessum. Sed illam, mundi spretis illecebris, ambire cœpit virtutis pulchritudine captus, et Jesu Christi percitus amore, illorumque ministeriorum ductus studio, quæ ad ejusdem exemplum Societatis homines exercere nitebantur. In altissimum hunc scopum cum collineasset, vota sua Patribus Societatis aperuit, quibus annumeratus est die vicesima prima Junii anno 1713. Longum religiosæ vitæ suæ cursum magna cum alacritate, et spiritus fervore suscepit: et in tirocinio firma posuit fundamenta virtutum, quibus deinde colendis, et augendis studuit, humilitatis præsertim, mortificationis, et amoris in proximos propter Deum. Ibidem etiam cum ingenua simplicitate, in qua multis ætate minoribus consimilem sese reddebat, judicii maturitatem, et majorem considerantiam in agendis conjunxit, quippe qui jam quartum et vigesimum ætatis annum attigerat. Postquam tirocinium laudabiliter posuit, Compostellam, Grammaticæ rudimenta docturus, eo fine fuit missus, ut post annum Philosophiam ibidem recoleret. Sed, quoniam liberalibus disciplinis optime instructus apparuit, an-

nuo circumacto spatio, Salmanticam ad Theologica studia sine cunctatione dimittitur. In discendo vero, tantum ingenio valuit, et labore profecit, ut deinde non exteris modo, sed domesticos etiam magna cum laude docuerit; primum Humanitatem, et Rhetoricam in Seminario Villagarsiensi, deinde Philosophiam in Collegio Compostellano, ac denique Salmanticæ, et Vallisoleti Theologiam.

Cum primum ad Sacerdotium fuit euectus, spiritus cœpit ostendere, quos in tirocinii, et studiorum decursu collegerat ad aliorum salutem procurandam. Ad eamque porro obtinendam iis naturæ facultatibus, et gratiæ donis erat ornatus, quæ Societatis ministeria requirunt. Erat enim comis, et affabilis omnibus: urbanus, et officiosus sine artificio: mansuetus, et humilis sine ullo vanitatis, et superbiæ vestigio: divinæ gloriæ zelo succensus: quam ut augeret, cum nullis suis laboribus parceret, nulli tamen industriæ suæ confidebat, sed omnia ex immensa Dei beneficentia sperabat. Talis denique erat Adrianus, ut dilectus Deo, et hominibus verissime dici posset. Ac talis cum esset, multi ad eum consilii, et solatii causa conveniebant, et ab omnibus magno habebatur in pretio; quoniam omnes ille, cujuscunque demum conditionis essent, humanissime excipiebat, quin ullum ab se rejiceret, quantumvis gravibus docendi, ac prædicandi occupationibus esset distentus. Omnes item ab illo, cum esset prudentia æque, ac doctrina præstantissimus, solamen in ægritudine, lucem in dubiis recipiebant, et in rectam salutis viam sine tædio et amaritudine, mira potius dulcedine inducebantur. Nunquam eum otiosum, nunquam animo evagantem observasses: quin imo ex corporis motu, atque incessu hominem sibi, ac Deo, a quo regebatur, intentissimum agnovisses. Nec domi solum, sed foris etiam nota erat Adriani modestia, ex cujus agendi, loquendique ratione omnes, magno cum ipsorum profectu, compositos illius mores arguebant. Compostellæ vir quidam alterius ordinis religiosus, cum obvium habuisset adolescentulum, Adriani in Philosophia auditorem: O! te felicem, inquit, cui Magister obtigit, et literis, et virtute commendatissimus. Cum autem omnia bene, ac perfecte agere studeret, Deusque illius secundaret industriam; ipse tamen nihil inde sibi usurpabat, sed

sed omnia in totius auctorem boni refundebat. Quare, cum juvenes Compostellani (quos Adrianus, simul cum Societatis juvenibus, magno numero discipulos habuit) peracto trienniali Philosophico cursu, drama quoddam, ad Magistri laudes celebrandas, in scenam producere decrevissent; nihil ipse non tentavit, cum primum id rescivit, ut ingratisimum sibi spectaculum impediret: ac licet omnia jam parata essent, et juvenes ab iis, quæ prudenter statuisset credebant, ægerrime dimoverentur; ab eis tandem, ne carmen illud exhiberetur, obtinuit.

Quibus in Collegiis morabatur, cum Sociis omnibus exemplo, tum maxime Superioribus solatio erat, et adjumento singulari. Hi enim in magnis rei cujuslibet expediendæ difficultatibus, tutiorem evadendi viam non inveniebant, quam ut opera uterentur Adriani, de quo minime dubitabant, quin opus impositum prompte susciperet, susceptoque cumulate satisfaceret. Cum P. Petrus Calatayudius, Evangelicæ prædicationis laude, et animarum zelo in omnibus Hispaniæ Provinciis celebratissimus, Compostellam ad disseminandum Dei verbum venisset; inter operas, quas in auxilium vocavit, potiores partes habuit Adrianus noster tum in agro illo subigendo, tum etiam in uberrimis fructibus colligendis. Idem Vallisoleti contigit anno insequenti: ubi sacra, ut ajunt, Missione instituta, cum ipse ad audiendas confessiones quadam nocte sederet, mandatum a Superiore recepit, ut ad concionem in proximam diem habendam sese pararet. Fecit libenter, et optime quod jubebatur Adrianus, minime, nisi juberetur, facturus: nunquam enim antea, neque vero posthac in suggestum ascendit (ascendebat autem sæpissime) quin prius ea, quæ dicturus erat, post diligentem commentationem, et chartis, et memoriæ commendasset: nolebat enim Orator extemporalis audire. Propterea, licet aptus esset ad omnia, in hac tamen dicendi facultate plurimum eminebat, quippe cui omnes inerant perfecti Oratoris christiani dotes. Nam et verbis ad audiendum jucundis, et sententiis ad comprobandum aptissimis, cum actionis etiam dignitate quadam conjunctis, uti didicerat. His illud, quod in Rhetorum schola non discitur, ipse studiose adjungebat: ut auditorum salutem, Deique gloriam, non suam in dicendo soli-

licite promoveret. Salmantica, quo tempore Theologiam docebat, munus etiam Concionatoris obire jussus, in amplissima illa Sapientium, Doctorumque sede frequentissimum auditorium utili voluptate complebat, et, quem minime consecratur, plausum etiam obtinebat ingentem. Quam autem apposite diceret ad movendum, magnus eorum numerus significabat, qui eum ad exonerandas conscientias requirebant: quibus ille infatigabili constantia deservire nunquam prætermisit.

Sed præclaras animi dotes, et illustria virtutum exempla nusquam evidentius, quam Victoriæ in patria sua ostendit Adrianus: non quo civibus universis acceptus esse potuerit; sed quod abalienatos quorundam animos sibi devinxerit, aliorum obtrectiones invicta patientia toleraverit. Ibi enim Excellentissimus Dominus Joannes Franciscus Manriqueus, rebus in bello gestis apud Hispanos notissimus, neque Austriacis ignotus, quos inter expugnando Tauruno sub Eugenio Principe miles voluntarius interfuit, ac deinde Catholici Regis copiis pro Imperatore præfectus; Collegium Societati Jesu erigendum curaverat, eidemque constituendo domum suam, et congruentem pecuniæ summam assignavit. Sed pio præclari Equitis consilio gravissimæ difficultates, lites prolixæ, magnaque intercessere dissidia. Opus proinde erat præstantis prudentia et patientia viri, qui commotos sedaret animos, voluntates conciliaret aversas; qui verbis non solum, sed optima etiam agendi ratione Victoriensibus persuaderet, quanta demum ab stabiliendo Sociorum domicilio sperare possent subsidia. His obtinendis nullus aptior profecto, quam Adrianus Crucius, in quem propterea Superiores oculos intenderunt, ejusque solerti religiosæque prudentiæ perdifficile negotium commendarunt. Ipse vero, qui nunquam contra imperata repugnaret, collum submitit oneri, quo nihil magis adversabatur mitissimæ illius inpoli, pacis ac secessus studiosissimæ. Illuc profectus est e vestigio, quietem et tranquillitatem suam, imo et honorem libenter devovens pro Religione: neque enim facile dictu est, quanta ibi egerit, quanta sit passus, ut rem ad exitum perduceret. Nam eorum nonnulli, qui ædificando Collegio repugnabant, sive rerum nostrarum ignorance, sive falsis, ut sæpe contin-

tingit, imbuti rumoribus, sinistram de Societatis hominibus opinionem in animum induxerant, ideoque ne ibi pedem figerent, omnia sibi tentanda crediderunt. Hic tamen mihi non est animus, nec vero juvat, ingratam contentionum illarum subtili narratione refricare memoriam: ut enim illæ ad commendandam Adriani patientiam multum efficerent; sine offensione tamen quorundam enarrari vix possent. Illud summatim dixisse sufficiat: multos adversariorum in veritatem diligentius inquirentes, exemploque permotos Equitum Victoriensium, qui rebus Societatis impense favebant, præjudicatas opiniones suas exuisse: et P. Adrianum tacendo, tolerando, in ministeriis Societatis heroice desudando, omnia tandem obstacula superasse, et condendæ domui quasi sternere solum obtinuisse. De hac ejus commoratione Victoriensi solitus erat dicere illius socius Josephus Iturrius; nec poterat a lacrymis sibi temperare, cum diceret: neminem verbis assequi posse, in procuranda Collegii fundatione, quanta perpessus esset Adrianus.

Hic autem, magnis perfunctus laboribus, tranquillitatem et quietem, quam minime voluisset, invenit. Etenim Vir clarissimus Dominus Josephus Corralius, inter Victorienses cives splendore generis, rerum agendarum industria, et religione præstantissimus; cui propterea quotquot erant Equestris ordinis, ad agendam Societatis causam, potestatem omnem detulerant; in eadem tuenda sic adlaboravit, ut demum a Catholico Rege Ferdinando VI extruendi templi, et collocandi Collegii facultatem impetraverit. Sed in eo moliendo, perficiendoque negotio, tot se dimicationibus objecerat, tantisque molestiis, et oblocutionibus fuerat insectatus, ut ejus valetudine debilitata, pene de potestate mentis exierit. Propterea illius uxor, pari nobilitate et virtute femina, Domina Terezia de Aguirre, Marchionum Montis Formosi filia, et in Aula Catholici Regis amplissimis perfuncta muneribus, enixas ad Societatis Superiores preces direxit, ut, quoniam vir ejus in transigenda Victoriensi causa salutem suam profudisset, P. Adrianum Crucium sibi concederent, cujus unius consuetudine, opportunissimisque consiliis et viri morbus, et afflictissimæ familiæ mœror poterat sublevari. Hoc tanto rationum pondere
non

non flecti Societatis Moderatores non potuerunt. Quare Præpositus Generalis, et Provincialis Castellæ Adriano præceperunt, ut in Corralii domum transiret, ibidemque ad illius iuvamen et solatium permaneret. Fuit hæc enimvero singularis grati animi significatio, cujus vix exemplum repereris in Societate: ut unus aliquis illius filius in seculari domo sedem suam fixerit ad multos annos. Sed hinc illustrissimorum conjugum præclara in Societatem merita, et acerbum eorundem infortunium; inde spectata P. Adriani virtus effecerunt, ut non modo consilium istud non fuerit improbatum, sed omnes illud justissimum duxerint, et collaudaverint. Per id vero tempus laudatus Dominus Corralius Azcoithiæ prope Lojolam morabatur, ubi domum hereditario jure possidebat, quæ domus Balda dicitur, a qua felicissima in paucis femina Marina Saez de Balda, S. Ignatii Mater, originem duxit. Propterea que domum illam Teresia de Aguirre elegantibus Romæ pictis iconibus, quibus vita S. Patris ab ipsius infantia exhibetur, magnifice ornavit.

Huc igitur diversaturus venit Adrianus: ibique vitam instituit non religiosam modo, sed pene dixerim solitariam. Ut enim longius ab omni strepitu abesset, cubiculum minus commodum in extrema domo sibi delegit: atque, ut omnes eo penetrandi aditus domesticis servis præcluderet, quæcumque ad habitaculi munditiem spectabant, per se ita exercebat, ut immunda quoque vasa ad latrinam ipse deferret. Prospiciebat utique et invigilabat iis omnibus, quæ ad optimam præclaræ domus administrationem pertinebant, præsertimque illius Hero, hujusque Sponsæ solandis et sublevandis, eorumque copiosæ soboli cum reliqua familia christiane pieque instituentiæ. Sed quo putas modo? suavissimo nempe, tamque ab omni fastu, vel imperandi libidine alieno, ut ab omnibus optimi Parentis loco haberetur, omnesque illi a maximo usque ad minimum et obsequium sine violentia præstarent, et reverentiam tanquam viro sancto exhiberent. Nihil enimvero in Adriano aspiciebant, quod optimo exemplo non esset: nihil ab illius ore auscultabant, quod spiritali, vel temporali ipsorum commodo non deserviret: quapropter domus Balda simillimam religiosæ familiæ speciem referebat. Et sane mirandum valde est

est, omniq[ue] commendatione dignissimum, cum Adrianus in illa domo plus viginti annos permanserit, neque domus illius Dominos Adriano, neque item istum illis unquam fuisse succensum. Tantum et prudens Adriani virtus, et nobilissimorum conjugum pietas potuit efficere!

Sed quanquam his in ædibus habitabat, ad fratres suos in Azcoithiensi Collegio commorantes, itare non prætermittebat. Ad eos veniebat fere quotidie, tum ut pœnitentiæ Sacramentum ipse susciperet, tum ut illos in eodem Fidelibus administrando juvaret. Et in hoc utilissimum ministerium tanto ferebatur studio, ut festis omnibus diebus tempestivius e somno consurgens, atque in templum Societatis accurrens (pro cuius foribus, antequam illæ panderentur, sæpissime adstabat) ad destinatum confessionibus locum et primus omnium accederet, et postremus inde discederet. Quadragesimalis jejunii tempore ibidem concionatus est, dum sibi per valetudinem licuit. Sed, cum post aliquot annos vertigines pati cœpisset, propter quas nonnunquam, inter dicendum, tantisper consistere cogebatur, a publicis concionibus abstinuit. Non ideo tamen a prædicando cessavit omnino: nam, cum esset in juvandis animis ingeniosus, modum excogitavit, quo sibi quidem minus afferret incommodi, sed auditoribus non minus prodesset, ac antea. In amplis ædibus Baldæ ante domesticum Oratorium atrium protenditur spatiosum, in quod etiam conclave prospicit satis laxum, quæ proinde magnam hominum multitudinem percommode caperent. Huc igitur Adrianus invitavit, qui se, de divinis rebus disserentem, vellent audire. Qua invitatione per nobilissimos Azcoithiæ incolas divulgata, plurimi e primariis viris, ac feminis, atque etiam ex ordine Sacerdotum statis diebus in conductum locum conveniebant: et Adrianus, in Oratorii aditu sedens, de scripto (quod in templo facere nemo unus inter Hispanos auderet) instructiones, et orationes sacras magno auscultatorum fructu pronuntiabat. Hæc autem concionandi, et confessiones audiendi sollicitudo aliam etiam maximæ caritatis exercendæ sibi peperit occasionem. Nam sæpe ad eos juvandos evocabatur, qui in extremis essent: quibus et prompte aderat, et constanter, dum sua indigerent ope, subveniebat. Sed ardens illius quam plu-

plurimis benefaciendi studium non intra fines oppidi continebatur. Non raro ad agricolarum domos per circumjacentes agros sparsas excurrerebat, ut ægrotos inviseret, eosque spiritalibus subsidiis adjuvaret. Quod si hæc, aut iis similia caritatis officia in publicum prodire non cogerent, domi libentissime latebat, ut lectioni, et scriptioni vacaret. Præter alia multa, quæ per id tempus cultissimis mandavit scriptis, Apologias fere omnes, quæ pro Instituto, doctrina, aliisque Societatis Jesu rebus Gallico sermone prodierunt, ipse in Hispanum convertit. Si quando spatiandi causa prodibat, Lojola tenus, quæ mille fere passus abest, recta contendebat, ut S. P. Ignatium in sancta ejus natali domo veneraretur. Sed frequentissimum illud iter ita peragebat, ut, licet obvios perhumaniter salutaret, miscendis tamen colloquiis minime immoraretur: alium quippe comitem sibi gratissimum deligebat, libellum de imitatione Christi, cujus aureis sententiis per viam legendis, ac meditandis, animum recreabat.

Provinciæ Castellani Præpositi plus vice simplici conati sunt Adrianum ab illa domo remove, ut eum Sociorum admoverent regimini, cui tam idoneus erat, ut primariis administrandis Collegiis destinaretur. Nec vero per Adrianum stetit unquam, quominus illi conata sua perficerent: cum ipse a Superiorum nutu penderet omnino, et nihil optaret ardentius, quam ut cum fratribus suis conviveret. Sed cum id perillustis Dominus Corralius, ejusque uxor ægerrime ferrent, nihil non tentabant, ut ne solatio, et commodis privarentur, quæ sibi ex Adriani apud ipsos commoratione obveniebant. In eamque rem adducebant diuturnam singularis gratiæ possessionem, quam sibi supremus Societatis Administer concesserat: quæ autem primum ad beneficium conferendum impulerat, eandem prorsus causam adhuc persistere: Adrianum vero verbis et moribus suis non solam ipsorum domum, sed universum Azcoithiæ populum ad honestatis et justitiæ leges componere; cum ad eum omnes consilii, et auxilii causa recurrerent, omnesque ille divini verbi prædicatione, confessionibus excipiendis, adjuvandisque moribundis in salutis viam deduceret, in Deique timore contineret: quare tam longe abesse, ut otiosam, aut parum utilem vitam domi suæ perage-

geret , ut vel unus Adrianus pro multis , cum præclara Societatis laude , laboraret . His , aliisque de causis Superiorum conatus irriti ceciderunt , neque Adrianum , ut optaverant , ad gubernationem , cui natus esse videbatur , adhibuerunt .

Attigerat jam octavum et septuagesimum annum vitæ suæ , laboribus ac meritis erga Deum et homines plenæ , cum ii omnes , qui de Societate Jesu erant in Hispania , natale solum deserere , Italiamque adnavigare jussi sunt . Inopinus hic adversantis fortunæ casus etsi cæteris acerbissimus fuerit , Adriano tamen oportuit eum multo fuisse acerbiores , cum ob propectæ jam ætatis incommoda , tum ob molestissimum ramicem , quo multis jam ab annis laborabat , et cujus pondere devexo nimis corpore incedere cogebatur . Sed calamitatem istam constanti , patientique animo tulit . Hoc enim habuit singulare , ut nullæ res adversæ , nulli vel obtrectationis , vel despectionis eventus , quorum multos , nec meritos , perpressus est , imparatum eum exciperent , quantum certe ex illius verbis et gestibus apparebat ; sed omnia , tanquam prævidisset , æquo animo ferret sine ullo indignationis , aut commotionis indicio . In illa vero communi fratrum suorum expulsionem poterat utique in Hispania consistere , si privilegio valetudinis uti voluisset : hoc enim iis , qui nimia corporis imbecillitate laborabant , concedebatur . Sed religionis amor amorem patriæ vicit : et vehemens ac nobile desiderium suorum fratrum laboribus communicandi , extremumque vitæ actum glorioso fine claudendi , vires et animos addidit , ut longissimum iter incommodis et periculis plenum , ærumnosumque exilium tranquillæ in patria vitæ , quæ sibi offerebatur , præferret . Inter navigandum , sicut dici vix potest , quanta pertulerit , ita etiam difficile fuerit exprimere , assiduas variasque molestias , quam læto animo , et hilari vultu toleraverit . Ad navigii angulum sese recipiens , neque ulli fastidium exhibebat , neque ulla de incommoditate conquerebatur : ita sua sorte contentus , ut ne beatissimo quidem mortalium quidquam invideret . Ibi precibus , et meditationibus intentus , Deum laudabat jugiter , ejusque providentissimam rerum omnium ordinationem exaltabat . Atque his , ac similibus pietatis deditus exerci-

o

ci-

citiis, vix cum hominibus colloquebatur, nisi ut fratres suos consolaretur, quod verbis efficiebat aptissimis: quibus cum exempli sui pondus accederet, mirum quantum illa ad erigendos, et confirmandos animos deservirent. Vir quidam, justus ille rerum æstimator, qui Adrianum in Hispania doctrinæ ac prudentiæ laude florentem agnoverat, cum eum modo jacentem, et tanquam hominem nauci super naviculi tabulato projectum videret, in ejusque gestus et verba diligenter intendisset; primum quidem Dei consilia, qui rebus in humanis mirabiliter ludit, reveritus est: deinde vero maximam de Adriani virtute imbibit opinionem, quem magni labores in tanta fortunæ commutatione non frangerent. Enimvero quarundam rerum copiam vel maximam obtinuisse, aut nulli, aut modicæ laudi tribuitur; sed illis vel in utendo rationem, vel in carendo patientiam exhibuisse, præcipua commendatione dignissimum est.

Demum Calvium delatus, ibi quatuordecim mensium spatium commoratus est tanto animi gaudio, ut famem, sitim, habitationis angustias, aliasque ærumnas, quæ primis præsertim mensibus omnibus erant communes, ipse tanquam singulare beneficium, e Dei manibus descendens, lætissime exceperit. Id unum illius animum perurgebat, quod e fratribus suis alios morbo correptos, reliquos maxima temporalium rerum inopia oppressos videret. De cætero bellicus apparatus et strepitus, frequentes tormentorum explosiones, æneæque pilæ, quæ non solum eminus audiebantur stridere, verum etiam ad incedentium pedes nonnunquam concidebant; rumores denique sparsi de insperata hostium irruptione nocturna, illius animi pacem nihil admodum immutabant: sed in maxima difficillimi temporis perturbatione mirabilem adeo tranquillitatem, et lætitiâ ostendebat, ut se alloquentium, et intuentium animos exhilararet. Etenim præclaras inter dotes, quas Adrianus a natura recepit, et quas ille supernis auxiliis luculenter excoluit, singularis quædam affabilitas eminebat, quam comiter omnibus semper exhibuit. Sed hæc illius comitas in exilio maxime eluxit: cum enim tot adessent causæ, quæ grandævum præsertim senem efficere possent insuavem, et morosum, ne subtristem quidem effecerunt. Id in illa

illa calamitate quibusdam adeo visum est admirandum, ut non defuerit, qui Adrianum cum præstantibus sanctitate viris conferret. Et sane sine solidæ præsidio virtutis, ac diligenti cœlestium contemplatione bonorum, quorum intuitu asperrima quælibet in humanis appetitione digna reputaret, tanta mentis serenitas in tam turbulento rerum statu constitisse non poterat. In pauperrimo sternendo lectulo, magna cum defatigatione, ob angustias et incommoditatem loci, quadam die desudabat Adrianus. Id cum animadvertisset quidam laicus, illico accurrit, eumque enixe deprecatus est, ut se sineret eo labore fungi, quoniam ipse non posset. Cui Adrianus humanissime, ac facete respondit: Perbelle quidem mecum ageretur, carissime, si tu meritum istud tollereres, mihi que illud præriperes. Id ego minime patiar; sed meritum ex labore meo suscipiam: tibi autem satis esto, quam ostendisti, benefaciendi mihi prompta voluntas. Tandem maximas illi gratias egit, sed quominus inceptum opus absolveret, obtineri ab eo nullo modo potuit.

Quoniam vero tantam in adversis constantiam, et alacritatem exhibuerat, quasi Deus in ea sibi complaceret, Adriani vitam, et exilium produxisse videtur, ut amarum calicem, quem ille hactenus, tanquam a benefica Dei manu porrectum, lætissime biberat, penitus exhauriret. Etenim amarissimus sibi restabat haustus, nempe trajectio ab Insula Corsica in ditio- nem Pontificiam: quod quidem iter, licet priore multo esset brevius, varii tamen eventus, quos prætermitto, longe difficilius reddiderunt. Post duos tandem menses inter magna maris, et terræ pericula, et incommoda Castellani Patres in tractum Bononiensem, qui sibi designatus fuerat, devenere. Adrianus in pagum, cui nomen est Crespelano, ad Apennini radices situm, et a Bononia decem millibus passuum disjunctum, cum aliquot sociis concedere jussus est, ubi duplicis exilii sui laboribus brevi erat finem impositurus. Paucis post adventum diebus sic ægrotavit, ut prima die Decembris sacro Viatico, in die vero Nativitatis Domini extrema fuerit unctione munendus. Post hæc morbus ita remisit, ut periculum evasisse crederetur. Sed febris, quæ paulo post supervenit, et ægrotum viribus exhaustum, et gravissimis herniæ doloribus defatigatum reperit, cum iterum Sacramenta recepisset, eum tan-

o 2

dem

dem confecit 17 Januarii 1769, annos octoginta natum, quorum sex et quinquaginta vixerat in Soc. Jesu. Sepultus est in ædícula S. Rochi prope Parochiam Crespelani.

Quam in reliqua vita servaverat animi tranquillitatem, eandem in extrema retinuit. Supremæ Dei potestati, paternæque illius providentiæ per omnia submissus, nullum incommodum lamentabatur; sed inter acerbos morbi dolores frequenter ad Deum recurrebat, ut sibi vires adderet ad sustinendum. Da mihi, Domine, aiebat, patientiam christianam: nisi enim eam ipse mihi concesseris, illam ego non habeo, omnino non habeo. Id ipsum tamen sine ulla perturbatione dicebat, gravi quodam, pacato, atque humili modo; reverentis adinstar filii, qui benignissimi Patris auxilium in afflictione sua fidenter implorat. Quanquam domus, in quam Adrianus receptus est Crespelani, satis erat ampla; quia tamen in ea amplius sexaginta Socii degebant, opus erat, ut quaterni, vel plures per singula cubicula dormirent. Sed tanta fuit Adriani caritas, et patientia, ut iis, quos habuit cubiculi socios, vel in maximis sui morbi doloribus, nullam interdiu molestiam attulerit, neque nocturnam quietem interturbaverit. Non ii modo, qui Crespelani frequentem illam domum inhabitabant, sed quotquot Adrianum uspiam agnoverant, illius desiderio maxime doluerunt. Fuerat enim gratus, et carissimus omnibus Sociis, nec facile quis invenietur, quem Adrianus offenderit aliquando. Et sicut omnes, dum viveret, illum ejus merito amabant plurimum, sic etiam post obitum multas in eum laudes congesserunt. Hi morum illius suavitatem, tanquam propriam Adriani notam prædicabant: illi modestiam animi in secundis rebus, constantiam in adversis extollebant: alii obedientiam, alii animarum zelum commendabant, et infatigabilem assiduitatem in juvandis proximis, quorum spiritalem non solum, sed corporalem etiam indigentiam, quantum poterat, sublevabat. Omnes tamen uno ore asserebant, Adrianum religiosum virum fuisse, quales S. Ignatius suos esse filios optabat: multis nimirum præditos naturæ donis, quæ ipsi deinde, virtutum comitatu exornata, et expolita, ad suam ipsorum perfectionem, aliorumque salutem æternam obtinendam, cum maximo divinæ gloriæ incremento converterent.

Ita-

Itaque sicut Adrianus, quod initio dixeram, dum inter mortales egit, dilectus Deo, et hominibus fuerat, ita etiam, postquam vivere desiit, Memoria ejus in benedictione est.

EMMANUEL LANZA.

Immensum laborum pondus, quos Hispani Societatis Jesu Patres eo tempore sustinuerunt, cum suis repente depulsi domibus, in Italiam coacti sunt proficisci, nonnulla per Dei misericordiam immissa solatia quadantenus sublevarunt. Inter quæ postremo commemorari loco non debet invicta multorum adolescentium constantia, qui nullis vel propinquorum suasionibus et lacrymis, vel extraneorum artibus gravissimisque molestiis, ad deserenda militiæ signa, in qua tirocinium adhuc ponebant, cogi potuerunt. Præclarum fortissimorum juvenum facinus, privatis quorundam scriptis enarratum, dignissimum sane foret, ut in publicam lucem emitteretur: multa quippe in ea narratione continentur, quæ lectorem cum fructu tenere possent, et ad commendandam divinæ gratiæ virtutem excitarent. Nos inde quædam huc derivabimus: alias quidem, cum de quibusdam ex prædictis tironibus, qui laudabilem jam mortem obierunt, inciderit sermo: hic vero, ut Emmanuelis Lanza brevem, sed rectissimum vitæ cursum exponamus. Quamquam enim primam religiosæ vitæ institutionem a Patribus Toletanis accepit, in quos propterea rerum ab eo optime gestarum laus præcipua refunditur; sed cum deinde Castellana Provinciæ Sociis fuerit adscriptus, et inter eos supremum diem clausit, insignibus hujus Provinciæ viris non immerito poterit accenseri. Is enimvero, tametsi nullam a Parentibus oppugnationem sit passus, ut ab incepto vitæ cursu discederet, sed hortantem potius, et adjuvantem Matrem invenerit; pro retinenda tamen illius disciplinæ forma, quam semel probaverat, rem adeo gessit egregiam, ut æquissimum fuerit, eam posterorum memoriæ commendari.

Igitur Emmanuel Lanza Sanctanderi natus est anno Domini 1751, mense Martio. Parentes ejus Bonaventura Lanza
de

de Strada, et Magdalena Viruleta, ambo ex honesta stirpe oriundi, rei familiaris commodis abundabant. Mater, insigni pietate femina, quanquam reliquos filios christianis imbuendos moribus magno studio curaverat, in Emmanuelis tamen educatione, quem tenerrime amabat, præcipuam adhibere industriam constituit. Sed puer, postquam ei rationis lumen affulsit, tam mitis indole, et ingenio docilis evasit, ut parum ejus Matri fuerit enitendum, quo filium juxta vota sua ad omnem pietatem induceret. Dei timorem, ac reverentiam sic in illius animo inculpsit, ut quæ divini sunt cultus, jam tum studiose perageret, et ab iis, quibus Numen offendi didicerat, cane pejus, et angue refugeret. Cum primum per ætatem licuit, Confessionis, et Eucharistiæ Sacramenta frequentare cœpit: concionibus, catechesibus, aliisque religionis officiis assidue aderat in templo: ubi etiam Sacerdotibus ad aras operantibus magna cum animi voluptate, et corporis modestia ministrabat. Parentibus erat obsequentissimus, quin ullam eis unquam offensionis causam attulerit: eorumque consiliis, quæ sibi vel agenda essent, vel omittenda, dimetiebatur. Illa æqualium consortia devitabat, a quibus aliquod innocentiae periculum immineret: et is, qui cum Emmanuele per id tempus familiariter egit, pro testimonio dicit, se nunquam in eo quidquam, quod peccatum redoleret, aut reprehensione dignum esset, animadvertisse. A mendaciis etiam, in quæ pronior est ætas puerilis, diligenter sibi cavisse, ex ejus ore dignovimus: nam ipse jam grandior ingenue coram aliis confessus est aliquando, se, dum puer esset, nescisse mentiri.

Postquam primas literas in Collegio Societatis Sanctandrensi didicerat, ibidem latinitati operam dedit: et quam hactenus in sectanda pietate diligentiam exhibuerat, eandem ad studia contulit literarum. Cum studendi munus a Deo sibi impositum crederet, nihil prætermittebat, ut eidem cumulate satisfaceret. Quod si majus sibi onus, quam quod ferre posse putabat, interdum imponeretur, non inde nimium commovebatur, neque vires tanto impares oneri multis excusabat: sed cum ad primos ejus conatus Magistrum non flecti videret, facile conquiescebat, illud secum reputans, quod aliquando coram cæteris condiscipulis auditus est dicere: Equidem, quantum

tum possim, enitar, ut datum pensum absolvam: at, si designatam non attigero metam, a Deo certe non arguar, quem scio, nihil a me præter id, quod possum, exigere. Unde satis apparet, Emmanuelem ad studii officium explendum, non tam metu supplicii, quam Deo placendi desiderio, fuisse permotum. Ad Societatem Jesu cum vocari se sensit, nihil cum animo suo depugnandum sibi fuit, ut supernæ cederet invitationi, nihil item cum genitoribus decertandum; nam Pater illius tam sancto filii sui consilio noluit obsistere; et Matri, quæ duos jam filios in eadem Societate Deo dicaverat, nihil poterat jucundius accidere, quam ut tertium offerret Emmanuelem. Is ergo, postquam legitimum subiit examen, Matriti tirocinium inchoavit postridie Kalendas Aprilis anni 1765, cum explesset ætatis annum decimum quartum.

Hic brevi novit Emmanuel, divinæ vocationi, quam ipse tanquam singulare Dei beneficium magno semper in pretio habuit, melius se respondere non posse, quam si ad omnes initæ Societatis leges vitam, et mores studiose conformaret. In id sane pro sua virili parte contendere, ex firma animi sententia decrevit, et quod animo constituerat, Deo juvante, confecit. Per integrum biennium in Matritensi tirocinio ita versatus est, ut quæ ibi ad probandos, et excolendos tirones sapienter instituta erant, prompte omnia susciperet, exacteque ac diligenter absolveret. Et quanquam ad bonum sectandum ingenita quadam facilitate ferebatur, magnoque ad id præsidio sibi erat judicii major, quam pro ætate, maturitas; in ejus tamen optima vitæ ratione potiores proculdubio partes habebant superna illa lumina, gratiæque cœlestis auxilia, quæ sibi Deus in attenta rerum æternarum commentatione, alisque spiritalibus exercitationibus large communicabat. His incitatus stimulis, in via virtutis non segniter progrediebatur: cujus quidem progressionis indicia vel ex ejus tantum aspectu dignovisses. Vidi ego illum non semel, cum alterum suæ probationis annum jam fere compleret. Descendebat festis diebus in templum, ut ibi Sacerdotibus inserviret, et simul aliis, idem facturis, tironibus invigilaret. Hoc fungentem munere, quod uni tantum e modestioribus committebatur, Samuelem aptissima vocis accommodatione vocabant. Atque haud scio, an unquam aptius in alium, quam in Em-

ma-

manuelem, nomen istud quadraverit; cum ob perspectam pueri innocentiam, tum etiam ob facinus suæ Matris egregium, quæ tunicam filio deproperavit, ut eum heroico religionis exemplo Deo iterum immolaret. Verum hæc fusius deinde. Nunc Emmanuelis modestia, sive in conspectum prodiret aliorum, sive intra claustra tirocinii maneret, tanta erat, ac tali vultus hilaritati conjuncta, ut et internam animi sui æquabilitatem ostenderet, et religiosæ vitæ jugum suave sibi esse luculenter significaret.

His tria illa conjunxit, sine quibus perfecta novitii laus esse non posset. Primum, ad moderandam linguam, intentam adeo sollicitudinem, ut dum fari vetitum esset, altissimum servaret silentium; dum vero loqui permissum, ea tractaret argumenta, quæ ad sui pariter et aliorum in spiritu perfectum deservirent. Quod si in aliquem incidisset, qui negligentior in hac parte foret, sermonem alio mira dexteritate convertebat, non modo sine cujusquam offensione vel tædio, sed tanta verborum gratia, tam sedato venustoque gestu, ut ejus agendi, dicendique modus omnibus arrideret. Propterea omnes cum eo colloquia serere contendebant, cujus e jucunda, religiosaque consuetudine tantum sibi spiritualis commodi proveniret. Nemo quidem loquacitatis notam ei unquam affixit: at cum de rebus, quæ ad pietatem pertinent, disserendum erat, multo, quam alias, uberius, et eloquentius apparerebat: tum vero maxime, cum de B. Virginis cultu, ejusque laudibus occurrebat oratio. Etenim cœlestissimam Dei Matrem tenerrimo prosequabatur affectu (et hoc erat alterum, in quo visus est singulariter præstitisse) ad illiusque honorem Sabbatis omnibus jejunium agebat. Progressu vero temporis animadversum est, prædictos dies recolendis tristissimæ Matris doloribus impendere, quos in acerbissima Filii sui nece pertulerat. Atque ut eos animo suo altius infingeret, duas in eam rem scripserat meditationes, ad excitandos erga Filium, et Matrem commiserationis sensus aptissimas. Præcipuas etiam ejusdem B. V. solemnitates, præmissis novendialibus precibus, et obsequiis, devote celebrabat. Et hoc pium colendæ Deigenitricis studium, quo veluti suavissimo lacte a teneris annis fuit enutritus, quo item in Societate adolevit, magno sibi solatio fuit, cum ad

extrema devenit, et spem obtinendæ salutis ingeneravit. Denique in reddenda conscientiæ suæ ratione mira sinceritate utebatur: sæpiusque per hebdomadam sui Moderatores animi conveniebat, ut eis intimos pectoris sui recessus aperiret, et consilium caperet ad recte operandum. Idque propterea libentissime faciebat, quod sciret, rem summi esse momenti, et iis maxime, qui perfectionis viam recenter sunt ingressi, plane necessariam, ut eam inoffenso pede percurrant.

Sub tirocinii finem, cum suam in servanda disciplina diligentiam omnibus probasset, spemque fecisset non exiguam, ad Societatis ministeria valde idoneum esse futurum, Superiores facile consenserunt, ut religiosa emitteret vota, quo nihil ipse desiderabat ardentius. At Deus, quasi consuetas tirocinii probationes non satis haberet, aliam ei longe difficillimam apparabat, ut et illustre virtutum specimen daret, quas adhuc accumulaverat, et sacrificio postmodum perficiendo majus superadderet decus, et pretium. Etenim, cum vota sua tertio Nonas Aprilis esset nuncupaturus, contigit, ut ante biduum Societatis Patres comprehenderentur, qui Matriti commorabantur: iisque sine mora domibus abire suis, et in exilium proficisci coactis, tirones eodem die in Benedictinorum Patrum Cœnobium sunt deducti. In gravissimo hoc infortunio non facile dixerim, quanto dolore sit affectus Emmanuel: cui præter luctuosam fratrum suorum vicem, illud etiam accidit perquam acerbum, quod optatissimam opportunitatem se Deo per vota religiosa consecrandi, quam propediem expectabat, illa calamitate sibi tanquam e manibus præreptam esse videret. Ad Monasterium, in quo tirones detinebantur, Minister quidam regius post aliquot dies accessit, ut eis decretum Regis indiceret. In eo sancitum erat, ut tironibus, si modo vellent, liberum esset cum Patribus in exilium abire, nulla tamen pro eorum victu annua pensione designata. Id erat ex edicto Regis tironibus denuntiandum. Sed Minister illud etiam inculcare non destitit: nullo jam pacto fieri posse, ut Patres assequerentur: hos, longe ante progressos, naves jam conscendisse Carthagine: inde multo ante vela facturos, quam ipsi ad eam urbem, quantumvis properarent, accederent: quare nihil jam reliquum esse, nisi ut domum quisque suam reverteretur.

Post

Post hæc jussit eos religiosas vestes exuere, et secularibus indui, quas in tirocinio Societatis de more depositas, ad prædictum Cœnobium fecerat asportari. Ac denique sufficienti viatico, et aliis ad iter commodè peragendum suppeditatis, singulos in patriam suam remisit. Hic vero Emmanuel animum minime despondit, sed Sanctanderum lætissimus ibat; non quod remeabat in patriam, sed quod audierat, Castellanz Provincie Patres Sanctanderum plerosque convenire, navibus inde in Italiam transvehendos. Et quoniam fratribus adjungi suis Carthagine sibi non licuit, id in patria sua sperabat consecuturum. Hac spe ductus, iter illud quam citissime conficere desiderabat, et moram omnem, quamvis exiguam, longissimam reputabat. Unde, cum servus a pedibus, qui eum deducebat, alicubi diem integrum constitisset, id Emmanuel ægerime tulit, nec requiem, cujus obtentu cessatum erat, invenire potuit, donec iterum aggressus est iter, quod tandem, ut optaverat, antequam Patres Societatis profecti fuissent, absolvit.

Cum domum suam advenit, Pater ejus jam vixerat: supererat Mater, quæ filium tenerrime excepit. Et cum ab eo didicisset quæcunque Matrì contigerant, sibique deliberatum esse, Castellanos Patres in exilium comitari, consilium illius non modo non improbavit, verum etiam exultabunda laudavit, et quantum penes se foret, ad illud maturandum, effecturam promisit. Filius interim, ut optata perficeret, pro sua quoque parte non segniter contendebat. Literas ad Provinciam Castellæ dedit, quibus, cum profectionis suæ causas exposuisset, enixe deprecabatur, ut se suis subditis adnumeraret, et cum iisdem ad indictum exilii locum, ut sibi constitutum erat, adnavigare permetteret. Sed perlatæne fuerint literæ ad Provincie Præsidentem, jam tum in Collegio Sanctanderi pervigili custodia detentum, incertum est. Præterea, nequa sua culpa, quod tantopere avebat, impediretur, domi suæ vitam agere perrexit, ab ea, quam in tirocinio instituerat, non absimilem. His exceptis horis, quibus templum adibat, pedem e domo sua vix efferebat. Tantummodo, ut a quibusdam observatum est, noctis jam incumbentibus tenebris, in locum e regione Collegii pergebat, unde sublati in altum oculis, hinc

ærumnosam quidem, sed invidendam suorum fratrum conditionem, inde vero se ab eis divulgum contemplatus, fervidas erumpebat in lacrymas, donec plorando defessus, suam se recipiebat in domum. Nec defuerunt, qui has Emmanuelis lacrymas suo more vellent abstergere. Nam multi ex amicis, et propinquis nihil non tentarunt, ut eum ab incepto deterrent. Sed ille qua prudenti silentio, qua sapientissimis responsis, frequentique ad Deum recursu, omnes adversantium sibi conatus aut elusit, aut scite confregit.

Maximum per eos dies solatium accepit, cum audisset, multos e tironibus Villagarsiensibus, post exhibita admirabilis constantiæ documenta, Sanctanderum, ut Patribus adjungerentur, adventare. Obviam eis processit statim: nec potuit non incredibiliter commoveri, simulque in proposito suo quam maxime confirmari, cum teneros videret adolescentes, qui religiosa veste spoliati, injuriis affecti, et gravibus vexationibus afflicti, pedibus, et stipem emendicantes centum sexaginta milia passuum non minore animi robore, quam corporis defatigatione confecerant, ut Dei vocem, qui eos ad Societatem vocaverat, sequerentur. Hos cum ingenti animi gaudio in urbem deduxit, ab eisque deinceps, nisi dum rebus vacabat spiritualibus, avelli non poterat. Consilii quoque sui conscios illos effecit, et rogavit impense, ut pro felici ejus exitu Deum enixe deprecarentur. Denique ab eis petiit, ut dum se occasio ferret, suam causam promovendam susciperent apud urbis Judicem, cui demandata erat cura imponendi navibus omnes e Societate Jesu, qui Sanctanderum devenissent. Cum igitur profectionis dies jam immineret, pridie ejus diei is, qui inter novitios erat antiquior, Judicem allocutus est pro Emmanuele suo, ut eum cum cæteris abire permetteret. Aderat tum Emmanuel, ad quem Judex conversus: Ergone, inquit, certum tibi est cum Patribus proficisci? Certum, ait ille. Cur ergo Toletanos Patres non es secutus? Quia, dum sequi liberum erat, nusquam eos assecuturum, confirmatum fuit mihi: ideoque huc properavi, ut Castellanos assequerem. At mihi, subdidit Judex, id tantum negotii datum est, ut Castellanos conscendere faciam: quare Toletanos, si libet, alia via requiras; hac enim, per me certe, licere tibi non potest. His dictis, dis-

cessit Judex . At Emmanuel , nihilo fractus animo , cum tionibus postmodum colloquens : Equidem , ait , licet Judex petitionem meam , ut audistis , rejecerit , vobiscum me profecturum , Deo ejusque Matre Sanctissima bene juvantibus , firmissime confido : verum quo tandem id agendum sit modo , Deus ostendet .

Inde ad Matrem retulit , quod habuerat a Judice , responsum . Doluit utique illa , sed non animo concidit . Quare filium bono animo esse jubens , continuo ad quendam e Navarchis accurrit , qui vehendis Patribus fuerant designati . Hunc illo dictionis genere , quod maternus amor , cum eximia pietate conjunctus , suggerebat , etiam atque etiam rogavit , ut filium suum , tanquam cubiculi servum , in suam navem reciperet : se illi maritimam vestem imposituram , ut eo sub cultu et lateret securius , et Navarchi jussa sine rubore perficeret . Obstupuit is primum ad insolitam nobilis feminae petitionem : deinde generosam Matris , et filii pietatem admiratus , libenter iis , quæ rogabatur , assensit . Itaque Magdalena domum læta regreditur : nauticas filio vestes partim suis ipsa manibus consuit : partim , quoniam tempus urgebat , aliis tradidit conficiendas : aliaque præparare festinat , quibus filio navigationis incommoda aliqua ex parte deliniret . Postera die , cum jam Patres e Collegio Societatis educti fuissent in portum , filium suum nautico indutum habitu tenerrime complexa , et imperita benedictione , sub noctis crepusculum misit ad navem . Hoc modo magnanima æque , ac pia femina carissimum sibi pignus in Dei obsequium , et cultum ab se dimisit , cujus iterum aspectu frui , nisi beata in æternitate non sperabat . Filius autem , tali Matre dignus et ipse , lætissime properavit ad navem : eaque Nonis Maii conscensa , quo vectoribus ignotior esset , simul cum veste nomen etiam mutare constituit . Unde , altero suo nomine , cum altero Patris sui cognomine desumpto , Bonaventura Strada cœpit denominari : atque ista denominatione , dum mare trajecit , ab omnibus appellabatur .

Qua nocte navem conscenderat , eadem e portu solvit , ut Ferrolium cum cæteris veniret . Sed flantibus a prora ventis , tantum ab litore fuit discedendum , ut portum illum non nisi undecimo post die tenere licuerit . Sensit per eos dies Bo-

naventura solita navigantium incommoda: vix enim in altum venerat, cum cœpit nausea miserabiliter commoveri. Jacebat novellus in puppi nauta, ut ignotus omnibus, ita etiam ab omnibus derelictus. Verum ille sereno vultu satis significabat, non ad illam tantum, sed ad graviore etiam molestias perferendas esse animo comparatum. Cum primum ab ea incommoditate convaluit, cœpit solícite Patribus inservire. Quamquam in hac quidem parte minus, quam ipse voluisset, effecit: quia Navarchus ei modum, quem in hoc teneret, imposuit. Illud erat præcipuum ejus studium, ut quam induerat nautæ personam, eam constanter, et aptissime sustineret, ne cui alius ab eo, quem referebat habitu, videretur. Propterea frequenter ad funes, nonnunquam ad vela, et alia navis armamenta cum cæteris accurrebat, non tam ut eos in opere faciundo adjuvaret, cum parum valeret viribus, quam ut ea dissimulatione se tegeret. Atque his et aliis hujusmodi artibus profectionis suæ consilium ita omnes celavit, ut vix ulli notum esset, præterquam uni Navarcho. Is vero, postquam Ferrolium advenit, quoniam ulterius progressurus non erat, Bonaventuram in Italiam advehendum alteri Navarcho commisit, cui etiam mandata dedit, quæ ipse ab illius Matre receperat Sanctanderi. In hujus igitur navem translatus, sub eadem navicularii specie reliquum iter confecit. Et quoniam in ea navi majorem quandam reperit opportunitatem, majus etiam ibi suæ virtutis specimen dedit.

Familiarem cum cæteris nauticis consuetudinem devitabat, et quam parcissime poterat, cum eis colloquebatur, ne quid audiret ab illis, quod delicatissimas suas aures offenderet. Reverenter divino intererat Sacrificio, quoties illud peragi tranquillum mare permetteret. Pium aliquem legebat librum, vel ad eos ausculandos accedebat, qui a Patribus de more legabantur; sed eo plerumque loco constitutus, unde ab eis observari non posset. Conscientiam suam frequenti peccatorum confessione repurgabat, cœlestique pane reficiebatur simul cum juvenibus Theologis, et aliis e Societate, qui eadem vehebantur in navi. Hoc tamen efficere nonnunquam de industria prætermisit; ne, si constanter cum eis ad sacram mensam accederet, suspicionem aliquam, quæ se proderet, ingeneraret.

ret. Sed quantumvis ille dissimularet, non pauci tamen fuerunt, qui diligenter in ea, quæ adhuc diximus, intuentes, et illius modestiam, ac maturitatem, gratiosumque, et liberalem agendi modum considerantes; vehementer suspicabantur, arcanum aliquod sub ea veste latere. Neque persuadere sibi poterant, iis moribus, eaque indole adolescentem propterea navem conscendisse, ut nauticam artem disceret, et in eadem pergeret exercenda. Unde nonnulli ex ipso Bonaventura, quid hominis esset, non semel elicere contenderunt. Sed in his contentionibus, quamvis multæ, difficilesque fuerint (ab uno præsertim e juvenibus, qui eum maxime omnium urgebat) tam sereno animo, et vultu, atque ita caute se habuit, ut curiosi indagatores nihil ab eo certi explorare potuerint. Sic enim apud se statuerat, suum nemini, antequam veniret in Italiam, revelare consilium, nequa forte difficultas eidem perficiendo suboriretur. Quod quidem in id ætatis adolescente præclarum prudentiæ, pariter et constantiæ fuit exemplum.

Constanti hac solitudine, ut semet occultaret, adhibita, ad S. Stephanum in Tyrrheni maris litore secundis delatus est ventis. Cum autem ibi Præfectus classis certior effectus esset, Pontificem Summum Societatis Jesu Patres in ditionem suam nolle recipere, in Corsicam conversa prora, ad S. Florentii portum secessit, dum Matrino nova mandata reciperet. Eodem Toletani Patres, et ob eandem causam, jam ante devenerant, multisque in statione illa immorati sunt diebus. Cum igitur eo adventassent Castellani, cœperunt alii in aliorum naves, visendi salutandique causa transire. Hinc dissipari cœptus est rumor de Matritensi quodam tirone, qui sub aliena mesonautæ specie, navem ingressus fuerat, ut Castellanos Patres in exilium comitaretur. Id cum primum inaudivit Joachimus Cortesius, qui Matriti fuerat Socius Magistri novitiorum, et cui propterea novitii omnes, ut carissimi fuerant, sic etiam erant notissimi; ad eum perquirendum acceleravit, quem sperabat, quamvis ementita veste contextum, facile dignosciturum. Accessit primum ad navem, in qua tirones venerant Villagarsienses, inter quos si minus, quem requirebat, invenit; attamen ab eis accepit quæcunque de Emanuele Lanza ipsi noverant Sanctanderi. Quæ cum audisset, inde digressus

est

est, ac tandem in eam incidit navem, in qua incredibili cum exultatione reperit Emmanuelem. Is vero non æque exultavit: maluisset enim tandiu incognitus latere, dum e navi descendisset, ut melius suæ consuleret destinationi. Aliorum tamen consiliis debuit acquiescere, qui nihil jam esse timendum asseverabant. Itaque cum illius nomen, et factum passim per naves evulgaretur, plurimi ad invisendum adolescentem accurrerunt, cujus singularem constantiam, et eximium religionis studium admirabantur. At ipse, nihil hæc pensi habens, ea tantum de causa dignosci gavisus est, quod pietati suæ liberius jam poterat indulgere. Deinceps enim cum Scholaribus Societatis, qui eadem erant in navi, ad suscipienda Sacramenta, ad quotidianam orationem, et lectionem, ad omnia denique spiritualia exercitia constanter accessit.

Cum dies aliquot in S. Florentii portu Castellani constitissent, inde deducti sunt Calvium, cujus in litus projecti sunt, ibique derelicti, ut in calamitoso, belloque infesto præsidio sibi, ut quisque posset, quærerent domicilium. Ibi dem Navarchus ille, cujus fidei commissus erat Emmanuel, hunc una secum in terram deductum, Patribus tradidit custodiendum. Atque ut ab iis humanissime fuit exceptus, sic etiam ille tam ingenti perfusus est gaudio, ut et quæ jam tum aderant, et majora, quæ in posterum imminebant incommoda, imperterritito aspexerit vultu, et animo tulerit constantissimo. Etenim in primo illo ad Calvium accessu, S. Francisci Cœnobium ingressus, templum reperit Sociorum lectulis stipatum. Eo quippe ducenti fere convenerant: sed cum ædes Religiosorum, quorum conspicua fuit in exules caritas, his recipiendis nimis essent angustæ, id consilii ceperunt, ut nonnullis in ipsorum cellis admissis, reliqui ad templum, sublato inde Sacramento, diverterent. Hic Emmanueli, cum cæteris novitiis, et aliis quamplurimis dormiendum fuit in simplici culcita, supra durum et madidum pavementum protensa. Sed neque hic labor, neque proximæ timor obsidionis minime vanus, aliæque gravissimæ difficultates, quæ minus constantem animum ab incepto deterruissent, eum ne tantillum quidem vacillare fecerunt. Suorum, quod tanti sibi steterat, consortio fratrum lætissimus, nihil adversi pertimescebat: et ad perfe-

ren-

rendas calamitates, quibus se propter Deum objecerat, vires sibi ab eodem suppeditandas sperabat. Unde videre licet, Emmanuel, postquam e tirocinio ejectus, longum iter in Patriam primum, deinde per maris undas in Italiam instituit, vestes utique mutasse, non mores. Quam autem ascensurus navem, induerat nauticam vestem, statim ab exscensione deposuit: et Scholastico indutus habitu, quem secum attulerat, cæteris immixtus tironibus, eos ad omnia religionis officia comitabatur. Verumtamen illius animus omnino expleri non poterat, donec Societatis vestem, quam exuere coactus fuerat, iterum obtineret. Nec diu fuit sibi solatium istud desiderandum. Nam admonito, et annuente Præposito Generali, simulque Provinciali Toletano, denuo in Societatem receptus est, et Castellanz Provinciæ Sociis annumeratus.

Relicto S. Francisci Cœnobio, quod extra muros positum rebelles Corsi occuparunt, Emmanuel in urbem cum cæteris sese recepit. Non ideo tamen lætioribus uti rebus licuit exulibus. In exigua quippe urbe, diuturnoque afflicta bello, in qua propterea domorum aliæ ruinosæ, aliæ ventis perviæ (qui vehementissimi sunt ibi) pleræque nulla supellectili ornata; non facile erat commodam habitationem tot denuo accedentibus advenis reperire. Verum hæc leviora fuerunt incommoda. Illud longe maximum, quod urbem, qua parte mari non cingitur, hostes obsidione cinxerunt. Hinc, ut alia multa præteream, annonæ caritas maxima, aquæ vero tanta penuria, ut opus fuerit, tirones ad quingentos fere passus extra urbem emittere, ut aquam e fonte haurirent, pro cuius possessione Genuenses, et Corsi summis utrinque viribus decertabant. Hic vero Emmanuel noster, qui nautarum exercere munia non erubuerat, lixarum etiam onera subire, minime recusavit. Per duos fere menses, quos tenuit obsidio, ad fontem quotidie mane cum cæteris novitiis, aquam inde asportaturus accessit. Eratque profecto spectaculum dolore non minus, quam admiratione dignissimum, teneros videre adolescentes, qui belli nunquam experti discrimina, per medias militum stationes incedebant intrepidi, et magnis sese objiciebant periculis, ut suorum fratrum necessitatibus subvenirent. Verum quidem est, neque obsessos, neque item obsessores, in

explodendis ballistis igneis, unquam ad tirones collineasse, quos potius utrique honore et amore maximo prosequebantur, eisque proinde liberum ad fontem accessum relinquebant. Sed, cum adversæ belligerantium partes se invicem, ac frequenter impeterent, non raro fiebat, ut in alios displosæ pilæ prope tironum capita, et latera horrifico stridore circumvolarent. In his subeundis periculis mirabilem constantiam exhibuit Emmanuel, et singularem in Deo fiduciam, qua firmissimo veluti scuto protectus, ab eis, sicut et cæteri socii, liber et illæsus evasit.

Jam ad ea obeunda officia, quæ novitii maxime sunt propria, non minorem adhibuit Calvii, quam adhibuerat Matriti diligentiam. Præter legitimas meditationis horas, alia etiam spatia temporis cum Superiorum permissu huic mentis exercitio dabat, quod sibi jucundissimum æque, atque utilissimum experiebatur. Orationi, quæ voce fit, frequenter etiam, et attento vacabat animo. Beatissimæ Virgini, præter ea, quæ alibi diximus, Rosarium quotidie, aliasque preces reverenter persolvebat. Magno etiam studio Sacratissimum Cor Jesu venerabatur, ejusque cultui sextas totius anni ferias destinaverat: ad eas vero, quæ primæ incidunt singulis mensibus, preces per novem continuos dies præmittebat, ut se aptius ad easdem pie celebrandas compararet. In prædictis cujusque hebdomadæ feriis ad altaris mensam splendide reficiebatur, et in triclinio, dum sibi per majores liceret, jejunii modum servabat. Scripserat quoque commentariolum, ut iisdem diebus infandos Christi e cruce pendentis dolores in oratione sua meditaretur: quos etiam interdiu, sicut et immensam, quam in Eucharistia nobis exhibet, caritatem recogitabat: ac denique iis omnibus majores aliquot sui corporis cruciatus, ultra solitos, superaddebat. Erga Sanctos Aloysium, et Stanislaum singulari ferebatur pietatis affectu, eorumque virtutes sibi proposuit imitandas, sicut etiam Venerabilis Berchmansii, cujus propterea axiomata sibi descripserat in libello, quem frequenter recolebat. Et quidam e Superioribus Emmanuelis, qui hujus opera cum prædictis axiomatis conferre solitus erat, perquam optime inter se utraque convenire, testatus est.

Ex frequenti cum Deo consuetudine, studioque viros sanctitate conspicuos imitandi, eumque ante omnes, qui cum sit mitis, et humilis corde, sese in exemplar exhibet, quod omnes intueri debeamus; mansuetudinem et humilitatem, ceterasque virtutes apprime didicit. Erga omnes agendi, loquendique modum servabat caritate, et affabilitate plenissimum, nemoque apud ipsum mendosus erat, reprehensioneve dignus. Divinæ providentiæ plene submissus, tribulationes, undecunque demum advenirent, Dei beneficium reputabat, ideoque homines, quorum manibus immittebantur, non attendebat. Huic innixus christianæ Philosophiæ principio, inter incredibiles calamitates, quæ vel ipsis Corsis, bello licet assuetis, lacrymas extuderunt, mirabilem servavit animi tranquillitatem, quæ in ejus læto vultu emicabat. Et cum esset ubique sui memor officii, in mediis tribulationum procellis ad omnem exercendæ virtutis occasionem invigilabat. Qui eum, dum Calvium incoluit, sedulo inspexerat: „Non memini, inquit, ullum me, „dum Calvii constitimus, in Emmanuele deprehendisse defectum. Maximam imo vero in illius verbis circumspeditionem „observavi, seque in quibusdam eventis omnino continere, in quibus maxime responsare solet natura. Maturitatem denique vidi in tota ejus agendi ratione, cui gratam erga omnes facilitatem aspergebat: idque constantissimè me retinuit. „

Erat quidem omnibus carus, omnesque libenter potiores ei partes concedebant: et tamen nullam in eo vanitatis umbram, nullum jactantiæ signum invenisses. Primis post appulsum diebus non modo Castellani omnes, sed multi etiam ex Bæticis Patribus, nonnullique Aragoniensium (hos inter novitii fuerunt Tarraconenses, qui et ipsi opprobrium, et molestias exilii patriis honoribus, domesticisque deliciis prætulerant, et modo ventorum vi delati sunt Calvium) ad eum invisendum accurrerunt, omnesque certatim præclarum illius facinus collaudabant. Deinde vero aliqui etiam ex primoribus Calvii civibus, cum de adolescentis facto inaudissent, eum videre, et coram alloqui contendebant. Permoestæ quidem Emmanueli fuerunt hujusmodi visitationes, easque libentissime devitasset: ad Superioris tamen imperium præsto erat invisentibus;

tibus; sed vultu, animo, et verbis ad modestiam ita compositis, ut facile omnes agnoscerent, mirari eum quam maxime, se, suaque facta aliquo in pretio haberi. Etenim ab ostentatione virtutis penitus abhorrebat: atque, ut is asserit, quem in tirocinio Calviensi Rectorem habuit, tanto illius virtus erat præstantior, quanto longius ab omni aberat singularitate: tandiuque illum cæteris parem existimasses, quandiu in ejus agendi modum non inspexisses attentius.

Cum præstitutum tirocinii sui tempus adeo laudabiliter exegisset, antequam vota emitteret religiosa, rogavit eum Rector ex Præpositi Generalis consulto, paratusne esset ad labores, non modo qui jam tum aderant, sed majores etiam, siquando advenirent, perferendos, vitamque in eis perpetuo transigendam. Respondit Emmanuel, se corde, et animo ad omnia comparatum esse, vitamque profusurum, si opus esset, ut Jesum in ejus Societate sequeretur. Hac nobili animi præparatione ad offerenda Deo vota processit, quæ tandem cum ingenti gaudio nuncupavit die sacro V. Mariæ in templo præsentatæ XI Kal. Decemb. anni 1767. Quanto autem ardentius immolare se Deo desideraverat, et graviore ob eam causam labores subierat, tanto etiam majore contentione curavit deinceps, ut quæ Deo sancte promiserat, inviolata fide servaret. Ac primum in retinenda paupertate ita erat diligens, ut ne chartæ quidem frustulum, sine Superioris expressa venia, aut aliis largiretur, aut ab aliis ipse reciperet. Quod si nonnunquam ad hujusmodi res minutas vel dandas, vel accipendas urgeretur; nisi esset debita facultate munitus, modeste quidem, sed aperte, id sibi non licere, respondebat. Quoniam vero in ea tempora incidit, in quibus frequentissimi, et maximi erant paupertatis effectus, in iis alacriter perferendis magnum quoque suæ virtutis specimen dedit. Cum sciret P. Josephus Solarius, tirocinii Genuensis Rector, quanta rerum penuria Castellani Patres laborarent, maximeque tirones, quorum nemini ea pecuniæ summa pendebatur, quam Rex Catholicus cæteris assignaverat; nonnulla vestimenta Calvium transmisit, quæ magnæ tironum inopiæ sublevandæ poterant deservire. Ex iis talaris quædam tunica obtigit Emmanueli, adeo jam attrita usu, ut pristinum colorem nigrum in subalbidum com-

commutasset. Hanc ille vestem per annum induit, nihil de mutanda illa sollicitus, donec aliam a Superiore recepit. Si quando tironum Rector panem invenisset aliquanto meliorem communi, qui furfureus et arenosus erat, inter eosdem dispertiebatur: eumque Emmanuel, tanquam vere pauper, magnis gratiarum actionibus recipiebat. De cætero neque de ciborum parsimonia, deterrimaque qualitate, neque de habitationis angustiis, et incommoditate conquestus est aliquando.

Singulare castitatis donum a Domino acceperat, ut ii testes sunt, qui eum intime noverunt. Et tamen illius vigilantia, quam ad pretiosissimi thesauri custodiam adhibuit, utpote hominis erat, qui passim illum amittere verebatur. Oculos semper ab omni licentia studiose cohibuit: nec minorem adhibuit in loquendo circumspectionem. Omnes quidem urbanissime alloquebatur, agebatque cum omnibus perhumaniter: singularem tamen cum aliquo amicitiam ita nunquam instituit, ut ab eis potius solitus esset sensim discedere, qui sibi peculiaris benevolentia signa exhibuissent. Cibo, et potu adeo moderate utebatur, ut sæpe illius Rector admiraretur, juvenem in eo ætatis flore tam modice vesci, et tamen valentem viribus, et colore vegetum esse. Sed crediderim, vigorem corporis magnam partem ex animi tranquillitate manasse, quæ tanta erat, ut asserat vir summæ fidei, cui nota erat ejus conscientia: Emmanuelem mortalis hujus vitæ varietatibus superiorem videri: neque ad penetrabile sui spiritus aut inordinatas animi affectiones, aut tentationes Satanæ accessum habuisse: nullisque propterea eventibus sui pacem animi perturbari.

Non minus obedientia laude præstitit, cujus leges in animo impresserat, ut eas melius executioni mandaret. Quodcumque a Superioribus mandatum haberet, observatum est, illud arrectis auribus auscultare, deindeque singulari alacritate adimplere, sine ulla vel suæ voluntatis repugnantia, vel proprii contradictione judicii. Et quoniam Moderatores suos tanquam Dei locum tenentes aspiciebat, eorum placita maxime reverebatur, et sui, suarumque rerum curam eorundem paternæ solitudini relinquebat. Ad eos sæpissime recurrebat, vel consilii petendi causa, vel ut facultatem pro rebus etiam minimis obtineret. Neque amabat indefinitis, quæ sibi jam fac-

ta fuissent, concessionibus uti: sed quoties idem agendum, aut omittendum recurreret, novam sibi potestatem dari expectabat: Cum morbo; quo tandem periit, jam tactus esset, domi ob nimiam frigoris intemperiem indutus pallio incedebat. Dixit ei Medicus, id suæ valetudini non expedire: ipseque bene memor in Societatis regulis admoneri, non minus corporis, quam animi Medicis obtemperandum, pallium sibi, quamvis algeret frigore, non amplius imposuit. Tunc etiam, ut valetudinem domesticis deambulationibus tueretur, certus quidam locus, tempusque certum, in quibus spatiaretur, sibi præstituta fuere: ab eaque designatione nec momentum unquam abfuit, neque item excessit. Postquam vero ita morbus invaluit, ut in lecto ne sedendo quidem posset consistere, rogavit ab eo quidam, anne postridie sacram esset sumpturus Eucharistiam? Quidni sumam? reposuit ille: imo vero surgam, et cum cæteris ad altare pergam, si modo Superior id jusserit.

Hactenus in religiosæ vitæ statu obtinendo, illiusque perfectione exercenda sollicitum perspeximus Emmanuelem. Deinceps ad scientias comparandas, quantum sibi per brevissimum reliquæ vitæ spatium, et longi moras itineris licuit, nihilo segnius incubuisse videbimus. Noverat utique, in literis quantum præsidii sit, ad animorum salutem promovendam, quam jam tum ita mente versabat, ut morti proximus, ea tantum de causa longiorem vitam optasse affirmaverit, ut aliorum saluti prodesset: quanquam in hoc etiam divinæ se voluntati omnimode subiciebat. Huc igitur spectans, primum literas humaniores per annum Calvii recoluit: in quibus et studendi assiduitate, et præstantis ingenii dotibus magnum progressum fecit. Deinde jussus est ibidem audire Philosophiam. Sed vix dum sibi hoc fuerat injunctum, cum omnes e Societate, qui relegati erant in Corsicam, jussi etiam ipsi, ea relicta Insula, quæ jam in Gallorum venerat potestatem, in proximam Liguriæ continentem, indeque in ditionem Pontificis pertransire. Itaque undevigesima die Septembris anni 1768, Calviensi relicto portu, omnes Gallicis impositi navibus, in Liguriæ litora vela fecerunt.

Fuit iter illud cum omnibus perincommodum, tum Em-
ma-

manueli nostro maxime infaustum, quippe quod valetudinem ejus ita debilitavit, ut paucis mensibus supervixerit. Ita erant cuncti in navibus constipati, ut noctu fere omnes vestibus induti cubarent, multique super tabulato navis sedentes, sive jacentes, noctem sub dio ducerent. Victus idem exulibus, ac nautis designatus: quanquam ita per eos dies convulsum fuit mare, ut lautioribus etiam cibus vesci nauseabundi vix potuissent. Illud tot afflictos incommodis solabatur, se brevi e navibus exscensuros: quod contra accidit, quam sperabant. Vix enim Segestam Tigulliorum attigerat classis, cum Præfectus mandatum habuit, ut Genuam cum Patribus Societatis sine mora regrederetur. In eo portu, in quo multos immorati sunt dies, præter navium angustias et sordes, frequentium quoque imbrium perferenda fuerunt incommoda. His, aliisque laboribus fractus Emmanuel, gravedine laborare cœpit, quæ postmodum in phthisim desinens, sexto post mense illum tandem absumpsit. Interea vero, præter constantem animi fortitudinem in tot, tantisque perferendis adversis, aliarum quoque virtutum exempla dare perrexit. Dum in portu Genuensi constitit, Sociis ad mensam cœsidentibus alacriter, et expedite ministrabat: ac nisi iis, aliisve injunctis officiis destinaretur, in remoto navis angulo rebus spiritalibus, et literariis vacabat. Non pauci tunc, ut eum inviserent, ad navem accesserunt. In his fuit Excellentissima Domina Helena Brignola Serenissimi Ducis Neptis: hanc Sacerdos quidam comitabatur, Emmanuelis uterinus frater, qui laboribus exilii defessus, a Societate defecerat in Corsica, modoque fratrem suum videre cupiebat. Id ille, quippe potentissimum nactus patrocinium, facile obtinuit, alias, credo, non obtenturus. Jussus igitur fuit Emmanuel ad scapham, in qua ambo venerant, prope navem descendere: rogatusque, quomodo valeret? essetne tot inter calamitates sua sorte contentus? ipse primum Helenæ comiter, urbaneque satisfecit. Deinde ad fratrem conversus, postquam ei candide asseruit, se in Societate Jesu et fuisse semper, et esse modo lætissimum; paucis, sed gravibus verbis significavit, quanto sibi dolori esset, eum Societatis castra, cum primum ad arma conclamatum est, deseruisse. Quæ quidem adolescentis verba honoratissimæ illi, piæque feminae maximæ admiratione.

tioni fuerunt, maximumque laudandi Deum præbuerunt argumentum: Sacerdos autem, ignaviam suam palam professus, deliberatum sibi esse dixit, iterum Societatem petere, in eaque ad extremum usque spiritum manere constantius. His aliquanto recreatus Emmanuel, cum utrique humaniter vale dixisset, ad navem rediit.

Ligustico tandem relicto mari, dum apparantur ea, quæ ineundo terrestri itineri opus erant, ad Genuense Lœmocomium translati sunt Socii: ubi si tectum, et stabile solum excipias, nihilo levioribus, quam in mari, afflicti sunt ærumnis. Hic ergo Emmanuel ab incommodo valetudinis, quod in nave contraxerat, sublevari nullo modo potuit. Inde Segestam venit medio jam Octobri. Et quanquam ibi tantisper respirare licuit, nondum tamen confirmatis viribus, ad Pontificiam ditionem aggressus est iter, quod primis quatuor diebus asperissimum fuit, planeque difficillimum. Nam et jumenta, utpote vectandis assueta sarcinis, prave ingredientia, maleque phalerata; et diversoria tot simul viatoribus excipiendis nimis angusta: unde in paleariis interdum, nonnunquam in æde sacra fuit pernoctandum: anni quoque tempestas, adulto jam autumno, et ingruentibus imbribus, perfrigida. Illud vero longe periculosius, quod altissima, præruptaque Apennini juga prætereunda fuerunt per angustos adeo tramites, ut multi, vel offendente jumento, vel alterum præire conante, in subterlabentium fluminum vortices præcipites devolvi, sæpissime reformidaverint. Verumtamen pervigili, ut mihi persuasum est, Angelorum custodia, et Sancti Parentis Ignatii patrocínio, qui olim in eodem itinere maximum vitæ suæ discrimen incurrit, omnes illius filii e salebrosis montibus ad patentes, et amœnos Æmilix campos sospites, et incolumes evaserunt. Emmanuelis vero valetudo, quamvis salva integritate membrorum, assiduis tamen itineris divexata molestiis, in pejus quotidie rueret videbatur: quod ille æquissimo semper animo, atque adeo latissimo perferebat.

Cum Regium Lepidi ventum esset, Illustrissimus illius urbis Episcopus semel, atque iterum allocutus est Emmanuelem, cujus aspectu, rebusque bene gestis mirifice gavisus est, eumque xenio donatum, a se benignissime dimisit. Ibidem Sa-

cerdos quidam magnopere optavit, eum in domum suam ad prandium deducere, propterea quod existimaret (sic enim affirmabat) Angelum se in Emmanuele excepturum esse convivio. Hoc igitur consilio venit in diversorium, in quo manebant Patres, qui precibus Sacerdotis annuendum esse censuerunt. Id cum ad Emmanuelis aures pervenit, ægerrime tulit, tantumque dolorem inde concepit, ut multis hortandus fuerit ad obediendum: nec vero penitus acquievisset, nisi ærtior effectus, Superioris placitum esse, ut piis honestissimi Sacerdotis annueret desideriis. Alia etiam honoris signa in eo itinere exhibita sunt Emmanueli, quæ fuerunt ipsi tanto magis ingrata, quanto aliis solent esse gratiora.

Ad Bononiensem regionem, in quam destinati fuerant, tandem aliquando venerunt Castellani. Et Emmanuel cum juvenibus, qui Philosophiæ daturi erant operam, aliisque non paucis in Bianchinam missus est Villam, ad Lavinum inferius sitam, septimo ab urbe Bononia lapide. Hic autem, ubi fixa jam sede, totque mari, terraque laboribus perfunctus, afflictam salutem reparaturus videbatur, nullum suis incommodis levamen invenit: quin imo, ad aggravandam ejus invaleitudinem, omnia conspirare videbantur. In primis enim sarcinæ, quæ in Parmensi oppido Foro novo detentæ fuerant, inde non nisi extrema hieme advenerunt: unde et culcitæ deerant ad cubandum, et modica erat tegendo corpori suppellex. Deinde domus, quam mense Novembri subiit, utpote æstivis destinata rusticationibus, parum erat, sub frigido nimium cœlo, ad hiemandum opportuna. Postremo morbus ipse, quo laborabat, tanquam ignis sub cinere latens, ita eum lente depascebatur, ut neque sibi, neque medentibus vis ejus penitus innotuerit, donec tabificæ febris ardor tam violenter erupit, ut antequam is extingui posset, Emmanuelem extinxerit. Quanquam illud verius mihi videor esse dicturus: Deum, cujus oculis gratus erat Emmanuel, per longam, nec intermissam laborum seriem, eum ad uberiores ex illis fructum celerius colligendum, providentissima rerum ordinatione præparare voluisse.

Cum igitur gravedine tantum, vel obstructione ex frigore contracta, laborare crederetur, Philosophica studia, quæ

Calvii non potuit, hic pari contentione aggressus est, ac si robusta valetudine uteretur. Jussus quidem fuerat, multo quam cæteri serius e lecto consurgere: sed quoniam in eodem conclavi prælectiones suas Magister habebat, eas ipse per multos dies in lecto manens commendavit scriptis. Erat in scribendo tardior: neque ullam propterea vel tædii, vel querelæ significationem visus est exhibuisse. Deinde, cum injunctum illi fuisset, ut omissa scriptione, Dialecticam ex Auctore typis edito addisceret, constantissime ad Magistrum accessit, ut quotidianum sibi pensum designaret. Sed cum odisset, in religiosæ vitæ consuetudine diversam ab aliis agendi rationem sequi, concessionem illam parum sibi placere affirmabat: et Magistro suo multis persuadere nitebatur, posse utique se cum cæteris condiscipulis dictata sua scriptis excipere. Hoc modo literarum studia cum virtutum exercitatione jungebat. Ac sane magnam spem omnibus fecerat, si vita maneret, fore olim industrium, et utilissimum aliorum salutis administrum. Secus vero placitum est Deo, qui ad Emmanuelem, tanquam granum electum, cœlestibus horreis inferendum, visus est properasse.

Vires illum quotidie deficiebant, et frequenti superveniente tussi, vix poterat somnum capere: cumque jam aliquoties sanguinem reddidisset, tum demum Medicus eum phthisi correptum pronuntiavit. Quod vitæ sibi reliquum fuit tempus, in lecto decumbens, præclaris patientiæ, et obedientiæ, aliarumque virtutum exemplis insignivit. Parcissimum cibi modum, et calidam semper bibere, illi Medicus injunxerat. Sed in his, cæterisque suæ ægrotationis incommodis lætam adeo faciem omnibus exhibebat, ut nihil omnino pati credidisses. Quæcunque Superior, aut Medicus, vel ægrotorum curator imperassent, non adimplere modo, sed ne punctum quidem invertere, omniaque ad unguem perficere satagebat. Cum jam ex Medici sententia ultimis muniendus fuit Sacramentis, ad eum ingressus est Rector, ut admoneret, mortem sibi jam imminere, sed multum e re sua fore, si brevissimam, et ærumnosam vitam cum æterna, et beatissima commutaret. Cui ille: Mortem equidem obire non renuo; sed reddendam vitæ rationem pertimesco. Hæc autem reformidatio, non diu illum sollicitavit

vit. Nam paulo post, in fiduciam timore converso: Spero utique, dixit, rationem, quam a me Deus exiget, ob immensam ejus clementiam, ac bonitatem, bene mihi successuram. Et cum in conspectum devenero Dei mei, rogabo eum suppliciter, ut fratres meos, quos tot laboribus oppressos relinquo, dilectamque mihi Societatem Jesu benignis oculis aspiciat.

Deinceps omnia sibi pacata tranquillaque fuerunt. Totius vitæ noxas confessus est Sacerdoti: neque longum in ea confessione tempus impendit, ut qui vitam egerat, qualem hactenus exposuimus. Deinde Sanctissimæ Eucharistiæ viaticum piissime suscepit. Post hæc interrogavit, quid sibi facto opus esset, cum sacro inungeretur oleo? Expositi sunt ei breviter hujus Sacramenti ritus, et quænam illud suscipientis sint partes. Has ille deinde tam attente, ac devote peregit, ut adstantes omnes commoverit, multisque lacrymas elicuerit. Acta sunt hæc die quinta Aprilis: et cum insequenti nocte solitis precibus illius anima Deo commendata fuisset, et applicata plenaria Indulgentia pro mortis articulo, reliqua vitæ momenta iterandis virtutum actibus insumpsit, qui proxime decessuro conveniebant. Inter alia non semel hæc auditus est dicere: Aliam non habeo Matrem, præter Sanctissimam Virginem, in qua totam spem meam reposui. Quæ verba nonnulli propterea ingeminasse existimarunt, ut totum sui cordis affectum a genitrice sua, cujus forte tum meminit, ad Deum, et ad Deigenitricem converteret. Quanquam alioqui, dum viveret, vix unquam de Matre sua, nisi cum rogaretur, auditus est loqui: et rogantibus ita satisfaciebat, ut cum ostenderet, se Matrem, ejusque optima erga se officia plurimi facere, simul etiam significaret, nimio adversus sanguine junctos affectui nihil indulgere.

Tandem postridie Nonas Aprilis anni MDCCLXIX, hora sexta antemeridiana, magno omnium dolore nobis ereptus est Emmanuel Lanza in adolescentiæ suæ flore, annos natus admodum octodecim, quorum quatuor in Societate Jesu laudabiliter posuit. Pulchram illius faciem ita mors non immutavit, ut vel timidiore cominus, ac sæpius eam intueri nihil formidarent, illud non temere existimantes, ipsius animum ad
Dei

Dei advolasse complexum. Elatus est ad Parœciam S. Helenæ in Secerno. Suavissimis profecto moribus adolescens, et mirabili vitæ innocentia, præcipuaque laude dignissimus ob insignem in sequenda Dei vocatione constantiam: qui ne illi deesset, nullum incommodum, nullum vitæ discrimen recusavit: qui pro data fide servanda, in mediis calamitatibus magnanime toleratis, vitam ipsam profudit: quem denique Deus mundo videtur hisce temporibus exhibuisse, ad multorum excutiendam socordiam, et aliorum ignaviam coarguendam.

EMMANUEL CANCELA.

Si copiosa laborum seges propria est, et perpetua justorum hereditas, iis accenseri non immerito poterit Emmanuel Cancela, quem Deus amaris, sed utilissimis fructibus, qui ex arbore sanctæ crucis proveniunt, in extremis brevissimæ vitæ suæ annis abunde cibavit. Ipseque cibum istum, validioribus animis saluberrimum, tam avidè sumpsit, optimeque concoxit, ut paucis annorum circulis ad robustæ virtutis gradum sit evectus.

Pontevedræ in Gallæcia nobili et amœno loco natus est anno seculi decimi octavi undequinquagesimo, diē vigesima secunda Novembris. Pueritiā sub optima disciplina ita laudabiliter egit, ut vix pubertatem ingressus, mundum deserere constituerit, et Patribus Societatis adjungi. Ab iisque libenter fuisset sine mora receptus, cum præter mores optimos, culturam etiam in literis, prout in illa ætate, non mediocrem haberet, nisi per ipsius domesticos stetisset. Cum enim placidissima esset indole, perspicaci mente, et ingenio ad scientias aptissimo, cujus non dubia jam tum dabat indicia, moribus denique ad pietatem omnem propensis; suorum animos stricte sibi devinxerat, eumque proinde a se divelli, ægerime ferebant. Præ cæteris illius Mater, quæ virum jam amiserat, et in præclaris adolescentis filii dotibus spem domus, et viduitatis suæ solatium collocaverat, multa tentavit, ut eum a suscepto consilio dimoveret. Evigilatas propterea noctes, et longa infantix suæ tædia commemorabat, adhibitamque postmodum in ejus educatione solitudinem, ut eum humanioribus primum literis, deinde Philosophicis erudiendum curaret, quo posset, in demortui Parentis loco, honestissimæ familiæ decus promovere. His illud etiam, in fletus effusa, subjungebat: se, florente adhuc ætate conjuge orbatam, alteras nuptias ea
tan-

tantum de causa respuisse, ne filio Vitricum daret, sub cujus imperio generet aliquando. Atque hæc sæpius ingeminans, ingratum filium erga Matrem sui amantissimam appellabat. Sed Emmanuel, cujus nobile pectus objectam ingrati animi notam ferre non poterat, multis evincere satagebat, se materno amori, quem eximium utique fuisse confirmabat, neque unquam antea vicem reddere prætermisisse, neque iis, quæ modo moliebatur, eidem ullo modo adversari. Cum enim a teneris unguiculis per Matrem ipsam fuisset edoctus, Deum ante omnia, secundum ipsum, Parentes et proximos esse diligendos; sine ulla Matris, vel propinquorum offensione, Deum ad perfectiora vocantem, sequi se posse, imo etiam debere, contendebat. Atque eo vel maxime, quod Matri rei familiaris copia non deerat, et alter supererat filius, qui domum posset olim administrare. Unde, si surdas insinuationi divinæ, ut Matri morem gereret, aures ipse præberet, Christi comminationem, indignum se pronuntiantis, qui Patrem, aut Matrem præ ipso dilexerit, valde se perhorrescere. Neque vero Matri, si obsistere pergeret, id impune futurum: quippe cui verendum etiam esset, ne filii amor, quod multis evenisse compertum est, verteretur in odium: sicque inordinatæ dilectionis suæ debitas pœnas justissima Dei ordinatione persolveret. His, aliisque rationibus intra anni spatium, per quod tenuit certamen illud, opportune inculcandis, animum Matris, quæ et filios diligere, et Deum timere didicerat, tandem expugnavit. Itaque illius obtenta venia, mœrentem, et lacrymis confectam Matrem siccis ipse oculis reliquit, et lætus in tirocinium properavit, ubi Sociis annumeratus est die vigesima tertia Septemb. anni 1765.

Ibi non multi abiire dies, cum Emmanuel suscepti muneris partes, quæ se propius tangerent, bene cognovit, iisdemque adimplendis totus incubuit. In id præcipuam curam adhibuit, ut orationem, quæ mente fit, recte peragendi modum addisceret. Cumque vitam antehac egisset literarum, ac pietatis studio deditam, et a mundanis rebus alienam, in eam modo solitudinem adductus, facile potuit ad interiora sese colligere, divinique vocem Spiritus auscultare, cujus in meditatione sua magisterium experiebatur. In hac cœlesti schola cor

suum ad omnem virtutem informabat, indeque perfectionis regulas eruebat, ad quas in actione quotidiana respiceret. Elucebat proinde in eo læta quædam, et grata modestia, silentium opportunum, caritas erga omnes officiosa, et exacta legum etiam minimarum observantia. Quocunque illum aut Superior, aut æris campani sonus evocaret, tam prompto, et alacri animo aderat, ut plane ostenderet, leve sibi esse quod subierat onus, et suave jugum Domini, qui eum hoc modo ad difficiliora comparabat certamina. Post non multos menses in gravem incidit morbum, in quo vehementer desiderabat vitæ suæ cursum implere. Rogatusque, cur id tantopere optaret? dixit: Quoniam, dum quis in tirocinio vivit, plenus est Deo. Sed nondum illi abeundi tempus advenerat, paucique adhuc sibi supererant anni, in quibus præclaram proderet animi fortitudinem. Nunc ergo mortis discrimen evasit: sed illius vis morbi in fistulam circa guttur desivit, quæ multam ei patiendi, merendique materiem exhibuit. Nocivus quippe humor non diu post oculos etiam occupavit, quorum ei lumen maximam partem eripuit, et gravissimos dolores excitavit. Sed hujus calamitatis acerbitas non valuit Emmanuelem ab animi tranquillitate deducere. Omnia ille patienter tolerabat, in eaque umbra ad acriorem pugnam, in quam jamjam producendus erat, exercebatur. Etenim, cum adversa adeo valetudine uteretur, Patrum Societatis decreta fuit ab Hispania depulsio, quæ omnibus quidem infausta, Novitiis vero, atque inter eos Emmanueli præsertim fuit infaustissima, quem ad impotentiam curandæ valetudinis adegit.

Ante diem III Nonas Aprilis anni 1767, Senator quidam Vallisoletanus, cui negotium hoc fuerat demandatum, Helvetiorum militum phalange stipatus, summo mane in Collegium irrupit Villagarsiense, quod tum Socios numerabat centum novemdecim, e quibus Novitii erant novem et septuaginta. Cunctis in triclinium convocatis, decretum Regis, quo patriam deserere, in Italiamque abire jubebantur, satis clara, et elata voce pronuntiatum est. Sed Novitiorum multi, vel ob amplitudinem loci, vel ob mentem ex militum, et armorum aspectu perturbatam, quid decreti verbis contineretur, non comprehenderunt. Unde, cum statim a Patribus divulsi,
in

in privatam oppidi domum extracti fuissent inter duos militum ordines, qui suis, ut ajunt, sclopis mucrones præfixerant; neque scirent quo demum, aut quam de causa perducerentur; funestius quiddam imminere sibi reformidarunt. Eorumque formido impendio magis excrevit, cum ad plateam egressos ingens populi multitudo, quæ ad rei novitatem accurerat, inconditis clamoribus, et ejulatibus excepit, inter quos multi flebilibus modis in hæc verba erumpebant: *Heu! mea vita, Novitii!* Neque vero timorem penitus deposuerunt, donec Senator, paulo post ad eos adveniens, propterea dixit in eam fuisse domum eductos, ut procul a consiliis, et suasionibus Patrum, ipsi apud se, quid sibi agendum esset, liberissime decernerent: vel domesticos lares repetere, vel abire cum Patribus in exilium. Id erat utique instructionibus, quas Senator ab Aula receperat, maxime consentaneum, inter quas decima sic habebat: „In Tirociniis (vel Domibus, in quibus „fortuito sit aliquis Novitius) subito segregandi sunt illi, qui „vota sua religiosa nondum emisierint, ut nullam cum cæteris ab eo temporis articulo communicationem habeant: in „ædesque privatas sunt transferendi, ubi plene liberi, et conscii perpetui exilii, quod individuis sui Ordinis indicitur, „in id possint animum inducere, quod sibi magis arriserit. „Hi Novitii Regis alendi sunt expensis, interea dum quidquam certi statuerint, quod, juxta singulorum declarationem, per sui nominis subscriptionem, propria uniuscujusque „manu exaratam, constare debebit; ut annumerentur cæteris, „si eos sequi voluerint, vel suo tempore libertate donentur, „suis induti secularibus vestibus, si postremam hanc partem „elegerint. Neque Minister, his exequendis designatus, suggestionibus locum dari patietur, ut eorum aliquis hoc, illudve amplectatur extremum, cum id omnino illius, cujus interest, unico et libero arbitrio sit relinquendum: ita tamen, „ut intelligant ipsi, pensionem annuam, sibi non esse assignandam, cum integrum eis sit in seculum remeare, vel in „alium Religiosum Ordinem pertransire. „

Cum videret autem Senator, Novitios in illa domo noctem ducere sine maximo incommodo non posse (quod in privatis instructionibus summa diligentia cavere jubebatur) neque alia

alia in toto esset oppido, quæ omnes commode caperet, eos sub vesperum eodem militari comitatu in tirocinium reduxit: ubi constitutis ad januas excubitoribus, longissime aberant ab omni cum Patribus commercio, qui et ipsi procul detinebantur. Post primam noctis horam ad eos rediit Senator, et quod alias obiter insinuaverat, illis modo fusius exposuit: Maximis se laboribus, et periculis objiciendos, si Patres in exilium sequi contenderent. Hos, postquam in Italiam venerint, a Societate sua Novitios facile rejecturos, cum eorum providere victui non possent. Inde, vel exteris inservire dominis, vel erronum more vicatim emendicare, fore cogendos. Semel autem egressis, accessum ad patriam, ad amicos, ad Parentes semper fore interclusum. Non deesse alias in Hispania sanctissimas Religiosorum familias, in quibus Deo possent, perinde ac in Societate Jesu, obsequium exhibere. Denique si filium ipse suum Villagarsienses inter Novitios aspiceret, eadem ipsissimis verbis admoniturum: non ut illum in alterutram partem impelleret, sed ut faciem ei præferret, ad mature deliberandum, prudenterque eligendum: neque alia de causa hæc illis se proposuisse, ut nocte illa serio cum animis suis ea ipsi recogitarent, postridie mane, quid consilii caperent, enuntiaturi. Hæc Senatoris oratio Novitios ex iis, quæ per diem acciderant, non parum sollicitos, novas in agitationes adduxit, quibus noctem insomnem ducere coacti sunt. Cœtus inter se habere, invicem consulere, cohortari: alii alios adire, quorum prudentiam, et mores maxime suspiciebant. Multi sententiam suam palam edicere, Senatorisque allocutionem, non tam ad instruendum, quam ad cogendum fuisse compositam. Unde omnes fere in id tandem consentiebant: extrema quælibet pati oportere, potius quam a vocatione deficere, laboresque quantumvis maximos, si modo ipsi fidem Deo servarent, non solum subeundos fore, sed sustinendos etiam, et superandos. Præ cæteris autem Emmanuel Cancela, qui a primo tragici illius diei actu animum suum, ad quæcunque obvenire possent, firmissime comparaverat, inter illius noctis vigilias non Senatoris verba, sed Jesu Christi exempla identidem sua menteolvebat. Erat quædam in tirocinii Sacello satis affabre depicta imago pueri Jesu, crucem humero impositam altera

manu sustentis, cistellam altera gestantis clavis, et spinis onustam, cum hoc subscripto lemmate: *In laboribus a juventute mea*. Hæc verba, ut ipse postmodum suo testatus est Superiori, ab illius diei diluculo Emmanuelis animo altissime insederunt: et cum ipse deinde, quæ verbis indicantur iisdem, stabuli incommoda, Herodis persecutionem, præcipitem fugam, Ægyptiaci labores exilii, spinas denique, clavos, et crucem attenta reverentique cogitatione versaret, ad asperrima quæque magnanimiter adorienda, patienterque toleranda, ex Jesu Christi sibi objectis exemplis incitabatur.

Postera die bene mane regressus Senator, quam habuerat ad Novitios præcedenti nocte orationem, eandem modo iteravit. Post hæc, dum rediret ipse ad rogandas singulorum sententias, jussit eos reculas suas colligere, et aptare, quo promptiores essent ad profectionem. Id utique Novitiis erat et jucundissimum, et minime operosum. Cervicalia pro manticis adhibuerunt, quibus indusia duo cum udonibus infuderunt, cilicia quoque et flagella, cum aliquot libris. Et cum ignorarent adhuc, equitesne profecturi essent, an pedites, pejoraque sibi in eo statu rerum ominarentur, baculos etiam, quibus in peregrinationibus ad loca sacra utebantur, et scoparum capulos in singulos distribuerunt. Hoc instructi modo, ad tirocinii januam procedunt: quo cum ascendisset Senator, proximum ingressus cubiculum, sedit medius inter Præfectum quendam militum, et Scribam. Ad eos igitur ingressi Novitii, prout singillatim compellabantur, quid apud se quisque statuisset, edicebant. Cum autem omnes initio firmum, fixumque sibi esse dicerent, eandem cum Patribus subire fortunam, triumviri illi variis eos modis a sententia dimovere conabantur. Suum quippe nomen jamjam subscripturis hæc passim inculcabant: Pessime sibi consulere, qui in apertam ruinam sese præcipites darent: novitio fervore correptos, id probare modo, quod essent postmodum improbatum: scilicet amore Patrum, ac suasionibus delusos, id consilium arripere, cujus deinde sera, et inutili pœnitentia torquerentur. His tamen instigationibus minime deterriti, pro subeundo exilio septuaginta sex Novitii constanter subscripserunt. Tres admodum in contrariam abiire sententiam, quorum duo Adjutores erant, ter-

tertius Scholasticus, qui tirocinium ante mensem inchoaverat: et is, subito facti pœnitens, multis eo die lacrymis contendit, ut in aliorum numero censeretur, sed obtinere non potuit.

Inter Novitios, qui constantes fuerant, duo propter valetudinem iter ingredi non potuerunt. Reliqui septuaginta quatuor, antiquis adjuncti Sociis, plaustris impositi, et armato milite cincti, Villagarsia profecti sunt pridie Nonas Aprilis post meridiem. Emmanuel Cancela, quamvis e recenti morbo non bene recreatus, neque penitus obducta fistula, quam ex eodem contraxerat, et quæ vectationis agitatione diduci facile poterat; mentis tamen oculos identidem in exemplar Christi patientis intendens, in exilium ita libenti animo profectus est, ut comitibus alacritatem adderet ad sustinendum. Neque per eos dies quidquam illorum gaudium interturbavit, præter quam multorum clamores inconditi, non tam abeuntium calamitatem, quam suam sine illis miseram sortem amarissime deplorantium. Cæterum, cum ad Forum Egurrorum, Ampudiam, et Palentiam venissent, magnis ubique honoris, et amoris significationibus sunt excepti. Palentiæ præsertim ad S. Francisci Cœnobium, quo cuncti convenerunt, tantus ex omni ordine factus est civium accursus, in suam quisque domum quam plurimos ducere posset contententium, ut omnium expleri vota non potuerint, quanquam plerique Sociorum, quo pluribus satisfaceret, bini sint distributi. Propterea Dominicanorum Patrum Cœnobiarchæ, qui supra quinquagenos hospitio recipere contendebat, sex admodum concessi fuere: ipsique adeo Franciscani Patres, apud quos primum omnes diverterant, paucissimos retinere potuerunt.

Palentia digressos quidam celeri passu consecutus est adolescens, qui militum minas et gladios minime veritus, modoque ad hoc, modo ad illud plaustrum accedens, Novitiorum Magistrum solícite perquirebat. Cui cum plaustrum, quo is vehebatur, fuisset ostensum, illuc advolans, per quidquid in Cœlo sanctius est, et in terra, rogat eum, ut se velit quamprimum suis annumerare Novitiis, vel cum iis saltem eo pergere sinat, ubi voti sui copiam obtineat. Cujus voti cusam insinuans, singultus inter et lacrymas subjungebat: *Cupio enim et ipse vehementer, felicitatis vestræ particeps fieri.* Sed Magister,

ter, etsi strenuum adolescentis animum tacitus mirabatur, cum tamen locus et tempus ejus annuere petitioni minime suaderet, eum, quibus potuit aptioribus solatus verbis, aliquanto recreatum dimisit. Hinc vero Novitiis robur accrevit ad imminentes labores fortiter sustinendos; qui sane omnium opinione multo fuere majores.

Nondum quantum iter confecerant, cum ecce tibi certus quidam homo cum literis, in quibus supremi Senatus Præses imperabat: ut cæteris porro pergentibus, Novitii in propinquiore loco, qui tamen iis excipiendis commodus esset, omnes consisterent: ibique manerent populi Magistratibus commendati, qui curam eorum agerent, donec ipsi diutius consultiusque dispicerent, anne sibi expediret in perpetuum exilium cum cæteris proficisci. Cum igitur Turremcrematam satis celebre oppidum, a quo jam proxime aberant, devenissent, ibi ab antiquioribus incredibili omnium dolore divulsi, per dies quindecim consedere Novitii, diuturna constantiæ suæ pericula, quæ tamen imperata non fuerant, subituri.

Noverunt ipsi continuo, imbelles sine duce juvenes, per varias ac dissitas populi non infrequentis domos dispersos (bini plerique, paucissimi terni habitabant) ad graviora expositos manere certamina, quæ difficile superarent, nisi secum ipsi, simulque cum Deo quam intime conjungerentur. Propterea vivendi formam tenere cœperunt, quæ ad eam, quam in tirocinio didicerant, proxime accederet. Illum pro Superiore habuerunt, qui tirocinii diebus cæteros præcedebat: et quæcunque is, ex aliorum quatuor sententia, quos in consilium erat adhibiturus, statuisset, omnibus servanda esse voluerunt. Igitur statim a somno, quem mature abrumpebant, in templum convenientes, adorato suppliciter Numine, ejusque ope ad strenue illa die decertandum implorata, cœlestium meditationi per horæ spatium intra chorum omnes vacabant. Inde ad aræ maximæ gradus procedentes, divino intererant Sacrificio, in quo duo ipsorum ministrabant. Reliquas ad meridiem horas partim domi, partim invisendis ægrotis insumebant. Ante prandium, itidemque post cœnam, discutiendæ conscientiæ horæ quadrantem dabant. Post meridiem Coronam B. V. recitabant, semihoram lectioni sacræ, tantundem orationi tribuebant,

bant, et altaria quinque precabundi de more venerabantur. Quibus peractis, extra oppidum deambulandi causa prodibant, ibique piis colloquiis se mutuo recreabant, solabantur, hortabantur. Domum sub noctem regressi, illa etiam, quæ secum attulerant, pœnalia tractabant instrumenta, quantum loci oportunitas pateretur. Diebus denique festis sacrosanctum Eucharistiæ mysterium, noxis pridie confessione detergis, accipiebant. Hæc vitæ ratio, quæ statim incolas in admirationem rapuit, Novitios ab omni clade servasset immunes, si eam per eosdem, qui et ipsam initio probaverant, et laudaverant, constanter retinere licuisset. Sed infestus bonorum omnium hostis Satanæ tantam in teneris annis constantiam, tantum pietatis studium, et tam unanimum in officio servando concordiam diutius ferre non poterat.

Post non multos dies multa Novitiis severissime fuerunt interdicta. Primum, ne deinceps ad templum oraturi, Missamve audituri, vel quælibet facturi pia exercitia, simul omnes adirent, sed unusquisque ad illud accederet, cum sibi placitum esset, dum ne ex condicto convenirent: alios vero cœtus neque in templo, neque extra illud celebrarent. Deinde, ne quis eorum Superiorem ageret, siquidem Regis subditi erant, non Religiosi. Tum, ne alii aliorum domos intrent, ne gratia quidem ægrotantes invisendi. Præterea, deambulationem nunquam omnes una susciperent; sed bini, vel terni, prout distributi erant per domos, et istarum comitantibus dominis, vel certe non nisi eorum obtenta venia prodirent. Dum item alii alios, inter deambulandum, obvios haberent, ne inter se colloquia miscerent, sed obiter salutados præterirent. Denique ne domi, vel foris, ad insequendos Patres, se invicem incitarent; sed unumquemque sinerent, secum ipse deliberaret, et, quod satius duceret, sequeretur. Hæc omnia a duobus Magistratibus, tanquam mandata Regis, indicta sunt duobus primoribus Novitiis, ut ipsi alios certiores omnium efficerent; simulque iisdem injunctum, ut eos excluderent, qui ad se consilii causa adventarent. His Novitii responderunt: Se, suosque socios regiis mandatis obtemperare paratissimos esse: illud tamen jure suo exigere, ut autographæ literæ, quibus ea continebantur, vel earum certe authenticum sibi exhiberetur apogra-

graphum. Sed neutrum a Magistratibus obtinuerunt. Rogarunt deinde Novitii, ut ægrotos saltem invisi permitterent: idque duobus tantummodo antiquioribus permissum est.

Cum illi discessissent, Novitii ad Scribam accesserunt, apud quem modeste conquesti sunt, cum Judex alter, ac Decurio multa sibi regiæ Majestatis verbis imperassent, ea sibi juridice denuntiare noluisse. Quæ cum audisset Scriba: Miror equidem, dixit, cunctorum in templum aditum vobis fuisse prohibitum: nec vero intelligo, quo tandem jure in id se duo illi Magistratus ingesserint. Hoc utique scio, vobisque confirmo, nullum adhuc mandatum regium (illo tantum excepto, quo jussi sumus Novitios apud nos retinere, dum ipsi, quid sibi sit eligendum, cunctantius consideraverint) Turriscrematam advenisse. Unde nunquam mihi persuaseram, vestros ad precandum in æde sacra congressus fore prohibendos. Cætera vero propterea sunt vobis inhibita, ne alter alteri ad amplectendum exilium animos addat, sicque nonnulli in cæca sese pericula conjiciant. His ita reposuerunt Novitii: Quid igitur causæ est, cur nos invicem hortari prohibeamur, populus nos dehortari, non itidem prohibeatur? Quoniam populus, ait Scriba, vestris inservire commodis existimat, nec modicum vobis præstare credit obsequium, si vos ab exilii cogitatione retractos, in vestras redire domos inducat. Ego quidem duobus, quos domi meæ recepi, ut in exilium ire pergant, si noverint id sibi agendum esse, minime veto: sed tamen gravia, quæ illos manent, incommoda, si in id animum induxerint, ob oculos ponere non prætermitto.

Quod si reliqui Turriscrematæ incolæ id efficere satis habuissent, quod Scriba de se fatebatur, ut Novitios ad recte deliberandum adjuvarent, laudandi quidem fuissent: sed multi longe alias iniere vias. Cum enim omnes initio Novitiorum commiseratione ducerentur; ut sibi rectius consulerent, hortabantur. Repugnantibusque Novitiis, quorundam commiseratio paulatim in contentionem, contentio in indignationem, peneque in furorem pertransiit. Non defuit, qui Novitium stricto terreret gladio, quem verbis ad sententiam suam pertrahere non potuerat. Alteri, postquam cubitum iverat, reliquos detractæ sunt vestes, et seculares relictæ, ut has mane

surgens indueret: quas tamen ille, detecta fraude, nec attingere voluit, neque lectum relinquere, quamvis hospes ei multis obstreperet ad surgendum, donec suæ sibi vestes sunt redditæ. Alius, quoniam assiduis molestiis cedere noluit, domum, in quam primum diverterat, deserere, in aliamque commigrare coactus est. Unum, aut alterum intempestivis comessionibus, et computationibus eo deducere conati sunt, ut ab eis inter libera pocula elicerent, quod alias obtinere non sperabant. Et hæc quidem nonnullis perferenda fuerunt. Illa cunctis fuisse communia, quæ passim eorum auribus obtrudebantur: Novitios stultos, et insanos esse, qui tam obstinato animo in exilium ire contenderent: in eo et honori suo male consulere, qui Patres criminum reos comitari vellent; et voluntati Regis obsistere, qui eis, videlicet innocentibus, in domos redire suas permetteret. Subjicientibus vero Novitiis, proficisci cum Patribus in exilium æque sibi a Rege permissum, regerebant: suam in contrariam partem voluntatem manifestissime Regem significasse, qui nullam eis pensionem decrevisset: propterea Parentiæ multiplices jam consui vestes, induendis omnibus, et in Parentum domos transmittendis: id agere siqui renuissent, urbanos inter milites conscribendos. Id genus sexcenta alia tam importune Novitiis inculcabant, ut eos nec domi sinerent, nec foris conquiescere: et ab infima plebe, dum præteribant, temerarii non semel, et stolidi audiebant.

His molestiis, falsisque rumoribus exagitatos Novitios, in concilium Judices ea die advocarunt, qua die Redemptoris nostri Passio recolebatur. Per varias oppidi vias voce Præconis inclamatum fuit mane, ut ad primam post meridiem horam Novitii omnes in Prætorium convenirent. Eo cum ad conductam horam adfuissent, Judices, et Scriba pro tribunali sederunt. Decurio Novitios, qui omnes in semoto cubiculo fuerant inclusi, alium ex alio coram Judicibus sistebat, ut quid tandem decrevisset, exponerent, idque sua manu confirmarent. Vir quidam, qui præ cæteris incolis vehementior fuerat in dissuadenda profectione Italica Novitiis, quos hospitio receperat, hic etiam plerisque, dum ad subscribendum accederent, quanta eos manerent pericula, si proficiscerentur in
Ita.

Italiam, insusurrabat. Cum videret autem, quatuor jam nihilo minus pro subeundo exilio constanter stetisse, illud excogitavit, quod olim Promotus Prætor, ut S. Primum perverteret, de S. Feliciano commentus est. Ad cubiculi januam accedens, in quo Tirones examinandi manebant (qui subscripserant, in conclave aliud amandabantur) aperte illis denuntiavit, e quatuor primis tres jam ab incepto resiliisse. Id cum illi verum haberent, et vehementer doluerunt, et ipsorum aliquem, ut postea compertum est, ad mutandum propositum incitavit. Cum igitur quintus suum etiam pro exilio nomen dedisset, ingressus cubiculum, in quod alii quatuor discesserant, ab eis exprobrantis more quæsit: Quinam ex vobis (malum!) defecerunt? Omnino nullus, dixerunt illi: miramur imo maxime, quid hoc interrogas. Quoniam nobis, ait ille, disertis confirmatum est verbis, tres jam a prima sententia recessisse. At vero, inquit, qua id fide asserat, viderit ipse, qui dixit: nos enim, quod pridem animo insederat, nunc etiam coram Judicibus confirmavimus. His tamen, aliisque artibus, atque illa præsertim, quæ sibi a quibusdam Cœnobitis injecta fuerat, offendendi Numinis religione, id tandem effectum est, ut in hac altera examinatione Novitii quatuordecim in Hispania manere decreverint. Biduo post novæ perlatae sunt literæ, quibus Consilii Præses Judicibus præcipiebat, ut Novitios, quos apud se deliberandi causa receperant, ad Palentinum Judicem remitterent. Inde multi suspicari cœperunt, examen illud citra regium mandatum fuisse institutum.

Novitii ergo, ne iis quidem exceptis, qui jam a sequendis Patribus destiterant, carris impositi Palentiam revehuntur: et qui paulo ante magnis ibi honoris, et humanitatis significationibus excepti fuerant, tam ignominiose modo, et inhumane habitus sunt, ut sæpius eis in Servatoris exempla fuerit intendendum, cui Hierosolyma brevissimo dierum intervallo et magnifice plausit, et gravissime illusit. Per viam novis imbuti sunt rumoribus: Actum jam esse de spe assequendi Patres: Præfecto Sanctanderensi fuisse imperatum, necui Novitiorum naulum concederet, aut navem: Palentiam ideo modo deduci, ut habitu spoliati religioso in patriam remitterentur,

tur, aut si id agere recusarent, militiæ nomen darent vel inviti. His denuntiationibus perterriti, ex itinere defatigati, imbribus madidi, somnoque defecti ob susceptam multo mane profectionem, propter quam pridie ineundam æque, sed frustra vigilaverant, XI Kal. Maii circiter meridiem in Palentini Senatus domum recta devehuntur, ubi eos Judex operiebatur. Primum per immensam populi multitudinem, deinde per medios milites, qui Prætorii atrium armis instructi custodiebant, in spatiosam ingressi sunt aulam, in quam etiam præter Curia Ministros, cives aliquot, et Turriscremata Judices, qui Novitios deduxerant, introierunt. Ibi Palentinus Judex, indicto silentio, singulorum nomen, et patriam exquirat. Post hæc, interposito Regis nomine præcipit, ut omnes, religiosa veste deposita, profanam statim assumant. Ad hanc vocem obstupuerunt Novitii, demissoque vultu, et oculis in terram defixis, obmutescebant. Tum Judex: Agite citius, inquit: hinc enim vobis, nisi vulgari veste contactis, prodeundum non est omnino. Sed Judex rem imperabat, in qua Novitii morem ei gerere, si maxime vellent, minime poterant. Nam etsi vestes aliquot e tirocinio Villagarsiensi fuerant asportatæ, illæ tamen multis partibus pauciores erant, quam ut vestiendis omnibus sufficerent.

Itaque Novitii, cum se jam ex prima illa consternatione receperant, Judici responderunt, bonam ipsorum partem in variis, ac dissitis Provinciæ Collegiis vestem Societatis induisse, in quibus proinde seculares suas vestes reliquerant: unde illos, ut summum, qui Villagarsia recepti fuerant, id exequi posse, quod injungebat. Hi ergo jussi sunt in superiorem partem domus, ubi vestes illæ repositæ fuerant, conscendere, illasque induere quam citissime. Sed ne iis quidem facile fuit imperata perficere. Nam qui vestes illas transmittendas curaverat, nullum delectum habuit: et in longo itinere, dum imponuntur, dum deponuntur, sæpius confuse permiscuntur. Illud etiam, quod caput est, constat: magnam earum vestium partem, quæ in tirocinio distinctæ notis asservabantur, donec Novitii biennium explessent, paulo post Patrum egressum, furunculos Collegium ingressos surripuisse. Nunc ergo Novitii, dum suam quisque vestem perquirat, majorem in modum

dum omnia confundunt: dumque omnes obedire Judici festinant, longiores alii aliis moras injiciunt. Vix tamen unus fuit inter eos, qui vestimentum, quod suum olim fuerat, integrum reperire potuerit. Sed quoniam instabat Judex, ut se coram sisterent sine mora, unusquisque utcunque potuit, sese contexit: et ante Judicem ita vario, ac deridiculo cultu apparuerunt, ut, nisi res adeo luctuosa ageretur, risum gravissimo cuique movissent.

Supererant illi, qui diversis in urbibus nomen dederant Societati. His præcepit Judex, ut interiore tantum veste re-tenta, talarem Societatis tunicam exuerent: Ego enim, addidit, in mandatis non habeo, ut vobis alio de vestitu provideam. Adeo falsum erat, quod Turricremata nonnulli venditaverant: Palentiæ vestiendis Novitiis plurimas vestes depro-perari. Parendum ergo fuit Judici, qui sæpius jam asseveranter edixerat, nec sibi, neque illis inde exeundum, antequam Societatis insignia omnes deposuissent. Sed quanti hoc Novitiis steterit, existimare quis possit? Etenim illam quantumvis rudem tunicam, pro qua obtinenda sollicitos dies, et insomnes egerant noctes, pretiosiore ipsi, atque honoratiorem chlamyde habebant. Præterea interiores Novitiorum vestes (ut paupertati simul, et humilitati consuleretur) ex vilissimo panno confectæ, adeo inelegantes erant, maleque aptæ, ut quivis etiam e media classe paribus indui vestibus erubesceret. Lenta igitur, ac titubante manu tunicam Novitii suam discingunt, lacrymis rigant, exosculantur, inviteque deponunt. Et honesti, ac nobiles illi, verecundique adolescentes primum coram eo consessu, deinde coram omni populo in habitu fere mimico, propriæque mediastinorum comparuerunt. His ad augendum ruborem accedebat, quod nonnulli vestem adeo detritam, ac laceram habebant, ut si minus nudi, saltem non bene contacti remanserint. Neque aliud in tantis angustiiis levamen habuerunt, ut is scribit, qui primas in scena illa partes agebat, quam ut Christum nudum, et vilibus indutum vestibus contemplarentur.

Hac afflictis pœna Judex mandata illa indixit, quæ receperat a Curia, quorum, ut ajebat ipse, hæc erat summa: Novitios sua veste spoliaret: qui a sequendis Patribus Socie-

tatis desisterent, viatico in domos suas instrueret: eos porro qui cum iisdem exulare maluissent, libere sineret proficisci. Regiam eis quoque Sanctionem legit, in qua homines Societis Jesu, quos Rex decreverat exterminandos, suis quique distincti classibus expresse nominabantur: Sacerdotes non solum, et Laici, sed Novitii etiam, qui eos sequi voluissent. Judex tamen, ea perlecta: Videtis, inquit, apertissimam Regis voluntatem, ne quis vestrum in exilium abeat, dum vobis nullam æris summam assignat: unde siquis in exilium ire contendat, is profecto contra voluntatem Regis agat, oportet. Hac habita oratione, statim ad quæstionem venit: sumptoque Novitiorum catalogo, quem in eorum ingressu texuerat, unumquemque rogat, velitne proficisci in exilium, annon? et singulorum responsa his notis (S. N.) ad catalogi oram describit. Ita omnes cum percurrisset, eandem iterum quæstionem instituit: et confusionis vitandæ causa, alios ad dexterum suum latus, alios ad sinistrum pro responsionis diversitate constituit. Contigit autem, ut quidam Novitius, qui primam ad interrogationem negaverat, animadverteret, et se, et qui secum negaverant, ad sinistram Judicis considerare; qui vero affirmaverant, ad dexteram constitutos fuisse, et esse pauciores: simulque Evangelicum illud effatum, *Multi sunt vocati, pauci vero electi*, tam alte illius animo insedit, ut modo in exilium ire velle affirmaverit: et sic relictæ sinistra, lætissime transfertur ad dexteram. Judex vero censebat, iterata jam quæstione non satis Novitiorum animos explorasse. Tertium eos interrogat, ea prius adjecta conditione: quod modo responsum dederint, irrevocabile habendum, neque deinceps locum fore mutandæ sententiæ. Ab illa tamen conditione, qui Judici assidebant, cito fugerunt. Nam siqui deinde consilium insequendi Patres mutare voluerunt, non modo eorum votis annuebant, sed ut efficerent hortabantur, urgebant, impellebant. Denique in triplicato illo examine, in quo tanquam violentissimo turbine vel unum stetisse, magis mirandum est, quam plurimos corruisse, ex omnium numero Novitiorum quadraginta in domum velle redire suam dixerunt: reliqui triginta quatuor in exilium proficisci decreverunt. Illos apud se Judex retinuit, ut viaticum eis impertiretur: hos durioribus

verbis a se dimisit. Permisit tamen, ut manticas cum libris, et exigua suppellectili linea secum auferrent.

Jam sol ad occasum propinquabat, et Novitii, cum ex longa dimicatione se vapidè haberent, et plerique a summo mane, nonnulli a proxima nocte nihil gustassent, animum ad focillandum stomachum intenderunt. Beneficentiæ memores, quam sibi paucis retro diebus Franciscani Patres exhibuerant, eo primum confugiunt: sed quoniam a domo Superior aberat, inde ad Dominicanos accedentes, ab eis uncialem argentum recipiunt, qui præsentī levandæ necessitati, non parvo subsidio fuit. Deinde duos ipsorum mittunt, qui stipem per urbem cogant: duos item ad quærendum hospitium, in quo refici possent, et curare per noctem corpora. Hi duo, diversorium quoddam ingressi, benigne ab hospita recepti sunt, quæ cæteros etiam excepturam promisit. Sed vir ejus tum superveniens, et ira percitus, ad uxorem ait: Quid hoc egisti, demens? Hos apud te recipias, qui ab omnibus ejiciuntur? Hinc potius in malam crucem abeant; neque enim domus mea nebulonibus unquam erit perfugium. Abierunt illi taciti: nec multum progressi, mitiorem alium invenerunt hospitem, apud quem rem suam pacifice transegerunt. Inde revertuntur ad socios, qui ad S. Dominici consederant, ut paululum ex præterito conflictu respirarent. Sed hic etiam vulgus et singulos, et universos insolentibus modis exagitabat. Quo seminudi pergerent? rogabantur: omnium inopes rerum, et consilio maxime destituti? Multo illos egisse prudentius, qui ab eis digressi, ad Parentum complexus reverti constituerant. Se prius in carcerem, aut in præsidium compellendos, quam Jesuitas, quorum stulto amore desiperent, assequerentur. Eos denique, ut alia multa prætermittam, rebelles in Regem, et in ipsorum Genitores crudeles, et inhumanos appellabant. Neque ab iis insectationibus, vel intra diversorium recepti, sese potuerunt eripere, donec Rosarium B. V., aliaque pietatis officia, quæ per impeditissimum diem persolvere non potuerant, inchoarunt: tunc enim ab eis molesti illi consiliatores discesserunt. Interea plurimi civium adversam Novitiorum vicem intime dolebant: eosque novos veluti Telmos taciti demirabantur, qui sordidis vestibus plebis in se ludibria concita-

tabant, quæ ipsi pro nomine Jesu patienter sustinebant. Sed quoniam in ea temporum calamitate afflictis Societatis Jesu rebus aperte favere, plenum erat alex, nihil profecto mirandum est, si Novitios, aut domi suæ recipere, aut eos palam protegere non sustinuerunt. Multi tamen in cauponam, ad quam diverterant, cibaria non solum, et numos, sed vestes etiam aliquot submiserunt, quibus decentius operirentur. Cuius præclari beneficii gratia non apud Novitios modo, qui eo usi sunt, verum apud alios etiam, qui deinde facti sunt consci, dum vita comes fuerit, semper extabit.

Postera die Novitii profectionem adornare cœperunt. Et quoniam jumentum reperire non poterant, cui sarcinulas suas imponent, plerosque librorum divendere cogitabant; cum ut expeditiores essent ad conficiendum iter, tum ut inde conflata pecunia viæ sumptibus inserviret. Id cum intellexisset civis quidam, Sebastianus nomine (cujus cognomen in commentariis Novitiorum non reperi) misericordia ductus, se Judicem allocuturum promisit, ut plastrum eis conducere permitteret, et syngraphum concederet, quem pridie Novitii a Judice postulaverant, nec obtinuerant. Dum igitur hac, illac cursitat, et nusquam Judicem invenit, in Præfectum Lictorum incidit, quem rogat enixe, ut Novitiis facultatem faciat conducendi plastrum, cujus egebant maxime, et sarcinis, et debilibus imponendis; tribus enim eorum ita male erat, ut pedibus ingredi difficile possent: simulque commeatum eis daret, quem Judex iis, qui domum suam revertebantur, sponte concesserat. Sed Accensus, quamvis multis rogatus, neutrum concessit: in duos potius Novitios, qui aderant, conversus, eorum coarguit stultitiam, qui tam obstinate Jesuitas sequi vellent, quos nusquam essent assecuturi, vel si Sanctanderum aliquando devenirent, quod ipse vehementissime dubitabat. Idem paulo ante venerat in diversorium, ubi Novitios acriter objurgavit, quod eorum aliqui per urbem sine facultate quærirarent, et quod omnes fratrum appellatione uterentur, a qua præcepit, ut abstinerent. Illud etiam edixit, ut urbem ante meridiem relinquant: si secus faxint, carcerem, et ergastula comminatur: in discessu vero nec simul, nec eadem via procederent. Quanquam video, inquit, vos in perniciem vestram mi-

serabiliter properare: aut enim a Prætoribus urbium in custodiam velut erronee conjiciemini; aut si tandem, quod minime spero, in portum evadatis, elapsa jam conscendendi occasione, inde pedem referre oportebit, et longissimi molestiis itineris, atque inedia conficiemini. His Novitiorum antiquior ita respondit: Necessitate compulsos, ad victum emendicandum quosdam ipsorum prodiisse, quod egentibus ubique locorum licitum esse crediderant: quod si Palentia, ut aiebat ipse, sine Vicarii Episcopi, et Judicis venia id fieri non posse agnovissent, eam utique petere non fuisse omissuros. Quod autem se fratres compellarent, non esse admodum reprehendendum: cum et ab Adamo omnes descenderent, et Christo, optimo omnium Parenti, fraternitatis vinculo essent conjuncti. Quam sibi abeundi horam indixerat, præventuros potius, quam excessuros. Cæterum itineris difficultates omitteret exaggerare: Deum, qui sibi mentem illam injecerat, suppetias quoque latitum ad eas superandas, se minime dubitare.

Omnia tamen ad debilitandos Novitiorum animos conspirare videbantur. Quoniam a civili potestate fidem publicam obtinere non poterant, duos mittunt, qui eam ab Episcopo petant. Is vero, ut pronum erat, ad Judicem hoc spectare, respondit. Sed vobis auctor sum, inquit, ut quam primum discedatis; alias quippe verendum est, ne in custodiam detrudamini. Inde digressi, in Centurionem incidunt, qui eis epistolam, quam Sanctandero habuisse affirmabat, legendam obtulit, in qua hæc erant: Patres Societatis, post longam in hoc Collegio inclusionem, vela tandem fecerunt in Italiam. His illi duo conterriti, properant in diversorium, et quæ sibi contigerant, ad socios deferunt. Hi vero parum propterea commoti, de duplici sinistro nuntio sic statuerunt: ob Episcopi consilium, profectionem quidem accelerandam; ob Centurionis vero literas minime relinquendam: neque enim mirum esse dixerunt, si miles stratagematis uteretur. Antequam discederent, ad salutandum eos venerunt aliqui ex illis, qui domum suam reverti constituerant: eosque stricte complexati, ut sui coram Deo memores essent deprecati sunt, atque inter effusissimas lacrymas eis tenerrime valedixerunt: quibus satis significarunt, a sequendis eorum vestigiis non tam ex animi sen-

ten-

tentia, quam incussis terroribus violenter recessisse. Post hæc Novitii ante meridiem illius diei, qui fuit Aprilis 22, pedites, et suis onusti manticis, e diversorio bini processerunt, certo quodam loco extra urbem conjungendi. Sed ex illorum numero, qui pridie constantiam suam coram Judice probaverant, quidam a propinquis, et notis per vim, ac fraudem ex itinere retracti: alii ex defatigatione contracto morbo retenti: nonnulli novis, quæ postmodum occurrerunt oppugnationibus, et quas modo persequi longum esset, a cæteris distracti. Vingtī admodum (quibus deinde Corunnæ adjunctus fuit alius) omnibus superatis difficultatibus, Sanctanderum tandem victores ingressi sunt, et a Patribus cum ingenti gaudio recepti, cum iisdem in Italiam navigarunt: ibique dum stetit Societas, constanter omnes, ac lætissime in eadem permanserunt. Post aliquot annos eisdem Rex Catholicus, quam cæteris e Soc. Jesu pensionem assignaverat, benigne concessit: ut vel hinc appareat, quantum illi aberraverint, qui Novitiis ab exilii cogitatione avertendis, Regis offensionem tam asseveranter objecerunt.

Jam vero Emmanuel Cancela (cujus scribendæ vitæ occasione digressionem fecimus, quam multi nimis prolixam, ii vero, qui totam laborum seriem, quos Novitii perpessi sunt, noverint, justo breviorē existimabunt) in his omnibus certaminibus constantiam, ac fortitudinem exhibuit plane mirabilem. Antequam viæ se committeret, ita erat affecta valetudine, ut reliqui Novitii mirati sint valde, cum eum quoque profectionem meditari intellexerunt: nec defuit, qui eum de impotentia admoneret, cum præsertim ex oculis adeo laboraret, ut lucem ferre non posset, et fistula nondum penitus coaluisset. At ille: Fateor equidem, me iter ingredi sine ductore non posse: sed ea est fratrum meorum caritas, quam bene perspectam habeo, ut eos me deducturos manu non dubitem: sicubi torrens aliquis interciderit viam, ipsorum humeris me trajiciendum spero: et ubique meos gressus Angelus dinumerabit, ut eos offerat Christo, cujus ob amorem conficiendos decrevi. His, aliisque verbis, celsissimi indicibus animi, seipsum, et qui aderant, incitabat ad difficillimum iter impigre suscipiendum. Et sane videtur Deus tam promptum
ad

ad labores adolescentis animum non solum gratum habuisse, sed etiam continuo remunerasse. Etenim pridie quam abeundum esset, contra spem omnem Medici, et quotquot eum superioribus diebus inviserant, clare oculis perspicere repente cœpit. Atque hoc novum Domini beneficium, quod eo majus habitum est, quo magis præter omnium accidit opinionem, novos ei stimulos addidit, ut ab institutæ vitæ ratione nullis aut laboribus, aut terroribus dimoveretur. Propterea in gravibus itinerum molestiis, et difficillimis, quæ sæpius occurrerunt oppugnationibus, ad Jesum respiciens, quem sibi ab initio proposuerat imitandum, incommoda patienter tolerabat, et adversantium impetus sustinebat immotus. Sæpe etiam hæc secum reputabat, quæ vel in probatissimis legerat libris, vel in meditatione fuerat commentatus: Ne te labores frangant, quos pro Christo suscepisti: ipse vires suppetet ad sustinendum, et solatium, dum opus fuerit, immittet. Neque rursus homines pertimescas: hi enim corpus quidem divexare tuum poterunt, sed in animum fidentem Deo nihil unquam efficient.

Id eum tantummodo angebat, ne per longas itineris moras serius veniret in portum, quam ut posset cum Patribus se mari committere. Proindeque quantum angorem excitaverat timor, tanta fuit ab expleto desiderio lætitia. Pridie Kal. Majas Novitii ingressi sunt Sanctanderum, ubi Patres adhuc detinebantur inclusi, nec nisi octavo post die digressi sunt inde. Et quanquam in Collegium, quod unice optassent, recta contendere non potuerunt; Judex tamen, quem ab Aula crediderim nova propediem expectare mandata, libere illis concessit, ut sibi diversoria quærerent apud cives. Id cum per urbem esset divulgatum, primores civium eos in domos suas certatim deduxerunt, in quibus per dies octo habiti sunt humanissime. Is, qui Cancelam exceperat, sic illius consuetudine captus est, ut ejus modestiam, verborum gravitatem, atque animi fortitudinem mirifice ipse suspiceret, et apud alios prædicaret. Enimvero, ajebat hospes, in tenero, ac lenissimo adolescente pietatis, et constantiæ exempla deprehendi, nihilo his inferiora, quæ de viris sanctitate conspicuis ab ipsorum Historicis recensentur. Salutem, atque adeo vitam ille suam parum
pen-

pensi habet, dum ne a suis in Christo fratribus dissocietur, qui sibi cariores sunt Matre sua. Sic optimus ille civis præcipuæ laudi tribuebat, quod jam alii temeritatem, alii stultitiam, alii etiam impietatem appellaverant. Tam varii scilicet sunt hominum sensus! tantumque profecto interest, quo ipse comparatus sis animo, ut alterius mores, et actus aut vituperes, aut extollas!

Quoniam Judex Novitiis nondum aperte significaverat, essentne sibi sumptus ad maritimum iter suppeditandi, hoc illi obstaculum amoliri, qua ratione poterant, decreverunt. Et quanquam aliqui cives, qui tam invictam in ea ætate constantiam, tam eximium religionis studium admirabantur, id Novitiis receperant; nisi Regis vetitum intercederet, se navem, et quæcunque sibi opus essent, apparatus, ut cum Patribus transmitterent in Italiam; illi tamen stipem potius rogare constituerunt. Sed iis, quæ Palentiæ contigerant, edocti, prius ab Episcopo, et Judice facultatem petierunt, quam uterque libenter concessit. Et Illustrissimus quidem Episcopus iis, qui ad eum accesserant, benignissime exceptis: Ut summæ, dixit, temeritatis foret, in perpetui ærumnas exilii sese sponte sine Dei vocatione conjicere, ita maximæ laudi, ac felicitati tribuendum puto, ob exilii calamitates a sequenda Dei voce minime deterreri. Admonuit eos deinde, ut ad emendicandum Sacerdotes duos asciscerent, quorum adjuti commendationibus majorem pecuniæ summam colligerent: ipseque liberalissimus Præsul argenteos 150 illis donavit. Duobus igitur templi maximi Canonici, qui munus hoc libenter susceperunt, comites dati sunt duo Novitii, quorum alter Emmanuel Cancell, ut pro solvendo naulo collectam facerent inter cives. Sed huic postulationi non diu fuit insistendum. Etenim Judex paulo post certiores eos fecit, Regem iis, qui in exilium ire vellent, navem, et victum concessurum; illis vero, qui redirent in patriam, viaticum pro locorum longinquitate donaturum: quare ipsimet edicerent, utrum mallent. Idem jam septimum rogabantur. Sed modo Novitii omnes unanimi sententia dixerunt: Hanc esse votorum summam, ut cum Patribus in exilium abeant: ea de causa plures quinquaginta leucas per innumeras difficultates, et gravissima incommoda hactenus confecisse: ita-

que Regi maximam habere gratiam, qui sibi quod reliquum erat itineris ea concessione facile redderet. Post hæc ad quosdam scripserunt, qui propterea ab ipsis discesserant, quod de assequendis Patribus desperarent, atque in discessu quasi per jocum dixerant: De vestra cum Patribus consensione certiores nos, quæsumus, per literas reddite.

Judex, Novitiorum audita responsione, permisit eis, ut paulo ante Patribus adjungerentur, quam ad naves essent ituri. Nihil illis optatius, nihil iis poterat esse jucundius. Nonis itaque Maii post meridiem viginti Novitii Collegium subire Sanctanderense, ubi mutuos inter amplexus, et iteratas gratulationes ab omnibus Sociis, qui ibidem detinebantur, excepti fuere lætissime. Id vero Novitiorum gaudium cumulatius explevit, quod ipsorum Magister vestimenta Societatis insignia, hac illac inter Provinciæ Socios diligentissime conquistata, statim eis dedit induenda. Erant quidem illa jam vetera, et commissuris interpolata non paucis: sed non ideo minus sibi pretiosa, quippe quibus et religiosi admonebantur status, et suæ victoriæ. Detritas illas tunicas exosculati sunt sæpe, palamque professi sunt, quotquot pro iis obtinendis labores, terroresque pertulerant, levissimos jam reputare præ liquidissimo gaudio, quo tum eorum corda exultabant. Emmanuel Cancela, quem per integrum mensem timor ille sollicitaverat, ne non mature Socios assequeretur, resumpta jam veste, quam per vim ponere coactus erat, et adepta fratrum societate suorum, visus est revixisse.

Eodem die sub vesperum processerunt ad mare, conscensisque navibus, ante novæ lucis ortum solverunt in Italiam. Inter navigandum majus laborum pondus, quam alii multi, sustinere debuit Emmanuel ob ejus imbecillam adhuc valetudinem, quæ illum et maris, et temporum injuriis reddebat opportuniorem. Sed qui graviora jam æquo animo tulerat, hæc modo ferebat æquissimo. Nihil propterea de consuetis pietatis operibus prætermittebat, quæ omnia, siquis alius, peragebat diligentissime. Nec parum, ad tirocinii mores vel in medio mari tenendos, id contulit, quod Novitii omnes eandem navem conscenderunt. Nam etsi Judex initio binos per singulas naves decreverat dispertiendos, tandem eidem cunctos imposuit, ubi

sub

sub optimi disciplina Magistri religiosæ vitæ normam observarunt. Sed hæc ad tirocinii leges magis exigī cœpit, cum Calvium devenissent. Hic enim post primos fere sexaginta dies, qui turbulentissimi fuerunt (in quibus etiam Emmanuel noster laborum particeps fuit, quos alibi memoratos, nihil iterare nunc attinet) Probationis domus, quantum difficultates exilii patiebantur, optime fuit constituta. In ea sui fervorem spiritus sic instauravit Emmanuel, ut quanto corpore debilior erat, tanto esset animo novis virtutum accessionibus vegetiore.

Exactis jam biennii probationibus, antequam religiosa vota conciperet, rogavit eum Magister (sic enim Roma fuerat imperatum) deliberatumne sibi esset, vitam in Soc. Jesu degere vel in mediis, qui jam tum aderant, aut aliis, qui posset obvenire, laboribus? Cum enim rerum nostrarum status admodum commutatus fuisset, æquū visum est Superioribus, eam animi comparisonem ab iis, qui denuo adlegerentur, exigere. Respondit ergo Cancela, nullis incommodis, nulla laborum mole, Deo adjuvante, a Soc. Jesu discessurum, qui pro ea obtinenda tot jam, ac tanta perpeusus erat, ut graviora sibi evenire vix possent. Scio equidem, in eo dando responso, non fuisse Cancelam singularem: alii enim quinque, qui vota sua eodem die nuncuparunt, iisdem fere verbis responderunt. Sed cum eorum singuli, remotis arbitris, rogati fuerint, uniuscujusque responsum esse non sinit æque laudabile. Jam ab eo die, quo se Deo devovit (is fuit 21 Novembris anni 1767) adeo præclare secum actum esse putabat, ut laborum memoriam abjecerit, quos adhuc ea de causa subierat, et quos eo beneficio satis superque repensos fuisse affirmabat. Id ille, dum vita mansit, tanto habuit in pretio, ut post sacrum Baptisma, nihil præstantius existimaret, in eoque spem maximam obtinendæ salutis reponebat. Cum autem ipse religiosæ vitæ statum jure ac merito plurimi faceret, majorem in modum admirabatur, atque intime dolebat, quoties aliquos resciret, exilii calamitate deterritos, a Societate defecisse. Illorum etiam recordatione angebatur, qui secum olim tirocinium ponebant, ac tandem molestiis, ac difficultatibus fracti, in domos suas discesserant: Deumque pro ipsorum felicitate, quæ sibi maxime cordi erat, frequenter deprecabatur.

Mi-

Mirifice contra exultavit, cum Aragoniæ Novitios, ventorum vi Calvium delatos, allocutus est, ab eisque didicit, quanta et ipsis superanda fuerunt obstacula, ne ab instituto vitæ cursu deflecterent.

Probationis relicta domo, in eam pertransiit, quæ juventuti præceptis Philosophicis imbuendæ fuerat destinata. Hic brevi magnos in literis progressus fecit, ingenii ejus supplente vi, quod studendi assiduitate non poterat. Illud enim ulcus, quod pridem in guttur eruperat, cœpit hic recrudescere, et humorem modo in oculos, modo in ipsum guttur tam acrem immittere, ut frequenter obstipa, et rigida cervice cogeretur incedere. Sollicita Superiorum cura nihil prætermisit, ut quantum Calvii fieri poterat, Emmanuelis saluti diligentissime consuleretur. Et jam Chirurgi cujusdam industria, qui ei manus admoverat, non parum inceperat sublevari, cum repente Hispani omnes e Soc. Jesu, qui exulabant in Corsica, Gallorum advenientibus copiis, in Liguriam jussi sunt transfretare: unde, quæ paulo ante inchoata, recte procedebat Emmanuelis curatio, penitus fuit abruptenda. Enimvero videtur Deus voluisse, ut Cancela doctrinam ex cathedra tantum crucis audiret, solamque patientiæ scholam frequentaret: dum ea, quæ pro illius curanda valetudine tentabantur, omnia novis supervenientibus difficultatibus necesse fuit interdicti.

Dum Calvio Bononiam venit, iter habuit, locorum quidem intervallo non admodum longum: sed primum æstuosi maris agitatione molesta, deinde diuturna in portu, et Læocomio Genuensi mora, postremo asperrimorum trajectu montium in paucis difficillimum. Propterea cum ad Lavinum inferius in agro Bononiensi pervenit, noxius illius ulceris humor multo quam antea magis efferbuit. Et primis quidem diebus oculos ingenti cum offensione occupavit: deinde vero acrius in collum descendens, in maximum tuber excervit, unde febris fuit excitata, quæ deinceps nunquam eum dimisit. Haud facile dici potest et quale tormentum per quadrimense spatium pertulerit, et hoc ipsum quam invicta constantia toleraverit. Tuber illud ferro semel, iterum, ac tertio fuit incidendum: et ejusdem medicatio semel quotidie cum acerbo doloris sensu fiebat. Sed illud longe acerbissimum, quod ultra tres men-

ses eodem situ, eoque nimium incommodo, ita jacuit in lecto, ut aliorum converti non posset: et quoties alterius ope dimoveretur, pungentissimis dolorum aculeis excruciabatur. Hinc toto passim sauciatus est corpore, totoque fere dolebat, sed maxime capite, quod tamen singulari Dei beneficio vel inter acerrimos dolorum morsus expeditam mentis aciem sibi semper reliquit: eamque ipse opportunis commentationibus exercebat, ut se ad egregios virtutum actus excitaret. In tam longa laborum serie cibi appetentiam non amisit: sed Medicorum, et Chirurgi consilio tam modico victu, et tam insipido reficiebatur, ut id non minimum fuerit incommodum, quod in diuturna ægrotatione sustinuit.

Hos corporis sui cruciatus invicto animi robore perferebat. Nam cruentas Chirurgiæ operationes, quasi in alieno corpore efficerentur, perinde toleravit. Reliquas gravissimi morbi molestias tranquillo, lætoque animo tulit. Eamque animi tranquillitatem ex quorundam axiomatum meditatione trahabat, quæ firmissime illius inhæserant menti. Solitus erat dicere, nonnullas Thomæ Kempensis sententias, quas olim sine speciali animi sensu relegerat, easque præsertim, quibus adversorum utilitas commendatur, modo sibi tanta cum cœlesti luce observari, ut omnem dolorum eriperent acerbiter. Rectori suo, dum eum inviseret, dixit: Illa me cogitatio supra modum recreat, et in spem divinæ bonitatis erigit singularem, ad præsentis angustias propterea devenisse, quod in Hispania non manserim, recenti adhuc fistulæ medicinam factururus, ne Deo in Societatem, atque adeo in exilium vocanti surdas præberem aures. Dulce profecto mihi est tam sancta pro causa procul a patria mori: habemus enim Deum remuneratorem, qui sibi famulantium officia longissime superat in retribuendo.

Multa per dies singulos horarum spatia, nec pauca per noctes illas, in quibus nimium contuso corpore somnum oculis suis videre non poterat, suavissimis impendebat colloquiis cum Beatissima Virgine, ac S. Aloysio, quibus a puero singulari devotionis studio addictus erat. Sanctissimæ Deigenitrici præter plurimas preces, alia etiam difficiliora exhibebat obsequia, quantum per ægram valetudinem sibi liceret. Assiduam

S. Alo.

S. Aloysii memoriam retinebat, nullusque sermo sibi jucundior, quam si ageret de illius virtutibus, et excellentiis. In ejus etiam honorem toties quotidie Dominicam orationem, et salutationem Angelicam recitabat, quot annos Aloysius vixerat in Societate: in quo sane amorem suum et in benignissimum Patronum, et in suam pariter vocationem significabat. Diu, multumque desideravit aliquid ex ejusdem reliquis habere: quod cum obtinuisset, sæpissime sacrum pignus venerabatur, magnaue fiducia opem Angelici Juvenis pro recuperanda valetudine implorabat. Id vero sic efficiebat, ut de omni-modâ propriæ voluntatis cum divina conformatione nihil detractum vellet: unde ferventibus suis precibus illud plerumque subungebat: Fortasse meus Aloysius aliam longe præstantiorem gratiam impetrare mihi volet, ut me secum in cœlestem patriam deducat, ubi dolores nulli sunt, nulli labores. Aliquando cum Superiore colloquens: Quid, dixit Emmanuel, in S. Aloysii cultum effici per me poterit, ut ille mihi aut salutem obtineat, aut perfectissimam cum Dei voluntate consensionem? In id ille quidem propendebat, ut in gradum Adjutorum temporalium descendens, quod reliquum vitæ foret, in eodem Societati deserviret: idque adjuncta voti religione confirmare cupiebat: sed cum hoc Superior, et Confessarius minime probassent, suam in id animi propensionem obtulit Aloysio. Biduo ante quam animam ageret, coram Rectore suo in hæc verba sæpe prorupit: Sanctum Aloysium cum ingenti animi mei gaudio brevi me visurum spero: quoniam æternam obtinere salutem firmissime confido; primum ob merita vitæ, passionis, et mortis Jesu mei; deinde quia letalem hunc morbum idcirco contraxi, ne divinæ illius voci resisterem; ac denique, quoniam ut tam assiduos, et acerbos dolores patienter ferrem, ipse me misericorditer copiosa sua gratia prævenit.

Non propterea naturalem mortis horrorem aliquando non sensit. Sed verbis illis Domini morituri: *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum*: itemque illis: *Non mea, sed tua voluntas fiat*: atque aliis similibus iterandis, ac meditando, timorem illum ita superavit, ut mortem jam sereno aspiceret vultu, imo etiam ad properandum invitaret, sæpius cum

cum Apostolo clamans: *Cupio dissolvi, et esse cum Christo.* Et hoc pio desiderio in die Ascensionis Domini vehementius exarsit. Ad imitationem quippe aliquam S. Stanislai, qui vitam in Assumptionis Deiparæ, ut optaverat, clausit, suam etiam ipse in triumphali Christi Ascensione libentissime finisset. Et quanquam paucis dum superstes fuit diebus, tamen ab illo die ferventiorum quendam religionis spiritum Deus infudisse sibi videtur erga sanctissimum Triadis individuum mysterium, quem ille frequentibus fidei, spei, caritatis, et adorationis actibus expromebat. Jam inde ab initio morbi felicem ad mortem obeundam sese cœperat comparare: at postquam Medicorum judicio salutis fuit spes omnis sublata, nulli locum dedit cogitationi, quæ Deum, divinave proxime non attingeret. Et cum liberum rationis usum ad extremum usque spiritum retinisset, pretiosa postremi temporis momenta utilissime impendit.

Sæpe, sui Rectoris auctoritate interposita, a condiscipulis petiit, ut pro se divinam impense misericordiam implorarent: ut enim magno eos amore prosequeretur, sic etiam eorundem precibus quam plurimum fidebat. Longa quotidie cum Confessario suo serebat colloquia, quibus ad omnem virtutem excitabatur, et interdum in hæc erumpebat: Lætissimus propterea morior, quod in Societate Jesu morior: et pœnas purgantis ignis, quas valde revereor, minuendas mihi fore confido meorum objectu dolorum, quos Domino simul cum illis offero, quos ipse pro me tulit in cruce. Sed ad bene moriendum nulla re fuit magis adjutus, quam frequenti Sacramentorum usu, quibus animum et a contractis maculis repurgabat, et ad patientiæ, cæterarumque virtutum actus ferventer exequendos roborabat. Vehementiores quarundam noctium dolores ideo ægre ferebat, non quod ea nocte male suo corpori fuisset, sed quod animum mane cœlesti dape recreare non posset: quanquam et hoc ingratisimum sibi jejunium frequenti communione spirituali compensabat. Illud nec immerito multis visum fuit admirandum: tenerioris conscientie adolescentem, qui sæpius in proluxa infirmitatis decursu piaculares flammæ expavescere significaverat, tanta nihilominus animi pace, ac tranquillitate fuisse perfruitum, ut nullis scrupu-

pulis angeretur: quod ille beneficium Deiparæ Virgini, et S. Aloysio tribuebat acceptum.

Longo igitur, et molesto morbo patientissime tolerato, quo tanquam aurum excoctus fuit, et purgatus: solemnibus divinorum præsiidiis instructus: animæ suæ commendatione attentissime, ac devotissime audita: cum prius veniam a Magistro suo, et Ministro domus rogasset humiliter, vitam suam, quam Deo jam tum devoverat, cum expulsus fuit ab Hispania, inter acerbos dolores, et fervidos virtutum actus amisit VII Idus Maii, anni MDCCLXIX. Vixit annos undeviginti, menses quinque, dies octodecim. Bonus cunctarum illius virtutum odor, fortitudinis maxime, quam in retinendo vitæ instituto; et patientiæ, quam in gravissimis acerbitatibus tolerandis luculenter exhibuit, ad plurimos magno cum ipsorum fructu pertransiit. Multi enim ad initam vitæ rationem quævis inter incommoda servandam, ex Emmanuelis exemplo majorem in modum sunt confirmati: alii ob gratam optimi adolescentis memoriâ, nonnihil ex iis, quæ illi usui fuerant, habendum sibi petierunt. Sepultus est in templo S. Helenæ de Secerno, in quod ante mensem Emmanuel Lanza fuerat illatus: ut qui, dum viverent, pro Dei voce sequenda pari decertaverant studio, in eadem quoque sede quiescerent contumulati.

JOSEPHUS JOACHIMUS ECHAURIUS.

Is patriam habuit Tafallam Navarræ urbem, in qua natus est anno 1736, die 28 Martii. Parentes ejus, religione non minus, quam opibus divites, filium christiane, ac liberaliter educarunt. Et quoniam virilem aliam prolem superstitem non habebant, Joachimum, quem ad tuendam, et augendam opulentæ domus conditionem destinabant, Pompelonem miserunt, ut artis mercatorix principiis apud magnarium quendam negotiatorem imbueretur. Inde domum regressus, Patrem suum in domesticis negotiis sic adjuvabat, ut simul mercaturam aliam faceret longe pretiosiore. Octavo quoque die sanctissima percipiebat mysteria tanto pietatis fructu, ut in ultimæ adolescentiæ fervoribus vitam inter populares suos ageret morum honestate commendatissimam. Et ex illo frequenti rerum divinarum usu sic a mundanis abhorreere jam cœperat, ut iis tandem nuntium remittere, et Societati Jesu nomen dare decreverit. Id ille per literas tum maxime agebat, cum ejus Pater nuptias illi conciliabat, quæ familiæ decus, et fortunas augerent. Unde contigit, ut Pater et filius, cum inter se nondum communicassent, suum uterque consilium eodem fere tempore maturaret. Nam Pater eo rem jam deduxerat, ut futuræ sponsæ Genitor ad eum advenerit, ut cum ipso de sponsalium conditionibus pacisceretur. Sed Joachimus eodem die Patrem suum certiores effecit, se prorsus alienum esse ab uxore ducenda, et petitionem Soc. Jesu in eum locum jam adduxisse, ut illam bona cum ipsius venia propediem obtinere speraret. Doluit intime Patri tam firma, nec opinata filii denuntiatio, quippe qua domestici splendoris augendi spem maximam frustratam videbat. Non ideo tamen excanduit in filium, neque viam illam inivit, qua multi per speciem explorandæ filiorum vocationis, eos ad liberiores vitæ rationem,

nem, hoc est, ad manifestam adigunt ruinam. Sed cum esset vir antiquæ probitatis, id consilium in arena cepit, quo nihil est ad recte deliberandum accommodatius. Civem illum, qui ad stipulandas connubii pactiones venerat, in domum suam re infecta dimittit: et ipse Pompelonem recta digressus, Exercitiis S. Ignatii sedulo incumbit, sacrisque meditationibus, et precibus id exequi animum inducit, quod acceptius Deo fore cognoverit. Postremo commentationum die literas ad filium mittit, quibus eum monet, licere sibi perficere, quæ agere destinaverat: itaque, dum ipse domum veniat, paratus sit proficisci; se enim illius votis nullam velle moram injicere. Lætus eo nuntio Joachimus profectionem parat, et quo Pater equo domum revehitur, Pompelonem profectus, post non multos dies domesticis Adjutoribus Societatis annumeratus est 22 Martii anno 1760. Nec voluit, in tirocinium proficiscens, vel modico uti diverticulo, ut patriam reviseret.

Inter Novitios constitutus, multum ex judicii, quæ pollebat, maturitate fuit adjutus, ut majores in virtute faceret progressionem. Pietatis operibus jam ante assuetus, magna nunc animi propensione ferebatur in eas spiritus exercitationes, quæ probandis, excolendisque tironibus institutæ erant, easque non minore cum fructu peragebat. Hinc enim pervigilem suorum sensuum custodiam, sollicitam in exequendis mandatis diligentiam, modestiam in rebus omnibus, secum severam, cum aliis comem, ac suavem agendi rationem didicit observare. Atque ab eo vitæ tramite, quem cœpit initio terere, paucis quos in Societate degit annis, nunquam deflexit. Post tirocinium, in Collegio Villafranchensi ludi Magistrum egit, ubi teneris puerorum animis prima christianæ pietatis semina simul cum primis literis diligenter ingessit. Hic a Patre suo literas accepit, quibus rogabatur, ut, siquid numorum sibi opus esset, palam ediceret; libenter quippe, et copiose sibi subveniendum, ut valetudinem, quæ debilitari jam cœperat, melius tueretur. Sed Joachimus Patri respondit: sibi et bene, et male valenti ob providam Superiorum curam nihil deesse: quare gratissimum sibi facturum, si quam pecuniæ summam suis commodis destinabat, illam in pauperes erogaret. Hoc ille modo, dum religiosæ consulit paupertati, non

modicum etiam suæ caritatis specimen dedit.

Cum esset in expediendis negotiis, rationibusque supputandis satis exercitatus, Vallisoletum deinde missus fuit, ut Provinciæ Procuratorem adjuvaret. Cujus muneris dum partes omnes, sui semper similis, solícite adimplet, domesticis pariter, et externis abunde in omnibus satisfacit. Quotidianis religionis vitæ functionibus promptissime aderat, et invaletudinis incommoda studiose dissimulabat, ne communibus legibus circa victum, et somnum, cæteraque disciplinæ onera solveretur. Assiduus erat in sui muneris occupatione, a qua non nisi obedientiæ, vel caritatis, aut pietatis impulsu discessisset. Etenim a circuitationibus, et colloquiis superfluis prorsus alienus, in aliorum habitacula pedem non inferebat, nisi ut ægrotantes inviseret, vel ea, quæ officii sui erant, pertractaret. Solus intra cubiculum manere gaudebat, atque item cum Deo ante illius aras frequenter agere. Unde vox illa inter domesticos jam invaluerat, Joachimum si minus in cubiculo reperiretur, in templo certe inveniendum, ubi longa orationi dabat spatia. Quanquam et a templo discedens, non omnino ab oratione cessabat: secum enim habitans, frequentem ad Deum, Deique Genitricem recursum habebat, ut sibi bene omnia succederent. Quoties horologium insonuisset, quantumvis rebus aliis esset implicitus, Angelicam salutationem adeo reverenter pronuntiabat, ut quendam e seculo adolescentem, qui eum observavit, in admirationem traxerit haud exiguum: simulque piam illam deprecationem adjungebat apud Hispanos usitatissimam: *Lauda Deum jugiter, Maria: Nec me sinas, Deum optimum offendere*. His, aliisque jaculandis in cœlum aspirationibus, conceptum ex meditatione fervorem alebat interdium, ne variis, quibus distinebatur, occupationibus extingueretur. Ea quoque de causa magnam et in loquendo, et in aspiciendo circumspectionem observabat, omnesque ejus actiones humilem, et pietatis studiosum hominem exhibebant, talisque audiebat ab illis, quibuscum egisset aliquandiu. Apud Causidicos, et alios Vallisoletanæ Curix Ministros, quos frequenter ex officio conveniebat, magno erat in honore: et eorum quidam sæpius auditus est dicere, se Fratrem Joachimum, suam venientem in domum, non posse, quin venerabundus

exciperet ob singularem ejus modestiam, et circumspectum agendi modum; simulque illum jucundissime auscultare loquentem, quoniam perspicue omnia exponeret, quæ ad se referenda detulisset. Alius quidam ex ordine Senatorio solitus erat dicere, quoties Joachimum videret, eumque alloqueretur, toties sibi Novitii Villagarsiensis speciem exhiberi.

Hanc vitæ rationem insecutus, Vallisoleti mansit, donec missus est in exilium. In eo, præter sollicitum agendi cum Deo studium, insignem quoque patientiam, et caritatem exhibuit: hanc quidem fratribus suis, quibuscunque rebus posset, diligentissime deservendis: illam vero magnis exilii calamitatibus æquissimo animo tolerandis. Neque illa tantum, quæ sibi cum cæteris fuere communia, sed alia etiam graviora perferenda fuerunt incommoda. Dum iter per Æmiliam agit, et a Castrofranco in proximum S. Joannis oppidum proficiscitur, Rhedarius dum scuticam ad incitandum equum inflectit, Joachimi faciem per incuriam ita sauciavit, ut post gravissimos ex inflicta plaga dolores, alterius oculi lumen amiserit. Sed acerbum hunc casum, et graves prolixæ medicationis molestias mirabili pace, summaque animi tranquillitate sustinuit. Parem etiam mansuetudinem exhibuit in quibusdam aliis conflictibus sane arduis, qui sibi acciderunt, in quibus non aliud commoti animi dabat indicium, nisi pacate in hæc verba erumpebat: Ego certe his rebus ansam non præbui: Deus utique ita disposuit, et pro ipso patienter, quidquid evenerit, feram. Hanc in adversis constantiam ex frequenti cum Deo consuetudine hauriebat. Cum enim expletis domi exercitiis animi sui fames non expleretur, quotidie mane, ac vesperi cum Superioris venia prodibat in templum, ubi multas ducebat horas coram venerabili Sacramento. Sic ille ad extremum se comparabat agonem, quem fere post annum ab illius in oppidum S. Joannis adventu subire debuit.

Cœperat jam in Hispania ex læsione pectoris laborare. Nunc vero molestiis itinerum, et exilii incommodis ita periculosus ille morbus invaluit, ut frequentius, et copiosius quam antea sanguinem vomeret: indeque febricula exarsit, quæ post bimestre spatium eum lente consumpsit. Novit ipse continuo, dies suos in longum duci non posse: itaque, cum longioris

vitæ non spem modo, sed desiderium etiam abjecisset, totus in eam cogitationem incubuit, ut ad bene moriendum sese dis-
poneret. Quam didicerat in religiosæ vitæ decursu terrenarum
rerum fallaciam, et cœlestium inenarrabile pretium, aliaque chris-
tianæ sapientiæ recolens documenta, suum ad expetenda futura
bona, præsentiaque despicienda spiritum inflammabat. Frequen-
ter in manus assumpta cruce, unde Christus pendeat, lon-
ga cum eo, suavissimaque habebat colloquia, immensam illius
clementiam implorans, et vitalia vulnera tenerrime deoscula-
tus. Et quanto febrilis æstus vires sui corporis magis absume-
bat in dies, tanto ille ardentius dissolvi cupiebat, et esse
cum Christo. Denique appropinquantem mortem tam sereno
vultu, atque immoto animo aspexit, ut Medicus qui ei ade-
rat, constantiam hominis collaudaverit, cui mors in medio
vitæ cursu (quartum et trigesimum agebat annum) non ama-
ra, sed amata esset. Obiit in oppido S. Joannis prope Bo-
noniam anno 1769, in natalitiis SS. Apostolorum Simonis,
et Judæ, quos ille præcipua religione venerabatur, propterea
quod eo primum die petitionem Societatis iniisset: quam dein-
de assecutus in magnis Dei beneficiis connumerabat, eamque
semper maximo habuit in pretio. Morti jam proximus: Si
nossent ii, dixit, qui Religionem deserunt, quam sit jucun-
dum cum veste Societatis occumbere, illam proculdubio pluris
haberent. Quæ quidem morientis verba et audientes in pro-
missorum fide servanda confirmarunt, et legentibus solidam
Joachimi virtutem ostendunt; cum perpetuo constet experi-
mento, iis tantum religiosæ vitæ jugum suavissimum esse, qui
eidem prompto, ac libenti animo colla submittunt.

AUGUSTINUS CARDAVERAZIUS.

Et si vitam, ut est apud S. Augustinum, *puer a ploratu incipit*, *Propheta calamitatis*; infantulus tamen Cardaverazius, qui primam lucem aspexit Hernanii Vardulorum oppido, 28 Decemb. 1703, cum postridie lustralibus aquis elueretur, nulum sub anni statione frigidissima ploratum emisit: sive id illius tribuendum sit indoli, quam mitissimam fuisse videbimus; sive quod puer non ad ærumnas, sed ad multam sui, suæque gentis felicitatem oriebatur; seu denique Deus illi lacrymas reservaverit, ut olim copiosius aliorum peccata defleret. Quidquid illud fuerit, qui tum aderant, rem merito sunt admirati: et qui puerum e fonte levavit, quasi futurorum præscius, exclamavit: Is, qui modo mortuus videtur, aliquando prodigiis inclarescet. Quæ verba Pater infantis tam alte in animo suo reposuit, ut post longum annorum tractum ea jucundissime commemoraret, cum aliquem mirabiles prædicationis filii sui fructus commendantem audiret.

Paulo post Augustini ortum nobiles Parentes ejus, Hernaniensi relicto domicilio, sedem in proxima S. Sebastiani urbe constituerunt. Hic illius Mater, lectissima femina, puerum a teneris annis sedulo ad pietatem effinxit. Et cum ille maternis consiliis facilem, ac sequacem animum exhiberet, cœpit jam inde a pueritia non flores modo pulcherrimos, sed uberes etiam fructus proferre virtutum. Puerilibus spretis nugis, honestis occupationibus, et christianæ professionis operibus, tanquam vir esset, delectabatur. Cum elementario dimittebatur e ludo, gratissimum sibi erat templum subire, et preces ante B. Virginis iconem suppliciter fundere: quem morem tum etiam retinuit, cum deinde latinis literis in Collegio Societatis diligentem operam dedit. Nec temere cum æqualibus vagantem illum offendisses: sed a schola in templum, a templo in domum recta dis-

discedebat, ubi nova in Matre, ac sororibus inveniebat ad virtutem incitamenta. Quanquam decerni vix queat, illæne magis Augustinum ad consecrandam pietatem juverint, quam fuerint ab ipso vicissim adjunctæ. Una certe sororum multis post annis, cum præclara sui fratris exempla recoleret, eum jam usque a puero sanctum fuisse affirmabat. Nec domesticis modo, sed extraneis etiam carissimus erat, cum ob tranquillum ejus ingenium, ad optima quæque propensum, tum ob modestiam vultus virginæ quiddam spirantis, quod intuentes illiceret, simulque componeret ad pudorem.

In extrema pueritia, divini Spiritus magisterium expertus, ad exercitium orandi mente processit. Quare literaria pensa cum absolvisset, nihil sibi jucundius erat, quam in sui recessu cubiculi piorum lectioni librorum, et æternarum rerum meditationi vacare. Sæpe mortem, et judicium, præmia item, ac supplicia sempiterna, quæ homines pro singulorum meritis manent, in ea jam ætatula meditabatur. Sed nullum frequentius pertractabat argumentum, quam Christi patientis mysteria, in quibus (ut ipse ait in commentariis, quæ deinde de rebus suis scribere jussus fuit) summum solatium reperiebat. Atque initio quidem nonnullas, inter orandum, mentis patiebatur evagationes: sed eas ut cohiberet, tam strenuum adinstar S. Aloysii conatum adhibuit, ut paulatim imaginationem frænaverit, eamque spiritui famulari coegerit. Ex hoc autem frequenti, et attento meditandi usu acriores in dies stimulos eruebat, ut virtutum semitas celeriter, ac sine offensione percurreret: tantusque in illius meditatione cœlestis ignis exarsit, ut in perpetuum Dei servitium sese jam tum dare decreverit. Tertium decimum ætatis annum ingressus, et virginitatis pulchritudine captus, cujus suavissimum in anima sua sentiebat odorem; cum prius a Patre luminum magnis precibus lucem, et opem implorasset; votum castitatis emisit coram imagine Mariæ Virginis, quam etiam enixe rogavit, ut sibi suppetias ferret, ad fidem inviolate servandam, et filio ejus perfecte deservendum. Non potuit Reginæ scilicet Virginum gratissimum non accidere tenelli clientis sacrificium, quod ipsa non diu post singulari quodam beneficio compensavit. Oranti quippe Augustino clementissima Dei Mater apparuit, cumque

que cœlestibus perfusum deliciis admonuit, ut Religionem Societatis ingrederetur: in ea et quietem animi reperturum, et desiderium austerioris ac perfectioris vitæ, quo tenebatur, expleturum esse confirmans.

Cœlesti hac visitatione, quam ille tum nemini aperuit, mirifice recreatus, novos ad virtutem cepit spiritus, voluissetque quam primum supernis monitis obtemperare: unde statim Matri suæ non visionem quidem, sed desiderium ineundæ Societatis exposuit. At cum id sibi per ætatem nondum liceret, statuit domi suæ vitam religiosæ simillimam ducere. Et quoniam ex librorum lectione didicerat, delicatissimum virginittis florem inter spinas illæsum servari, et vivifico rore adolescere, qui ex oratione, atque usu Sacramentorum emanat; his ille adjumentis, quantum penes se foret, uti constituit. Corpus suum ferrea catena constrinxit tanto animi fervore, ut illam per integrum semestre non deposuerit; diutius etiam illud tormenti genus adhibiturus, nisi per domesticos, quibus tandem innotuit, ab eo abstinere coactus, alias macerandi sui artes excogitasset. In abditorem aliquem secedens angulum domus, ibi flagris sese cædebat asperrimis, proposita sibi imagine Christi, pro nobis ad columnam immaniter flagellati. Feriis sextis, et Sabbatis omnibus jejunia tanta cum dissimulatione peragebat, ut simul accumbentes jejunium falleret Augustini, præterquam Matrem, quæ filium, ut ipse ait, ad id optimis consiliis, crediderim etiam exemplis, adjuvabat. Initio semel, deinde bis in mense ad Eucharisticam mensam accedebat: postmodum vero Confessarius, perspecta pueri innocentia, quanto item cum fructu cœlesti panis reficeretur; cum hortatus est, ut, spretis aliorum rumusculis, neque propria exiguitate deterritus, qua se tanto dono reputabat indignum; octavo quoque die, bis etiam, aut ter aliquando divinam dapem sumeret per hebdomadam. Res enimvero erat, quæ facile multorum cieret admirationem, tantillum puerum toties ad sacrum illud convivium accedentem videre. Sed illius ordinatissima vitæ ratio, et plena illa modestiæ, ac religionis perseverantia, qua et ante, et post acceptum Christi corpus diu ante aras perstabat immotus, utilissimam sibi esse communionis frequentiam, et Confessarii prudentissimum fuisse consilium comprobabat.

Nec

Nec vero si multum rebus tribuebat divinis, quidquam idcirco de literarum studio detrahebat. Eam potius in hac sui muneris parte, quam ipse præcipuam reputabat, et diligentiam adhibuit, et operæ assiduitatem, ut latinæ linguæ notitiam domi bene mature consecutus, Pompelonem ad audiendam Philosophiam, inde Vallisoletum sit missus, ut Jurisprudentiæ operam daret. Utrobique Augustinus, oculis in voluntatis divinæ sidus intentis, cursum Academicum ita confecit, ut studio virtutum, et scientiarum unice deditus, ab iis longissime abfuerit scopulis, in quos juvenus procul a paterna domo non raro solet impingere. Vallisoleti Confessarium nactus est spiritualium rerum experientissimum, Franciscum Alvaradum, qui præclaram Collegii majoris S. Bartholomæi trabeam, qua Salmanticæ fuerat insignitus, deposuit, ut Christi crucem assumeret in Societate. Is ad Augustini progressum in virtutibus non modico fuit adjumento, cum dissolvendis ejus dubiis, tum medendis animi angoribus et scrupulis, quibus premebatur interdum, ac denique facem illi præferens, ne uspiam offenderet in ejus orandi modo, qui jam tum erat sublimis. Huic totius vitæ maculas tanto animi dolore, tam effuso lacrymarum imbre confessus est, tanquam mortalium esset deterrimus: eoque die (is fuit 8 Decemb. immaculatæ V. Conceptioni dicatus) quod pridem emiserat, castitatis votum instauravit, et consilium adeundæ Societatis urgere constituit. Ad eam, superatis difficultatibus, tandem accessit in Vallisoletano S. Ignatii Collegio anno 1721, die 20 Augusti melifluo Doctori sacro, quem ideo ille deinceps reveritus est observantia singulari.

Jam is, qui secularis vitæ cursum tanquam illimis egerat rivus, nunquam ab innocentiae ac sanctitatis fonte digressus, haud facile dictu est, ad amœnum tirocinii campum admissus, quam puro exultaverit gaudio; dum ibi eum ad pietatem omnia invitabant, atque omnes ibi reficiendi spiritus, et affligendi corporis reperit opportunitates. Peractis primæ probationis exercitationibus, anteactæ vitæ rationem reddidit Joanni de Lajola, qui Socius erat Magistri novitiorum, et rerum asceticarum peritissimus. Novit is illico, Deum in Augustini corde jam ea posuisse virtutum fundamenta, quæ nobile ferre poterant

rant perfectionis ædificium. Itaque ad excitandam fabricam eo diligentiore adhibuit operam, quo vidit ardentius in tirone desiderium ad sanctioris vitæ fastigium enitendi. Et quidem sub hujus disciplina Magistri tantum tirocinii tempore progressus est Augustinus, tamque utile sibi præstantis illius viri expertus est magisterium, ut eodem constanter uti voluerit: quod ex perpetuo, ad Lojolæ usque obitum, literarum commercio comprobatum est. In tirocinio nihil sibi potius agendum esse censuit, quam ut omnes et corporis, et animi sui motus ad Societatis Jesu leges exigeret. Et quanquam in earum non paucis sublimem sanctitatis apicem suspiciebat, non ideo despondebat animum, sed omnes, juvante Deo, servandas sibi fore sperabat. In eas tamen, quæ ad obedientiam attinent, præcipuum quendam conatum adhibuit: tum quia illam S. Ignatius præ cæteris commendavit; tum etiam quod sibi compendii loco fore credebatur; cum is denique Dei dictis sit audiens, qui hominibus Dei vicem gerentibus obsecundat. Nihil habebat carius, quam ut multum oraret, multumque de se ipso supplicium sumeret. Nec sane modicum erat, quod sibi circa jejunia, cilicia, flagellationes, aliasque id genus austeritates a Moderatoribus permittebatur. Verum in iis ille æque, atque in aliis, ne punctum quidem ab obedientiæ lineis discedebat. Ejus in hac parte sententia, quam scriptam reliquit, eadem erat cum S. Aloysii: ut semper, quantum se penes esset, ad rigorem propenderet, ac desideria castigandi corporis, has, illasve adhibendi macerationes Superiori non segniter exhiberet: quibus ex animo factis, ad Superioris placitum staret omnino. Hac tutissima via, et frequenti ad Magistrum recurso, cui omnes sui cordis recessus aperiebat, brevi ad eam animi pacem, ac tranquillitatem evasit, quæ præmium ferventis novitii proprium esse consuevit.

Sed decimum tirocinii mensem cum attigisset, gravis exorta est tempestas, quæ illum, nisi solida fundasset virtus, de loco dimovisset. Inter nobiles Augustini propinquos non defuit, qui ejus de ineunda Societate consilium ægerrime tulerat: eumque vel malis (ut calumniari vulgus solet) Jesuitarum artibus circumventum, vel puerili abreptum levitate prætexens, ab Legato Pontificio rescriptum obtinuit, ut nova subiret suæ

vocationis experimenta. Igitur Vallisoletum abducitur, et in magno S. Francisci Cœnobio deponitur, ut ibi eum designatus Judex Ecclesiasticus libera periclitaretur. Fuit hoc Augustino peracerbum, nec leves, ut scribit ipse, perferendæ sibi fuerunt molestiæ. At simul magno illi solatio fuerunt religiosissimi Franciscani Patres, quorum amorem, et prudentiam expertus est singularem, unde illum in vitæ omne tempus obstrictum habuerunt. Dum tenuit examen illud, quod per dies aliquot fuit iteratum, frequentem ad orationem recursum habuit, unde novum hauriebat lumen, quo vocationis suæ pretium agnosceret, eamque amaret impensius. Dolebat ille, ac mirabatur quam maxime, quemquam inter homines esse, qui vellet eum a Religione distrahere, quam ipse summam in terris felicitatem reputabat. Itaque nihil sibi fuit in utramque partem deliberandum. Quoties Judex ad tentandum illum accessit, eadem fuit Augustini constantia, idemque semper iisdem fere verbis respondit: Se ad ingrediendam Societatem a nemine mortalium fuisse incitatum: consilii sui auctorem solum Deum habuisse, cui perfectius deservendi gratia, et suæ consulendi saluti, in eam sententiam abierat: decem jam posuisse menses in tirocinio, in quibus dulcissimos religiosæ vitæ fructus ita perceperat, ut nunquam pedem referret: neque Societatis vestem pro cunctis mundi divitiis commutaturum. Hæc tandem, ait, mea est sententia, et firma voluntas; quoniam hæc etiam voluntas est Dei, qui me dignatus est in Societatem vocare: in quem propterea enormiter sim ingratus, si modo terga convertam. Qua die primum subierat periculum, novit continuo Judex, infragilem esse novitii constantiam: et tamen rem ita ducebat, ut multi abirent dies, neque suam ille sententiam pronuntiaret. Accessit interea lux festa S. Aloysii, quem Augustinus jam antea in peculiarem sui Patronum adlegerat. Illum ergo rogavit enixe, ut se modo protegeret, sibi que celerem suæ causæ definitionem obtineret, ut posset ocyus in dulcem tirocinii nidum revolare. Hac spe ductus, Cœnobii Præsidem adiit, ab eoque petiit, ut in honorem Angelici Juvenis se illo die sineret Angelorum pane cibari. Et is, qui jam optimis novitii moribus captus fuerat, tenerrime commotus, illius petitioni libentissime annuit.

Nil

Nil opus facto fuit ultra. Eodem die Judex pro novitio sententiam tulit, ejusque vocationem legitimam, et a Deo ortam esse declaravit. Quare illo ipso die in Collegium S. Ignatii deducitur, cum prius Cœnobiarchæ, cæterisque S. Francisci Patribus pro humanissima hospitalitate maximas gratias egisset. Postridie missus est Villamgarsiam, ubi a tironibus eo lætioribus exceptus fuit epiniciis, quo recentior alterius novitii memoria erat, qui ante mensem ob eandem causam in libertatem assertus, vestem exuerat Societatis.

Hoc superato certamine, nihil adhuc egisse reputans, generosiores ad studium virtutis animum induit. Sacras exercitationes, simul ac in tirocinium rediit, cum cæteris novitiis exorsus, clarissima in eis hausit de cœlo lumina, quibus ad altissimam ductus est immensæ Dei bonitatis, et pulchritudinis cognitionem. Hinc vehementiori quodam exarsit desiderio sese cum Deo, quam intime posset, conjungendi; suasque omnes vel minimas actiones in eum dirigendi finem, ut summæ Majestati placeret; corpusque suum, quantum per Superiores liceret, asperrime castigandi. Hæc, aliaque bene multa, quæ libenter exscriberem, nisi propositæ obsessent brevitati, ex Augustini constant commentariis, quos ipse Superiorum jussu confecit, et in ejusdem fusiore Vita legi possunt, quam statim ab illius obitu scripsit Julianus Fonseca, vir et stilo, et moribus æque limatus.

Jam vero Augustini desideria non inania fuisse, neque temporaria, inde liquido apparet, quod intimam cum Deo consuetudinem, ad quam in tirocinio per meditationis, et virtutum studium devenit, in reliqua vita adeo ipse non dissuit, ut altius per eadem adminicula sese in eam immerserit. Et in tirocinio sane, non solum dum preces, et pias commentationes exequeretur, sed etiam in communi vitæ actione inhærentem Deo animum gerebat: quod ex illius et modesto vultu, et agendi gravitate, et inviolato silentio, e sermonibus denique, dum ii habendi erant, ad pietatem omnino facientibus conjiciebatur. In id etiam præcipuo incubuit studio, quod S. Franciscus Borgia novitiis Societatis maxime commendatum esse voluit: ut in tirocinio, tanquam Bethleem, seu domo panis, buccellatum sibi, cæteraque navigationi subsidia compa-
ra-

rarent; ne, si fruges, instar formicæ, in æstate non reposuissent ad hiemem, hac ingruente, misera egestate laborarent. Propterea in iis acquirendis virtutibus sedulo adlaborabat, quæ et se modo perficerent, et aliis deinde perficiendis adjuvarent. Nam edomare cupiditates, amorem, ac iudicium proprium infringere, sui cordis affectus ab terrenis abstractos in cœlestia convertere, eosque ad majus Dei placitum componere, illius fuit tirocinii labor, et summa. Inde gaudebat ex animo, beneficiique loco reputabat, dum Superior, vel quilibet alius, asperioribus eum verbis exciperet, aut quovis alio modo deprimeret; dum difficilia, et aversa genio imperarentur; dum abjectionibus destinaretur officiis: sic enim in animum induxerat, se omnium infimum esse, proindeque vilissima omnium ex iis, quæ domi sunt, ut in regulis Societatis habentur, sibi esse tribuenda.

De se, suisque rebus omnibus demisse adeo sentiebat, ut nullum præfidentis animi signum ederet, nulla humanæ gloriæ, quæ vere vana est, appetitione teneretur. Experiebatur in cœlestium rerum meditatione, atque extra illam, frequentes illustrationes, et illapsus divini Spiritus plane mirabiles, de quibus in altera fusioris Vitæ parte disseritur. Sed has ille divinæ bonitatis insinuationes in occasionem se maxime coram Deo, et hominibus deprimendi convertebat: Deumque deprecabatur, ut beneficia illa, quæ apud ipsum male collocata credebatur, in alios bene multos conferret, qui sibi ferventius deservirent. Jam inde ab initio tirocinii donum habuit lacrymarum, quas inter orandum fundebat magna copia, majoreque dum sumeret Eucharistiam. Sed veritus, ne propterea aliquo in pretio haberetur a novitiis, quibus id facile poterat innotescere, Deum rogavit, ut a se donum illud auferret. Atque ita fuit exauditus, ut deinceps suis ipse lacrymis imperaret, illasque ad arbitrium aut emitteret, aut cohiberet; sine ulla tamen suavitatis jactura, quam illæ compunctis corde solent afferre. Id enimvero fuit in Augustini vita singulare, quod etiam in posterum dictum esto: summo illum curasse studio, atque etiam obtinuisse, ut heroicæ sui animi virtutes, et eximia, quibus eum Deus cumulavit, beneficia homines laterent, dum vixit.

Omnes quidem illum perfectum, et sanctum virum reputabant; neque enim aliud illius mores, et totius vitæ actiones intuentium oculis objiciebant: idque unanimi sententia confirmant quotquot eum in tirocinio, ac deinde alibi cognoverunt. Sed latentem animi pulchritudinem, beatam illam, ac divitem suarum virtutum copiam, eminentem orationis gradum, et familiarissimam, peneque non interruptam cum Deo consuetudinem; quanquam multi ex illius habitu, et gestu conjectabant, nemo tamen penitus noverat, præter admodum paucos, quibus ille vitæ suæ rationem reddere tenebatur. In his fuerunt viri doctissimi, et in scientia mystica versatissimi, Joannes Villafannius, et Emmanuel de Prado; quorum ille Magister fuit Salmantinus, hic Doctor Compostellanus, uterque vero tirocinium rexit Villagarsiense, et Castellæ Provinciam administravit. Franciscus item Eguiluzius, quem Augustinus Rectorem habuit, dum Palentiæ cum Philosophis ageret: cujus viri unius judicium, utpote in iis rebus palati delicatissimi, decretorium esse possit. Præter hos, Augustini Superiores, habuit is aliquem animi sui ducem, ac Magistrum, ad quem frequenter per literas recurrebat, ne in arrepto itinere vel deficeret, vel erraret. Talis fuit, quem supra memoravimus, Joannes de Lojola: tales etiam alii duo doctrina, virtutibus, et Evangelicis expeditionibus clarissimi, Gabriel Casas, et Petrus Calatayudius, qui relicto sanctitatis nomine obierunt, ille Vallisoleti jam pridem, is ante annos non ita multos in Italiæ urbe Bononia. Hi ergo Augustini spiritum cum diligenter explorassent, omnes probaverunt, neque aliquid in ejus orandi, vel sentiendi modo reprehendendum esse censuerunt: sed potius, cum omnem suæ vitæ rationem singularibus a Deo collatis in eum beneficiis optime respondere viderent, illum plurimi faciebant, et fidelissimis Dei servis annumerabant. Nec defuit, qui eum simillimum S. Aloysii Gonzagæ exemplum appellaret: quem certe visus est retulisse in assiduo divinæ præsentiae, et orationis studio; in heroico suæ continendæ imaginationis conatu; in virginali mentis, et corporis puritate, et castitatis voto jam usque a pueritia suscepto; in vocatione ad Societatem per expressam B. Virginis vocem; in lacrymarum dono, et austerioris vitæ ratione; ac denique in amore fer-

ven-

venti erga sanctissimam Eucharistiam, atque in ea erga sacratissimum Cor Jesu: ex quo inexhausto bonorum fonte dulcissimos hauriebat latices, quibus ipsius animus suavissime perfundebatur, et quos ille deinceps in maximum aliorum commodum derivavit. Et in hunc divini Sacramenti cultum jam inde a puero tanto fidei, ac religionis alliciebatur impulsu, ut ab illius præsentia vix avelli posse affirmaret, cum publicæ venerationi super aras exponeretur.

Hoc decorus ornatu virtutum, tanquam immolanda Deo victima, ad altare religiosa vota nuncupaturus accessit die 21 Augusti 1723, præmissis solitis animi exercitiis, asperrimis cruciatibus corporis, et ardentissimo desiderio sese Deo in hostiam prodigiam consecrandi, ut in Soc. Jesu velut in amantissimæ sinu Matris viveret, ac moreretur. „Qua die biennii „me votis obstrinxi, ait in Schedis suis, cor meum obtuli „Domino cum omnimoda propriæ voluntatis in suavissimas „ejus manus abdicatione, nullique intra illud locum dare creaturæ promittens, neque aliquid extra Deum desiderare: cum „firmissima animi deliberatione moriendi potius, et crepandi, quam ullam vel levissimam culpam, aut imperfectionem „scienter admitterem: cum desiderio item peragendi, et offerendi Domino holocaustum, quo nullum purius, eique acceptius ab humano corde fieri posset. Et meam hanc oblationem Deus benigne suscepit, atque inter magna effusi „amoris indicia significavit, multa mihi propter eum toleranda esse per infirmitates varias, et alia crucis genera, quæ „hactenus mihi dignatus est impertire.„

Postquam tirocinium posuit, et humaniores literas in Seminario Villagarsiensi recoluit, Palentiam studendi Philosophiæ causa missus, optimos religiosæ vitæ mores sub diverso cœlo non immutavit. Designata literariis studiis tempora tanquam a Deo sibi præscripta intuebatur, illaque propterea diligenter impendebat, neque in iis alium sibi præfigebat scopum, quam divinam gloriam, et animarum fructum, quo juxta ipsorum regulas Scholastici Societatis unice respicere tenebantur. Hinc autem fiebat, ut strenuus illius ad humanam comparandam scientiam conatus cœlestis sapientiæ studium non imminueret, sed augeret potius, et inflammaret. Et vero Augustini spiritus

tus in hoc studiorum tempore mirabiles ad perfectionem ascensiones effecit. Hic enim a Deo in altiore orandi modum, nempe in contemplationem evocatus, usque ad floridum Sponsi cœlestis lectulum, hoc est, ad suavissimum Cor Jesu penetravit, qui strictis amoris vinculis eum sibi conjunxit. Hic immensam Jesu Christi dignitatem, et amabilissimam indolem contemplatus, in illius amorem rapiebatur ardentius, inexplebilique salutis animarum flagrabat desiderio: et ignita verborum tela, quæ deinde in conciones frequentissimas coniecit, quibus etiam multorum corda saluberrime transfixit, ad fornacem istam accendit. Hic denique sublimes mysteriorum Dei notiones, et perspicuas intelligentias accepit, ut ex conscientiarum rationibus constat, quas per id tempus animi sui ductori reddebat. Sed hæc omnia Deum inter et Augustinum ita secreto peragebantur, nihil ut emanaret exterius, neque is communem agendi modum excedere videretur, nedum Dei dona ostentaret. Imo vero christianæ studiosus humilitatis, eam ingredi viam pertimescebat, quam multis fatalem fuisse, non ignorabat: Deumque submisce deprecabatur, ut amoris sui blanditias contineret, pro eisque labores sibi, ac dolores, despectiones, et infirmitates immitteret. Quod si divinæ placitum esset voluntati tantas in tam immeritum misericordias accumulare, illud certe sibi concederet, nequis mortalium agnosceret, quæ omnipotens Dei manus erga vilissimum hominum operabatur. Annuit, vivente Augustino, extremæ votorum parti benignissimus Dominus, eo tamen pacto, ut ipse rectoribus suis omnia manifestaret.

Sed neque primam orationis suæ partem irritam cecidisse credendum est: cum Deus famulos suos, teste S. Chrysostomo, neque tribulationes, neque jucunditates sinat habere continuas; sed tum de adversis, tum ex prosperis justorum vitam quasi admirabili varietate contexat. Id sæpe alias, et modo Palentiæ contigit Augustino. In iis, qui simul cum ipso Philosophiæ operam dabant, duo erant adolescentes turbulentioris ingenii, parumque patientes domesticæ disciplinæ. Hi cæteris condiscipulis importuni, Augustino maxime fuerunt molesti, cujus honorem interdum ausi sunt lædere. Sed is, qui humanæ incuriosus gloriæ jam erat, neque conqueri vi-

sus est, nec mutire, nec vero aliorum solatium voluit admittere, qui apud ipsum obtreptatorum audaciam incusabant. His enim ille placidissime respondebat: nullam sibi factam injuriam: quidquid duobus illis exciderat, inconsideranter forsitan, at non malitiose fuisse prolatum: ob vehementiorem ipsorum indolem commiserationem mereri: quare Deum pro illis instanti rogarent prece, quod ipse quoque faciebat. Hæc omnis fuit Augustini vindicta, et rependendæ injuriæ ratio. Sed Deus aliter eum voluit ulcisci: nam duo illi juvenes, postquam ad ipsorum correctionem multa Superiores frustra tentarunt, tandem e Societatis gremio velut vulnus immedicabile fuerunt recisi.

Aliam vero longe graviorem crucem ex doloribus, infirmitatibus, et internis compactam derelictionibus, Deus illi perpetuo fere portandam imposuit. Cœpit enim studiorum tempore magnis et capitis, et stomachi doloribus angi, et toto corpore debilitari: quod ex assidua non solum studendi, et orandi contentione, sed etiam affligendi corporis, Deumque ubique sibi præsentem exhibendi originem traxit. Sed hæc ille patienter, et libenter etiam tolerabat, quoniam hæc tandem suorum erat summa votorum: unde dolores suos, quantum quidem sibi liceret, silentio premebat, et vultu. Nullum his malis præsentaneum magis remedium inveniebat, quam ut se Christo sisteret coram augustissimo Sacramento, eique peritissimo quippe, ac pientissimo Medico labores suos exponeret, cum plena tamen ad ipsius placitum submissione. Eumque orationis suæ fructum reportabat, ut ab ea semper animo, sæpius etiam corpore surgeret valentiore. Hæc autem valetudinis incommoda totius vitæ suæ decursu, nonnullis induciarum spatiis interjectis, Augustinum vexarunt; imo, novis et gravioribus supervenientibus, tractu temporis invaluerunt. Volebat utique Dominus, ut hic ejus servus jam inde a juventute sua in mediis afflictionibus viriliter ageret, suæque negligens salutis et vitæ, robustioris adinstar operaretur, quamvis infirmus esset ac debilis. Id sic habere, cum eum docuisset experientia, tantummodo ad imperantium vocem adducebatur, ut labori parcens in lecto collocaretur.

His non impeditus difficultatibus, Philosophiæ cursum ita
z pere-

peregit, ut a Magistro suo meliores inter discipulos haberetur: unde Vallisoletum missus est, ut in Ambrosiano Collegio sacram Theologiam auscultaret. Hic eundem tenorem vitæ secutus, nihil de ferventi virtutum studio remisit, Deusque pariter super illum copiosum benedictionum suarum imbrem effundere perseveravit. Ubique S. Aloysii sedulus æmulator, externas occupationes cum interioris vitæ cura mirifice conjungebat: et ad Theologicas dissertationes sic intendebat animum, ut illæ non solum illuminandæ menti, sed inflammandæ quoque voluntati deservirent. Sane, quod de Angelico juvene præclarissima Virgo S. Maria Magdalena de Pazzis, divinitus afflata, vulgavit: Aloysium, Ignatii filium, eminentem sanctitatis gradum attigisse ob internæ vitæ studium, quo Verbi divini Cor assiduis amoris telis jaculabatur: id in Augustini vivendi modum convenire nullus, credo, diffiteretur, qui ejus scripta perlegeret, in quibus vitæ suæ rationem exponere coactus fuit. In his enim apparet, Augustini vitam hominibus maximam partem ignotam fuisse, et absconditam cum Christo in Deo, in quem jugiter amoris jacula contorquebat: et in Cor incarnati Verbi sic affici solitum fuisse, ut ab eo mentem, et affectum ne tum quidem averteret, cum Magistri prælectiones in aula, nulla propterea prætermissa voce, describeret. Quæ sane paucorum, et maxime studiosorum laus est.

Cum autem ad illud totius perfectionis speculum assidue respiceret, actiones, et affectiones suas omnes ad ejus similitudinem componebat: indeque virtutes cum alias quasvis, tum illas præcipue didicit, quas nobis Dominus præ cæteris commendavit, mansuetudinem scilicet, et cordis humilitatem. Etenim illius humilitas non quæsita, nec vulgaris erat, aut adscititia, sed vera, solida, et ex intimo animi sensu profecta. Itaque, cum esset exterius humilis sine ullo superbix, vel arrogantix vestigio, interius erat humillimus, sibi semper vilissimus, ad omnia prorsus ineptus, atque omnium oblivione, et contemptione dignissimus. Quæ quidem opinio sui altiores in corde suo radices egit in dies. Cum exponere jussus est quæ in sua cum Deo consuetudine patiebatur, in maximas redactus fuit angustias, magnumque secum ipse certamen habuit,

buit, ut animum ad id præstandum induceret. Hinc enim vehementer erubescibat, palam hominibus fieri quæ Deus secum, deterrimo videlicet omnium, liberalissime communicabat. Inde obediendi studio, nonnihil etiam errandi timore compellebatur, ad omnia manifestanda. Sed in hoc humilitatis et obedientiæ conflictu modum tandem invenit, quo neutri quidem deeset, potiores tamen humilitati partes tribueret. Primum enim arcana sua omnia Superioribus tantum, et Magistris spiritualibus, præterea nemini, ne Confessariis quidem ordinariis aperuit. Deinde in exponendis Dei donis tanto rubore suffundebatur, quanto solent alii, dum peccata fatentur. Postremo nullam occasionem prætermittebat suos interserendi defectus, quos veluti gravissimum, et enorme ingrati animi crimen exaggerabat. Illius autem morum suavitas, et mansuetudo tanquam speciale donum habita fuit, quo Deus eum ornaveratur, ut in ministerio juvandi proximos, omnibus omnia factus, quam plurimos lucrificeret.

Huic ut aptior esset ministerio, Deus illi ardentem animarum zelum infudit, cujus non leve specimen dedit, dum Vallisoleti Theologicis immorabatur studiis. Cum enim audisset, quendam in ea urbe vitam insigniter improbam agere cum offensione multorum, Augustinus quibus tum poterat modis miseri hominis curationem in se suscepit. Fundebat pro illo lacrymas, Deumque assidue deprecabatur, ne animam perire sineret, quæ sibi sanguine steterat pretiosissimo. Nec vero gratis constitit Augustino: nam præter preces, et lacrymas, voluntarias etiam et rigidas sui corporis castigationes adhibuit, ut Deus cor hominis tangeret, et in bonam frugem induceret. Per biennii spatium opus urgere non destitit: quo tempore, ut ipse ait, fixus animo illius hærebat dolor ex miserranda hominis pernicie conceptus. Post hæc Deus magno cum Augustini solatio rerum ordinem ita disposuit, ut huic liberum fuerit hominem remotis arbitris convenire. Rogat, obsecrat, obtestatur, ut honori suo, et animæ saluti consulat: sinat jam per Jesu Christi sanguinem tam benignum Redemptorem offendere, et aliis esse offendiculo: vitam Christiana professione dignam instituat: id quo facilius, et firmitus obtineat, per dies aliquot in opportunum locum secedat, ubi

possit moriturarum rerum fallaciam cum æternarum veritate conferre: quod si ex animo perfecit, fidem illi Dei nomine facit, quoddam magni momenti negotium, quod præ manibus habebat, nec poterat extricare, sibi e sententia processurum. Non potuit ille efficacissima Augustini mansuetudine non emolliri. Itaque morem optimo gerens consiliatori, S. Ignatii meditationibus per dies decem in Collegio Societatis ita fuit exercitus, ut inde mutatus in virum alium evaserit, vitamque deinceps egerit vere Christianam. Voluit etiam Dominus significare, quanto apud se in pretio esset Augustinus. Nam quod is homini illi Dei verbis receperat, non diu post felicissimum eventum habuit, quamvis immensæ difficultatum moles intercedebant, quas nemo superatum iri sperabat.

Parem sollicitæ caritatis industriam adhibuit, ut perditos dissoluti juvenis mores emendaret, qui simul contumeliosus erat in Deum, et ad jurandum proclivis. Quosdam magnæ auctoritatis viros rogavit, ut eum ad resipiscendum hortarentur. Sed cum ii parum proficerent, Collegii Rector negotium Augustino commisit, facta ei facultate, ut quæcunque opportuna crederet, exequeretur: sperabat enim, qui tanto salutis illius animæ desiderio flagrabat, ab eo tandem obtinendam. Ille vero, postquam multas coram Deo preces effuderat, juvenem coëpit invisere, illiusque sibi gratiam tum verbis suavissimis, tum etiam munusculis conciliare, quin ullum interea verbum de flagitiosa illius vita misceret. Dum correptionem æquo animo suscepturum existimavit, vivide quidem, sed quam potuit mitioribus verbis morum ipsius intemperantiam, et effrænem loquendi licentiam coarguit: quantam aliis obloquendi præberet ansam, quantum inde sibi immineret exitium, cum ingenti animi dolore proposuit. Sed juvenis primum hunc impetum sustinuit immotus. Illum iterum, tertio, sæpius aggressus est Augustinus: semper tamen incassum; nam induruerat vitiis, et opiniones imbiberat vere Diabolicas. Quodam die omnes evadendi vias sic ei præclusit, et mutationem morum in melius adeo facilem demonstravit, ut tandem manus dedit, et Augustini verbis se plane convictum ostenderit. Sed tamen inolitæ consuetudinis pondere, et impulsu Satanz, mancipii videlicet fugam pertimescentis, statim

pe-

pedem retulit, conversusque ad Augustinum: Ut quid, ait, in suadenda meorum criminum confessione oleum, et operam perdis? quandoquidem novum sacrilegii crimen admisero, si ad pœnitentiæ Sacramentum accedam: quoniam nullum est impurum objectum, quod ego non concupiscam: nec vero tot sunt myriades Dæmonum, quæ satis sint...cætera. Inhorruerunt ad impias profligati juvenis voces delicatissimæ Augustini aures; sed non ideo despondit animum, neque destitit ab incepto. Dei fretus auxilio, quod instanter imploraverat, denuo redit ad juvenem, eumque lenissimis, et amorem spirantibus verbis in spem erigit magnam obtinendæ pacis, et veniæ per immensam Dei clementiam, et Sanctissimæ suæ Matris misericordiam, si modo velit aurem ad ea, quæ ipse suggeret, accommodare. Opus erat, ut totius vitæ seriem discuteret, ac retexeret, quod ille nodum inenodabilem reputabat. Sed Augustinus patientissima caritate, et infatigabili industria, monendo, instruendo, animum adjiciendo, miserum juvenem eo tandem deduxit, ut is se penitus introspexerit, et accuratam rationem inierit peccatorum; quæ cum deinde Confessario plene, ac dolenter exposuisset, proximo Dominico die ad sacram communionem accessit. Tantam vero illo die, et tam puram expertus est lætitiæ voluptatem, ut gaudium continere non posset, aperteque significaret, quantum Deo, quantum etiam beneficentissimo Augustino suo deberet. Atque hæc fuerunt hujus ad animarum lucra præludia, cum adhuc Theologico currebat in pulvere, et nondum ad gradum evectus fuerat Sacerdotii.

Ad hujus apicem dignitatis multo antequam promoveretur, sese jam cœperat solícite præparare. Etenim ab altero Theologici studii anno, verendum Sacerdotum munus contemplatus, Deum ejusque Matrem Virginem assidue deprecabatur, ut cor suum, et animum ab omni affectione, quæ sibi displicere posset purgatum, cœlestibus urerent flammis, atque iis ornarent virtutibus, quæ ad altissimum illum gradum digne attingendum maxime requiruntur. In eum quoque finem septies minimum per diem Eucharistiam adorabat novo semper ardore, atque affectibus adeo inflammatis, ut adhuc in illius commentariolis pietatis, et amoris ignem exhalent. Deinde

inde sub initium quarti anni, nempe 26 Decembris 1729, Sacerdos consecratus est ab Illustrissimo Episcopo Vallisole-
tano. Illo autem, et proxime præcedenti die Nativitatis Do-
mini, in quo factus est Diaconus ex privilegio Societa-
tis; cum Episcopus solennia illa verba pronuntiabat: *Accipe
Spiritus Sanctum*: mirabiles hujus divini Spiritus sensit effectus,
qui totum illius animum suavissima unctione delinierunt. Pri-
mitias celebravit, cœlestibus immersus deliciis, in die Circumci-
sionis Dominicæ, ob singularem ejus amorem erga dulcissi-
mum Jesu Nomen, et Societatem ipsius. Ab eo autem die
ad extremam usque vitam, nisi gravissima præpeditus causa,
a sacrificando nunquam abstinuit. Et quanquam in Sacrificio
peragendo magnam sentiret animi voluptatem, in eo tamen,
sicut in cæteris rebus, communem ac legitimum aliorum mo-
dum ita retinuit, ut semihoram tantum ad altare consisteret.
Erat in exequendis cærimoniis sacris accuratissimus, easque
frequenter recolebat. Cum autem per ætatis incommoda non
nisi ægre legere poterat, rogabat aliquem Patrum, ut eas
sibi perlegeret, notaretque, an ipse hanc, illamve rite perfi-
ceret: negabat enim, ullam quamvis levissimam, negligen-
ter peragendam, nedum esse omittendam.

Sed quanta ille animi et corporis reverentia, quanto spi-
ritus fervore Sacrum celebraret, haud facile dici potest. Vo-
tum illius erat, rem divinam eo modo facere, quo excel-
lentissimi Angelorum Principes, si modo illis demandaretur,
eam peragerent. Quotidie post meditationis horam, quam
Sacrificio præmittebat, conscientiam in pœnitentiæ Sacramen-
to repurgabat. Deinde coram Eucharistia provolutus in ge-
nua, ferventissimis amoris, demissionis, et fiduciæ affectibus,
quam immolaturus erat Hostiam, Beatissimæ Triadi ad majo-
rem ejus, et totius Curix cœlestis honorem, et gloriam of-
ferebat. Extat hujus oblationis ratio Augustini manu conscrip-
ta: longa illa quidem, sed adeo reverens, et plena pietatis,
quidquid item opportunum in eam rem circumfertur ita com-
plectens, ut is tantum, quem divinus amor pervaserit, tam
multiplices, ac præstantes affectus posset elicere. His perac-
tis, vestibis induebatur Sacerdotalibus, ad altareque accede-
bat sibi, vel potius Deo, solum intentus, fideque plenus, ac

reverentia, quam vultu, et incessu, et toto corpore præferbat. Et hæc quidem nota erant adstantibus, quibus tam digni, et modesti Sacerdotis ad aram operantis conspectus magnum erat ad pietatem incitamentum. Sed interni luminis, et ardoris, quo inter celebrandum, maximeque post mirificæ consecrationis verba, Augustini æstuabat spiritus, Deus tantum conscius erat, et testis. His enimvero explicandis imparerem se ipse agnoscebat, et miraculo simile reputabat, quod animam non efflaret præ amoris, et gaudii magnitudine. De cætero, sicut olim temperare lacrymis obtinuerat, sic etiam modo Deus illi concessit, nullum ut erumperet in suspirium, aut in alium quemlibet gestum, qui exundantem animi proderet consolationem. Hæc, ait ille, omnia peraguntur interiorius, nec quidquam in oculos circumstantium incurreret.

Peracto Sacrificio, semihoram gratiarum actioni dabat flexis humi genibus, quem morem etiam in senectute retinuit. Et quanquam inde ad confessiones audiendas, ad literarum studium, vel ad alia quælibet agenda discederet, non propterea cœlestis edulii sapor, quod tanta aviditate susceperat, extinguebatur. Hunc ille retinebat interdiu, et iteratis amoris, et grati animi actibus, atque etiam frequentibus Eucharistiæ visitationibus confovebat. Unde etiam divinam psalmodiam plerumque coram sanctissimo Sacramento nixus genibus recitabat, aliosque ut idem facerent, hortabatur. Ad quendam religiosum virum, familiarem suum, super ea re scribens, sic agebat: *Vix equidem capio, qualis sit nostra Sacerdotum fides, qui cum in intimis Dei habeamur, non majori studio satagimus, ut omnia spatia temporis, quantum liceat, in hoc micanti cœlo impendamus, in quo Rex, et amor noster Christus assistit.* Ipse certe illuc sui amoris impetu rapiebatur, quoniam ibi thesaurus illius erat, et plenissimum illum gratiarum fontem sibi liberalissime patefieri experiebatur. Sed quoniam eum ad pietatis opera non solatii quamvis spiritualis aviditas, sed studium sequendi ea, quæ perfectiora sunt, impellebat; siquis eorum maxime, qui minus bene valebant, ad Sacerdotales solvendas preces illius operi expeteret, promptissime aderat, seque aliorum obsequiis libenter accommodabat. Atque hunc litandi, ac recitandi modum, quem instituit ab inito

Sa-

Sacerdotio, in reliqua vita, dum rerum adjuncta sinerent, observavit.

Temporis utiliter impendendi summè sollicitus, sua rebus singulis dabat spatia, suumque omnibus suppetebat. Is etiam quo tenebatur salvandorum hominum zelus sane quam ingens, ad comparandas sedulo scientias acriter eum stimulabat, ut fieret animorum ductor, et medicus præstantissimus. Idque sedulitate sua fuit assecutus, ut geminæ Theologiæ peritiam non vulgarem sit adeptus; tum ejus, quæ de Deo rebusque divinis disserit; tum ejus, quæ interni fori quæstiones causasque dissolvit. Atque illius quidem præclarum specimen dedit, cum theses publicæ concertationi proposuit, in qua mirum et animi, et ingenii pariter candorem exhibuit: alterius vero, cum antequam sacros ordines susciperet, moralis doctrinæ subiit examen, cui ille promptis, ac solidis, opportunisque responsis abunde satisfecit. Et quoniam hæc instruendis quidem, ac judicandis hominibus necessaria omnino esse videbat, sed iisdem ad virtutem provehendis vix bene sufficere existimabat; quæ in id maxime faciunt, ex mysticæ Theologiæ fontibus haurire non prætermisit. Hoc ille in iis præsertim diebus exequabatur, in quibus Scholæ silebant: has enim ferias, probante Superiore, ita quadrifariam dispertiebatur, ut partem daret illius facultatis studio, cui tum incumberebat, partem legendis libris asceticis selectioribus, partem meditationi coram Eucharistiæ Sacramento, partem denique piis cum fratribus suis colloctionibus, atque ægrotis visendis, et consolandis.

Antequam Theologiæ finem imponeret, ipse quoque graviter ægrotavit. Acri correptus est feбри, quam dolores acutissimi comitabantur, quos ille constanter, et alacriter tulit, gratias Deo agens quam maximas, quod sibi tantum indulgeret beneficium. Sed illud vehementer mirandum fuit omnibus, cum plurimos dies gravissime laboraverit, modum tamen, et animum sibi non defuisse, ut in eorum plerisque Sacrum celebraret. Sic nimirum, quod superius innuimus, a Domino edocebatur, ut negligenda valetudine, atque imbecillitate naturæ superanda, sese ad reliquam duraret vitam laboribus, et doloribus intertexendam, quorum solatium, et levamen ab altaris mensa desumeret. At illius animi dolor multo quam

cor-

corporis acerbior fuerat, cum paucis ante diebus in oratione sua Deus illi peculiari quadam luce manifestasset, quam multi cum irreparabili summi Boni jactura suppliciiis addicuntur æternis. Inde vero tanta fuit ægritudine oppressus, ut Deum flebiliter, enixeque rogaret, ut a se vindictam sumeret, pœnasque exigeret rigidissimas, ne tam multi hominum cum offensione divina perniciem incurrerent sempiternam. Ad Beatam quoque Virginem recurrebat, quæ refugium peccatorum libentissime audit, suamque ille Matrem jucundissimam appellabat, ut supplices coram dilecto Filio pro miseris peccatoribus preces effunderet. Hoc illum diu, noctuque sollicitum habebat, nec cessabat animarum ruinam effusis lacrymis deplorare, quas Christus immenso sui sanguinis pretio redemisset. Nec alienum a vero fuerit existimare, suam hinc originem habuisse morbum, qui Augustini corpus acerbissimis doloribus excruciauit.

Voluisset ille jam tum in omnes totius orbis partes excurrere, lucemque cæcis afferre mortalibus, ut evidentissime noscerent, quam suprema sit illa Majestas, et incomprehensibilis Bonitas, quæ ab ipsis tam impudenter, ac stulte despicitur; quam item interminata sit malorum vorago, in quam flagitiis suis sese propriipiunt. Interea vero dum ipse prædicationis munus per ætatem, et studiorum occupationem exercere non poterat, ad quosdam e Societate viros, quos noverat zelo, et auctoritate præstantes (humilis ingenii sui rubore superato) literas misit, quibus instanter efflagitabat, ut Dei honori, qui sibi demandatus erat, et animarum saluti studiosissime prospicerent: id precibus, et præclaræ vitæ exemplis urgerent, ne Dei honor conculcicaretur, neve redempti Dei morte interirent. Nullus autem eorum Augustini monitum parvi pendendum duxit; quoniam et juvenis sanctitatem habebant perspectam, et illius verba igne amoris Dei, et hominum ardebant. Ipse interea divini verbi Præcones, et Confessarios Deo valde commendabat, ut ad promovendam illius gloriam, et animarum curanda lucra quam plurimum valerent: seque concepto voto obligavit ad fundendas quotidie preces, quam ferventissimas posset, pro salute omnium hominum, et pro Ministris Evangelicis illam quomodolibet procurantibus: atque hoc

hoc simul cum tribus Religiosorum votis quotidie mane post orationem renovabat. Nec solum effusis precibus, et lacrymis, sed magnis etiam sibi pœnis inflictis Deum hominibus placare satagebat. Ex his autem animi, et corporis afflictationibus Augustini salus sub finem Theologici cursus adeo erat detrita, ut eum ab onere Theologiæ repetendæ, cui fuerat destinatus, exemptum, ad tertiam probationem mittere decreverint Superiores.

Hunc ille annum sibi desumpsit, ut torporem excuteret, et animi, ut ajebat, languoribus mederetur. Etenim qua erat humilitate, atque altissima Dei præditi cognitione, quæcunque hactenus egerat obliviscens, vel certe multum imparia debitis ducens, ad perfectiora quotidie seipsum excitabat. Itaque toto illo anno, ab humanarum rerum tractatione disjunctus, magno studio solitudinem coluit, quippe id tandem assecutus, quod summopere optabat, ut multum cum Deo ageret, ad illiusque beneplacitum se totum interius, et exterius conformaret. Et in externis quidem profecto nihil detrahendum erat, nihilve superaddendum. Nam idem erat in Sacerdotio, qui fuerat in tirocinio: modestus, et tacitus, comis in omnes, atque ad explenda religiosæ officia disciplinæ promptus, ac sedulus. Ex iis, quos habuit in illa probatione socios, asserit quidam, cum diu secum reputaverit, an aliquid in Augustino deprehenderit, quod Societatis regulis adversaretur, nihil se hujusmodi reperisse; sed potius illius opera, et verba ad omnes perfectionis leges exacta semper observasse.

Suam ergo præcipuam curam ad interiora convertit: seque diligenter inspiciens, omnes animi sui recessus explorabat, ut siquem minus rectum inveniret affectum, omnino recideret. Sic enim ajebat: nisi ad vitæ puritatem, et perfectionem quam maximam posset, velis remisque contenderet, nunquam se vel minimum beneficiorum, quæ a Deo liberalissime acceperat, digne repensurum. Id itaque veluti legem inviolabilem sibi præscripsit, quod inter Societatis regulas continetur: ut omnino, et non ex parte ab iis omnibus abhorreret, quæ mundus amat, et amplectitur; et totis viribus admitteret, et concupisceret quidquid Christus Dominus amavit, et amplexus est. Ad hanc vero Christi similitudinem quo propius accederet, multum ex il-

illius sanctissimi Cordis meditatione profecit, cujus amorem, et cultum semper in deliciis habuit; sed tum maxime, cum ipse Dominus in visione quadam humanissime illum invitavit, ut ad se per cœlestem illam januam introiret. Illuc igitur Augustinus frequentissime recurrebat, et ante Dei tabernaculum longa ducebat horarum spatia, in quibus ea pertractabat, quæ ad suam perfectionem, et dilecti Domini sui gloriam augendam maxime facerent. Ibi rationem vitæ, quam deinde secutus est, designavit: operosam scilicet, et in Societatis ministeriis diligenter exercitam. Ibi decrevit in orationibus, quas haberet ad populum, nunquam dictionis acumina consecrari; sed verborum non minus, quam rerum gravitati consulere: et in sermone quoque familiari, abjectis ludicris et inutilibus, ea solum tractare argumenta, quæ ad exædificandos in spiritu audientes deservirent. Ibi constituit neminem ab se rejicere, qui ad animæ salutem illius opem exquireret: ac denique suis nunquam inservire commodis, sed Deo, et proximis propter Deum se totum impendere. Sentiebatque in animo suo ad hæc pia consilia propitium Numinis responsum: atque omnia se, Deo auspice, facile consecuturum sperabat, si modo Societatis Constitutiones fideliter observaret: quarum proinde summarium, inter alia sua proposita, frequenter legere, accurateque evolvere statuerat. Ab eo jam tempore, quo Societatem adivit, cæca fuerat illius obediendi ratio: nunc autem illam oculatissimam voluit efficere, ut Superiorum non expressam modo, sed indicatam etiam voluntatem expleret. Et hanc tutissimam ducem ad omnes suos cœptus deinceps adhibuit obedientiam: cujus ut uberior sibi fructus proveniret, frequentem habebat ad Superiorem, et spiritualement Patrem recursum; tum ut in agendis consilium caperet; tum etiam ut eis animi sui sinus expanderet. Unde præter humilitatis non vulgare exercitium, illud sibi duplex commodum redundabat: ut et abesset ab errore longius, et suam nunquam, Dei vero semper efficeret voluntatem.

Tertia peracta probatione, Flaviobrigæ ad Autrigones (Bilbaum hodie vocant) Grammaticam docuit. Hoc munus, quod sciebat Societatis esse maxime proprium, et a Patrono suo S. Aloysio valde fuisse expetitum, magna animi propensione suscep-

cepit, et indefesso labore sustinuit. Præibat ille discipulis modestæ, et placidæ gravitatis exemplis, et amorem in B. Virginem instillabat, quem ipse a teneris annis imbiberat. In pomeridiana Sabbati schola de præstantissimis augustæ Reginæ laudibus disserebat, ut eos ad illius cultum alliceret, atque ut honestis, et innocentibus moribus potentissimum ejus patrocinium demererentur: de ratione quoque suscipiendi rite, ac devote Sacramenta frequentem ad eos habebat orationem. Cæteris diebus ad eorum in literis institutionem infatigabili incumberebat studio, in illud simul intentus, ut minuta illorum errata suavis, et opportunis correptionibus emendaret. Et qui omne hominum genus Deo ferventer commendabat, pusillum puerorum gregem suæ curæ commissum, ut in literis, et virtute proficeret, quanto illum existimas ferventiore prece commendasse? Festis diebus omnibus, obtenta Rectoris venia, e cubili surgebat ante alios, quo posset citius confiteri volentibus adesse: aderatque libentissime ob ingentes, quos ab eo ministerio fructus reportabat, in quo Dei simul et peccatorum agebat causam, quos intime diligebat. Sed quoniam hoc, et reliqua sua opera in Dei obsequium et gloriam unice referebat, nihil erat, quod ab divinæ contemplatione præsentis illius mentem averteret. Unde aiebat magnus ille vir P. Petrus Calatayudius, qui penitus Augustini spiritum introspexerat: quasi duplicem intelligendi facultatem concessam illi a Deo videri; alteram, qua rebus intenderet exterioribus, quæ sibi demandabantur; alteram, qua simul cum Deo ageret familiariter. Quidam certe, ait idem, huic simile obtinuisse crediderim, quo gaudent supernæ illæ mentes Angelorum, qui semper vident faciem Patris, et tamen hominum commodis, et custodiæ dignanter, ac solícite prospiciunt. Sic pro portione Augustinus: cum hominibus in templo, cum pueris agebat in ludo, quasi nihil aliud instaret agendum; nec tamen cessabat interea Deum sibi præsentem intueri, et jucundissimam cum eo habere consuetudinem.

Illius denique vitæ ratio, dum magisterium illud exercuit, ab anteriore nihilo discrepabat, nisi quod gravioris momenti rebus occupabatur; cætera servandarum legum æque studiosus, suæque perfectionis æque solícitus. In cujus studii exemplum

plum hic pauca subjiciam. Nunquam ad primum relinquendi lecti signum surgere prætermisit. Nunquam valetudinis incommoda, vel scholæ occupationes excusavit, quominus aut prædicandi, aut ægrôtis et moribundis subveniendi onus susceperet; quin potius tantam in obediendo voluptatem et verbis exhibebat, et probabat effectu, ut majorem ad iteranda mandata fiduciam adderet Superiori. Jam aliquot ante annos solitus erat diem unum per singulos menses spiritualibus dare exercitiis: quo die in sua facta omnia inquirebat, novumque ad ea perfectius elimanda concipiebat ardorem. Morem hunc et Flaviobrigæ, et ubilibet retinuit, ab eoque maximas percepit ad animi perfectionem utilitates. Aliud quoque utilissimum usurpabat exercitium, quod a Deo in oratione didicerat, ut se ad bene moriendum compararet. Id autem erat hujusmodi. Singulis noctibus postquam animum attente discusserat, et corpus solita castigatione percusserat, curvatis in medio cubiculo genibus, oculos ac mentem in Jesum pro amore suo cruci suffixum intendebat: atque immensam hinc Dei majestatem, inde vilissimam sui conditionem intuitus, primum coram Deo seipsum, quam profundissime poterat, demittebat, et stratus humi, brachiisque protensis, et inhærente pulveri facie perseverabat: deinde facta generali peccatorum accusatione, omnia ad Jesu Christi pedes abjiciebat, veniam ab eo cum intimo dolore precatus, et usque ad tartari centrum depressus, quo semet dignum existimabat: tum in ferventissimos fidei, spei, caritatis, aliarumque virtutum actus erumpebat, qui maxime in extremam horam conveniunt: hisque eliciendis paulo longiorem moram tribuebat. Postmodum Dominum infimis orabat precibus, ut ad se tanquam peregrinationis suæ viaticum adveniret, seque in beatam coeli patriam deduceret, æternum ibi cum ipso moraturum. His cum ardentissimo affectu pronuntiatis, spiritali Christi communione reficiebatur, tanquam ea esset ultima, et hinc sibi jam esset abeundum. Extremam denique unctionem spiritaliter quoque recipiebat, et terrenis rebus omnibus toto corde abdicatis, animam amoris suo Jesu (sic eum appellare consueverat) verbis illis tradebat: *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum*. Quibus dictis, e solo, ubi jacuerat, consurgens, cubitum ibat.

Hoc

Hoc exercitium, quippe illud a Domino edoctus, nunquam prætermisit: quare, dum ægrotabat, quo poterat modo, idem in lecto peragebat. Ex hac autem præparatione, totiusque diurni temporis usu honestissimo somnus illi obveniebat purus, modestus, et religiosus; sed idem brevis, atque interruptus. Et quoties per noctem excitabatur, mens ejus ad dilectum Dominum suum statim avolabat, suavissimam capiens ex illius memoria voluptatem.

Post triennium docendæ Grammaticæ impensum, jussus est Philosophiam explicare Pompelone, Navarræ urbe principe, et scientiarum sede ornatissima. Cum primum huic destinatus fuit muneri, aversum ab eo animum sensit: credebat enim et ingenii, et corporis sui vires eidem sustinendo valde esse inæquales. Sed primum hunc animi reluctantis impetum, Deo et obedientiæ virtuti confisus, strenue repressit. Itaque Pompelonem profectus, cursum aggressus est Philosophicum, et quidquid in illius anni spatio discipulis erat prælecturus, intra festa Domini natalitia integre, ac pulcherrime scripserat. Etenim ad Scholæ exercitationes multo erat, quam pro sua opinione, præstantior: cum et acri polleret ad excogitandum ingenio, et quæ solide excogitaverat, apte, dilucideque explicaret. Sed Deus, qui Augustinum in divini verbi satorum destinabat, prius patientiam, et constantiam illius gravissimo probare voluit experimento. Permisit enim, ut melancholico exundante humore, imaginationem ejus atri vapores obnubilarent. Ubique sibi occurrebat, ob ingenii et corporis imbecillitatem ad explendum munus impositum esse ineptissimum: inde mœror, et tædium, horror quoque laboris crescebat in dies: nonnunquam illud vehementer suspicabatur, non esse divinæ consentaneum voluntati, ut ipse cathedras occuparet. Sed cum expressam aliunde videret Superiorum voluntatem, animum ad obediendum sic obfirmabat, ut vitam potius, quam injuncti officii partes desereret: sperabatque remedium huic malo diem allaturam. Frequentius coram Domino prosternebatur, amissæ tranquillitatis donum implorans, ab eoque nonnunquam tale audiebat responsum: Ego juxta meæ voluntatis arbitrium de te faciam; nec vero tuum est, isthuc scire. Quæ verba maximum ei solatium, et pacem affe-

rebant. Sed cum sæpe vox illa conticesceret, denuo mens ejus densioribus tenebris obruebatur: et quibusdam præsertim noctibus universus conjurasse orcus videbatur, ut eum horrificis modis perterrefaceret. Maximam anni partem hanc luctam sustinuit, quæ pacificum illius animum, atque obediendi studiosissimum, gravissimis molestiis agitavit.

In his tamen angustiis nullum perturbationis signum apparebat exterius. Præter Superiorem, et Confessarium, quorum consiliis in afflictione sua sustinebatur, nemini domesticorum illius labor innotuit. Neque ex discipulis ejus quisquam in tam diuturnis animi angoribus aliquam aut in verbis impatientiam, aut in vultu tristitiam observavit. Verumtamen annui fere certaminis defatigatio, maximeque noctes plenæ timoribus infirmi corporis temperaturam omnino tandem perturbarunt: et morbo correptus, ita defectus est viribus, ut Superiores in incepto Philosophiæ cursu progredi non posse judicaverint. Propterea, postquam meliuscule habere cœpit, onus ei concionandi fuit impositum, quod illius affectæ valetudini non ita grave futurum credebatur. Hoc modo Augustinum, ab humanæ scientiæ magisterio subductum, Deus transtulit in suggestum, ut inde sapientiæ divinæ præcepta quamplurimos edoceret.

Azcoithiæ primum, et in finitimis oppidis conciones habere cœpit tanto verborum, et sententiarum pondere, tantaque animorum commotione, ut brevi sancti, et Apostolici viri nomen obtinuerit. Ad eumque tam ingens poenitentium numerus accedebat, ut in iis audiendis multas in profestis etiam diebus horas impenderet. Deinde, cum Superiores vidissent, quantum dicendi facultate præstaret, eique præter spem vires sufficere; ad obeundas, quas vocant, Missiones Augustinum destinarunt. Sed quo paratior huic esset muneri, prius Theologiam morum per annum explicare jussus est. Quod cum fecisset Onnati, inde Lojolam secessit, ut in beatis S. Ignatii incunabulis novum erga Deum, et proximos ignem conciperet caritatis. Hæc illius sedes, certa que futura erat statio, unde in circumpositas urbes, atque oppida excurreret, prout incolarum necessitas, aut utilitas exegisset. Et sane majorem ibi, potioreque vitæ suæ partem duxit; ab anno scilicet

1736, usque ad exilii annum 1767. Atque in prioribus undeviginti annis per universam Guipuzcoam, maximam Cantabrix partem, multos Alavæ, nonnullosque Navarræ populos cœlestis doctrinæ semina spargere non cessavit; multis miraculum reputantibus, hominem tenui, atque infirma nimium valetudine gravissimum illud pondus tandiu sustinuisse.

Sed antequam de rebus ab eo gestis in Apostolico ministerio singillatim dico, juvat hic pauca præmittere circa professionem votorum quatuor, quam Lojolæ fecit postridie Kal. Februar. 1739. Cum primum de illa emittenda fuit admonitus, tanquam ad insolitæ, prorsusque immeritæ felicitatis nuntium totus obstupuit. Cum enim altissimam de Societate Jesu, de se vero humillimam induisset opinionem, nunquam fore credebat, ut in illum gradum assumeretur. Constat hoc ex ejus adversariis, in quibus coram Deo, et Sanctis ejus gravissimis verbis testificatur: juxta specialia lumina, quæ sibi Dominus circa sanctam Societatem suam communicaverat, illud se in magnis Dei beneficiis, et æternæ prædestinationis notis habere, siquis in eadem Societate vitam egerit, ac mortem obierit: se quidem ab ætatis anno decimotertio illam expetere jam incepisse; sed immeriti sui conscientia, ne in tam eminentem statum aspiraret, fuisse deterritum: deinde vero ad eam accedere decrevisse, suæ si vellent annuere petitioni, quod fieri posse vix sperabat, quippe tanta indignus felicitate, et eidem minime idoneus. Propterea inter cætera divinæ providentiæ miracula duo maxime suspiciebat. Primum, quod ipse facillimum in Societatem aditum invenisset, cum aliis longe præstantissimis non ita facile aperiretur: unde videbatur sibi Deus Patrum oculos cohibuisse, ne sua corporis et animi vitia conspicerent, quæ tamen ipse candide fatebatur. Alterum, quod e Sociorum numero non fuisset millies expunctus, tanquam inutilis, imo etiam exitiosus Religioni. Nunquam sibi persuaserat, vel inter Adjutores rei familiaris dignum esse accenseri. Quod si eo etiam tempore cum libertate donatus fuit, deindeque in tirocinium restitutus, placitum Superioribus fuisset, ut ad infimum illum gradum redigeretur; id se maximi beneficii loco habiturum, et in eo libentissime meritum asserebat. Nunc igitur in superius subsellium ascendere, hoc est, inter Professos quatuor

votorum considerare jussus, vix adducebatur, ut id verum crederet; sed somnio simile reputabat, incipiebatque subvereri, ne Deus propter peccata sua circa rem tanti momenti aliquem in Præpositis errorem permisisset. Cum hac humillimi animi comparatione, quæ nunquam sine aliarum comitatu virtutum incedit, peractis magno spiritu quæcunque professioni legitime præmitti debebant, ad eam solemni ritu celebrandam accessit. Et quanquam in sacra illa actione consuetum Societatis morem retinuit, quandam tamen suæ professionis formulam scripsit ab ea diversam, quam Sacerdoti traditurus erat ad aram, illamque suo sanguine subscripsit.

His amoris, et grati animi significationibus quatuor solemnia vota cum emisisset, ad Evangelicæ prædicationis opus, quod ante triennium inchoaverat, novo fervore regressus est Augustinus. Sed in hac illius potissima vitæ parte describenda non possum ego adversam temporum vicem non dolere. Quoniam multa præclare ab illo gesta prætermitti necesse est, quæ in authenticis continentur monumentis in Hispania relictis, quales erant Missionum ab eo susceptarum ephemerides exactissimæ. Multa quoque ex conscientia suæ rationibus erui possent, quas ille per id tempus reddidit. Sed ea pariter desiderantur, cum eas fere tantum habeamus, quæ ad studiorum tempora, et primos Sacerdotii sui annos spectant. Pro his copiosis et magnæ fidei tabulis ea modo substituemus, quæ accepimus ab incorruptæ quoque fidei Sacerdote, Ignatio Arizaga, quem Augustinus in Apostolico suo munere diu comitem habuit. Is deinde in Societatem ingressus, et in Italiam cum cæteris relegatus, quæ in longa cum Augustino consuetudine observaverat, quem ad expeditiones secutus est facile sexaginta, post illius obitum testis oculatus exposuit.

Jam inde ab initio suæ missionis præclari, sanctique Oratoris nomen assecutus, frequentissimum obtinebat auditorium, sæpiusque in plateis urbium, aut in aperto campo concionem habere cogeatur, cum auditores templa non caperent. Ut primum ex editiore loco sese conspiciendum exhibebat, circumfusam multitudinem ad pietatem, et compunctionem excitabat, cum esset macilenta facie, gracili et extenuato corpore propter valetudinis incommoda, voluntariasque macerationes; sed

maxime propter intensum contemplationis studium, et ardentem divinæ gloriæ, salutisque hominum zelum, qui eum assidue perurebat. Vox illi acuta, contenta, et penetrabilis: actio gravis, et sine ullo artificio convenientissima: stilus perspicuus, et simplex, idemque concinnus; sed a quæsitâ concinnitate alienissimus: affectus mire efficaces, et concitati, quibus suæ non raro lacrymæ pondus addebant, ut etiam ignis, qui ex illius vultu, et oculis emicabat. Inter cæteros animi motus amorem præsertim excitabat; tum quia is in corde suo primatum obtinebat; tum quia ad nobilem Cantabrorum indolem permovendam nullus illo felicius adhibebatur. Et cum his, aliisque ad bene dicendum dotibus excelleret, nihil suæ fidebat industriæ: sed quo ineptiorem se trahendis ad Deum hominibus reputabat, eo firmiorem in Deo fiduciam reponerat, ad inanem suæ sonitum vocis divinum affuturum auxilium, quo auditores ad melioris vitæ formam inducerentur. Sed ne ullum ipse cœlesti gratiæ objiceret impedimentum, ea semper tractabat argumenta, quæ vitiis extirpandis, inserendisque virtutibus, et reformandis moribus essent opportuniora.

Inde dicendi sūmebat initium, unde bonarum frugum spes omnis exurgit: nempe a Christianæ fidei dogmatis, et legis præceptis explicandis. Neque id obviter, aut perfunctorie, sed copiose, solideque faciebat, adductis similibus, et exemplis, atque interdum opportunis adhibitis répétitionibus, quo altius omnia inhærerent. Deinde reprehendendis vitiis, eorumque remediis exhibendis summa contentione adlaborabat. Et peccati turpitudinem cum aliis ex locis, tum maxime ab irrogata Deo injuria demonstrabat, cujus Majestas summa despicitur, *et cui terga vertit peccator*. Hanc ille vocem ex intimis visceribus eruebat: hic eum suus in Deum amor multo reddebatur eloquentiorem. Etenim ineffabilem Dei bonitatem contemni, sanctissimum ejus nomen proscindi, et Jesu Christi sanguinem ab vilissimo vermiculo conculcari, æquo animo ferre non poterat: et quantus erat ejus amor in Deum, cujus agebat causam, tam ingenti dolore ob eam indignitatem percellabatur. Sed non propterea peccatorum causam agere præmittebat, quos et verissime amabat, et scitissime ferire noverat, ut sanarentur. Ad eos igitur tenerrimo commiserationis sensu

conversus, animos addere, spem alere veniæ, inexcuperabilem Dei clementiam objicere, certissimam neque difficilem invenientæ medicinæ viam ostendere; poenitentiam scilicet male actæ vitæ cum animo resipiscendi. Duas interdum horas dicendo perseverabat, nec tamen audiendo defessa erat concio, quæ suavitate verborum ejus, et explicandi facilitate mirifice tenebatur. Sed cum ad perorandum accessisset, imperare sibi vix poterat. Ut enim Crucifixi imaginem arripuerat, tam vehementi amoris affectu ob effusissimam Redemptoris in homines caritatem, simulque doloris ob illatas ei ab hominibus offensas corripiebatur, ut intercluso spiritu, voceque faucibus inhærente, singultus potius ederet, quam verba pronuntiaret. Nec potuit in ea parte, quamvis adhibita diligentia, sibi modum imponere. Admonitus quippe non semel a socio, ut in extrema oratione sedatius ageret, et affectibus temperaret, quoniam istorum impetu voces obruebantur; quanquam ei morem gerere pollicebatur, et promissis stare satagebat, idem tamen, cum rursus verba faceret, sub orationis epilogum eveniebat. Sed quod olim S. Petro Chrysologo contigit, ut deficiente sibi voce, Deus in amoris lucrum sermonis sui damnum converterit, id Augustinus, postquam pendentem e cruce Christum erexerat, in suis concionibus experiebatur. Tunc enim auditorum animos Dei potius gratia, quam vox Oratoris sic emolliebat, ut in lacrymas effusi, et pectora percutientes, peccata sua magnis ejulatibus detestarentur, Deique misericordiam flebilibus vocibus implorarent.

Quos autem ardentibus verborum jaculis e suggesto perculerat, hos in destinata confessionibus sede benignissime exceptos, magna prudentia, magnaue dexteritate sanabat. In hoc exercendo munere S. Francisci Salesii ductum in omnibus sequebatur, cujus consimilem sortitus erat spiritum, et scripta jam inde a juventute sua diligenter evolverat. Omnes itaque patientissime audiebat, prudenter interrogabat, sapienter instruebat, recte clementerque judicabat. Nemo illum rigidum, nemo subiratum, aut displicentem expertus est: et post horas octo, vel decem audiendis confessionibus magno suo incommodo impensas propter ægram corporis habitudinem; quam ostenderat initio animi pacem, et mansuetudinem, eandem

dem in extremis servabat. Huic autem constanti lenitati eam verborum efficacitatem adjungebat, ut durissimum quemque tandem inflecteret, atque interdum brevi quadam sententia ad ea, quæ tum opus erant, adduceret. Id Augustini peculiare donum erat, a Deo sibi propterea concessum, quod dum aures ille confitentibus accommodabat; mentem simul in Deum haberet erectam, cum eoque peccatoris agebat causam, qui ad ejus pedes acciderat. Omnes apud eum conscientiam exonerare contendebant: et quanquam id in frequentissimo pœnitentium concursu fieri non poterat, ipse tamen, ut quam plurimis satisfaceret, maximam diei partem in sacro tribunali mane, ac vesperi considerabat. Et cum esset ab scientia, et usu, et a cœlesti quoque lumine, quod imploranti sibi aderat, in hujus administratione Sacramenti peritissimus, facta convenienti pro conditione singulorum inquisitione, quidquid in cujuslibet conscientia fundo delitesceret, paucis, ut ita dicam, jactibus colligebat: unde multorum quotidie totius etiam vitæ audiebat confessiones.

Ut autem suscepti laboris fructus diuturnior, et uberior esset, cum cæteros universim in publicis exhortationibus, tum eos privatim, qui sibi peccata confitebantur, ad pietatem, et mortificationem inducebat, ut iis prava superioris vitæ exempla compensarent. Eos vero, qui dignitate muneris, et auctoritate præstabant, peculiari cura edocebat rationem vitæ laudabiliter instituendæ, et in ea constanter persevevandi, ut ab eis in populum virtutis studium, et religionis vigor, tanquam a capite in membra descenderet. Quantum vero suis proficeret hortationibus, inde primum agnoscebatur, quod eorum plurimi Lojoram secedebant, postquam eodem remeaverat Augustinus: peractisque sub illius ductu S. Ignatii exercitiis, novos ad virtutem colligebant spiritus, quos in patriam regressi cum suis domesticis, ac popularibus communicabant. Apparebat deinde manifestius ex nova civitatum, et oppidorum facie, quæ ipse susceperat excolenda. In his enim extincta odia, sublata dissidia, litesque compositæ: Judicum excitata vigilantia, ad continendos in officio populos: accensus Curionum zelus, unde major plerumque Sacramentorum, et orationis frequentia: Patres denique familias ad optimam filiorum,

ac servorum educationem eruditi, et stimulatī, in quo fere reipublicæ salus continetur. Hæc omnia summo studio, sed sine strepitu, ac turbis agebat Augustinus, omniaque tandem, quæ tentaret, assequebatur. Non quod interdum aut contumacium, aut imperiosiorum hominum ingenia sibi non obstiterint; sed quia ille in oratione, et in Hostiæ salutaris oblatione, per quam nihil non obtinebat, rem Deo valde commendabat: eosque deinde, qui admonendi erant, tanta prudentia, et mansuetudine alloquebatur, nemo ut auderet illius admonitionibus contraire.

Hac ille viâ multas sanctissimi Cordis Jesu Sodalitates in his locis instituit, in quibus sperabat et constanti Sodalium frequentia, et decenti religionis cultu fore celebrandas. Cum enim divinum Cor Augustinus summis in deliciis haberet, per quod tot jam acceperat dona, in diesque singulos accipiebat, non satis sibi erat, si privatis obsequiis ipse illud coleret, et honoraret; sed vehementer desiderabat, ut ab omnibus etiam publicæ adorationis cultus adhiberetur. Nullis ergo laboribus, nullique parcebat industriæ, ut populos ad exuberantem illum misericordiæ fontem alliceret, unde cœlestium copia donorum in illius cultores largissime perfluit. Quibusdam in oppidis magnopere laborandum sibi fuit, ut conata perficeret. Sed postquam sic expedire judicaverat, nulla eum difficultas deterrebat: et cum aliqui e primoribus populi confirmabant, apud ipsos id fieri nullo modo posse: Sinite, quæso, agebat ille: nam Deus evadendi viam ostendet, illamque sacrum Cor Jesu complanabit. Deinde templum subibat, et æterno Patri dilecti Filii sui Cor exhibens, per ipsius obsecrabat merita, perque ardentissimam illam caritatem, qua se pro salute mundi voluntariæ neci devovit, ut corda cieret hominum, cœlestemque subjiceret ignem, quo Jesum omnes diligenter, divinum Cor ejus adorarent, et amorī responderent. Sanctissimam quoque Virginem, et eos e Beatorum numero deprecatores adhibebat, quos ipse peculiari cultu prosequebatur, ut sua apud Deum vota secundarent. Id unum, et alterum, id plures urgebat dies, donec sentiebat, cœlum suis annuisse postulatis. Hac ductus fiducia, paucis ante discessum diebus rem pro concione breviter exponebat, et contra spem, atque opinionem multorum nova Sodalitas cunctorum suffragiis

giis decernebatur. Cum id sæpe fuisset expertus, sciretque, alibi jam erectas Congregationes hujusmodi magno divinæ gloriæ incremento, et animarum fructu florere, alias denuo constituebat, ut sanctissimi Cordis cultum latius augetet, et ardentissimo erga illud amoris suo satisfaceret. Quot vero, quibusve in locis eas erexerit, iis deficientibus commentariis, quos paulo ante commemoravi, decerni nequaquam potest. Pleraque etiam ob eandem causam silentio præterire oportet ex his, quæ in diuturno suæ prædicationis ministerio et laudabiliter ab eo gesta, et patienter tolerata, et mirabiliter perpetrata fuisse non dubito: cum Apostolicis viris frequentes esse solent Dæmonis, ac satellitum ejus oppugnationes, et iisdem adsint auxilia de cœlo, ut hominum saluti prospiciant, et Diaboli opera dissolvant. Pauca tamē attingam, quæ aliunde comperta sunt, certisque confirmata testimoniis.

Anno 1742 in Navarræ oppido Arribe, quod in Arai-
zensi Valle conditum est, coram frequentissima concione, quæ in plateam convenerat, verba faciebat Augustinus: cum repente in media oratione parumper substitit, et socium e suggesto compellans: Perge, inquit, ad Parochi domum, et ab eo, quid velit, exquire. Is tum correptus morbo jacebat in lecto, et domesticis ad audiendum Augustinum profectis, solus domi remanserat. Ad eum igitur veniens Augustini socius, dum aperit januam, strepitum sentit, tanquam aliquis in domesticum hortum e sublimi desiluisset: de fenestra respectat: indeque hominem videt, præcipiti passu diffugientem. Post hæc ad Parochi conclave progressus, numquid sibi opus sit, rogat: eique, nullius egere, respondentem, noluit tum indicare quæ viderat, ne valetudine affectum consternaret. At ipse rem secum reputans, non temere credidit, Augustino divinitus significatum, sceleratum aliquem ad ægrotantis Parochi domum diripiendam, aut forte quid pejus patrandum accedere; missoque tempestivè, qui eum inviseret, nefarios hominis conatus repressisse.

Catharinam Arteagam nobilem Devæ feminam (quod oppidum ad oram Guipuzcoæ maritimam situm est) propinqui ejus hortabantur, ut quoniam ad multam jam ætatem processerat, suis, suorumque rebus, facto testamento consuleret. Sed

cum

cum illa diem ex die duceret, Augustinum advocant, cuius magnum erat nomen apud Devanos, quos ille bis ad pietatem laboribus suis excoluerat. Cum autem mitioribus verbis Catharinam ad optimum consilium adducere non valeret; nam et optimam adesse sibi valetudinem, et condendi mox testamenti tempus non defuturum contendebat; Augustinus, intento ad proximam scalam digito, graviter ei, atque asseveranter dixit: *Id modo facias, oportet, nam brevi per scalam istam precipitaberis, et mortem incurres.* Haud secus res accidit, cum paulo ante suum illa testamentum confecisset.

Aliam notæ probitatis feminam hortatus est in oppido Elorrio, ut semel saltem in hebdomada sumeret Eucharistiam. *Quoniam futurum est, subdidit, ut te subita mors occupet, ad quam necesse est, anticipes preparationem.* Paruit illa monitis Augustini, quod magno sibi commodo stetit; nam ita repente occubuit, ut sacro Viatico refici non potuerit. Hæc de cœlo lumina frequenter hausisse creditur, tum ob intimam cum Deo unionem, et familiarem cum Angelis consuetudinem, qui suæ, et aliorum custodiæ designati erant; tum etiam ob illius beneficentissimam caritatem, qua proximorum necessitates omni ope sublevare studebat. Unde cum humana sæpe aut deessent, aut minus juvarent auxilia, novum profecto non fuerit, ad instantes, et humiles Augustini preces Deum afflictis, ac periclitantibus adfuisse, quanquam ipsi plerumque beneficii sequestrem ignorarent.

Ubicunque pedem figeret, divinum opus sic promovebat, ut fama in finitimos perlata populos, passim ab istorum Rectoribus, et Curionibus rogaretur, ut ad se quoque accederet, sibi que cœlestis doctrinæ panem impertiret. Neque multis erat rogandus, quem ad salutem omnium suus sponte zelus incitabat. Itaque dum tempus sineret, aliam ex alia perfectionem sacram aggrediebatur, solumque rigente bruma quasi per trimestre spatium cessabat. Et quanquam vacationem istam non tam corporis, quam spiritus sui confirmandis viribus impendebat, non parum etiam tum dabat aliorum animis ad virtutem promovendis. Nam multi eum, e Clero præsertim, Lojolam insequabantur, ut sub illius magisterio piis animum commentationibus exercerent: multi eum et coram, et
per

per literas consulebant, quorum explicandis dubiis, conscientisque dirigendis bonas quidem horas, sed bono cum fœnore collocabat. Eamque tot laborum seriem cum extenuato Augustini corpore comparantibus, res plane supra naturæ vires, Deoque tribuenda videbatur, qui eum singulariter ad juvandos quamplurimos destinaverat. Illud certe frequenter eveniebat, ut ad graves angustias, summamque debilitatem præ dolorum acerbitatibus redactus, ad omnia prorsus inhabilis videretur: et tamen occurrente quolibet divinæ gloriæ negotio, ut puta, moribundi confessione, vel pace inter dissidentes concilianda, vel ejusmodi aliis, subito se vegetum, expeditumque sentiret, tandiuque illi vigor inesset, dum opus, ad quod vocatus fuerat, absolvisset. Hoc edoctus experimento, nemini suam negabat operam, nihil interea de vita sua sollicitus, quam Deo curæ esse agnoscebat.

Nunquam vero spiritali aliorum commodo sic inserviebat; ut aliquid de studio suæ detraheret perfectionis. Præter consueta domi exercitia, quæ vel in maximis occupationibus plene, ac fideliter peragebat, multa orationi dabat spatia in oppidis, ad quæ prædicaturus accessisset. Nam primis post adventum diebus, antequam audiendarum ingrueret celebritas confessionum, diutius ante Deum in Eucharistia præsentem perseverabat, ut eum sibi, suisque auditoribus propitium redderet, ab eoque fructum de laboribus suis uberem impetraret. Parcissime indulgebat somno, illiusque socius, vel maturime surgens, semper eum extra lectum, et flexis orantem genibus inveniebat. Præparationem illam ad mortem, quam supra descripsimus, et pium per singulos menses unius diei secessum inter magnos negotiorum fluctus constanter exequabatur. Aiebat enim, si ea, quæ a se Deus requirebat obsequia, fideliter præstitisset, suam cum hominibus industriam Deum quoque fortunaturum, ut copiosiore prædam caperet animarum. Pari constantia in aliquod e vicinioribus Collegiis secedebat, ut triduum celebraret, quod votorum duplici renovationi quotannis præmittebatur: in eoque ita se cum ingenti animi fructu oblectabat, ut consuetudinem illam etiam emissa jam professione retinuerit. Hæc, aliaque his affinia testantur Augustini socii, e quibus Ignatius Arizaga, qui cum eo versatus est diu

diu, hæc addit. „In divini celebratione Sacrificii, quod „Augustinus multo cum fervore peragere solitus erat, tener- „rime illius animus commovebatur, quanquam in eo facien- „do semihoram nunquam excederet. Eidem quotidie præmit- „tebat confessionem, in qua singularia doloris edebat signa, „nequissimum se reputans peccatorum omnium, cum tamen „ego materiam absolutioni sufficientem vix invenirem. Sed „illud longe maximum: in generali confessione, quam ab eo „summo ipse rubore suffusus excepi, per totius vitæ suæ de- „cursum ne levem quidem materiam, nisi valde dubiam de- „prehendi. Unde mihi quidem persuasum est, Augustinum „non modo Baptismi gratiam servasse inoffensam, sed neque „leve peccatum scienter admisisse. „

Hunc agendi modum tenuit Augustinus, dum iteratis excursionibus sacris Guipuzcoam, conterminasque Provincias peragravit. Sed illius jam ante affectam valetudinem assidui annorum viginti labores ita defatigarunt, ut iisdem diutius sustinendis imparem omnino esse dignosceretur: cum præsertim per os copiosum sanguinem reddidisset, et ingravestente anhelatione, qua semper laboravit, præcipuas sacri Oratoris partes explere non posset. Debutit egro zelus illius divinæ cedere voluntati, quam ubique suarum scopum actionum sibi præstituit: relictæque acie, in qua præclaros de vitiis egerat triumphos, multaque ab infernis hostibus spolia detraxerat, Lojolam in suæ commorationis locum concessit. Non tamen ut otia retur, eo devenit, sed ut alia jam arma, vel potius eadem alio modo tractaret. Quidnam ab eo tum vellet, interna voce Deus illi significavit: Hactenus, inquit, in regiones ad gentes perquirendas te misi: nunc placitum est mihi, ut illæ deinceps domi tuæ te quærant. Quibus verbis illius vitæ ratio continetur, quam per insequentes annos duodecim observavit.

Magna cum Superiorum voluptate, et consolatione curam illorum suscepit Augustinus, qui Lojolam ad exercendam divinis meditationibus mentem accurrebant: Deusque vicissim illud visus est suscepisse, ut quamplurimos ad eum adduceret, in quibus ad virtutem promovendis præclaram operam collocaret. Omnibus anni temporibus non solum ex vicinia, sed remotis etiam ex locis, diversisque Diocesisbus conveniebant

bant multi omnium ordinum homines, ut Augustini consiliis, et instructionibus in illo secessu animi pacem acquirerent, et ad melioris vitæ normam informarentur. Eidem plerique volebant universæ vitæ delicta confiteri ob eximiam de illius prudentia, et mansuetudine, morumque sanctitate conceptam opinionem. Et quanquam hoc onus Augustini vires excedere videretur, quippe frequentibus capitis, et stomachi doloribus afflicti, et a membrorum usu propter rheumatismos non modicum impediti; nemini tamen negabat aurem, sui que dolores corporis hilari premebat vultu, ut a multis periculosiores animi morbos expelleret. Quicumque autem sub illo exercebantur, in domos suas lætissime regressi, multa de Exercitiorum præstantia, multa de P. Augustini dexteritate in his proponendis, deque cæteris ejus laudibus enarrabant. Unde fiebat, ut multi (pastorum adinstar Bethleemitarum, qui Nuntii cœlestis verbis exciti ad præsepe Domini cucurrerunt) ad veneranda S. Ignatii cunabula properarent, ibique meditandis saluberrimis illius documentis, Augustino interprete, per dies aliquot immorarentur. Contigitque aliquando, ut quotquot Equestris ordinis erant Azcoithiæ, facto agmine Lojolam devenerint: ubi ab Augustino, ad quem præmiserant literas, humaniter excepti, sacra Exercitia magna cum diligentia, parique profectu peregerunt. Neque pium hoc opus aut invitante magni jejunii tempore, aut annuæ communionis præceptum explendi causa, nobiles illi viri susceperunt; sed in anni statione longe diversa, in eumque finem, ut et animis suis prospicerent, et optimum regendæ familiæ modum edocerentur. Multi alii nobiles, ac divites, ut ex Augustini epistolis apparet, post facta Exercitia, certum meditandi spatium, examinandæque conscientiæ, lectionis item sacræ, Rosarii que recitandi sibi, suisque domesticis designabant.

Sed uberiores justitiæ fructus ab animarum Curionibus, aliisque Sacerdotibus colligebat, qui Lojolam etiam peregre convenientes, ad explendas officii sui partes, in quo præcipue populorum salus vertitur, diuturna meditatione, atque Augustini cohortationibus incitabantur. Inter alios quidam illuc accessit, moribus quidem Sacerdotio minime consentaneis, sed qui multa devictus amicorum prece, ad illa probanda Exerci-

tia animum tandem induxit. Excepit eum comiter Augustinus: et ad cubiculi limen, in quo exercendus erat spiritu, admixta mansuetudini gravitate, his illum conceptis verbis alloquitur: *Adverte, Domine: adverte, quæso, quo pedem inferas. Non enim diu est, cum aliis in hoc ipso cubiculo sacris vacavit Exercitiis: hisque finitis, paulo post vitam etiam finivit. Idem futurum est tibi. Vide ergo, ne præsentem opportunitatem elabi tibi permittas.* Ad hæc verba Sacerdos, tanquam vulnere vitali loco tactus, non potuit non commoveri; magnam quippe de Augustini sanctitate conceperat opinionem. Et cum suam in obeundis Exercitiis diligentiam valde probasset Augustino, is illum dimisit opportunis instructum admonitionibus, ut sanctioris vitæ rationem domi suæ institueret. Hanc ille vix inchoaverat, cum morbo correptus est, qui ei vitam eripuit cum ingenti suo gaudio, et spe magna beatitudinis obtinendæ.

Quo major esse posset ad exercendum spiritum et numerus hominum, et commoditas, obtinuit a Superioribus, ut certum Collegii membrum huic utilissimo ministerio destinarent. In eo Augustinus præter cæteras officinas, et opportunam cubiculi suppellectilem, Sacellum quoque pulcherrimum constituit, quod pretioso sacrificiali apparatu, et optimis imaginibus sacris instruxit. Perfectum denique Asceterium instituit, cujus laudes cum longe fama diffunderet, major erat in dies et adventantium eo concursus, et inde proficiscentium utilitas. Sed cum pium illud opus secundissimo cursu procederet, Deus, qui servos suos in iis etiam rebus, quæ maxime ad divinam gloriam spectant, probare consuevit, Augustini constantiam, ac fidelitatem voluit experiri. Inter cæteros, quos ibi nactus est Superiores, unus fuit, qui tantam Ascetarum frequentiam per totius anni decursum quibusdam de causis improbabat: unde certos Augustino fines statuit, intra quos suum juvandi proximos contineret studium. Paruit ille continuo, nullis ad excusandam suam, nedum ad Superioris agendi rationem incusandam rationibus adductis. Nec diu sine præmio fuit tam humile, ac promptum ad imperantis voluntatem obsequium. Nam Deus mox illi de Moderatore alio providit, qui piam illam institutionem egregie promovit, et liberam Augustino fecit potestatem, ut quolibet anni tempore quoscunque posset, ad spiritus admitteret Exercitia.

Huic

Huic gravissimæ occupationi aliam non minus utilem, et laboriosam adjunxit. Ut enim absentes etiam, et posteros adjuvaret, libros aliquot edidit spirituales, ab ipso Cantabrice scriptos, aut in eam linguam conversos, quibus earum regionum incolis mirifice profuit, apud quos magna tum erat ejusmodi librorum inopia. Scripsit inter alia: De ratione juvandi moribundos: quod opus inter Parochos magno in pretio erat, et in usu. De ratione confitendi, et communicandi, Missamque audiendi cum fructu: Catechismum a P. Gaspare Astete compositum: Considerationes in Exercitia S. Ignatii: Vitam S. Isidori Agricola: Hieronymi Dutarii librum inscriptum *Vita christiana*: aliosque his similes, omnibus quidem Cantabris utilissimos, sed maxime rusticanis, et servis, quibus ignota est plerumque vulgaris Hispanorum lingua Castellana. Et ubique tam avide sunt excepti, ut passim vel in pauperum tuguriis invenirentur, et legerentur: visaque nonnunquam fuit agricolæ cujusdam filia, quæ morienti Patri opportunissimos affectus ex Augustini libro, cum ingenti fervore, sensuque tenerrimo suggererat.

Non animis tantum, sed corporibus etiam subveniendis, quantum operæ poterat, impendebat. Haud exiguas a divitibus collegit pecuniæ summas, in eos præsertim pauperes erogandas, quibus pudor ora præcludit ad rogandam stipem. Multum etiam adlaboravit in nova Hospitalis domus Azpeithiæ institutione pro curandis, et instruendis infirmis, nonnullisque pueris educandis. Nihil enim erat, quod sollicitam ejus effugeret caritatem. Unde multi, gravesque viri sentiebant, Augustinum, dum Lojolæ consedit, non minus hominibus profuisse, quam si Provincias, ut antea, prædicando percurrisset. Simulque illud habebant persuasum, in tanta corporis debilitate non posse eum tam multis, ac difficilibus rebus expedendis sufficere, nisi a Deo singulari quadam ratione confirmaretur.

Tot enimvero incommodis premebatur, ut eis robustissimus quisque conficiendus esse videretur. Nam præter intensos aurium, ac dentium dolores, rheumatismus jam totum sinistrum latus occupaverat, peneque impedierat. Præterea cephalææ molestiis ita erat afflictus, ut interdum per tres conti-

tinuos dies vix cibum, et somnum capere sineretur. Inde magna virium defectio, magnæque angustia, ut neque stare, aut sedere posset, nec vero cubare sine gravissima difficultate. Id quidem per hiemem, aut flante vento frigido, frequentius quam in æstate patiebatur: nunquam tamen per annos quamplurimos sine aliquo valetudinis incommodo vitam ducere visus est. Sed hos corporis cruciatus mirum quantum afflictiones animi excederent, ab Dæmonum insectationibus ortæ, qui eum ex intervallo dire vexabant. Modo funestissimos de incurrenda damnatione timores injiciebant: modo autem varias horribilium instrumentorum species objiciebant, quibus eum ligandum, torquendum, et confodiendum minabantur. At ille, ut callidi hostis insidias superaret, larvasque contemneret, erectum in Deum animum firmissima immensæ Bonitatis ejus fide roborabat, spemque concipiebat indubitata, ipsius opem sibi adfuturam, ne succumberet in certamine, in quod a Deo productus erat, ut vinceret. Nec vero sua eum fiducia frustrabatur: nam sæpe divini luminis radius illius mentem repente collustrabat, quo potestas tenebrarum dissipabatur, ipseque pristina redditus tranquillitati, paratiorem exhibebat animum ad novos adversariorum impetus sustinendos. Et quamquam noctu præ lassitudine corporis, et capitis defatigatione neutiquam fieri posse credebat, ut postridie rem divinam faceret; nihilominus ad indictam horam surgebat e lecto, et sacris postmodum operabatur, vires ei Domino suppeditante, qui utique illum in eam pugnam immiserat. Nonnunquam vero Missam celebrabat, etiamsi gravibus interea doloribus torqueretur, quoniam nil æque sibi dolebat, quam ut illam vel semel prætermitteret.

In tanta valetudinis imbecillitate verendum erat profecto, ne decreta per id tempus Sociorum omnium ab Hispaniæ finibus expulsio supremum Augustino diem acceleraret. Vix enim ulla re magis commovebatur, quam Societatis incommodis, et calamitatibus, cum erga illam, perinde ac filius in matrem, tenerrime afficeretur. Nunquam tamen pacatiorem, addo etiam lætiorem animum exhibuit, quam cum e domo sua jussus est in exilium cum cæteris Sociis excedere. Decretum hoc attente auscultavit, reverenter excepit, seque sine ulla perturbatio-

ne

ne ad exequendum illud accinxit. Oculos in cœlum sustulit, adorataque Numinis providentia, illi se sponte subjecit, gratiasque egit pro novo illo difficilique labore, quem sibi, suisque Sociis, tanquam amoris argumentum præcipui, perferendum imponebat. Hac animi excelsitate, quam sui quoque fratres præseferabant, postridie cum iisdem egressus est in exilium. Ad S. Sebastiani portum navem jam conscensurus, cuidam ex intimis suis dixit: Cordis mei jubilum, internamque lætitiæ voluptatem verbis explicare non valeo. Videor equidem mihi, majus hoc gaudium humanitus haberi non posse. Ore te modo, ut me in aliquo navis angulo colloques, is enim mihi cœlum erit. Nec secus illi fuisse oportet, qui super irrequietos æquoris fluctus animi tranquillitatem in ejus latibuli angustiis imperturbatam servavit. Ibi, quantum potis erat, a nautico semotus strepitu, ea dabat orationi tempora, quæ sibi cætera officia reliquissent. Ex quo frequenti cum Deo congressu suavissimam divini Spiritus unctionem reportabat, quæ suos sibi labores ita deliniebat, ut adversa pati jucundissimum duceret: nullam ratus aptiorem vitæ suæ coronidem impositurum, quam si eam multis adhuc laboribus exercitam, in magna hominum derelictione, et humanarum rerum inopia consummaret. Dum maritimum iter habuit, quanquam ipse ob virium debilitatem Sacrum facere non potuit, quibuscunque diebus fieret, synaxim accipiebat, præmissa de more confessione, et gratiis per horæ ferme spatium persolutis. Atque ex hoc crebro rerum divinarum usu non modo robur animi ad exilii ærumnas magnanimiter sustinendas, sed lumen etiam ad prævidendas illas hausisse videtur. Prope eum locum unde primum Centumcellæ portus navigantium oculis aperitur, quidam Sociorum ad Augustinum lætus accedit, eique proximum navigationis terminum gratulatur: Cui ille: *Precare Deum*, inquit, *ut patientiam tibi suppeditet ad labores alios, qui nos manent, pro illius amore tolerandos*. Non parum ad hæc verba ille alius obstupuit, cum jam ante suum demisisset in pectus, Augustinum de futuris non raro divinitus admoneri. Atque omne tum posuit dubium, cum post aliquot horas nuntius ad classem adducitur, expulsis ab Hispania Societatis hominibus ad Pontificiam ditionem aditum non patere. Unde opus fuit proras conver-

tere, multasque cum labore multo Tyrrheni, ac Ligustici maris oras, et insulas legere, donec tandem ventum est Calvium, miserrimum eo tempore rebellatricis Corsicæ præsidium.

Cum primum e navi descendit, nihil sibi prius faciendum putavit, quam ut in templum recta contenderet, stupentibus passim Sociis, vires ei potuisse sufficere, ad asperrimum superandum clivum, cujus in eminenti urbs condita est supercilio. Sed vehemens Christi amor, cui nihil est arduum, animos illi addidit ad difficillimum iter aggrediendum, et conficiendum. Hic intermissam per navigationis moras sanctissimæ Eucharistiæ frequenter adorandæ consuetudinem non solum instauravit, sed compensavit etiam abunde. Quantum enim sibi per Superiores, et infirmitates suas permittebatur, tantum in æde sacra, vel certe domi suæ orationi tribuebat. Illudque non immerito multis erat admiratione dignissimum; cum pedibus ob nimiam debilitatem vix posset insistere, nixum tamen genibus per integras horas immotum perseverare: atque eo modo sex horas per diem orando excessisse, sæpe fuit a quibusdam observatum. Inde vero facile videre licet, durissimos exilii labores quo pacto tulerit. Cum enim animum, ab aliis jam occupationibus sevocaturn, assiduis divinarum rerum pasceret meditationibus, famem, sitim, belli terrores, et pericula, cæteraque gravissima Calviensis commorationis incommoda jucunda sibi, non modo tolerabilia reddebat Christi amor, et illius participandæ Crucis desiderium. Et quanquam eum alte pungeret suorum fratrum acerba conditio, et miseratione compleret; aliunde tamen mirifice recreabatur, cum præclara in eis simul animadverteret patientiæ, ac fortitudinis documenta: ferventesque fundebat ad Deum preces, ut omnibus in vocatione sua perseverantiæ donum concederet: de cætero quidquid sanctissimæ voluntati suæ placitum esset, id demum fieret. Quadam die, dum in contemplatione defixus, ac velut extra se raptus hærebat, auditus est dicere: Electi sumus. Prædestinati sumus. Gratias agamus Deo. Quod de his eum pronuntiasse credendum est, qui in suscepto vitæ proposito constanter, ac fideliter permansissent. Propterea dolebat incredibiliter, dum aliqui propter ingravescentes quotidie calamitates ab statione recedebant: Miseram, exclamans, abeuntium

tium sortem! qui tam illustrem coronam e manibus sibi eripi sinunt!

In primo ad Calvium accessu (ut animos cuidam adderet, quem horrida loci facies, et rerum inopia conturbabat) dixerat Augustinus, Sociorum in ea urbe mansionem haud stabilem fore, sed inde alio educendos. Id post menses quatuordecim verum habuit. Tunc enim Galli denuo Calvium occuparunt, ut et alia præsidia Corsicæ, in quibus ejecti ab Hispania Socii residebant: et cum utrisque nec annona, neque tecta sufficerent, in regio Galliarum consilio decretum est, ut Jesuitæ ad Genuensium, vel ad Pontificis Maximi ditionem transferrentur. Nec mora: iisdem onerariis impositi, quæ militem Gallum advexerant, Genuam usque non longo quidem, sed propter intumescences ultra modum undas molestissimo itinere pervehuntur. Post dies denique quinque ac viginti, magnis in mari et in portu toleratis incommodis, in terram expositi, omnes in proximo Læmocomio includuntur præter infirmos. In his erat Augustinus, cujus obnoxium, ac debile corpus ingruentium malorum pondus diutius sustinere non valens, solito gravius ægrotavit: quanquam animo ita erat ad quælibet adversa comparatus, ut assiduas Deo ageret gratias, quod pro retinenda vitæ professione aliquid sibi cum fratribus suis pati concederet.

Ductus est igitur cum aliis plus centum ægrotis in Exercitiorum domum, quam Genuenses Soc. Jesu Patres in ea urbe satis amplam habebant: et qua erant caritate erga fratres suos insigni, decreverunt, ut Asceterium illud, quod sanandis, ac roborandis animis fuerat institutum, fieret modo pro medendis corporibus Nosocomium. Huc ex tirocinio accurrebat quotidie tironum globus, qui a mane usque ad noctem infirmis aderant, sternendis eorum lectis, purgandis sordibus, victu medicamentisque ministrandis, aliisque officiis obeundis prompto, et alacri animo, quem manibus potius, quam verbis significabant: seque sua caritate, et modestia, licet teneros adhuc, genuinos tamen S. Ignatii filios comprobabant, dignosque Josephi Solarii discipulos, qui Genuensi tirocinio tum præerat, cunctisque præibat exemplo, abjectissima quæque ministeria præoccupans, nullisque sumptibus parcens, ut exulum
fra-

fratrum incommodam valetudinem, et inopiam sublevaret. His tam sedulæ caritatis officiis e morbo recreatus est Augustinus: et vix bene convaluerat, cum in eadem domo Exercitiis S. Ignatii per octo dies incubuit, ab omnium se abstinens hominum, etiam suorum fratrum colloctionibus. Adeo illius animus ad utilissimam æque, ac jucundissimam cum Deo consuetudinem ubique ferebatur. Rector vero Solarius optimis Augustini moribus, et exemplis ita captus est, ut eum ad tirocinium secum adducere, ibique locum suos inter subditos dare voluerit, ubi paucos qui sibi superesse poterant dies, tranquilla in sede finiret. Sed ille pro tam proluxa benefaciendi voluntate gratias agens cumulatissimas, satius et honestius esse respondit, si cum fratribus suis in destinatum exilii locum contenderet, eandemque laborum sortem subiret cum ipsis.

Navem itaque tertio conscendit, et cum cæteris, qui curandæ valetudinis causa Genuæ constiterant, Viaregium brevi, feliciterque deducitur. Inde terrestri itinere per Æturiam profectus est in Æmiliam, quo plerique Sociorum, horridis Apennini rupibus cum magno discrimine superatis, pridem advenerant. Cum accessisset Bononiam, cujus in ditione sedem fixerant Castellani, mandatum a Præposito habuit, ut in Castrum pergeret S. Joannis, quod ab ea urbe milliario decimo abest. Hic multos suorum fratrum invenit, qui conductis in domibus habitabant, non spatiose quidem, neque plurimarum rerum non indigentes; sed multo quam in Corsica melius, et ab omni armorum strepitu sub pacifica Rom. Pontificis dominatione penitus liberi. Vigebat quoque domesticæ disciplinæ observantia, factaque munerum, ac temporum convenienti distributione, quælibet earum domuum veterem Collegii Societatis speciem referebat. Mirifice, dum hæc vidit, lætatus est Augustinus, immortalesque Deo gratias egit pro tam conspicuis paternæ suæ providentiæ significationibus. Postquam ad illud oppidum venit, in id unice intendit, ut se ad moriendum præpararet: ibique vitam instituit ab humanarum tractatione rerum penitus abhorrentem.

Multas domi, et in templo per dies singulos agebat horas cum Deo, contemplandis illius perfectionibus, ejusque beneficiis, et promissionibus suavissime recolendis: atque eo modo

do adventum Domini sui tanquam servus fidelis, et vigil expectabat. Duos habebat in angusto cubiculo contubernales: sed neque istorum convictus, neque res alia quælibet illius avocabat animum ab assiduæ, atque attentissimæ contemplationis studio. Et cum diligenter caveret ipse, ne cui molestiam ullam afferret, nolebat quemquam de illatis sibi, aut inferendis incommodis sollicitum esse, quippe cum vilissimum se omnium reputaret. Missam, antequam decumberet, quotidie celebrabat tanta cum animi exultatione, ut sacro peracto mysterio, cœlum potius, quam terram inhabitare, neque ullis hujus vitæ miseriis obnoxius esse, sibi videretur. Aliqua spatia temporis fovendæ tribuebat caritati, perhumaniter ad consuetas horas cum fratribus colloquens, qui se Augustini verbis non recreari modo, sed mirabiliter ad pietatem permoveri fatebantur. Nullum adversus eos verbum unquam protulit, qui calamitatum auctores fuissent, quæ Societati supervenerant: eos potius Deo valde commendabat, ferventissime iterans notissima illa verba Domini Salvatoris: *Pater, dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt*. Sua tantummodo culpabat peccata, quæ ipse gravia et enormia esse, adeo asseveranter agebat, ut ii de tam profunda humilitate stuperent, qui vitam ejus innocentissimam, et mores noverant integerrimos.

Antequam extremo correptus est morbo, Confessarium suum advocans, cum eo de morte sua ita disseruit, quasi eam jam appetentem aspiceret; et cum pro certo poneret, illum in extremo agone sibi adfuturum, ut re vera contigit: Nihil tum, dixit, opus est facto, nisi ut me ad fiduciam excites in Dei misericordia. Ob hæc, et alia his similia credebat Confessarius, Augustinum sui obitus horam præscisse. In eadem sententia is erat, quem ad sacras Missiones comitem habuit. Huic enim Augustinus, antequam graviter ægrotaret, quasi jam ultimum valedicens, libellum dono dedit, nihil aliud sibi esse affirmans, quo gratum animum testaretur: Sed cave, subjunxit, ne id cuiquam dixeris. Et cum is reponeret, nihil esse cur de propinqua morte cogitaret, cum potius sperari posset, diutius esse victurum: Jam non diutius, dixit ille, non diutius. Per eos etiam dies prænuntiaverat obitum Petri Rodericii, qui gravi morbo ibidem tenebatur: et nonnullis, qui prædictionem

illam nimis ominosam existimabant, cum Rodericius esset juvenis, et spes melioris fortunæ affulgeret: Quid faciemus? respondit Augustinus. Huic Patri juveni, non secus ac mihi seni, præstituta moriendi dies advenit. Et vero inter Rodericii, et Augustini mortem viginti admodum dies intercessere.

Cum letali tactus fuit morbo, invisenti Medico dixit, ut libere suum ageret munus; se ad illius imperium obsequentem instar novitii fore confirmans. Nec secus deinde re præstitit: unde Medicus sub morbi finem, cum singularem ejus obedientiam observasset, heroicamque patientiam, et affabilitatem, quam inter gravissimos exhibuit dolores, qui ei per dies aliquot vix ducere spiritum permiserunt, dixit admirandus: Mihi quidem omnino persuasum est, Patrem hunc e lectulo in cœlum recta conscendere. Ignatius Arizaga, qui socius Augustino fuerat in sacris expeditionibus, ad eum salutandum ingressus, sermonem de iis rebus instituit, quibus sciebat magnopere delectari: de morte videlicet, et gloria cœlesti. Auscultabat libentissime Augustinus, et in mediis dolorum acerbitatibus magno superfusus gaudio exclamavit: Utique, Pater, vehementer cupio dissolvi, ut esse possim cum Christo: in cœlum, in cœlum properemus. Idem fere respondit discipulo suo Joanni Antonio de Paz, qui Deum in Sacrificio precari ajebat, ut ei salutem redderet, aut id saltem, quod magis expediret. Cui ille continuo: In cœlum, Pater mi, in cœlum, ut Deo fruamur. Quæ verba tam ardenti, ac tenero pietatis sensu protulisse affirmat Joannes Antonius, ut ipse obortis lacrymis inde discesserit, nihil hæsitans, Augustini spiritum, cum primum corporeis retinaculis absolveretur, in cœlum evoluturum.

Quoniam credebat ille, aut etiam sciebat, infirmitatem illam sibi ultimam fore, optabat sacro muniri Viatico: illudque jam petierat ea cum submissione, quam in omnibus observabat, ut nollet Superioris, aut Medici judicium ulla ratione antevertere. Ajebat autem, se, suaque omnia apud sanctissimum Cor Jesu deposuisse, atque ad profectionem ex hac vita ducem, et adjutricem sibi delegisse S. Teresiam, cujus erat colendæ studiosissimus. Moras nihilominus nectebat Medicus, qui nondum instare periculum judicabat. Sed cum ad

visendum ægrotum quadam nocte venisset (ea nox erat, quam excepit lux festa S. Teresiæ) et in eo deteriora quædam signa observasset ; dixit , ut postridie mane sacrum Viaticum acciperet. Hæc ut audivit Augustinus , multas Deo gratias egit exultabundus , ac suum illud carmen : *in cælum , in cælum* , iteravit . Facta confessione peccatorum , Confessario suo dixit , ut ab aliquot Patribus , quos suo quemque nomine designavit , pro se preces , et orationes exigeret , pollicitus vicem reddere , cum primum in Dei conspectum advenisset . Quæ cum dixisset , mentem et cogitationem suam a creatis rebus omnibus avocavit , ut eam ad Creatorem omnino converteret .

Postera die sanctissimum Eucharistiæ Viaticum sumpsit inter ardentissimos amoris , et fiduciæ actus , magnasque profundæ humilitatis , ac reverentiæ significationes . Atque ab eo temporis articulo quasi in excessum mentis abreptus , Deoque immersus ita permansit , ut vix alia verba protulerit , nisi ut meditentibus , ac Superioribus responderet . Cum dixisset ei Medicus , vereri se , ne illius vita brevior esset , quam initio existimaverat ; his tantum respondit : *Fiat voluntas Domini* : quæ verba iterum , ac tertium ferventissime , suavissimeque pronuntiavit . Cæteris , qui ad invisendum illum ingrediebantur , secundum primam salutationem , quam humaniter de more reddebat , extento sursum digito , aliisve nutibus significabat , suam in cœlis esse conversationem , divinisque intentum esse colloquiis . Id adeo erat , ut Confessarius ipse , quem ab Augustino præmonitum fuisse jam diximus , ut sibi in illa hora fiduciæ in Deum affectus suggereret , istud non nisi raro agere auderet , ne suavem illius quietem abrumperet , aut ea impediret , quæ Deus in illius animo misericorditer operabatur . Triduum hoc modo vixit inter ineffabiles cœli delicias , expectans cum pace , ut agebat ipse , adventum Domini , et cum admirabili spiritus tranquillitate , qua Deus remuneratam voluit exquisitam sui cordis munditiam , et animi puritatem .

Illuxit demum decima octava dies Octobris , solemnibus S. Lucæ dicata , quæ postrema futura erat Augustino . Sub auroram illius diei nihil in eo novum apparuit , asserebatque Medicus , aliquot insuper dies fore victurum . Ipse vero , ut qui suam noverat horam , oleo sancto petiit inungi . Cum a
Sa-

Sacrificio redirent Patres, vocem ei defecisse agnoverunt, ideoque illi extremam unctionem administrarunt, magna cum admiratione Medici, qui tum etiam adfuit, nullumque vel in pulsu, vel in cætero corpore propinquæ mortis indicium observabat. Admonitus a Confessario de recipienda peccatorum remissione pro mortis articulo concessa, statim demisso reverenter capite annuit. Deinde quotquot domi erant Socii, Deo illius animam designatis ab Ecclesia precibus commendarunt: intereaque Medicus cum alio Sacerdote, accenso lumine miram ægroti tranquillitatem stupenti similis observabat, neuterque dignoscere potuit, quo temporis puncto spiritum emisserit. Hoc modo sine ulla vultus, aut corporis contorsione animam Creatori suo reddidit, atque ut vere dicam, obdormivit in Domino P. Augustinus Cardaverazius circiter octavam horam matutinam ante d. XV. Kal. Novemb. MDCCLXX. annos natus septem et sexaginta, citra menses duos, dies decem. Vir singulari morum innocentia præditus, quem Deus altissimæ contemplationis dono, ac divinis illustrationibus decoravit: uberrimis ex Apostolico munere collectis fructibus locuples: experientissimus vitæ spiritualis Magister, cum ipse vitam egerit, teste Petro Calatayudio, potius Angelicam, quam humanam. Virgo corpore, et mente, qui ad extremum usque spiritum innocentiae stolam intaminatam servavit: et quam accepit in Baptismo gratiam, assiduis heroicarum virtutum actibus, et quotidianis auxit accessionibus meritorum.

Sepultus est in Parochia Collegiata prædicti oppidi S. Joannis, in fornice sub aram structo maximam, arcæ inclusus lignæ, quæ gemina fuit obserata clave; quarum altera tradita est P. Laurentio Uriarte Provinciæ tum Castellanae Præposito; alteram sibi retinuit R. D. Aloysius Gnudius Archipresbyter illius Ecclesiæ, cujus interventu, et placito acta sunt omnia. Intra arcam ad cadaveris pedes reposita est theca parva ex ferri lamina cum inclusa charta pergamena, quæ nomen et patriam, ortus et obitus diem, aliaque demortui decora exprimit, et ad calcem obisse dicitur cum fama sanctitatis.

Statim post illius obitum multi se Deo per Augustini merita commendarunt, ejusque deosculati sunt corpus, et aliquid eorum, quæ illi usui fuerant, venerationis causa sibi habendum

dum studuerunt. Inter Provinciæ Socios, cum ad eos de more nuntium mortis advenit, de magnis ejus virtutibus, deque integerrima vita multus fuit sermo. Hi enim, qui diutius, ac propius eum inspexerant, virum eximie perfectum, sanctumque appellabant: qui vero non ita diu cum illo egerant, exemplar nihilominus religiosi hominis, legum observantissimum, et insignem Societatis Jesu Operarium fuisse testificabantur. Nec tamen sciebant ipsi donorum cœlestium copiam, singulæque beneficia, quibus animam hujus Servi sui Dominus cumulavit. De his satis copiose agitur in Augustini Vita, quam jubente Provinciæ Præposito scripsit P. Julianus Fonseca, qui etiam virtutum ejus epitomam attexuit, brevem illam quidem, sed qua summus perfectionis apex continetur. Et quoniam ego de Augustini virtutibus, quantum hoc genus scripturæ patitur, non parum dixi, superest, ut de supernis luminibus, et familiari cum Deo consuetudine quædam etiam hic breviter perstringam.

Ab ipso tirocinio aperuit illi Dominus thesauros, qui absconditi sunt in Christo Jesu, a quo benigniter invitabatur, ut per hanc æternæ vitæ januam ingrederetur. Propterea sæpe se illi varia sub specie conspiciendum exhibuit: nunc pueri gratiosissimi, et immenso splendore circumdati: nunc modestissimi juvenis, qui vel crucem portabat humeris, vel præcinctum spinis caput exhibebat, et ad sequenda sua præcedentis vestigia invitabat: nunc habitu mortalis hominis, qualem se in hoc mundo gessit: nunc denique gloriosus, et immortalis, qualis modo sedet ad dexteram Æterni sui Patris. „Optabam
 „ego semper, ait ipse, ad dulcissimos ejus pedes procumbe-
 „re, ut peccata mea deflerem. Interdum vero id efficere non
 „me sinebat divinus ille, ac benevolentissimus Juvenis, sed
 „me potenti sua manu benignissime sublevabât, et secum arc-
 „tissimo, ac suavissimo complexu sic stringebat, ut in dulce-
 „dinis pelago submersum me reputarem, et tantum non age-
 „rem animam præ amoris, et gaudii magnitudine. „

Hujusmodi visitationes frequentissimæ fuerunt ab altero tirocinii anno, deincepsque dum Philosophiæ, ac Theologiæ operam dedit. Et cum rationem interioris vitæ suæ jussus est reddere, de primo illo tirocinii tempore sic scribebat. „Post-
 quam

„quam quintum fere mensem egeram in Seminario, per longum multorum mensium spatium referre non possem assidue pene beneficia, quæ Dominus in quovis tempore, ac loco, etiam in Populeto, et Valetudinario super cor meum effundere dignatus est. Et cum tot illa sint, ac tam varia, memini tamen quo loco, et tempore, quave occasione contigerint, quin possim eorum oblivisci, nisi cum Dominus animam in paupertate sua relinquit: nam in tempore ariditatis nihil eorum meminit, quasi nullum unquam solatium degustasset. „

„Feria quarta hebdomadæ sanctæ orabam in Choro parvo, vehementique tenebar desiderio aliquid pro Domino tolerandi, qui per eos dies tam multa pro me passus erat. Dum hæc mecum volverem, apparuit mihi Dominus, Coronam spineam testens in dextera: mihiq; significabat, eamne vellem accipere, simulque innuebat nondum illam totis animi viribus desiderasse. Ego vero illius habendæ desiderio conficiebar, ajebamque illi cum intimo affectu: Coronam istam, Domine! Ah! Domine Jesu, da mihi Coronam istam. Hanc ego, Domine, ad imitationem tuam exopto, eamque ex toto corde desidero. Hæc inter vota, cum se Dominus inclinasset, ut mihi Coronam imponeret, cecidi in spiritu tanquam mortuus inter gemitus, et suspiria doloris simul, et gaudii. Cum autem postmodum me recepissem, ubicunque Corona illa contigerat, vehementissimos dolores sensi, quibus nunquam, dum vixi, expertus sum acerbiores. Per triduum illud Passionis Dominicæ tenuerunt dolores hujusmodi usque ad vesperum Sabbati: ac licet intenti adeo essent, ut dixi, me tamen nihil exterius, aut interius ab explendis officiis impediabant, neque item ut integrum diem in assiduïs ad Deum aspirationibus transigerem. Mysterium hoc Coronæ Domini cordi meo altissime insedit, exindeque majorem in modum affectus sum erga illud. Feria sexta ejusdem hebdomadæ, cum in templo essem sub vesperum, adfui in spiritu in Calvariæ monte ad Jesu Christi pedes in Cruce suffixi. Mons ille mediocrem altitudinem parum excedebat, totumque occupabant tenebræ, non tamen adinstar noctis. Aderam ego dulcissimo Redemptori Jesu

„ cum

„ cum ingenti dolore, ac pœna. Dixitque mihi Dominus, ut
 „ sacratissimæ Passioni suæ devotissimus semper essem, quo-
 „ tidieque dolores suos recolerem memoria singulari: quæ
 „ cum dixisset, præcipuum mihi pietatis affectum magno simul
 „ cum lumine infudit circa singula sanctissimæ suæ Passionis
 „ mysteria. In die vero Resurrectionis, postquam Dominum
 „ in sacra communione susceperam, idem se mihi gloriosum,
 „ et triumphantem ostendit, et splendoribus fulgentem intra
 „ pectus meum, quod speciem quadrati cœnaculi referebat,
 „ ac Dominus introitu suo totum illud habitaculum fulgore
 „ replevit. Supra modum recreatus sum ea visitatione Domi-
 „ ni, qui me gaudiis cumulavit inexplicabilibus, simulque in-
 „ nuit, suorum participem fuisse dolorum optimam esse præ-
 „ parationem ad jucunditates, et gaudia cœlestia partici-
 „ panda „.

Inter has Augustini visiones paucæ admodum fuerunt
 corporeæ, seu sensibiles; multæ quidem imaginariæ, sed mul-
 to plures intellectuales, quæ minus errori subjacent, ac de-
 ceptioni. Nonnullas etiam habuit per symbolum, aut ænigma,
 sub quo valde utilis ad animi profectum doctrina contineba-
 tur. Talis ea fuit, quam hic ipsius verbis subjicio. „ Cum
 „ orarem aliquando in Sacello Populeti (Villa erat, in qua no-
 „ vitii rusticabantur) viridarium mihi ad latus fuit exhibitum,
 „ multis quidem distinctum areis, sed floribus paucis ornatum:
 „ parum revera visu delectabile, peneque totum herbis horri-
 „ dulum inutilibus. Post hæc hominem vidi sub Hortulani
 „ habitu, qui cum viridarium circumspexisset, illud sarrire
 „ cœpit, et excolere: denique ad me conversa facie novas
 „ ponere plantas perrexit. Hic omnino visum illud evanuit.
 „ Dominus autem indicavit mihi, se Hortulanum esse, qui
 „ flores virtutum inserere volebat cordi meo, cujus erat ima-
 „ go viridarium. Symbolum hoc, licet fuerit insignis mei vi-
 „ tuperatio, cum viridarium adeo inamœnum esset, purissimis-
 „ que Dei oculis injucundum; magno tamen incitamento mihi
 „ fuit ad virtutem, cum viderem, ipsum Dominum illius co-
 „ lendi curam suscipere. Atque hæc mea perfectiorem ad vi-
 „ tam stimulatio finis utique fuit, quem Deus in ostento illo
 „ sibi proposuit. „

Paulo antequam Sacerdos fieret, singularissimum a Deo beneficium accepit, quod refert ipse in hunc modum: „ In die festo dulcissimi Nominis Sanctissimæ V. Mariæ, indulgentissimæ Matris meæ, lectioni spirituali operam dare cœpi sub ipsum fere noctis crepusculum, eoquod rebus aliis distentus fueram a Superiore. Loquens autem cum dulcissimo amore meo Jesu, peramanter apud ipsum conquestus sum, quod eum a prandio invisere non potuissem, neque aliquandiu cum ipso conquiescere in oteo. Non multo post, quasi compellantis more, fecit ut in eum oculos intenderem: et cum ex ineffabilis pulchritudinis suæ conspectu mirabiliter delectarer, vidi eum divinis ac potentibus suis manibus pectus suum, et vulnus divini lateris sic aperientem, ut manifeste patefieret divinum illius Cor, amoris immensi fornax, et beatissimæ Triadis solium pretiosissimum. Cum igitur pateret illud Divinitatis Sacrum, benignissimus amor Jesus inexplicabilis affabilitatis indiciiis mihi dixit, ut in illud ingrederer ad quiescendum. *Ingredere, fili*, dixit, *intra Cor meum, in eoque pro tuo libito requiesces*. Suspensus animi hærebam ego: Dominus autem continuo me manibus suis introduxit in amabilissimum illud centrum immensæ voluptatis. Ah! Jesu, amor meus! Ecquis hic porro pergere possit, et non potius præ amore tuo mortuus concidat, et in beatam avolet æternitatem? Ingressus sum ergo per vitalem illam januam amoris, qui dixit: *Ego sum ostium*. Et cum primum in divino Corde recepta fuit anima mea, illam omnino perfudit divina quædam suavitas adeo fragrans, et peregrina, ut statim submersus sim et absortus in immenso pelago Divinitatis....vidique in illa sacra caligine, et immersione Divinitatis altissima mysteria... Postquam ad me redii, Dominus blandissime mihi dixit: *Fili, nunc primum intra divinum Cor meum receptum habuisti. In posterum liberum habebis aditum, ut in illud ad arbitrium tuum intres, et requiescas in me. Hic sedes statuenda tibi est, habitaculumque figendum. Ego sum Deus tuus, dilectus tuus. Ego sum, et esse cupio totus tuus, et te vicissim totam esse meum. Ego te elegi, et tanquam rem meam habere te volo*. Hæc aliaque altissima verba, et facta beneficium illud includit,

„sit, quorum deinceps expertus sum eventum. Glorificetur
 „in æternum Dominus Majestatis. Etenim solum ingrati mei
 „animi vitium obstare potest, ne calamum manu tenens, præ
 „amore mortem occumbam, dum divinos amoris mei Jesu
 „benefaciendi modos perscribo.... Hujusmodi beneficiis, et il-
 „lecebris suavissimorum verborum, et promissionum; divini
 „cujusdam intuendi modi; penetrabilium, ac jucundissimorum
 „vulnerum ac spiculorum amoris; castissimorum amplexuum;
 „aliarumque multiplicium insinuationum dulcissimi amoris mei
 „Jesu plena sunt viscera mea, et medullæ cordis; totidemque
 „sunt amoris stimuli ad excitandum torpidum, infidum, in-
 „gratum, ac tepidum cor meum.,,

His multo plura, nec minus admiratione digna, subli-
 misque doctrinæ referta documentis, ex Augustini literis desu-
 merem, nisi timerem præscriptos mihi ad scribendum fines
 præterire. Has literas, dum viveret Augustinus, inviolabilis
 silentii fide reservarunt, qui eas habuerunt: post illius mor-
 tem vulgandas censuerunt, ut et immensa Dei benignitas erga
 Servum suum, et hujus singulare meritum innotesceret. P.
 Petrus Calatayudius, cujus magisterio, et consiliis per annos
 quadraginta quatuor usus est Augustinus, de hujus literis,
 et scriptis videri sibi dixit: „Plena esse unctione Spiritus
 „Sancti. Et viros etiam doctos, atque exercitos in regendis
 „animis a Deo singulariter illustratis, postquam S. Gertrudis
 „volumina, Vitamque interiorem, et Mansiones S. Tere-
 „sæ, Mysticam Dei civitatem, aliaque id genus opera le-
 „gerint, accurateque evolverint, si ad legenda P. Augusti-
 „ni scripta animum adjecerint; existimo, ait, gloriam datu-
 „ros Deo, eisdemque admirationi fore vitam illius abscon-
 „ditam cum Christo in Deo., Idem etiam judicat, Augusti-
 ni virtutes Theologicas, et Morales in summo gradu heroi-
 cas fuisse. Atque hoc unum testimonium, quod sua ipse
 manu subscripsit, pro multis adduxisse sufficiat, utpote vi-
 ri sanctitate, doctrina, rerumque spiritualium usu præstantis-
 simi. Qui plura de Augustini virtutibus nosse velit, legat
 illius Vitam, quam Julianus Fonseca Hispano sermone concin-
 ne, et eleganter scripsit.

JOANNES MARTINUS ZUBIRIA.

Anno superioris seculi octavo et octogesimo Jabari natus est Joannes, in Diœcesi Pompelonensi, sexto Idus Novembris. Primum et trigesimum ætatis annum pene jam expleverat, cum ad Societatem nostram accessit: huic enim inter Adjutores rerum temporalium fuit adscriptus die septima Octobris anni 1719. Sed veniendi moram laborandi sedulitate, atque adeo diuturnitate supplevit. Nam per annos quinquaginta duos in ministeriis Adjutorum propriis ita desudavit, ut omnibus status sui partibus plene satisfecerit: pauper semper et humilis, patiens laboris ac disciplinæ, ad frangendam naturæ contumaciam strenuus, piarum rerum studiosissimus, suisque Superioribus vel ad nutum voluntatis obediens.

Maximam diuturnæ suæ vitæ partem in duabus administrandis Villis exegit, altera Collegii Salmantini, altera vero Abulensis. Quo in munere, quam de se moverat expectationem, utrobique sustinuit; tum promovendis prædiorum fructibus pro ea, quam habebat de re agraria peritiam; tum maxime retinendo vitæ observantioris studio, quod sive domi degeret, sive ruri, constantia secutus est immutabili. Inde apud homines seculi, quibuscum frequenter agere coactus erat, benevolentiam, et venerationem obtinuit: quippe in eo animi rectitudinem, ab omni vel dolo, vel assentatione abhorrentem, suspiciebant: et propensam ad ipsorum commoda voluntatem haud poterant non amare. Apud domesticos vero simplicitas, et humilitas eum plurimum commendabat, illudque virtutis, ac perfectionis desiderium, quod S. Ignatius in domesticis Adjutoribus requirebat. Nam quamvis multis, et impeditis sæpe negotiis in agrorum cura distineretur, in iis tamen, quæ ad sui culturam spiritus attinebant, nunquam ita se impediri sinebat, ut opportunum orationi, lectioni, conscientie-

scientiæ discussioni, aliisque piis operibus tempus sibi deesset aliquando.

Ab eo constanti spiritualium rerum usu solida illa hausit principia, quæ cum alte inhæsisent animo, in familiari quoque sermone frequenter inculcabat. De vilitate præsertim humanarum rerum, præstantiaque divinarum ita loquebatur, ut facile deprehenderetur, quanto hæ sibi essent in pretio, illas vero quantum despiceret. Neque illius verbis facta dissentiebant. Ex bonorum quippe temporalium contemptu in eam proventus est paupertatis perfectionem, ut non modo nihil haberet proprium, sed ne usum quidem eorum admitteret, quæ ad aliquam religiosæ vitæ commoditatem efficiunt. His contentus erat, quæ Superiores tanquam necessaria concessissent, quibus etiam abunde provisum esse sibi existimabat. Ardens vero supernorum amor assidue illum incitabat, ut ea vehementer expeteret, et ingenti solitudine quæreretur. Erga sanctissimum Eucharistiæ mysterium summopere afficiebatur: et quoties illud sumpturus erat, diligentem præmittebat apparationem. Facta enim pridie confessione, in qua nihil vel levissimum non eluebat, magnis se ipse desideriis, aliisque virtutum actibus excitabat ad Christum quanto reverentius posset excipiendum. Quæ quidem desideria sic illius animum occupabant, ut eadem etiam in somniis indicaret. Sæpe enim, dum Bononiæ vixit, qui prope illum cubabant, in hæc aliaque his similia verba per quietem erumpere audierunt: *Hodie Dominum meum hospitio sum excepturus: Eamus jam obviam illi*. Nimirum earum reliquæ cogitationum, quas vigilans agitabat, suam quoque dormientis imaginationem exercebant. Appetente jam die, licet ætate gravis, mature tamen soliteque surgebat; et in Sacellum, in quo sacrum apparandum erat convivium, summa cum defatigatione corporis, sed pari cum animi alacritate conscendens, ibi meditationi primum vacabat, deinde divino intererat Sacrificio, cœlestibusque sumptis epulis, in gratiarum actione mediam de more horam impendebat. Inde vigorem spiritus ad labores, doloresque sustinendos reportabat, imbecillo corpori vires animo suppeditante, quas ab eo cœlesti cibo desumebat. Etenim in ultima præsertim senectute ad probandam, et perficiendam virtutem ejus, De-

us illum in conflictus sane quam difficiles immisit .

Multis jam laboribus in prædiorum diuturna procuratione perfunctus, tranquilliorē Abulæ degebat vitam, cum promulgata exilii lege, novam coactus est laborum seriem ordiri. Nam licet Collegii Rector multis instaret Prætori, ut Joanni exceptionem exilii daret, quippe seni jam pene octogenario, luminibus tantum non orbo, et cruribus ulcerato; Prætor tamen neque Joannem excipiendum duxit, neque tres itidem alios, quos Rector sine manifesto vitæ discrimine tam difficili committi viæ non posse contendebat: quorum duo susceptum iter perficere non potuerunt, et alibi decretum est, ut in Hispania remanerent. Id tantum concessit Prætor, ut iis quatuor vehendis infirmis plastrum conducere, quod nullo adversus cœli injurias tectum erat integumento. Huc Joannes cum tribus sociis ascendit, multam et in vehiculi incommoditate, et in acerba sorte suorum fratrum patiendi nactus occasionem. Vix enim alibi durius, quam Abulæ, Socii sunt habiti, non tam ex Prætoris sententia, quam alterius, qui eidem aderat, instigatione. Cæteri Abulensis Collegii Patres partim caballis, partim asinis sunt impositi, adeo misere instructis, ut quibusdam eorum aut stapiæ deessent, aut fræna; alii vero pro ephippio saccum haberent, aspera recte succinctum. Neque pulvinos, ad emolliendam clitellarum asperitatem, e Collegio desumere permissum est: uti nec toralia quædam villosa, quæ Rector pro sternendo infirmorum plaustro petierat. Succlamabat enim Scriba, si tam multa secum Patres auferrent, vix sibi reliquum fore, quod in supellectilis inventarium referret. Sed Prætor ad iteratas Præfecti militum preces permisit tandem, ut plaustro culcitæ quatuor imponerentur, quæ duram, et inæqualem asserum contignationem mitigarent.

Hoc modo Joannes, cæterique ad octodecim Socii Abula profecti sunt, triginta tribus primi pili militibus circumcincti, et militari percusso timpano; quod similiter fiebat in quorumlibet oppidorum ingressu pariter, et egressu, donec prope Burgos advenerunt. Tunc enim Burgensis Prætor, cum audisset quanto cum dedecore Abulenses Socii adducerentur, currus quinque dimisit, quibus excepti in urbem

bem ingrederentur. Multa etiam perferenda illis fuerunt in ratione victus, cum Præfectus itineris, ne sumptus ampliores faceret, modicam pecuniæ summam causaretur, quam ad eam profectionem acceperat. Hinc magnis quoque itineribus proficisci cogebantur, et cum ad diversoria nimis defatigati noctu devenissent; si Ulmetum excipias, ubi habiti sunt humanissime; vix ullam de cætero commoditatem ad curanda defessa corpora invenerunt.

His vexatus incommodis, cum in portum venisset Joannes, navemque conscendisset, haud minorem in ea patientiæ reperit occasionem. Res quidem erat dolore simul, admirationeque digna, grandævum videre senem per navim, quamvis innixum baculo, summa cum difficultate gradientem, passimque ob oculorum hebetationem aberrantem, atque aliis valetudinis affectum incommodis: qui tamen nullam doloris ederet significationem, neque aliam in afflictione sua præter hanc vocem emitteret: *Omnia propter Deum sunt toleranda: Fiat voluntas Domini*. Cum deinde venit in Corsicam, quanto graviora ibi pertulit, eo quoque firmiorem constantiam exhibuit. Nam labores illi gravissimi, cum nonnullos e robustioribus fregerint, bonum tamen hunc senem ne contingere quidem videbantur, si ad animi alacritatem et gaudium, quo ferebat eos, intendisses. Divinæ in omnibus voluntati submissus, fideique memor, quam obligaverat Deo, cuncta propter eum libentissime tolerabat. Proindeque dolebat etiam quam maxime, nonnullos ob eam temporum calamitatem a Religione deficere. Et cum fortuito in istorum aliquot incidisset, suam illis vecordiam, et infidelitatem verbis gravissimis exprobravit.

Sed labores a Deo immissos æquo animo tulisse non miror, qui sponte sibi commoda denegabat, quibus jure ac merito uti potuisse videbatur. Legum Ecclesiasticarum observantissimus, præceptam inediam toto quadragenarii jejunii tempore, cæterisque designatis per annum diebus constantissime servabat: quibus ille totius anni ferias sextas ex privata devotione adjungebat. Atque id eo laudandum est magis, quod illud in anno vitæ suæ præstiterit octavo, et nono supra septuagesimum, cum jam ætas ipsa, multaue valetudinis incommoda vires illius plurimum extenuaverant. Neque de hoc ri-

gore usque ad extremum vitæ aliquid remisisset, nisi Superiorum obstitisset imperium.

Cum magnas iterum difficilis viæ molestias fortiter superasset, Bononiam demum advenit, ubi pacatissimos aliquandiu dies peregit. Hoc ille otium, tanquam a Deo sibi concessum, ut se ad appropinquantem mortem præpararet, utilissime impendit. Domicilium Bononiæ nactus e regione tirocinii Societatis, eam opportunitatem avidè arripuit, ut agendi cum Deo studium expleret. Multas mane horas, post prandium aliquas in æde S. Ignatii orando perseverabat. Neque digressus inde, orationem intermittebat: sed ambulationes aliquot in templi porticu conficiens, colloquia serebat jucundissima cum Servatore Jesu, et ejus Matre Sanctissima, quorum imagines in eadem porticu existunt. Ajebatque sæpe, deambulationes æque jucundas, potiores comites, et suaviores confabulationes nunquam se habuisse. Nonnulli suspicati sunt, ex hac frequenti cum Deo, et Matre Virgine consuetudine aliquam hausisse Joannem propinquæ suæ mortis prænotationem. Is certe undecimo Kalendas Decembris cuidam Sociorum hæc dixit: *Hodie festum agitur Virginis in templo præsentatæ: mihi vero adveniet cito ejusdem Virginis Patrocinium.* Quid his verbis voluerit Joannes indicare, non constat: sed qui ab eo primus audivit, tanquam præsaga mortis ejus accepit.

Nec multi abiire dies, cum asthmatico ingravescente morbo, quo jam pridem laborabat, destitui viribus cœpit, donec in extremum vitæ discrimen fuit adductus. Atque in eo discrimine singularis quædam Domini providentia, et præsentissimum, credo, B. Virginis patrocinium erga Joannem eluxit. Cum enim per dies aliquot ita de potestate mentis exisset, ut captum recipiendo præsertim pœnitentiæ Sacramento sufficientem non haberet, biduo antequam animam ageret, plene in mentem rediit, eamque ad ultimum usque halitum expeditam retinuit. Itaque susceptis reverenter Sacramentis, Ecclesiæ orationibus, et peccatorum remissionibus adjutus, cum ferventes ille contritionis, amoris, et fiduciæ actus iterasset, æquissimo animo spiritum Deo reddidit undevigesimo die Januarii, anno 1771, ætatis suæ tertio et octogesimo jam inchoato.

E M M A N U E L M A Z I A .

In ea Legionensis regni parte, quam Bergidum vocant, pagus est nomine Humosus, in quo ortum habuit Emmanuel Mazia, quem a pueritia Deus videtur elegisse, ut sibi fideliter inserviret. Natus est postridie Non. Febr. anno 1748. Parentes ejus, cum et genere, et opibus essent inclyti, filium cum Pædagogo, qui curam illius ageret, Monfortium miserunt, ut ibi Latine primum disceret, ac deinde Philosophiam audiret. Utrumque ita ille præstitit, ut multum in literis, plurimum in virtute profecerit. Etenim, ut ii fidem faciunt, qui jam tum illius mores observarunt, turbulentiorum adolescentium congressus devitabat: silentii et quietis amans, ea dabat literarum ac pietatis exercitationibus tempora, quæ solent alii vanis colloctionibus, ineptiisque puerilibus impendere: ad expiandas per confessionem animi sui maculas, divinamque sumendam alimoniam frequens accedebat: eamque agendi rationem tenuit inter condiscipulos, qui magno erant numero, ut iis exemplo esset, atque etiam venerationi. Cum autem in literario cursu adeo laudabiliter exerceretur, stimulos a Deo sibi sensit immitti, ut spretis domus suæ divitiis, religiosam in Societate Jesu paupertatem amplecteretur. Nec reluctantem exhibuit animum, statimque ille divinis obsecutus esset impulsibus, nisi moras Parentes iniecissent. Mens illis erat Emmanuelem in aliquo ex Collegiis majoribus collocare, quæ tum apud Hispanos magno erant in pretio, cum eorum alumni ad præcipuas Ecclesiasticas, Civilesque dignitates assumerentur. Propterea per biennii spatium multa tentarunt, ut filium a suscepto consilio deterritum, ad suam ipsorum pertraherent voluntatem. Sed is, cui Deus ab ineunte ætate singularem infuderat despicientiam et opulentiae domesticæ, et eorum omnium, quæ mundus sectatoribus suis potest offerre, mirabilem in eo certami-

ne constantiam ostendit : atque humanarum rerum contemptu , tanquam firmissimo scuto protectus , iteratos propinquorum ictus elusit , suorumque Parentum voluntatem ad suam tandem inflexit , hisque assentientibus , in Societatem receptus est Monfortii , die duodevigesima Octobris anni 1764 .

Cum primum in tirocinium advenit , cœlum sibi visus est attigisse , cœpitque statim ad religiosarum virtutum studium sedulo incumbere , in quibus novas semper usque ad obitum progressiones effecit . Propterea de illius in tirocinio virtutibus singillatim dicere non immorabor : nam easdem in reliqua vita , quæ sexennium parum excessit , perfectiore quodam modo semper exercuit . Religiosa vota , quæ magna cum exultatione post biennium emisit , exacta diligentia servavit : eaque non solum in communione sacra , sed quinquies etiam , aut sexies per dies singulos innovabat : eamque laudabilem consuetudinem etiam in ultima infirmitate retinuit .

Quanquam nullam carnis adversus spiritum luctam , quod puritatem attinet , patiebatur , hoc tamen singulare Dei beneficium nihilo eum segniorem reddidit in oculis , cæterisque sensibus ab omni etiam levi periculi specie continendis . Amœnorum literarum studiis mirifice delectabatur : simul tamen cavebat perdiligenter , ne obscænorum Auctorum nisi repurgatis editionibus uteretur . Familiarem quorundam sermonem , in quo libidinis vitium reprehendebatur (cum illud nec nominare quidem oporteat , nisi cogente necessitate) acrioribus verbis , sibi quæ parum usitatis præcidit . In oceani , mediterranei que maris navigatione multi vigilantem illius curam observarunt in exuendis , induendisque vestibus modestissime : nec defuit inter eas navis angustias , qui notum Emmanuelis pudorem reveritus , magnam adhibuit diligentiam , ne unquam ad proxime cubantem sic accederet , ut eum vel leviter contingeret . Dum Bononiæ vixit , nisi juberetur aliquem comitari Patrum , nunquam per vias urbis voluit spatari : sed ne in templa quidem , quamvis multis rogaretur , adibat , in quæ frequens populus vel musici concentus , vel superbi apparatus causa conveniret . Antequam ingravesceret morbus , quo tandem interiit , nonnunquam ex Medici consilio post meridiem surgebat e lecto : sed cum vestes non posset sine ope alterius indu-

duere; caligas tamen aut ipse sibi summa cum difficultate semper induxit, aut cum id efficere nullo modo potuit, solum a Præfecto valetudinarii permisit induci; ita vero, ut id subter stragula fieret, ac ne extremum quidem digitum vel suis, vel alterius oculis exhiberet. Multa alia dedit in illa infirmitate pudicitiae singularis exempla. Sed illud præ cæteris, quod plagas duas ex diuturna cubatione contractas, diu præ pudoris amore dissimulavit, diutiusque dissimulasset, nisi eum Superioris imperium ad aperiendas coegisset. Hic vero tormentum verecundo juveni multo fuit gravius beneficis medicantium manus admittere, quam acerbos ab exulceratis plagis dolores sustinere. Neque id timido, vel agitato scrupulis, quibus nunquam laboravit,tribuendum est animo; sed ad hæc omnia ob eximium castitatis studium inducebatur.

Parem in servanda paupertate diligentiam exhibuit, ad quam inde non parum fuit adjutus, quod opulentam Parentum domum, et quas in ea reliquerat commoditates ita fuit oblitus, ut voto se voluerit obstringere nunquam ad paterna limina redeundi. Quod cum sibi per moderatotes non licuisset, firmissime, quod poterat, statuit nunquam ea revisere, nisi per obedientiam id facere cogeretur. Dum tirocinium ponebat Villægarsiae, sæpe illius frater natus maximus ad eum invisendum accessit. Sed Emmanuel hujusmodi salutationes paucissimis expediebat, et colloquii brevitate significabat, quam parum erga sanguine junctos afficeretur. Deinde vero, cum proxime conjiciendus in exilium, traditus in custodiam esset, potestas facta est ejus Patri, ut filium alloqueretur. Hic autem filius nihil a Patre suo petiit, nihil accepit: imo, cum in ea rerum commutatione paternis bonis juxta formulas juris renunciare non posset, Patri suo dixit, omnia cum obtenta Superiorum venia ad ipsius arbitrium relinquere; se enim tantummodo de Patre cœlesti cogitare. Cum hac animi excelsitate sine teruncio profectus est in exilium: neque unquam ab eo tam eminenti paupertatis gradu dimoveri voluit, recusatis semper numis, qui sibi ultro ab aliis offerebantur. In variis terra, marique itineribus brevissima tantum, et paupere usus est mantica, quam suspensam humero deportabat. Deindeque in exilio constitutus, nullam suis condendis rebus arcam quaesi-

sivit. Quanquam ea profecto minime indigebat, cum ejus universa supellex cilicio et flagellis, parva S. Aloysii, et Crucifixi imagine, paucisque constaret libris. Vestibus, quæ cæteris in commune distribuebantur, contentus erat: et quas accepit ad arcendum frigus in ultima infirmitate, tam proluxa gratiarum actione rependit, quantam posset mendiculus exhibere. Sed quo pauperior, eo liberalior erat, et largior: nulum enim munusculum accipiebat, quin ad aliorum manus prævia semper facultate transferret.

De illius in obediendo perfectione id fere dixisse sufficeret, quod de illo quidam ipsius Rector affirmavit: Emmanuel in obedientia fuisse exactissimum, et tanquam parvulum sine dolo prompte semper, et alacriter in omnibus paruisse. Ac sane quicumque aliquam imperandi potestatem haberent, perinde sibi erant, atque imperii summam tenentes. Nunquam optionem sibi dari volebat: quod si aliquando ei fieret, rubore suffundebatur, neque audebat aliquid statuere, nisi Superioris nutus accessisset. Sub initium ultimi morbi, cum nondum appareret, quorsum is tandem esset evasurus, deliberari cœptum est, anne mutare cœlum expediret Emmanueli. Sed cum sciret illius Rector gravissimum ei fore, si procul a suis fratribus vel ingravescente morbo, vel morte corriperetur, jussit eum aperte, ac simpliciter edicere, quid sibi, non ex obediendi studio, sed ex naturæ propensione magis placeret: Bononiæ ne manere, an alio recuperandæ valetudinis causa proficisci? Parumper dum rem cogitat immoratus, deinde in hunc modum respondit: æque se paratum esse, aut ibidem consistere, aut alio, si quidem mitteretur, discedere. Id vero tam candide, atque ingenue dixit, ut Superior minime dubitaverit, eum ex animi sententia respondisse. Invalescente postmodum morbo, cum illius vita in magno esset omnium desiderio, jussus est preces ad Deum fundere, votumque aliquod pro salute concipere. Paruit ille incunctanter, probanteque Superiore, vovit Lauretanam domum, si convalesceret, pedes invisere. Præterea mos erat ab antiquis temporibus inter nostros Theologiæ auditores inductus, ut quoties eorum quilibet, aut Magistrorum aliquis ægrotaret, novendiales ad S. Aloysium preces eo die inchoarent, quo die sacrum

crum Viaticum administrabatur infirmo. Cum hoc pium caritatis officium fieret pro Emmanuele, admonebatur ille quotidie, ut suas etiam ad aliorum preces adjungeret, et benignissimi studentium Patroni opem imploraret. Nil quidem ille facere morabatur: sic tamen et istas preces, et votum illud effudit, ut appareret manifestissime, id eum obediendi solum causa effecisse, ac de longiore vita petenda, ne cogitaturum quidem fuisse, nisi juberetur. Tertio antequam obiret die cum condiscipulo colloquebatur: et cum sermo de obedientiæ virtute incidisset, magnopere se lætari dixit, quod sub ea vitam egisset, illudque magno cum animi affectu subjunxit: capere se prorsus non posse, quo pacto Religiosus quis esse possit, neque ad Superioris arbitrium ita se fingat, ut is de ipso, deque suis rebus omnibus liberrime decernat.

Strenuam quoque post vota in servandis regulis posuit industriam. Postquam eas in tirocinio legit, congruentissimas sibi reperit, nec solum menti, sed cordi etiam impressit, ut quam suspiciebat in illis vitæ perfectionem, eam ab semetipso diligentius exigeret. Cujus porro diligentiae non leve sit argumentum, quod duas Scholasticorum regulas, quarum altera Latine loqui jubentur; altera libris ultra duas continenter horas prohibentur incumbere; nunquam violavit. Inter alias eam faciebat plurimi, qua Socii omnes admonentur potiore solidarum virtutum, rerumque spiritualium habere rationem, quam doctrinæ, atque aliorum donorum naturalium. Hoc ille ductus rectissimo documento, nulla temporis particula fraudabat communia spiritus exercitia: et quæ sibi peculiariter ex Superiorum consilio servanda statuerat, nunquam in tam variis, atque impeditis itineribus prætermisit. Inter alia pietatis opera frequens erat in adoranda Eucharistia, in qua sanctissimum Cor Jesu præcipuo quodam studio reverebatur: atque in ejus etiam honorem jejunii sibi legem per sextas totius anni ferias imposuit, in quarum multis animum cœlesti pane cibabat. Sancto Aloysio, pro variis ab eo gratiis obtinendis, novem dierum preces in diversis anni temporibus exhibebat. Et S. Thomam Aquinatem orabat sæpe suppliciter, ut sibi cordis munditiam impetraret, mentisque illuminationem, ut proficeret in scientiis. Alia etiam aliis Sanctis devota persolvebat officia. Sed

Re-

Reginam Sanctorum omnium pietate colebat singulari, et amore tenero prosequabatur. Illi præter quotidianum Rosarii pensum, sabbatis omnibus jejunium offerebat: et potentissimum illius patrocinium filiali plane fiducia frequenter implorabat. Quotidie etiam recitabat Psalterium a S. Bonaventura in B. V. laudem compositum, quod ita sibi jucundum erat, ut eidem Græce convertendo adlaboraret, cum eum letalis morbus invasit. Hujus vi morbi cum eousque jam erat oppressus, ut Rosarii, et Psalterij preces non posset persolvere, rogabat aliquem suorum fratrum, pietatis exemplo non vulgari, ut juxta se illas ita percurreret, ut ipse posset audire recitantem.

Orationi quoque mentali valde erat addictus. Nam ultra communem ex lege horam, in omnibus vacationum diebus semihoram saltem vesperi, tres etiam horæ quadrantes orare consueverat. Quanquam, si ea exceperis tempora, quæ dabat studiis literarum, tam assidue cum Deo conversa in eum mente versabatur, ut jugiter orare videretur. Id adeo erat, ut aliquando de adhibenda moderatione fuerit admonendus, ne capiti afferret nocumentum. Sed ille magna cum ingenuitate respondit, in eo se nihilum defatigari. Et facile, qui eum admonuerat, fidem habuit affirmanti; cum suavissimos ex interna illa conversatione sensus erueret, quibus Deus ipsius animum recreabat. Non tamen eam spiritus dulcedinem ita consectabatur, ut exteriora propterea refugeret ministeria. Nemo illo promptior ad ea præsertim caritatis officia, quæ essent cum humilitate, ac labore conjuncta. Proinde gratissimum sibi erat fratribus ad mensam ministrare, purgare lances, sordes everrere, atque infirmis, quibuscunque rebus posset, inservire. Is, quem diu contubernalem habuit in Hispania, Corsica, et Italia, promptissimum Emmanuelem fuisse affirmabat, ad laboriosa quælibet opera suscipienda; suamque ad expedienda illa dexteritatem solitum fuisse lepide significare, ne quis ea sibi præriperet: in iis vero, quæ ad cubiculi munditiam attinebant, magna sibi opus fuisse agebat diligentia, ne in omnibus ab Emmanuele præoccuparetur. Hoc modo cum Deo familiariter agere, simulque hominibus propter Deum didicerat famulari.

In perturbatis animi motibus continendis, cum sortitus esset

set animam bonam, parum quidem sibi fuit laborandum. Sed tamen, ut se melius adversus eorum tueretur insidias, ab ipso tirocinio magno cum ardore suscepit corporis mortificationem, in qua ne modum excederet, Superiorum cavit auctoritas. Quantum vero per eosdem licuit, tantum sibi pondus asperitatum imposuit. Et in tirocinio quidem quatuor hebdomadæ diebus usque ad prandium catena ferrea præcinctus incedebat, eademque in plerisque diebus festis utebatur, donec ab Eucharistica mensa recessisset: totidem etiam noctibus per hebdomadam corpus suum flagris cædebat. Deinde vero constantissimus fuit in hoc duplici cruciamenti genere ter saltem intra hebdomadam assumendo. In cibo, quamvis robusto esset stomacho, non solum moderationem adhibuit, sed illum sæpe aut humi sedens, aut innixus genibus desumebat, aliasque patientiæ ac demissionis formas frequenter inter vescendum usurpabat. Vinum nonnisi paulo ante morbum ultimum Superioris jussu degustavit, in quo etiam morbo tabacum adhibere cœpit ex Medici præscripto. Adeo nihil sibi commodi concedebat, nisi a majoribus juberetur.

Hæc virtutum decora cum egregiis naturæ dotibus conjungebat, quorum præsidio multam in scientiis laudem assecuturus credebatur. Præclaros jam fecerat in humanioribus literis progressus, scribebatque pulcherrime tum soluta, tum adstricta numeris oratione. Græce ita sciebat, ut sine multa lexicorum ope quoslibet Auctores caperet; et non pauca legerat e selectioribus Poetis, Historicis, Oratoribus. In Philosophiæ scrutandis arcanis tantum et assiduitate sua, et ingenii valuit acumine, ut inter optimos condiscipulos primus sit habitus. Ad sacræ Theologiæ studium, in quo sesqui annum vix posuit, magna animi propensione ferebatur. Et cum Bononiam hujus studii causa venisset, statim Rectorem adiit, ut sibi pensum imponeret, quod præter quotidianas Scholæ exercitationes horis absolveret subsecivis. Rector, qui jam aliquid de illius ingenii viribus inaudierat, longum ei quæstionum indicem designavit, quantum ad illius industriam per anni spatium exercendam satis fore judicabat. Sed Emmanuel paulo post bimenssem ad eum regressus, imperati pensi rationem ita reddidit, ut non modo doctrinæ nucleum, sed verba quoque
sin-

singula proferret. Pollebat enim memoria singulari, ut et facile res quaslibet complecteretur, et easdem firmiter retineret: neque aliquid memoriæ commendabat, quod non prius attente examinasset, pleneque animo percepisset. Illud quoque accedebat, quod nunquam legendo, aut commentando defessus esset, assiduique studii laborem in præcipuis haberet animi oblectamenti. Hinc factum est, ut intra unius anni curriculum magnam Theologiæ copiam sit adeptus, nec modicam Scripturæ sacræ notitiam assecutus, ut ejus solidæ annotationes indicarent, quas inter legendum, adhibitis interpretibus, confecerat. Quod si longiorem vitæ usuram obtinuisset, sperandum erat profecto, ut in altissimum scientiæ gradum ita conscenderet, ut illam cum eminenti quoque morum sanctitate copularet.

Nec poterat istiusmodi non esse illius scientia, quem humilitas Christiana plurimum commendabat. In Scholæ frequentibus exercitiis, sive suam defenderet, seu contrariam impugnet sententiam, nullo unquam verbo, nullo gestu vel suimet ostentationem, vel despicientiam alterius indicavit. Illum condiscipuli super ipsorum dubiis frequenter consulebant. Id vero Emmanueli tantum pudorem ingerebat, ut tandem nemini respondere decreverit, quod ineptum se dissolvendis aliorum dubiis reputaret: in eoque tandiu perseveravit, donec admonitus fuit, ne dubitaret interrogantibus simpliciter et amice respondere. Cum esset et Geographiæ gnarus, et in Historia non parum eruditus, de his tamen apud alios sermonem inferre non audebat, nisi nominatim ipse ab aliquo rogaretur. Sed ut alia demissionis ejus argumenta præteream, huc illud adnectere non omittam, quod ipsius in Philosophia Magister de illo his verbis asseruit. „Id ego de nostro Emmanuele verissime dixerim: erga me semper eam observantiam habuisse, quæ mihi quidem nimia videretur: et perfectissimam in omnibus exhibuisse docilitatem, ut ne literariis quidem in rebus aliquam in eo judicii pertinaciam invenerim; sed si, mul ei meam sententiam aperuissem, acquiescebat ille continuo. Erga suos vero condiscipulos nullum exacerbatum animi indicium, nullam caritatis læsionem, aut singularem familiaritatem, aut denique deteriore de illorum ingeniis opinio-

„nionem in ipso per triennium animadverti; quin potius ho-
 „norificentius, quam egomet, de singulis judicabat. De se
 „tantummodo vilissime sentiebat, quod et alias sæpe, sed
 „eo potissimum die cognovi, quo eum a Superioribus desi-
 „gnatum esse dixi, ut primarium Philosophiæ certamen sus-
 „tineret. Cum probe nossem, quantum ipse sibi diffide-
 „ret, id illi quibus potui verbis aptioribus indicavi, ut quam
 „minimum commoveretur. Sed tamen ita percussus est eo
 „nuntio, ut animi deliquio correptum vox eum penitus de-
 „fecerit: neque alia nuntium inter ac deliquium mora tem-
 „poris intercessit, quam ut in mediis jam singultibus duos,
 „tresve nominaret e condiscipulis, quos ad id muneris aptissi-
 „mos ipse reputabat. Postquam aeris leni concitatione, et
 „aquæ poculo sese receperat, plenam illius ad Superiorum
 „placitum submissionem multo magis sum admiratus. Hac-
 „tenus Emmanuelis Magister, quod suis oculis viderat, testa-
 „tus est. Sed alii eum viderunt ad Oratorium, in quo Sanc-
 „tissimum Christi Corpus asservabatur, recta properasse, ibi-
 „que inter effusissimas lacrymas solatium a Domino quæsis-
 „se. Sic ille literarum studio solidarum quoque virtutum stu-
 „dium adjunxit: et accuratam ad utrumque diligentiam nec lo-
 „corum diversitas, nec exilii labores retardarunt. Etenim ex
 „annis quatuor, quos severioribus dedit disciplinis, primum in
 „Hispania inchoatum, cum jam in custodiam missus erat Co-
 „runniæ, absolvit in Corsica: proximum ibidem inter armo-
 „rum strepitus posuit: tertium in agro Bononiensi ad Lavi-
 „num inferius: postremum in ipsa Bononiæ urbe confecit. Ubi-
 „que vero locorum, et tam varios inter ac difficiles casus, in
 „ea, quæ ad mentis et cordis perfectionem spectant, novo
 „semper ardore ferebatur.

Ad indefessam hanc in acquirendis virtutibus, et scien-
 tiis constantiam ex eo valde fuit adjutus, quod suam ad So-
 cietatem Jesu vocationem plurimi faceret. Diu sibi, multum-
 que cum Parentibus fuerat decertandum, ut eam assequeretur,
 et quos per integrum biennium sustinuit incursus, veros ille,
 imo etiam unicos labores suos appellabat. Quod igitur tanti
 sibi steterat, semper duxit sibi maximi habendum. Aderat ali-
 quando in consessu, in quo de calamitatibus agebatur, quas
 tum

tum Societatis homines perferebant: et quanquam eas graves esse non diffiteretur, hæc tamen adjunxit: *Illum ego adversis vere fuisse exercitum dixerim, qui dimicationes pro Societate obtinenda subierit, et frustranda vocationis discrimen incurrerit.* Comprehensus Compostellæ, ubi Grammaticam docebat, Corunniam perductus est, ibique per mensem in custodia detentus, dum cæteri convenirent. Huc illius Pater e vestigio advolavit, ut filium in suam domum reduceret, propositis in eam rem omnibus, quæ paternus amor, et præsens Societatis Jesu rerum status suggerebat. Sed Emmanuel, qui dum minor esset, sæpius in eo certamine vicerat, grandior effectus, adeo decertavit strenue, tamque apposite de vocatione sua coram Patre disseruit, ut is non solum ab incepto destiterit, sed effusis præ gaudio lacrymis, multas Deo egerit gratias, quod filium sibi dedisset, qui ei tam generoso animo deserviret.

Nec solum domesticorum oppugnationes, sed externorum etiam superandæ sibi fuerunt insidiæ. In qua navi ad Italiam vehebatur, vir quidam erat, quocum magnam habuerat in seculo consuetudinem. Is in Calviensi portu, antequam exules e classe descenderent, magno commiserationis affectu ad Emmanuelem accessit: et exposito calamitatum pondere, quod Patribus in miserrimum litus ejectis imminebat, nihil esse prudentiæ magis consonum affirmabat, quam ut eorum relicta Societate, secumque in Hispaniam delatus, ad paternæ domus commoda reverteretur. Inhorruit ad inexpectatam propositionem Emmanuel, paucisque sed gravibus verbis ingratiissimum a se consiliatorem rejecit: „Scito, inquit, me Societatis vestem si nondum induissem, eam modo instantissime „petiturum, cum videam animi alacritatem et gaudium, quo „fratres mei labores sustinent, quos adhuc incurrerunt. Tam „longe itaque abest, ut me præsentem, aut impendentes ærumnæ conterreant, ut potius excitent, et alliciant, atque impendio magis in mea me vocatione confirment. „Id quam sincero animo dixerit, Calvii præsertim ostendit, ubi succrescentibus in immensum malis, illius erga Religionem amor, veluti vento flamma, rebus augebatur adversis. Ideoque, dum aliqui recedebant, quanquam humili plerumque silentio

alta Dei judicia reveritus, coram eo prosternebatur, suumque permanendi consilium simul cum votis instaurabat; aliquando tamen ingenti quodam zelo inflammatus, defectionem illam acriter improperebat: eamque apud Deum enorme ingrati animi vitium, apud homines vero dedecus ajebat esse turpissimum. Morti jam proximus suum in Societatem amorem sæpe testatus est; tum lætitiā singularem inde concipiens, quod in illius occumberet gremio; tum etiam dolorem acerbissimum, quod eam inter tot adversa relinqueret, neque posset illam diutius suis in afflictionibus comitari.

Quæ hactenus de Mazia sunt dicta, non parum ad virtutum ejus commendationem efficiunt. Aliud tamen adjungam, quod majus haberi debet, cum ab eo reliqua omnia tanquam ab origine sua processerint. Divini amoris vulnere tactus erat Emmanuel: juvat enim hoc uti verbo, quoniam ad rem explicandam nullum aptius occurrit. Atque hoc vulnus tam alte cordi ejus erat infossum, ut aliquando miserationem, si fas ita loqui, moveret: nam ex frequenti amandi Deum usu magis illud penetrabile fiebat: et cum ardorem ejus diutius jam ferre non poterat, ne quid aliis, si forte aderant, innotesceret, ad Superiorem accurrens, pudoremque simul et candorem præferens, coram eo in singultus et lacrymas effundebatur: neque aliam rogatus poenæ suæ causam exhibebat, nisi quod Deum non amabat, vel certe non eum amabat multum. Id ejus in tirocinio Magister, id ille, quem Bononiæ, et alibi Superiorem habuit, testificantur.

Nec mirum, cœlestibus his flammis frequenter accendi, cum ipse munditiā cordis et instantè a Deo peteret, et studiose curaret. Cum aliquando in errorem quemdam lapsus sibi esse videretur, neque consuetum Confessarium ad manum haberet, ad alium ex designatis continuo perrexit. Is Emmauelem lacrymis solutum aspiciens, elataque voce amoris Dei et contritionis actus ingeminantem, et confiteri velle dicentem audiens, januam occlusit, ne foras vehementiores illius gemitus erumperent. Post hæc cum ad audiendum illum sedisset, inter brachia sua pene exanimem sustinere debuit, ne corruens in terram læderetur. Resumpto deinde animo, factaque confessione, eo tandem omnia reciderunt, ut culpam
le-

levissimam fateretur, quæ multorum oculos effugisset. Neque id aut melancholico humori, aut scrupulis imputandum, a quibus semper abfuisse confirmant, qui eum intus agnovérant; sed attentissimæ placendi Deo solitudini, qua vel tenuem ejus offensam reformidabat. Quidam ex Confessariis suis Emmanuelis conscientiam crystallo similem esse dicebat, et quod tersa esset, et ita pellucida, ut in ea nihil iis, quibus patere debebat, non appareret.

De hoc ejus ad assequendam cordis munditiam conatu vadem exhibere possum Emmanuelem ipsum, qui paulo antequam ægrotaret, dum Exercitiis S. Ignatii per autumnales ferias vacabat, commentariolum scripsit, cui titulum fecit: *Examen particulare super mansuetudine, accurataque ratione loquendi*. Huic titulo multa rerum capita, quæ sibi observanda erant, his verbis subscripsit. „ Submissa voce loqui, humili-
 „ ter, et sine clamoribus. Neminem unquam alloqui aspere,
 „ audacter, imperiose, sive contemptim. Cum altero nunquam
 „ contendere, neque illi refragari. Nemini verbis, aut gestu,
 „ aut alia quavis ratione molestiam afferre. De nullo unquam
 „ conqueri, quamvis ab eo sim offensus: imo mitioribus eum
 „ alloqui verbis, quæ injuriam elevent, aut imminuant: de-
 „ que data succensendi causa veniam ab eo petere in anteces-
 „ sum. Nemini minas intentare, neminemque reprehendere.
 „ Benigne aliorum ferre defectus, et errores, neque dolorem
 „ inde concipere, quod mei cæteris innotescant. Adversita-
 „ tem, et repugnantiam, sive innata illa sit, sive etiam acqui-
 „ sita, nullo unquam indicio manifestare. Fastidium item nun-
 „ quam verbis ostendere, neque illud vultu, gestibus, vel
 „ quibuslibet actionibus significare. Aliorum sententiam facile,
 „ ac libenter sequi, sine ulla ad proprium judicium adhæsio-
 „ ne. Haud iniquo ferre animo, si alii palam dixerint, quæ
 „ de me ipso sentiunt. Afflictos miseratione prosequi, dolo-
 „ remque de ipsorum laboribus exhibere. In quibuslibet occu-
 „ pationibus sereno, atque hilari vultu tranquillitatem semper
 „ ostendere. Omnes humaniter excipere, quamvis importuni
 „ sint illi, et omnibus, qui me convenerint, assurgere, licet
 „ sint inferiores. In iis, quæ licent, facile aliis obsequi; sin-
 „ aliter, excusationem adhibere cum modestia, verbisque of-
 ficio.

„ficiosis, sed quæ ab assentatione procul absint. Nunquam
 „aliorum (maxime Superiorum) facta reprehendere, quam-
 „vis res ea sit, quæ in omnium aures, et oculos incurrerit.
 „Denique meminisse, et observare consilium illud Sapientis:
 „unusquisque proximum sibi non angustabit usque in æter-
 „num. Mense Octobri, anno 1770. „Hucusque Emmanue-
 lis commentarium, in quo suam ad conscientiæ puritatem di-
 ligentiam egregie depinxit, qui omnes ad oberrandum verbis
 aditus tam subtili enumeratione distinxerit, tantaque animi
 firmitate præcluserit.

His virtutum, simul et scientiarum studiis erat intentus, cum Deus illum ad immortalem vitam, ut credimus, evoca-
 vit. Post medium autumnum distillatione capitis ex frigore
 contracta laborare cœpit, quæ nullis medicæ artis auxiliis co-
 hiberi potuit, ne illum intra duos menses cum dimidio, læsis
 pulmonibus, conficeret. Eo tempore virtutibus, quibus sem-
 per assuetus fuerat, supremum ille complementum adjecit:
 totumque sui morbi spatium his fuit actibus intertextum, qui-
 bus solet justorum mors insigniri. Eorum, quæ Medicus,
 et ægotantium curatores præscripsissent, ne minimum quidem
 apicem immutare unquam voluit. Plagæ illæ, quas diu celasse
 diximus, magnis eum doloribus exercuerunt. Sed neque tum
 aliquod edidit lamenti signum, neque vero deinde, cum in ex-
 trema jam infirmitate nullo cubandi modo requietem invenie-
 bat, nec loco poterat sine aliorum adminiculo dimoveri. Ad
 graviores insuper cruciatus prompto se animo devovebat: di-
 centique sibi, Deum sua patiendi vota cumulate explevisse:
Certe, respondit ille: nullumque tentamenti genus est durius,
quam gravis, diuturnaque infirmitas: sed in ea ego ingentem
valde lætitiā, atque animi consolationem antehac expertus
sum, modoque experior. Tam suaves illi dolores amore vide-
 licet crucis efficiebantur!

Pridie quam hinc emigraret, majorem in modum illius
 morbus invaluit: admonitusque propterea, ut ad recipiendum
 Viaticum se compararet: *Libentissime*, dixit, *efficiam; ne-*
que enim mihi durum est mori. Advenientem deinde Domi-
 num magnis fidei, ac reverentiæ significationibus excepit: pa-
 remque pietatem postmodum exhibuit, dum sacro inungere-
 tur

tur oleo, piisque Deo deprecationibus commendaretur. Cum enim expeditus sensibus, atque ab omni veterno liber esset, non modo iis, quæ fiebant, erat intentus, sed orationibus omnium suam quoque orationem adjuungebat. Postridie nonnullis angoribus ex intervallo premebatur; non ita tamen ut vocem penitus amitteret. Unde cum se primum recepit, aqua benedicta conspergi petiit, qua reverenter suscepta, per moram aliquam conquievit. Deinde ab omnibus, qui præsentibus erant, de illatis quocunque modo offensis veniam humiliter rogavit: pauloque ante gratias egerat quam amplissimas pro caritate singulari, qua sibi in infirmitate sua inservierant. Rogatus, an dolore aliquo premeretur? pectus sibi dolere, respondit: eaque postrema decedentis vox fuit, deincepsque solo nutu significabat, quæ sibi suggerebantur, percepisse. Cum igitur is, qui rogaverat, in memoriam ei revocasset Christi pectus apertum in cruce pro amore suo, statim ille convertit oculos in imaginem Cordis Jesu, quæ prope lectulum, ipso petente, fuerat appensa: demissisque oculis, et inclinato profunde capite, Cor sacrum reverenter adoravit. De felici eorum sorte commonefactus, qui vitam, sub religiosa disciplina institutam, in eadem quoque finissent; conceptam inde lætitiā nutibus indicavit: similiterque ad alia pia sensa respondit, quæ sibi subinde insinuabantur. Admonitus denique ut, quoniam in exilio moriebatur, B. Virginis patrocinium consueta illa deprecatione imploraret: „Illos tuos mi, „sericordes oculos ad nos converte: et Jesum benedictum „fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende: „quam id sibi jucundum esset, repetita capitis inclinatione demonstravit.

Paulo post, integer adhuc mentis, et osculata imagine Crucifixi, multa cum pace animam emisit duabus fere horis ante mediam noctem, die trigesimo Januarii, anno Domini 1771, ætatis suæ vigesimo tertio, Societatis vero septimo jam inchoato, exhibitis rectissimæ vitæ exemplis, neque paucis relictis indiciis, pretiosam Justorum mortem a Deo misericorditer obtinuisse. Ad illius obitum in universa illa domo, in qua vixerat cum Sociis facile nonaginta, cum ingenti dolore propter ejus desiderium, ingens etiam, ac tenerrimus pietatis sensus

sus est consecutus: sic ut multi in ejus aspectu suaviter haberent suspensi, neque inde ante discesserint, quam Superior jusserit, cubiculum expediri, ut cadaver feralibus linteis involveretur. Postridie vesperi elatus est ad S. Nicolaum in Via S. Felicis. Hæc habui, quæ de virtutibus Emmanuelis Mazix dicerem, ex iis desumpta literis, quas statim ab illius obitu ad Socios Provinciæ dedit, qui Bononiæ domum illam regebat, in qua supremum diem clausit Emmanuel. Is fuit Franciscus Xaverius Idiaquezius, vir notissimæ probitatis, et fidei, nuper magno cum dolore nobis ereptus, qui ad literarum calcem ingenita sibi sinceritate fatetur, in enarranda Emmanuelis vita tam longe ab exaggerandis rebus abfuisse, ut pauciora, quam pro ipsarum merito, dixisse sibi videatur.

FRANCISCUS XAVERIUS CAMUS.

Hic unus fuit e tironibus Villagarsiensibus, qui voluntarii poenas exilii, a quo multimodis retrahebatur, domestici commodis habitaculi cum prætulisset, ante quinquennii spatium in meliorem, ut credimus, et perpetuo mansuram patriam a Deo fuit evocatus. Ortus est Monte, suburbano Sanctanderi pago, die 20 Junii, reparatae salutis anno 1749. Ad petendam Societatem multum ex Patruelis exemplo fuit incitatus: eamque obtinuit decimo Kal. Novembris anni 1765. In tirocinio, quoniam Deus eum ad magnum mox sustinendum certamen destinaverat, magnum quoque illi desiderium acquirendae virtutis infudit. Nondum solita primae probationis absolverat exercitia, cum admonitus a sodali, qui praefectus ei fuerat ad instruendum, de vitando errore levi, quem admiserat, ita illi respondit: *Video equidem vos, qui locum istum pridem incolitis, sanctiorem vitae modum sectari. Dabo igitur et ipse operam, ut me sedulo corrigam, et perficiam.* Nec secus profecto fecit, ac dixit: nam silentium, et modestiam, quae in ejus gratioso vultu magis emicabat, ceterasque religiosi novitii virtutes ita colere coepit, ut provectoribus exemplo esset, et admirationi. Multis apud Superiorem institit, ut sibi quam primum facultatem faceret usurpandi asperitates illas, quibus reliqui exercebantur. Paremque in iis, quae ad interiorem animi cultum spectant, solitudinem habuit; in frequenti praesertim et attenta rerum aeternarum meditatione, cujus ope firmissimum concipiebat propositum leviores etiam cavendi culpas, Deoque in omnibus obsequendi.

Sic ille septemdecim in tirocinio duxerat menses, cum praeclaram occasionem nactus est exhibendi, quam solidum posuisset spirituali fabricae fundamentum. Indicto quippe exilio cunctis per Hispaniam Sociis, Novitii quidem patriis ce-
de

dere finibus non cogeantur; iis tamen, qui vellent, potestas facta est abeundi. Quod cum audisset Franciscus, abjecta omni cunctatione, decrevit patriam potius, quam Societatem relinquere. Atque ab eo consilio neque iteratis quæstionibus Judicum, neque multis aut extrariorum injuriis, aut propinquorum illecebris, nec denique aliis, quæ perferendæ sibi fuerunt molestiis, potuit avelli.

Palentiæ præsertim clarissimum constantiæ suæ dedit exemplum. Nam primum in gravissimo illo conflictu, in quo multos defecisse jam diximus, ad triplicatam Judicis interrogationem imperterritus semper animo respondit, velle se in exilium proficisci: quod pariter et Villægarsiæ dixerat, et Turrecremata. Deinde cum Societatis veste spoliatus, in plateam ejectus est e Prætorio, ita centonibus male tectus evasit, ut per obsoletæ, ac laceræ foramina vestis appareret indusium. Id honestissimo, multumque verecundo adolescenti non modicum pudorem injecit: unde demissis in terram oculis incedebat, ne aut se ipse, aut socios etiam aspiceret, qui habitu parum ab simili fuerant deturpati. Non tamen abjecit animum, sed alacrior ex ignominia propter Deum suscepta factus, cum fuisset ad rogandam stipem cum altero designatus, eodem die vias, domosque urbis intrepide concursavit. In eoque decursu pecuniæ quidem aliquam summam, sed ludibriorum multo copiosiorum collegit. Nam multi de plebe pannosum juvenem iridebant, eique mendicabulum exprobrabant, cum deberet paternam adire domum, unde posset, quæ sibi opus erant, abunde desumere. Non tamen defuerunt alii, qui mendicationem illam attonitis suspiciebant oculis, et numos illi, et dulciaria, et vestem aliquam, qua nuditatem suam tegeret, erogarunt. Hæc ille cum proluxa gratiarum actione, ludibria vero patienti, constantique animo excepit: neque propterea demandatum quæritandi munus, nisi per offusas noctis tenebras intermisit.

Cum rediisset ad socios, qui publicum in diversorium confugerant, deliberare inter se cœperunt de præmittendo ipsorum aliquo, qui Sanctanderum per compendia viarum profectus, rerum ibi statum cominus exploraret: Patres anne profecti jam fuissent? et sibi cum ipsis, aut certe post ipsos, li-

citurnæ foret navem conscendere? indeque Burgos e vestigio regressus (hic enim decreverant expectandum) certiores eorum faceret, quæ ipse comperisset. Ad eam difficilem expeditionem ultro se obtulit Joannes de Villanova, inter Novitios Adjutores ut antiquior cæteris, ita etiam viribus et corporis, et animi præstantissimus: qui, ne modo rejiceretur, suam pedum velocitatem multis extollere non erubuit. Is ergo, imposito sibi reticulo, ne forte, propter detonsum caput pro Novitio deprehensus, alicubi sisteretur, destinatam viam in illius silentio noctis impigre arripuit. Cæteri, cum a peritis locorum itineris descriptionem obtinuissent, circiter meridiem insequentis diei pedites, et onusti sarcinulis sunt egressi: eorumque longa profectio multis cum adversis, tum prosperis eventibus fuit intermixta, neque paucis divinæ providentiæ significationibus insignita.

Parum ab urbe discesserant, cum hominem invenerunt, qui Burgos et ipse cogitans, vacuos asellos duos agebat. Hic magno illis subsidio fuit et locatis jumentis, et sua etiam opera, quam sponte in multis conferebat. Jumentorum alteri socium, qui febre tertiana laborabat, alteri manticas aliquot imposuerunt; in idemque per vices ascendebant aliqui ex debilioribus. Sed tamen primo illo die agnoverunt, quam arduum opus erant aggressi. Nonnulli e robustioribus, viginti milia passuum emensi, Astudillum, ubi pernoctandum erat, antequam advesperasceret, pervenerunt. Alii vero et ætate, et viribus inferiores, inter quos erat Franciscus Xaverius Camus, lentius progrediebantur. Horum non paucos, dum alii alios expectant, haud procul quidem ab oppido nox occupavit: sed cum venissent ad bivium, dum viam dexteram utpote magis tritam arripiunt, longius ab eodem oppido digrediuntur. Deinde rivus, qui medium secabat iter, neque ab eis trajici potuit, ad relictam sinistræ viam redire coegit. Adhuc tamen incerti, utra viarum recta duceret Astudillum, multum in eam partem inclinabant, ut in propinqua silva noctem agerent sub dio. Sed ab eo consilio facile propterea discesserunt, ne, qui præcesserant, comites sollicitos haberent. Itaque divinam implorandam opem, et porro pergendum rati, preces Deo primum effundunt pro animabus, quæ purgatoriis ignibus expian-
b b
tur,

tur, felicem in destinatum locum adventum impetraturi: deinde voces ingeminant, si forte responsum alicunde recipiant, quo certiores viæ reddantur. Et quanquam humana vox nulla fuit reddita, mox tamen æris campani sonitum audiunt, quem lætissime insecuti, Astudillum tandem adveniunt. Diversorium ingressi, socios ex itineris defatigatione per terram stratos inveniunt: quod et ipsi pariter effecerunt, cum et crucibus, et plantis ita dolerent, ut pedibus diutius consistere non possent. Et tamen ea maxime cura discruciabantur, ne, debilitatis adeo ex primo itinere corporibus, vires ad ineundam postridie viam non sufficerent.

Interea divulgato per oppidum Novitiorum adventu, multi ex nobilioribus ad eos salutandos accurrunt: eorumque miserati sortem, in domos suas ad quiescendum invitant. Id præcipue tum opus erat Novitiis, qui cœnam jam sumpserant (quanquam eam aliqui neglexerunt, ne inde, ubi jacuerant, dimoverentur) et in diversorio lectos non amplius duos habebant. Propterea relictis ibi duobus, qui sacculos custodirent, reliqui apud beneficos incolas commode pernoctarunt. Hoc etiam illis accidit peropportunum, quod inter eos quidam incedebat chirurgiæ non ignarus: qui ad leniendos fleminum, et tuberculorum dolores, quibus acriter adurebantur, ovorum applicito albumine multum eis attulit adjumenti. Sed quanquam illucescente die, ad novam carpendam viam satis jam erant expediti, experientia tamen edocti, decreverunt brevioribus deinceps itineribus proficisci.

Antequam Astudillo abirent, novum quiddam evenit, quod eos in suscepto sequendi Patres consilio magnopere confirmavit. Novitius ille, qui Palentiæ, ut alibi demonstratum est, propter Evangelicam illam sententiam, *Multi sunt vocati, pauci vero electi*, a sinistra Judicis ad illius dexteram pertransierat; postquam recessit in diversorium, novum ibi certamen sustinuit adversus quemdam sibi notum, qui eum aliorum trahere conabatur. At ille, prædicta Domini verba, quæ menti ejus alte infixæ fuerant, objiciens, firmus in sententia sua permansit, et sequenti die cum cæteris, qui constantes fuerant, Palentia profectus est, ut Astudillum veniret. Sed cum passus fere sex mille confecisset, tædio, ac difficultate viæ de-

vic-

victus, sociis valedicens, ab eis, in patriam abiturus, recessit. Is ergo denuo Novitiis adjunctus est, cum jamjam essent Astudillo profecturi: eisque valde mirantibus, et reditus causam inquiringibus: „Heri, dixit, cum a vobis discessissem, „ad Palentiæ portam, per quam simul egressi sumus, deveni. Sed ulterius progredi nullo modo potui: sic enim gutturis angustis angebar, ut ibidem tantum non suffocandus esse timuerim. Hic ego quo me verterem? Scilicet invisibilem Dei manum agnovi, qui me iterum ad vos revocabat. Neque surdas aures illius monitis præbui. E vestigio pedem refo, viamque facile terens eandem, ab ea, superveniente nocte, deflexi, diuque per abrupta montium erravi, donec a viatoribus inventus sum, qui me jumento impositum ad illam reduxerunt. Circiter mediam noctem hoc tandem opus inveni: dumque vos solícite perquiro, in Sacerdotem quemdam incidi, qui me in domum suam comiter invitabat. Renuebam ego benigni Sacerdotis hospitium, ut vobis sine mora conjungerer. Sed cum ille reponeret, importunum vobis jam dormientibus accessurum, seque mature ad vos me adducturum, ut fecit, illius verbis, et precibus acquievi. „His auditis, Novitii singularem Dei providentiam collaudarunt, deque recuperato socio gaudentes, denuo se viæ committunt, quam vario etiam successu confecerunt.

Ad S. Cypriani pagum cum accessissent, milites duos procul aspiciunt, qui citatis equis ad ipsos properabant. Non parum inde sunt consternati; nam subito venit eis in mentem quod Palentiæ, ac Turrecremata toties audierant: alicubi tandem comprehendendos, ut nomen darent militiæ. Et a Turrecremata quidem prope tunc aberant; sed incommodam circuitiōnem elegerant, ut eam devitarent. Brevi eos assecuti sunt milites, qui rogarunt, numquis inter eos esset Cantaber, et quid ille haberet nominis? Quidam est, inquiunt, Altamira nomine; sed is cum paucis aliquot præcessit in vicum proximum ad quærendum hospitium, cibosque apparandos, dum nos eodem veniamus. Cum hæc audissent milites, abierunt. Novitii vero inter spem adhuc, et metum Vallegueram profecti sunt, ubi eos præmissi socii expectabant. Hic majorem in modum fuerunt conterriti, cum viderent in eandem privatam

tam domum milites divertisse, quæ Novitiis fuerat designata. Hinc enim valde suspicabantur, ne illi ad sistendos omnes, vel certe ad ipsorum aliquem abducendum venissent. Non diu tamen illos ea cura sollicitavit, et mox gratiam habuere Deo singularem, quod ad se milites illos direxisset, sine quorum adventu prandium eo die gustare non potuissent. Nam præcursores Novitiorum ne frustum quidem panis invenerant, quod advenientibus sociis apponerent. Milites vero quantum sibi, et Novitiis sufficeret, facile reppererunt: et structis epulis, eorum alter, qui Signifer erat, Novitios secum ad mensam advocavit, altero convivis ministrante, qui servus erat Signiferi. Is inter prandendum suum erga Societatem studium aperuit, Novitiosque solatus est valde, quorum sermonibus ipse quoque mirifice tenebatur. Sublatis mensis, quæsierunt Novitii, quam symbolam pro dapibus deberent apposis; solvendo enim erant ex pecunia, quam Palentiæ corrogaverant. Id vero generosus miles adscripsit injuriæ: et hoc unum dolere se dixit, quod Novitios alibi nactus non esset, ubi potuisset eos lautius, ac nitidius habere. Cibi reliquias, quæ servari poterant, illis dedit auferendas; testatus, si aureos haberet quinquagenos, eis libentissime donaturum. Multis etiam institit, ut acciperent induculam lineam, tenui varioque ornatam textu, quam eis offerebat: sed illam nullo modo acceptare voluerunt. Denique cum jam essent omnes profecturi, quisque militum unum ex Novitiis secum fecit in equum ascendere: et quanquam ipsi alio tendebant, tamen per viam, quam ingressuri erant Novitii, ad quatuor mille passus processerunt: relictisque ibi duobus, quos secum tulerant, dum cæteri adventarent, ipsi Lermam versus, quo sibi pergendum erat, deflexerunt. Atque ita Novitiorum timor, ex militum occursu conceptus, in gaudium tandem, et majus eorum commodum evasit.

Tertio profectionis die, quo venturi erant Burgos, quatuor ipsorum præmittendos esse censuerunt, quorum bini Archiepiscopum, bini Prætorem adirent, ab eisque subsidium aliquod peterent ad conficiendum iter, et facultatem rogandi stipem obtinerent. Archiepiscopus, cum primum illos in habitu despiciatissimo aspexit, vagos et erroneos esse subtimuit, qui sub ementito Novitiorum nomine largiorem ab eo beneficentiam

tiam obtinere contenderent. Mox tamen (ut ipse fassus est viro gravi) cum in eorum vultus, et verba, gestusque omnes diligenter intendisset: Sane quam manifestum est, dixit, hos Societatis Jesu esse Novitios. Et quanquam initio multa sibi occurrerunt, ut illos a persequendo instituto itinere dehortaretur, eorum tamen usque ad eam urbem constantiam admiratus, a deterrendo abstinuit. Jam ad ipsorum postulata, minime decere, respondit, honestos adolescentes, quales eos esse credebat, vicitim stipem quærere: siquid vero cives offerrent sponte, libere acciperent. Ipse autem pallium, et sagum, quibus operirentur, eo die donavit: postridieque iterum, ac tertio ad se vocatis trecentos regales numos fuit elargitus.

Prætor vero et facultatem ostiatim petendi denegavit, et ad se omnes sub vesperum advenire jussit. Ad eum igitur omnes conveniunt præter quinque, quorum tres infirmi, duo ad infirmorum curam in suburbio de Vega remanserunt. Rogat ab eis Prætor, certumne sibi, deliberatumque sit, Patres Societatis in exilium sequi? Quod cum omnes una voce affirmarent, longam ille orationem texuit, ut eos a sententia dimoveret. Sed ea fere dixit, quæ centies jam objecta illis fuerant, et quæ ipsi proinde facile dissolverunt. Id tantum aliquam eis difficultatem ingessit, quod ab homine magnæ auctoritatis nimis asseveranter fuit dictum: Patres Petrum Calatayudium, et Gabrielem de Barco, viros utique virtute et scientia spectatissimos, dum iter Burgis agerent Sanctanderum, profectionem Novitiorum in exilium diserte improbasse. Hoc enimvero ad inflectendos eorum animos plurimum valebat: unde asserebant aliqui, si de his certo sibi constaret, statim ab incepto recesuros. Sed hoc perinde erat, atque in dubium dictorum fidem revocare. Nec diu sub iudice lis fuit. Novitiis quippe Sanctanderum usque progressis gravissimi duo illi viri asseveranter obtestabantur, quod de ipsis audierant Burgis, per summam injuriam sibi fuisse imputatum. Interea Novitii, ut propositum nodum vel solverent, vel reciderent, quod sæpe alias responsum dederant, idem modo adhibuerunt: Se jam a Deo in Societatem Jesu fuisse vocatos; proptereaque nihil sibi non esse tentandum, ut in eadem, vel exilii pœna suscepta, permanerent. Voluit nihilominus Prætor, ut rem denuo perspicere-

cerent, antequam ex ea urbe discederent. Itaque præcepit, ut postero die viros aliquot doctos consulerent, et ad se sub noctis crepusculum reverterentur.

Dum Prætor moras injiciebat Novitiis, Deus illis de munificentissimo Benefactore providit, qui eorum sublevaret inopiam, et animos ad perficiendum iter adjiceret. Is fuit præclarus Dominus Joachimus Oarrichena, in primario Burgorum templo Canonicus Pœnitentiarius, cujus integerrimæ vitæ exempla omnes omnium ordinum cives suspiciebant: qui gloriæ Dei, et hominum saluti promovendæ solícite intentus, postquam aditum ad Episcopatum, quo dignissimus habebatur, interposita voti religione sibi præcluserat; ad asperrimos Camerorum montes, aliosque vastæ illius Diœcesis tractus excurrens, Apostolicis ministeriis varios quotannis populos ad vitæ sanctitatem erudiebat: indeque in urbem regressus, juvandis omni ope animis, sublevandisque miseris indefesse adlaborabat. Hic ergo, cum audisset, Novitios Burgos contendere, a qua urbe ipse tunc aberat, viam ita celeravit, ut eadem qua Novitii nocte, sed multis post horis domum advenerit. Cognovit ab uno servorum, qui Novitios jam viderat, eorum sex sine pallio, multos inconcinnis, atque etiam discissis vestibus adventasse: facultatem cogendi Burgis stipem omnibus denegatam, permissum tamen accipere quidquid eis erogaretur. His auditis, sartorem de nocte vocat, eique sēna pallia quam primum conficienda imperat: servo, quid in crastinum pro Novitiis agere debeat, indicit: sibi autem alia caritatis opera postredie adimplenda reservavit.

Proximo die Pœnitentiarius, hac illac per urbem discurrens, quamcunque domum ingreditur: Novitiis, ait, miserabiliter exspoliatis nil quidem petere licet; sed recipere licet oblata. Quo præconio multi civium permoti, numos, et diversi generis vestes, bellaria quoque, et aromata ad gratiosi postulantis domum remittunt. Nullus tamen Pœnitentiarium ipsum aut misericordia, aut liberalitate præcessit. Nam et argenteos unciales viginti sex, quot in præsentia poterat, dedit; et cum, distributis palliis, quæ confici jusserat, duos insuper Novitios in breviori veste relinqui animadverteret, oblato quem ipse portabat amictu, summa contentione nitebatur,
ut

ut illum alteruter acciperet. Sed Novitii, tantum beneficentiæ excessum admirati, nulla ratione adduci potuerunt, ut admitterent. Tum ille: Quidquid ego, dixit, vobiscum ago, nihil ad ea est, quæ vellem efficere: universam domus meæ suppellectilem, si modo potestis, vobiscum tollite, et rem mihi gratissimam perfeceritis. Tam prolixam benemerendi voluntatem aliis etiam majoribus officiis cumulavit; tum solvendis difficultatibus, et terroribus elevandis, qui Novitiis injecti fuerant; tum etiam addendis ad perseverandum animis, et alenda spe tenendi portum, antequam inde solvissent Patres. Rogarunt eum Novitii, ut ipsorum confessiones audiret, quo possent sequenti die, quæ Dominica in Albis erat, ad Eucharistiam accedere. Annuit ille libenter, et ad quartam post meridem horam in templo se affore dixit, ut eorum votis satisfaceret. Sed cum magno et ipsius, et Novitiorum dolore pia illa frustrata sunt desideria.

Reditus in Prætoris domum Novitiis indictus fuerat ad noctis initium. Sed Prætor, mutata deinde sententia, post tertiam horam pomeridianam eos advocat: et cum ad ipsum convenissent, quid consilii ceperint, interrogat. Socios in exilium sequi, respondent. Ruinam imo vestram, ait ille: quod etiam in prima allocutione jam dixerat. Et cum inter cæteros tres, quatuorve essent valde pusilli, quorum e numero erat Xaverius Camus, designatis istorum duobus: Quis enim, agebat, credere unquam possit, ad sustinendos exilii casus, hos a Deo pueros evocari? scilicet aliorum decepti exemplis, eorum vestigia more pecudum insequuntur. Non defuit, qui Prætori responderet, divinam vocationem non esse annis, neque statura corporis dimetiendam; fierique facile posse, ut ad præclara virtutum opera major in exiguo corpore, quam in procero sit animus. Quærenti deinde, quem quisque consiliatorem adhibuisset? alius hunc, alius illum religiosum virum, alius Pœnitentiarium designabat. Quidam eorum dixit, se carnem suam, et spiritum in consilium advocasse: roganteque Præторе, quam habuisset ab eis responsionem? Caro, inquit, perspecta laborum mole, quam ipse nobis heri depinxisti, vehementer impellit, ut maneam; sed spiritus, quem audire præstat, omnino suadet, ut pergam. Alius quidam respondit,

se

se rem illam egisse cum Deo, et conscientia sua, quibus perfectionem suadentibus, ob nullas hominum dissuasiones contradicendum. Cum Prætor omnes ad unum interrogasset, duo tantum inventi sunt (fortasse quia consultationis tempus ipse contraxerat) qui neminem Burgis super ea re consuluisse dixerunt. Hos in Cœnobium quoddam misit statim, ubi habita deliberatione, tale habuerunt responsum: Si contenderint in exilium ire, gravi obstringendos esse delicto. Proptereaque regressi ad Prætorem, ab eorum numero, qui pergere decreverant, expunguntur. Nec miror, hos, aliosque defecisse, quibus idem ac testæ contigit: quæ, dum ad examen tunsione plurima violentaque revocatur, citius infringitur, quam probetur.

Rogatis Novitiorum sententiis, Prætor Scribam acciri jubet, eoque coram in hunc modum infit: His ego adolescentibus quidquid e re ipsorum esse credebam, inculcare non destiti. Sed illi, nescio quo æstu fervoris abrepti, pertinaciter in exilium ire contendunt: suique consilii auctores alii gravissimos viros, alii Deum ipsum, alii conscientiam, et spiritum habere testantur. Tu modo de iis testimonium dicito: volo enim de omnibus ad Regiam aulam referre. His dictis, Scriba Novitiorum nomina, Parentes, Patriam, et quod quisque consilium ceperat, nomina item Consultorum in tabulas retulit. Atque hoc fuit sextum suæ vocationis examen, quod Novitii coram Iudice subierunt. Prætor, qui petitam usque Sanctanderum viatoriam tesseram denegavit, in custodiam imo tradendos esse dixit, si postridie ad octavam matutinam horam ab urbe non evasissent. Ob eam comminationem Novitii neque postero mane cœlesti mensæ accumbere, ut voluissent; neque exploratorem illum, quem Palentia Sanctanderum misisse diximus, Burgis, ut condixerant, opperiri potuerunt.

A Prætore cum discessissent, eos multi civium domos subire suas compellebant, passimque per urbem præclara beneficentiæ signa sunt experti. Superveniente nocte, plerique in cauponam de Vega recesserunt: quatuor apud Curionem S. Jacobi D. Emmanuelem Jocanum pernoctarunt: quinque Pœnitentiarius excepit, cunctos etiam, si potuisset, excepturus. Hos mane, quo promptiores essent ad implenda Præto-

ris imperata, mature ipsemet excitavit; missisque servis, qui cæteros admonerent, cum illis in templum maximum venit, divinum coram ipsis, imo et pro ipsis oblaturus Sacrificium. Per viam his eos affatur verbis: „Macti animo, carissimi: „sicut hactenus, cœlesti suffulti ope, per gravissimos supera- „tos casus, exantlatosque labores advenistis; ita etiam, con- „fidite, Sanctanderum tandem venietis, optatamque cum Pa- „tribus consensionem obtinebitis. Id ego vobis a Domino „impetraturus, quam ad aras modo immaculatam Hostiam „immolabo, jam nunc offero in eum finem. „Peracto Sacri- „ficio, ultimum eis valedixit, testatus, extra urbem libentissi- „me illos deducturum, nisi multi jam ejus exedram circumsta- „rent, quorum audire debebat confessiones. Novitii fausta il- „li omnia precati, ab eo cum incredibili grati animi sensu dis- „cesserunt: neque unquam memores esse non poterunt, quam erga ipsos vir optimus exhibuit, beneficentiæ singularis.

Burgis Novitii duo detenti sunt morbo: duo item, ut istorum saluti prospicerent, sponte manere voluerunt, quo- rum unus tantum, Corunniam deinde veniens, navim cum cæteris ascendit. Alii quatuor, ob injectam admittendi sceleris religionem, iter ad natale solum ceperunt. Demum unus et viginti per viam, quæ Sanctanderum ducit, egressi, quo plu- ra jam pericula superaverant, eo alacriore animo procedebant. Et quanquam iter illud et longius erat priore, et propter montium anfractus difficilius, multum scabritiem ejus lenivit insignis benevolentia, qua a montanis illis gentibus excipie- bantur, quæ Novitiorum admiratæ constantiam, eos, quibus- cunque rebus poterant, sublevarunt. Nec tamen adversi defuere casus, qui magnum eorum animis mœrorem attulerunt. Ter- tium jam ultra Burgos iter conficiebant, cum Novitii cujus- dam genitor, qui ab usque Navarræ finibus per ducena fere passum millia properaverat, eos tandem est assecutus: et fi- lium, multis licet reluctantem, ab ipsorum comitatu divulgum in domum reverti suam coegit. Paulo post alium, natu mi- nimum, constantia vel maximis supparem amiserunt. Qui superatis invicto animo tentationibus, et itineris molestiis, quas ei tenerior ætas graviores effecit; Burgis blanditias Amitæ, quæ illum retinere conabatur, viriliter sprexit. Nunc vero,

i i

cum

cum prope Patriam teneret iter, obviam ei venit consanguineus, qui Novitios et officiose salutavit, et in diversorio liberaliter habuit, et amice comitatus est Sanctanderum: atque in ipso urbis aditu, tanquam si nihil jam amplius intenderet, ab eis humaniter consalutatis discessit. Sed iterum ad nepotem id temporis rediit, cum Novitii per varias jam domos fuerant distributi: eumque per speciem valedicendi Parentibus, ab eisque benedictionem ultimam excipiendi, ad natalem domum, quæ proxime aberat, secum deduxit: ab eaque deinde, cum magno et ipsius, et suorum comitum dolore, nullam evadendi viam invenit. Sic ille tunc fuit expertus, et postmodum testatus est, nullum formidandum esse magis, quam domesticum adversarium.

Inter hos Novitiis amarissimos casus solatium, quo nihil jucundius optare poterant, Deus illis immisit. A Reinosa nobili oppido iter habebant ad vicum, cui vulgus nomen indidit Piaconcha; cum ecce tibi exadversum Joannes ille de Villanova, quem Sanctanderum Palentia dimiserant, ad eos celeri passu properabat. Properarunt et ipsi vicissim, cum vellet quisque certatim illum primus amplecti, et quid afferret novi dignoscere. Cum jam omnes adfuerunt: „Ego, inquit Joannes, quarto post discessum die Sanctanderum ingressus, illius urbis Antistitem adii, qui me benignissime excepit, idemque viam aperuit, ut aditum haberem ad Judicem. Huic ego profectionis meæ causas exposui, simulque rogavi, ut me sineret ad Patres accedere, qui omnes adhuc in Collegio detinentur. Rem, ait ille, perquam difficilem petis. Me tamen in domum suam recepit, et quoniam intra Collegium ipse noctu manebat, voluit, ut in suo ego lecto dormirem. Nihilominus quoties eum de conveniendis Patribus alloquebar (loquebar autem frequenter) tanquam surdo canerem, sic ille sermonem alio vertebat. Tandem post biduum me vocat in Collegium, neque sinens cum aliquo Patrum, quorum plurimos obvios habui, verba conserere, ad Provinciæ Præsidem, et Magistrum Novitiorum recta perduxit. His Novitiorum indicem exhibui, qui Palentiæ defecerunt: quem cum percurrissent, defectionem adeo magnam sunt admirati. Sed cum eis omnia exposuissem, quæ ibidem acci-

„de-

„derunt, perseverantium numerum majorem in modum ad-
„mirantur. Perge igitur ad illos citius, ait mihi Provincialis,
„et bono animo esse jube. Quanquam enim de illorum cum
„cæteris consensione certi nihil habemus, spe tamen vana
„non ducimur, eos hoc iter, sicut impellente Deo arripue-
„runt, sic etiam eodem bene juvante, non incassum confec-
„tuos. Et quidquid a nobis operæ conferri poterit, solici-
„te in eum finem adhibebimus. Quotquot vero ad nos tan-
„dem advenerint, obviis eos ulnis excipiemus. „ Id satis ha-
buerunt Novitii, ut perpessos adhuc labores et felicissimos
ducerent, et præ hujus solatii magnitudine nihili pendendos
existimarent. Itaque quod reliquum erat viæ intra biduum læ-
ti conficiunt, et Sanctanderum pridie Kal. Majas ingressi,
eam apud optimos cives hospitalitatem, dum navigandi tempus
expectant, sunt experti, qualem vix uspiam viderant.

Sed strenuissimo Villanovæ non satis fuit, centum octo-
ginta quatuor millia confecisse peditem, ut suis fratribus inservi-
ret. Cum enim audisset modo, Burgis infirmos duos, et eo-
rum causa duos bene valentes remansisse, quibus major ad
insequendum stimulus ex allatis ab ipso nuntiis poterat admo-
veri; recusata, quam offerebant socii pecunia, ut Reinosæ
jumentum conduceret, ad illos advolat sine mora. Et quo-
niam monuerant socii, ut Pœnitentiarium adiret, qui erga ipsos
amantissimi Patris officia præstiterat, ad illum recta conten-
dit. Collaudavit is præclaros Joannis conatus, deque iis, quæ
Sanctanderi egerat, et audierat, gavisus est valde. Cæterum
laborem, inquit, inutilem suscepisti. Nam tres eorum, quos
adeo studiose perquiris, tertio die postquam a me Novitii dis-
cesserant, nescio qua peccandi formidine deterriti, in domum
quisque suam abierunt. Quartus hic adhuc manet; sed te se-
qui modo non potest, cum nondum convalescit, et tibi pro-
perato opus sit, ne serius in portum redeas, et enavigandi
opportunitatem amittas. Noluit tamen Joannes ante discedere,
quam infirmum inviseret, qui jam in eam partem inclinave-
rat, ut paternam domum repeteret. Sed auditis modo, quæ
Joannes afferebat, spiritus ei denuo recaluere, seque in exilium
ire velle testatus est. Joannes vero, qui tandiu expectare non
poterat, dum ille convalesceret, quoniam navigandi tempus
insta-

instabat; ægrotum centusse donatum cum dolore reliquit. Atque is, si quæris, ille ipse erat, quem bis a constantia sua dejectum, bis item ad Novitios rediisse, alibi ostendi; tum propter illa Domini verba, *Multi sunt vocati*; tum etiam propter anginam, qua subito correptus, pedem retro ferre coactus est: nunc autem, ne susceptum opus absolveret, ab infirmitate fuit impeditus. In quo sane altissima Dei consilia venerari nos oportet, non scrutari. Jam ergo Villanova noster, cum Burgis pœnitentiæ, et altaris Sacramenta suscepisset, sedulo regressus est Sanctanderum, ubi post biduum viginti Novitii naves cum cæteris Sociis ascenderunt.

Xaverius Camus septem, quibus Sanctanderi moratus est, diebus majus longeque difficilius certamen sustinuit, quam usquam hactenus sustinisset. Illius Mater vidua, quæ relicto Monte, jam intra urbem habitabat, audito Novitiorum adventu, filium alterum misit, qui obviam Xaverio suo procedens, illum in suam domum recta perduceret. Et is Canduelam usque processit, quæ in medio itinere Burgensi sita est. Xaverius tamen qua nocte Sanctanderum advenit, ad Joannem Ostaletum accessit, natione Gallum, sed ea jam civitate donatum, qui Novitiis etiam obviam prodivit, et in ipso urbis aditu, quam quisque domum adiret, ex compacto civium designavit. Is, cum Xaverium animadverteret, qui sibi etiam hospitium assignari expectabat: Quid ergo, ait: nonne in domum tuam cogitas? At ille: Malo, inquit, in alienam divertere. Noverat quippe ex iis, quæ in tirocinio legerat, et propriis etiam oculis viderat, multis qui religiosam iniere vitam, quam fuerit exitiosa cum domesticis consuetudo. Illam ergo noctem in destinata sibi domo traduxit. Sed postridie Sacerdos ad eum venit, qui verbis ad gravitatem compositis, civium ei offensionem objecit, a quibus violatæ pietatis, ac reverentiæ Matri debitæ, nulla esset ratione absolvendus, nisi ad illius domum migraret statim. Hæc a tali viro, tantaque cum asseveratione proposita, timidiorum adolescentis animum inflexerunt, qui maternam in domum, ne quem offenderet, pertransivit.

Paucis dici vix potest, quanta domi suæ pertulerit, a qua vix semel, aut iterum per eos dies ad Novitios redire per-

permissus est: et quoties ii ad invisendum illum adierunt, nunquam ab ejus latere Mater discessit, donec eum Novitii reliquissent. Quotidie a propinquis, et notis, atque etiam ab extraneis summa contentione oppugnabatur, ut relicto abeundi consilio, tranquillam in Patria, quam jam attigerat, vitam præoptaret. Sed Mater ante omnes filium et precibus, et illecebris, et, quo nihil est vel ad duriores flectendos animos accommodatius, effuso lacrymarum imbrey deprecabatur; si minus eum misericordia teneret Matris, quam luctus ex filii fuga brevi conficeret; sibi saltem ipse consuleret, cujus ætas, et corporis imbecillitas tantum laborum pondus, quantum exulibus imminebat, ferre non posset. Non enim, ajebat, isti delicatissimi tui corporis constitutioni longa per turbulentum mare trajectio, longiorque sub tam diverso coelo commoratio plurimum obesse non poterunt. His multo plura miscebat, quæ lenissimum filii pectus non tam sui, quam carissimæ Parentis causa feriebant. Sed ne in diuturno illo, et ancipiti certamine vinceretur, recursum ad Deum habuit. Et cum ad socios quadam die quasi furtim accessisset, multum ex colloquio cum eorum quodam habito ad perseverantiam fuit confirmatus: quam cum ejus Mater videret, ipsa quoque timore Dei amorem filii superavit, eique tandem liberam abeundi fecit potestatem. Quo ego in loco Salvatoris nostri gratiæ non possum non intimis sensibus gratulari. Quotus enim quisque sit, qui hujus, et aliorum ei similium adolescentium invictum animum non miretur, quos ardens Christi crucis studium ab suarum amplexu Matrum avulsit? Etenim per eos dies in eadem agebatur scena heroicus ille actus Emmanuelis Lantzæ, quem in ejus Vita descripsimus. Et ibidem Xaverii nostri Patruelis, a quo ille ad amplectendam Societatem incitationem acceperat, nunc etiam in eadem retinenda præclarum ei dedit exemplum. Nam et ipse Patrem suum, qui multa moliebatur, ut eum a suscepto absterteret consilio, ita devicit, ut ad Novitios, quibus non semel iratus fuerat, tanquam ipsi conatus suos inverterent, filium tandem adduxerit: eumque apud ipsos tam libenti animo, et mansuetis adeo verbis reliquit, ut omnibus lacrymas extorserit: postridieque rediens, a Novitiis non ante discessit, quam

quam singulos amplexatus, ab eis orationum suffragia suppliciter postulasset. Tanti est in rebus pulchris habuisse constantiam!

Pridie Nonas Maii Novitii omnes ad Josephum Nietum jussi sunt convenire. Is Judici Sanctanderensi a secretis erat, nullamque antea cum hominibus Societatis habuerat consuetudinem, neque vero nimium erga eos afficiebatur. Sed quo die indicta illis fuit transmigratio, cum obervasset eorum animi tranquillitatem, tantamque in tam adverso casu constantiam, a lacrymis temperare non potuit: domumque regressus, uxori suæ dolenter affirmabat, se antehac quid Societas esset ignorasse. Deincepsque nemini civium cessit, tum Patribus intra Collegium inclusis, tum Novitiis, dum in ea urbe fuerunt, inserviendis. Sed Novitii modo, quoniam omnes ad eum fuerant convocati, subvereri cœperunt, nequid eis adversi ab Judice denuntiaret. Quod cum illius uxor animadverteret, virum rogavit, ut Tirunculis suis quamprimum eam eximeret sollicitudinem. Tum ille: Nihil verendum vobis est, inquit: nam Judex quotquot e tirocinio Villagarsiensis venistis, si modo vobis ea sententia manet, navibus sinet imponi. Et quoniam ipse multis in Collegio rebus distinetur, vestram me jussit explorare voluntatem. Post hæc Novitiorum recensionem instituit, quæ nondum peracta erat, cum Judex advenit, qui cognita singulorum voluntate abeundi in exilium sine ulla æris assignatione, præcepit, ut postridie in eandem convenirent domum, inde in Collegium deducendi.

Nonis igitur Maii secunda hora pomeridiana, viginti Novitii, post labores, terroresque gravissimos, post ludibria, et contumelias, quæ fidem superare videantur, exultantibus animis, suis restituti sunt Patribus, qui eos cum incredibili gaudio, atque amore receperunt. Postquam vestibus induti sunt Societatis, P. Petrus Calatayudius illos ad se vocavit, et lætitiâ ob ipsorum adventum oculis, ac vultu præferens, eis inter suavissimos amplexus ajebat: Omnipotens Dei manus vos sine dubio ad Societatem Filii ejus adduxit. Multis deinde apud Rectorem institit, ut Novitiis prandiculum apponeretur: dicenteque Rectore, sublati mensis, omnia jam esse obserata; venerabilis ille senex alienum ab ætate sua non duxit,

xit, ad Promum accedere, a quo fructus aliquot obtinuit, quibus Novitii refecti sunt. Sed iis gratiores multo fuere convivatoris caritas et affabilitas, quam appositæ dapes fuerint. Et eorum memores, quæ paulo ante contigerant, sic invicem mussitabant: Videret hæc, et audiret is, qui Burgis tam fidenter nobis asseruit, venerandum hunc senem nostram improbasse sententiam! nullumque vitæ subsidium nobis in exilio ministraturum! Immane quantum hæc facta ab illis discrepant verbis!

Paulo post ad naves educti sunt omnes: et Xaverius Camus, domestica dirupisse vincula sibi jam gaudens, hujus victoriæ fructum non multo post cum altero communicavit. Quidam enim Sociorum, quem mœror edacissimus occupaverat, cum suum Xaverio animum aperuisset, illius verbis ad lætitiā pristinā fuit erectus: et siquando eadem ægritudine tentabatur, revocatis in memoriā Xaverii dictis, ejusque alacritate perspecta, illa animi sui commotio subito residebat. Nec verbis tantum, sed rebus etiam Socios adjuvit. Nam pleraque ex iis, quæ Mater ei discedenti donaverat, brevi suos inter fratres distribuit: et admonenti cuidam, ut sibi quoque prospiceret: Sine, dixit, ut quoniam in gravioris momenti rebus caritatem exhibere modo non possum, in his minutis exhibeam. Socio deinde ægrotanti tam solícite in omnibus, quæ opus erant, inserviit, ut is aliquando tam impensum benemerendi studium admiratus, quo illud officii genere rependeret, ignorare se dixerit. Sed Xaverius: Ne putes, inquit, quod tibi facio, cuilibet me non æque facturum: id ego maxime propter Deum efficio: cum enim modo carceres, et nosocomia nobis adire non liceat, quidni hujusmodi caritatis opera, sublevandis fratribus nostris, captivis utique, atque infirmis, compensemus? Hæc autem omnia tam hilari animo, et vultu peragebat, ut multam inde gratiam officiis suis omnibus superadderet. Et qui erga homines officiosus erat, erga Deum pius fuit, ac devotus. Præter exactam in adimplendis, quæ præcepta erant, spiritualibus exercitiis diligentiam, alia ipse addebat identidem, ne in tanto militum, et nautarum convicio illius dissiparetur spiritus. Parvum B. Virginis Officium statis recitabat horis, aliasque preces tum eidem V. Ma-

tri,

tri, tum aliis fundebat Sanctis, quorum patrocinium peculiaribus obsequiis implorabat. De iis quoque, ut etiam de rebus ad perfectionem spiritus attinentibus, frequenter disserebat, abscissis a se colloquiis, quæ religiosum adolescentem non decent; summaque adhibita diligentia, nequem aut verbo læderet, aut alio quolibet modo contristaret.

Calvium cum appulisset, neque horrido loci aspectu, neque imminente obsidione deterritus, eam ingressus est urbem, in qua ultra annum, in magna rerum omnium inopia, magnam etiam exhibuit et in periculis aggrediendis constantiam, et in tolerandis adversis alacritatem. Initio quippe, cum obsessi aquæ penuria laborarent, Novitii ad quingentos ab urbe passus procedebant, ut aquam e fonte sumerent, qui medias inter, sibique invicem infestas stationes militum scaturiebat. Et Xaverium, quem natura pavidum fecerat, caritas imperterritum reddidit, ut per amplius quinquaginta dies cum cæteris ad eum fontem non sine discrimine accederet. Quanquam enim Corsorum duces, proposita mortis pœna, vetuerant molestiam ullam inferri Societatis hominibus, quorum sortem miserabantur; cum tamen Genuenses inter et Corsos frequentes fierent velitationes, frequens etiam erat periculum, ne quis eorum aliquando aberraret, et, quem maxime nollet, transfoderet. Sed immensa Dei benignitas Novitios, aliosque juvenes, ac Sacerdotes, qui necessitate, suorumque caritate fratrum compulsi, tantis se periculis objecerant, a belligerantium jactibus servavit immunes: solumque Novitii cujusdam amphoram, ut evidentius mira Dei providentia emicaret, explosa pila confregit. Pactis deinde induciis, nonnihil respirare licuit: sed habitaculi, et victus incommoda nihilo minus perseverarunt. Quæ omnia Xaverius patienter, et alacriter tulit: conticenteque jam armorum strepitu, musas cœpit colere diligentius, et humanioribus imbui literis, quarum in studio libentissime habitabat. Sed nullum majus illo solatium habuit, quam dum jussus est, Deo se per religiosa vota immolare. Tunc enim et perperosos antea labores, et quicunque sibi imminerent, ad quos jam tum forti se animo obtulit, jucundos, et optabiles judicavit. Die igitur undecimo Kal. Decemb. anni 1767, Calvii tria consueta vota concepit: et quæ Deo tunc libenter promisit, æque deinde sancte servavit.

Cal-

Calvio post quatuordecim menses in continentem Italiam delatus, primum in agro Bononiensi ad Bianchinorum Villam divertit, ubi per biennium Philosophicis studiis operam dedit: deinde Bononiam accessit, ut inchoatum Philosophiæ cursum absolveret. Utrobique vero ad indefessam in addiscendis humanis disciplinis industriam, ex qua fructum laudabilem retulit, assiduum, ut antehac fecerat, divinæ sapientiæ studium adjunxit. Hinc autem Deum vereri, ac diligere, se ipsum odisse, terrena contemnere, cœlestibus inhiare, aliisque religiosæ disciplinæ principiis didicit inhærere, quibus præclaram vitæ laudem assecutus, brevi promeritam laboribus mercedem obtinuit.

Magno quidem judiciorum Dei timore concutiebatur, et sæpe sacro quodam horrore percussus, periculum illud commemorabat, quod Sanctanderi apud suos manendi subierat. Quod si evenisset, qua erat animi demissione, irreparabili se ruina peritulum fuisse affirmabat. Sed inde ferventiorum erga Deum caritatis affectum excitabat, qui semet a sanguine junctis admirabili providentia distractum, inter alios collocaverat frâtres, quorum exemplis, et consuetudine facile posset ad sanctioris vitæ culmen eniti. Quare, ne unquam esset tam singularis immemor beneficii, statuit ad religiosæ perfectionis studium toto vitæ decursu sedulo incumbere. Proptereaque leviores etiam culpas pervigili cavere cura satagebat, et quas incurrisset, statim ac dolenter illi aperiebat, qui ejus regebat spiritum, ut et lapsum humili confessione puniret, et cautior inde fieret in futurum.

Nec solum errores devitare, et corrigere studuit, sed in illorum etiam radices inquirebat, ut eas evelleret, aut pullulare certe non sineret. Humanæ appetitionem gloriæ, ad quam se, sicut cæteri hominum, proclivem esse sentiebat, non una industria usus est, ut vinceret. Nam primum, quam vana illa sit, et inanis, frequenti perpendebat meditatione, ut facilius ad eam contemnendam permoveretur. Et quod a teneris annis illius animo insederat, id in libello, quem præ manibus habebat quotidie, his expressum verbis reliquit: „Hominum laudes nullo habebis in pretio, quoniam fumus illæ sunt, et folia sonantia: et qui te illis onerat modo, post-

„modum opprimeret vituperiis. Hoc et tibi, et aliis non semel „expertus es evenisse. „Deinde ad tolerandas injurias, quarum non paucas in paucis devoravit annis, sempiternum illud opprobrium recogitabat, quo damnati apud inferos lacerabuntur: „Si te frater, ait ibidem, aut quilibet alius palmis, „vel fustibus caderet, sexcentisque oppleret injuriis, et contumeliis, silendum tibi esset omnino. Hæc enim meræ nugæ forent ad tormenta illa, et ludibria, quibus inter damnatos, ac Dæmones excipereris. „Præterea apud se statuerat, iis bene velle, ac precari, qui sibi molestiam aliquam intulissent: deque illatis offensis perinde gaudere, Deoque agere gratias, ac si beneficium aliquod accepisset. Denique non raro ea fecit, aut facere prætermisit, unde sibi dedecus apud homines obveniret. Per menses aliquot antequam morbus erumperet, quo periit, humor quidam acris illius genua sic occupavit, ut ea non posset inflectere: unde inter orandum, atque etiam in Missæ sacrificio stare cogeatur: quod illi non modicam patiendi materiam suppeditavit. Quidam enim ex condiscipulis, qui eum ad speciem robustum, plenoque ac rubicundo vultu aspiciebant, ita cum ipso cavillabantur, ut nimiam in curanda cute solitudinem exprobrarent. Neque ille unquam aut pro se verba fecit, aut contra joculariter intorsit: sed illorum aculeos tandiu patienter excepit, donec illi aliunde agnoverunt, quam immerito Xaverium pupugissent.

Animum ab aliis etiam affectionibus continebat, quæ possent intimam cum Deo unionem retardare. Illum et naturæ dotes, et morum præcipue suavitas cunctis amabilem effecerunt: unde aliqui colloquiis ejus, et consuetudine mirifice tenebantur. Ipse vero, quippe sagax erat, cum animadverteret, inde non leves moras ad progressum in literis, et virtutibus injici sibi posse; ita caute agere statuit, ut affabilitatem quidem omnibus exhiberet, sed cum nemine familiaritatem iniret. Parum habuit hoc facere, nisi rebus etiam leviusculis sese abdicaret, quæ suæ perfectionis studium poterant impedire. Fit enim aliquando, ut religiosi viri (quod Cassianus merito Collat. I. deplorat) cum maximas facultates contempserint, post hæc pro scalpello, pro acu, pro calamo commovean-

veantur. Qui nisi affectum suum in iis etiam minimis contineant, perfectam cordis munditiam nunquam attingent. Huc igitur spectans Xaverius, animum in ejusmodi rebus non ita defigebat, ut earum cupidine teneretur: quin imo Superiores multa fatigabat prece, ut illa, quæ retinere posset, aliis donare permetteretur. Ajebatque, in his elargiendis, magnam animi voluptatem; in retinendis vero afflictionem probare, ac fastidium. Paucis etiam mensibus antequam vitam finiret, quæ donata sibi fuerant, ne sub pietatis quidem nomine retinere voluit: sed ea cum tali animi comparatione reliquit, ut mundum, si modo se penes esset, relinqueret universum, quo melius Christum pauperem, et nudum imitaretur.

Illam vero non minus necessariam, sed multo difficiliorem abdicationem, quæ voluntate, ac judicio ad imperantis arbitrium submittendis continetur, studio non segniore perfecit. Erat enim ad obediendum in omnibus alacer, quamvis ardua, odiosaque sensui juberentur, nemoque ex illius vultu, vel agendi ratione, ingrata necne sibi essent imperata, dignosceret. Neque Præsidibus tantum, sed subrogatis etiam ministris cæca quadam obedientia parere decreverat, nihil ne interius quidem vitilitigando, ut ipsemet in adversariis scripserat. Quam vero firmiter his decretis suis adhæserit, tum maxime patuit, cum ad Castrum S. Joannis valetudinis causa missus est cum laico, qui deinde ad amicum scribens, hæc inter alia suis literis inseruit: „ De Xaverio nostro, cui ægrotanti per bimen-
„ sem adfui, illud ego in universum affirmare possum verissi-
„ me, magno me rubore fuisse suffusum, perspectis virtutibus
„ ejus omnibus, et actionibus. Sed obedientia præsertim, et
„ submissio, quam erga me habuit, tanta erat, ut ne minima
„ quidem sponte sua faceret, quin prius ad me omnia refer-
„ ret; ut ea, vel me probante perficeret, vel omitteret impro-
„ bante. Semperque illum ad utrumlibet æque paratum inve-
„ ni: unde videbar ego, sive annuerem, sive negarem, perin-
„ de ad illius libitum respondisse; quoniam voluntas ejus si-
„ ne ullo partium studio promptissima erat semper, ut rebus
„ pariter concessis, ac denegatis acquiesceret. „ Medici quo-
„ que singularem ad ipsorum præcepta, et monita docilitatem,
„ cum præclaris cæteris ejus moribus, ita suspexerant, ut eum
apud

apud populares suos maxime commendarent. Dixerat illi quidam eorum, ne loqueretur: eo, credo, respiciens, ut ne longioribus colloquiis debilitatum caput offenderet. Ipse vero admonitionem illam tam exacte servandam suscepit, ut ad se deinde accedentibus, quæ opus erant, solis nutibus significaret; donec Medicus, ad eum rediens, insolitam obediendi rationem cum ingenti stupore vidit, ac temperavit.

Dum ibi maneret, egregium quoque pudoris dedit exemplum. Cum enim in Sociorum domiciliis, quorum aliqua erant ibidem, ob incolentium multitudinem recipi non pôtuisset, in privatam domum divertit: in eaque nunquam aut heram, aut filiam, aut servam, aut eas denique feminas, quæ ad has ventitabant, quamvis id valde cuperent ob evulgatam illius innocentix famam, intra sui limen cubiculi pedem inferre permisit. Hoc erat circumspectioni, quam semper adhibuit, maxime consentaneum. Nam et Bononiæ cum degeret, per frequentes vias urbis incedere recusabat, mallebatque semper ruri spatari, ne vanitates, ut ajebat, aspiceret. Inde firmissima illa manarunt consilia, quæ, ne memoria exciderent, fidelibus chartis commendavit: oculis in terram defixis incedendi, quod æque domi, ac foris observabat: frequentem habendi recursum ad Mariam Virginem, custodem Angelum, aliosque Sanctos, quos per hebdomadæ dies habebat descriptos, ut quotidie illorum aliquot veneraretur; destinata sexta feria Passioni Domini meditandæ, et Sabbato doloribus Matris afflictissimæ recolendis.

His, quæ ad tuendam animi, et corporis puritatem, plurimum valent, ea quoque conjunxit, quæ ad carnis contumaciam edomandam non parum juvant. Externarum usum asperitatum inter exilii incommoda non prætermisit. Atque ut se flagris caderet, eas adoriri debuit, ac vincere difficultates, quæ sibi graviores pene fuerunt, quam verbera. Erat enim, ut diximus, valde meticulosus: et cum aliunde vellet ostentationem omnem effugere, vel in summi tecti cavum, vel in subterraneum locum sese noctu abdere cogeatur, quod pavorem ei maximum incutiebat. Sed quo ferebatur in se odium, et flagellati Christi conspectus, quem sibi tum proponebat, animos ei addebat ingentes, ut pœnas de se sumeret acerbiores.

res. „Dum flagellum manu apprehenderis, ait in suo com-
mentariolo, cogita furorem illum immanem, quo carnifices
in Christum ad columnam revinctum desævierunt. „Tunc
etiam, sicut et cum mensæ accumberet, vel cubitum iret, sup-
plicia recogitabat æterna, ut ubique cum genis suis bellige-
raret. „Dum triclinium petis, ait ibidem, tuam in mentem
revoca venenatas illas dapes, potionesque piceas, et sulfu-
reas, liquatumque plumbum, et flammarum vortices, qui-
bus ad tartara cibandus, ac potandus fores, siquando iis,
quod avertat Deus, addicereris: quapropter mortificationi,
quantum potes, incumbe. Pariter in lectum pergens, illius
flagrantissimi lecti memineris, horrificis circumsepti Dæmo-
nibus, flammisque strati voracibus, quæ te undequaque de-
pascere. „His saluberrimis imbutus cogitationibus, suum
non modo corpus flagellis, ciliciis, jejuniisque castigabat, sed
animum quoque, ne perturbatis ejus motibus abriperetur, stre-
nue continebat. Inde pacificum gerens spiritum, quem sere-
no, ac placido vultu ostentabat, cunctis erat carissimus: et ip-
se, qui se tantum odisse noverat, ac despicere, cæteros ama-
bat impense: et ne aliquem sprevisse videretur, vel in ipsis
literariis disputationibus ita sibi imperare statuerat, ut, ad sum-
mum, vigorem quemdam animi exereret, nunquam indignan-
ter ageret, aut fastidiose.

Sed, quod maxime omnium interest, id assidua vincendi
sui contentione fuit assecutus, ut Deo præcipue carus fieret,
ac familiaris. Cum enim terrena desideria viriliter cohibuisset,
et perspicacior erat ad contemplanda cœlestia, et ad illa de-
sideranda ferventior. Hinc frequentibus amoris actibus in De-
um aspirabat, seseque illi tam vehementi voluntatis impetu
conjungebat, ut lacrymas interdum continere non posset. Nil
enimvero illum æque permovebat, ut sæpe conscientia mode-
ratori affirmavit, atque immensa Creatoris, ac Reparatoris nos-
tri bonitas, et effusa erga homines beneficentia. Propterea,
dum argumenta meditationis a Præfecto rerum spiritualium
proponerentur; atque is aliquid ad amorem Dei pertinens,
præsertimque mysteria Dominicæ Passionis pertractabat, in qui-
bus maxime incomprehensa Dei caritas in universum hominum
genus elucet; Xaverius ardentibus lacrymis multoties perfun-
de.

debatur. Deindeque, ut hæc eadem secum attentius reputaret, non satis habebat consuetam orationis horam explorare, sed alia quoque tempora recreationi, deambulationique detrahebat, ut ea daret meditationi. In hac Deus illum ad se suaviter attrahebat, magnaque communicabat lumina, quibus ad omnem virtutem, ac præcipue ad ipsius Dei amorem inflammabatur. Quod si aliquid adversi contingeret, facile sibi, et jucundum Christi patientis intuitus efficiebat. Unde inter annotationes suas, hanc brevem quidem, sed utilissimam apposuerat: *In omnibus afflictionibus, ac mæroribus ad Christum confuge Crucifixum.*

Magno quoque dilectionis affectu erga Christum in Eucharistia latentem ferebatur, quem frequenter propterea recipiebat, et invisebat frequentius. Postquam tirocinium absolvit, præter indictas nostris Scholasticis communionem, et eas, quas Superiores in exilio sic statuerant, ut quotidie bini per orbem fratres ad altare communicarent; aliam ipse cum eorundem permissu feria quaque sexta celebrabat; tum ut amorem Christi in Passione sua nobis exhibitum rependeret; tum etiam ut eum pro afflictis Societatis Jesu rebus deprecaretur. Semper autem ad sacratissimam illam actionem, diligenti se præparabat studio: nam et corpus suum proxima nocte plagis asperimis excipiebat; et animum, tanti Hospitis dignitate perpensa, ad ipsum reverenter, atque avide suscipiendum excitabat. Eorum quoque Sanctorum implorabat opem, quos Patronos sibi delegerat, ut per eos lumen, et ardorem impetraret, ad Dominum quam melius fieri posset excipiendum. Indeque fiebat, ut in illius susceptione, et inter gratias agendas, laute ac suavissime reficeretur. Ad eamque dulcedinem regustandam, et confovendam, visitationes interdum frequentabat, ex quibus magnam animi pacem referebat, ut nulla eum humanarum rerum eventa de sua tranquillitate deducerent; magnam item ad providentiæ divinæ placitum submissionem, cujus vel in ipsis morbi deliramenti singulare dedit specimen. Singulis etiam mensibus novenarias preces persolvebat, ut amor, quem in Eucharistia nobis Deus exhibet, responderet, atque illatas eidem injurias pro virili sua parte compensaret. Nec raro has, aliasque similes preces in destinato somno tempore cum

Su-

Superiorum venia fundebat, quoties eas antea perficere non potuisset ob imperata literaria pensa, quæ nihilo vel pietatis obtentu defraudabat.

Hac usus ad scientiarum, et virtutum studia sedulitate, Philosophici cursus metam pene jam attingebat Bononiæ, cum gradum sistere coactus est. Circiter veris medium anni 1771 sanguinem cœpit spuere: ac licet hæc ejus invaletudo mortifera non crederetur, plerique tamen existimarunt, ad absolvendum studiorum curriculum inhabilem deinceps fore Xaverium. Is vero nihil propterea perturbatus, primum divinæ se voluntati permisit, et quoscunque vitæ dies sibi concederet, eidem obtulit denuo, quamvis ad culinæ ministeria destinaretur. Deinde, quantum de studiorum contentione remittere coge- batur, tantum superaddebat piis meditationibus: quas non uno semper in loco, ut inanis gloriæ fugeret occasionem, sed modo intra cubiculum, aut in Sacello coram Domino pro- cidens; modo autem in mesaulis deambulando, vel in remo- tioribus locis ædium exequabatur. Et in frequentiore hac re- rum cœlestium tractatione illud a Deo didicit, quod initio me- dicinæ peritos latuit. Hi enim sic statuerant: quem rejiciebat Xaverius sanguinem, ex capite fluere, nullumque proinde mor- tis periculum imminere. Sed ipse paucis ab eo incommodo diebus firmissime in animum induxit, vitæ sibi finem instare: cujus rei hanc habuit de cœlo significationem, quam supra tres ante obitum menses Confessario suo, dum ei arcana sua ape- riret, non semel his verbis exposuit:

„Cum primum in oratione me antè Deum sisto, vide-
„re mihi videor protensum me in feretro ad tumulum de-
„portari, et lugubre mei funeris carmen audire. Hanc mihi
„ad vivum impressam imaginem firma consequitur in intellec-
„tu persuasio, mortem ex hoc morbo incursum. Eamque
„persuasionem magni erga Deum affectus excipiunt: inter quos
„vehemens peccatorum meorum dolor, et amarus negligentia
„meæ pudor: ardens quoque videndi Deum desiderium, re-
„linquendique mundum, ubi tot inter peccandi pericula tam
„facile ab illius gratia possum excidere: supplices etiam de-
„precationes ad B. Virginem, Sanctosque Societatis, et alios,
„quos singulariter venerari consuevi, ut mihi felicem mortem
ob-

„obteneant, in eaque adsint, ut pretiosa sit in oculis Do-
 „mini. His ego cogitationibus solidos pene dies impendo;
 „quoniam mens mea per hoc tempus maximam diei par-
 „tem in vividam illam meæ mortis imaginationem immergi-
 „gitur. Itaque licet aliqui dicant, non e pectore, sed e ca-
 „pite sanguinem venire, quem ab ore projicio; quidquid
 „Medicus asserat, certissime is me morbus absumet.„

Nec falsus profecto fuit. Cum enim sub initium Maii fluxus ille sanguinis inchoasset, mense Junio missus est in oppidum S. Joannis, in quo ita melius illi fuit aliquandiu, ut penitus convaluisse videretur. Sed illo postmodum violentius effervescente profluvio, tandem ab eodem extinctus fuit ter-tiodecimo Augusti die anni 1771. Et morti, quam cogitatione præceperat, præparationem adhibuit, qua illam coram Deo, et hominibus pretiosam effecit. In primis ad Sanctissimam Dei Matrem confugit, eique preces obtulit novendiales, ut in hora mortis suæ propitiâ, et adjutricem haberet. Sancto quoque Aloysio preces per sex dies fudit, in memoriam annorum totidem, quos vixerat in Societate Jesu, in qua Xaverius etiam sexennium fere complevit. Alios item Sanctos supplex adivit, ut sanctam a Deo mortem eorum intercessionibus impetraret. Deinde animum a terrenis rebus ita delvellere studuit, ut antequam Bononia discederet, Confessario suo sæpe asseruerit, se non invite mundum hunc relicturum, si Deus jam suæ filium vitæ præcideret, quod ipse brevi futurum existimabat. Eaque ductus opinione, dum ad Castrum S. Joannis permansit, in qua domo receptus est, tam illustria dedit virtutum exempla, ut omnes morum illius suspicerent sanctitatem. Postremo, cum et imminutis viribus, et doloribus increbrescentibus, compagem sui corporis proxime cerne-ret dissolvendam; accito quem habuerat Bononiæ Confessario, cum eo totius vitæ confessionem instituit: paucisque post diebus in eodem oppido S. Joannis, quam ab initio laudabiliter traduxerat vitam, ei quoque laudabilem finem imposuit, annos natus viginti duos: in quibus, ut plures, quam pro communi hominum sorte, labores pertulit, sic etiam justitiæ fructus protulit uberiores.

De propinqua sua morte placide, ac sine ullo timore lo-

loquebatur: aiebatque, spem intus alere firmissimam æternæ beatitudinis obtinendæ. Illud quoque suo testatus est Confessario: cum esset exhaustus viribus, atque ita macie confectus, ut ossea tantum forma videretur, et gravibus insuper doloribus circumseptus; tamen, quasi cœlestibus jam gaudiis esset immersus, ita suum animum suavissima dulcedine recreari, quæ omnem fere dolorum sensum extingueret. Id vero tribuebat ipse primum infinitæ Dei liberalitati, cujus est minima quælibet officia vel in præsentia largiter remunerari: sibi que propterea in eum modum compensare voluisse levissimum illud obsequium, quod in sequenda illius ad Societatem Jesu vocatione præstiterat. Tantumque solatium ex ea cogitatione reportabat, quod in Societate Jesu, atque adeo in exilio moreretur, propterea quod ab eadem discedere non voluisset, ut id sibi jucundissimum esse affirmaret. Itaque morti jam proximus in has voces exultabundus erupit: *Cupio dissolvi, et esse cum Christo, cujus Societati, sicut in terris nomen dedi, licet indignus; sic etiam in cœlis me adscribendum esse confido*. Deinde has cœli delicias clementissimæ cœlorum Reginæ referebat acceptas: cujus dolores in acerbissima Filii nece perpassos, per omne Sabbatum ita solitus erat recolere, ut summo mane cunctas illius diei actiones, cogitationesque suas ad honorem moestissimæ Matris offerret: post hæc meditationem matutinam, et vespertinam haberet super ejus doloribus, de quibus commentarium scripserat, ex quo meditationis arguta desumebat: ac denique jejunium eo die servaret, quod, dum sibi per Superiores licuit, effecit. Alia etiam Virgini Sanctissimæ offerebat obsequia, quæ ita voluit ipsa rependere, ut clientem suum, qui toties, dum viveret, sua causa doluerat, jam morituum benignissime consolaretur.

Hunc vitæ suæ probatissimum finem habuit Franciscus Xaverius Camus, qui brevi annorum spatio divitem, instanter operando, laborum mercedem obtinuit: qui relicta propter Deum Matre, indictoque sibi suisque commoditatibus bello perpetuo, humanarum despicientia rerum, ac divinarum studio non intermisso, ad excelsum religiosæ perfectionis gradum ascendit: qui denique vivens, morum innocentia et suavitate multos sibi benevolentia conjunxit; et moriens plurimo-

l l

rum

rum lacrymas excitavit; cum dolerent omnes adolescentem optimum præcoci nimis morte sublatum. Voluit tamen Dominus, cum sibi maxime placuit, suavissimum illum flosculum ad amœniora cœli Tempe transferre, ubi lætius, ut speramus, latiusque florebit.

JOSEPHUS AZTINA.

Azpeithiæ prope Lojolam natus est decimo Kal. Apriles anni septingentesimi vigesimi quarti supra millesimum: et in eodem, quo S. Ignatius fonte ad novam fuit vitam regeneratus, quod inter alia Dei beneficia grato ipse animo commemorabat. Inde vero erga sanctissimum Patriarcham, popularem suum, sic affici cœpit, ut tandem in eadem Lojolæ domo inter ejus connumeratus sit filios vicesimo die Novembris anno 1743. Sed antequam consilium adeundæ Societatis iniret, quiddam ei contigit, quod levissimum videri possit; et tamen ad ostendendam tum mirabilem Dei providentiam, qui sæpe magna nobis commoda vel ex minimis elicit rebus; tum etiam innoxiam adolescentis hujus vitam, haud parum ego existimo valiturum.

Undevigesimum ætatis annum attigerat, humaniorum literarum, et Philosophiæ studiis tanta animi deditus contentione, ut neque pueriles ludi, neque aliæ juvenum oblectationes æque illi placerent, ac libri. Sed domi suæ, cum ad eam per statas anni ferias revertebatur, hanc solitus erat a studiis aberrationem adhibere liberalissimam, ut interdum canoris enutriendis aviculis delectaretur. In iis chlorion erat, ex Fortunatis advectus insulis, quem præ cæteris Josephus in deliciis habebat. Verum is, nescio quo fortuito casu, mortuus concidit: atque hujus aviculæ interitus melioris Aztinæ vitæ fuit initium. Etenim, cum tam cito sibi periisset, quod unice amabat, cœpit statim recogitare, mundi hujus quam fugacia sint gaudia. Et quoniam a puero meliora sequi fuerat assuefactus, facile mens ejus inde assurrexit in Deum, cujus benefico aspirante lumine, tota animi intentione decrevit, spreto mundanæ vitæ solatiis, solidiora deinceps quærere, suamque libertatem religiosæ vitæ jugo submittere. Quam vero dis-

disciplinam potissimum amplecteretur, non ei deliberandum fuit diu, cum ardens erga S. Ignatium amor, cujus ad natalis domus limina fuerat educatus, subito illum ad expetendam Societatem impulerit: eaque obtenta, immortales Deo gratias agebat pro tanto beneficio, quod ille præstantius in dies reputavit, majoreque proinde habuit in pretio.

Ab ipso tirocinio, quamvis robusta, firmaque valetudine uti videretur, intestinorum oppilatione, crebrisque inde, ac molestis ructibus laborare cœpit. Quod quidem incommodum tantum abest, ut decursu decresceret temporis, ut maxime deinde invaluerit, sæpeque illum ad graves redegerit angustias, donec ei tandem spiritum interclusit. Sed assiduus hic morbus stimulus illi fuit, et quædam veluti fodina virtutum, unde patientiam, et temperantiam, et obedientiam, et frequentem ad Deum recursum, et alios honestissimos eruebat actus, quibus tantum ejus animo accedebat roboris, quantum corpori deperibat. Neque unquam prætextu curandæ valetudinis aut aliquid indulgendum sibi esse censuit, quod legibus adversaretur; aut de sedulo perfectionis studio quidquam esse remittendum. In tirocinio, sicut et in reliqua vita, sæpe necesse fuit, ut Superiores propensum illius animum ad orationem, et corporis vexationem, intentamque in Deum, et in demandata officia mentem, adductis ei frænīs moderarentur, ne præscriptos a prudentia fines præteriret.

Parum itidem ad studia literarum ex infirmitate sua fuit præpeditus. Nam cum ingenii sui vires multo essent quam corporis robustiores, ad perfectam scientiarum, quibus ediscendis addictus fuit, agnitionem pervenit. Atque in Philosophia quidem ita profecit, ut eam post triennale curriculum propugnaverit universam. Et qui aderant disceptaturi, quos inter nonnulli Candidati, qui Compostellam per eos dies ad petendam Ecclesiasticam dignitatem convenerant; cum illius expeditissimam defendendi rationem perspexissent, Aztinam non utique discentem, sed consummatum potius Magistrum appellabant. Idem in Lyceo Salmanticensi videre licuit, ubi pro sustinenda Societatis theologia doctrina, semel et iterum in arenam descendit, plaudente sibi semper gravissimo illo Doctorum consensu. Idem denique in cæteris concertationibus, quibus per septem-

tennium sæpe jussus fuit exerceri. Ut autem in tuendis sententiis suis solidam doctrinæ copiam exhibuit, qua disputatoribus abunde satisfecit, sic etiam in oppugnandis alienis eam ingenii aciem ostendit, quæ non facile retundi posset: quod Palentiæ, dum Philosophiam explicuit, postmodum in Academiis Salmanticensi, et Vallisoletana multi sunt experti.

Absoluto auditoris munere, juvenes Societatis docuit humaniores literas, et Philosophiam, deindeque Theologiam, in qua docenda ad extremam usque vitam perseveravit. Atque ut gravissimum hoc munus cumulatius expleret, Theologorum principes evolvebat assidue, discipulorumque progressibus attente invigilabat, cum instruendis indefesse omnibus, tum repetendis sæpius scholis, dum aliqui publicum certamen essent subituri, tum etiam concesso singulis ad se accessu facillimo, pro ipsorum dubiis dissolvendis. Illud non immerito justissimum reputabat: quoniam Superiores, S. Ignatii prementes vestigia, subditorum indolem explorabant, ut alii aliud onus imponerent, quod singulorum viribus, et ingenio maxime conveniret, in quo prudentiæ laus est non exigua; subditos pariter suam non facile propensionem ad hæc potius, quam ad illa studia exhibere, nedum eadem abripi debere; sed in eas potius facultates toto animo incumbere, quæ juxta Instituti nostri rationem cum maxima reipub. Christianæ utilitate conjunctæ sunt. Seque propterea cum multarum ignorantie rerum, quas libentissime didicisset, ex hac vita decessurum non erubuit asserere; quoniam ad Societatis ministeria cum fructu obeunda satius duceret, suam in aliis operam collocare. Et in primis ad Scholæ Theologiam ab eo præsertim tempore, cum eam edocere fuit jussus, sic animum applicuit, ut et illam calleret penitus, et in ea explicanda, quanquam ingenii elucebat acumen, doctrinæ tamen soliditas emineret. Moralem quoque Theologiam diligenter coluit, et in propositis dissolvendis quæstionibus promptus erat, et prudens: unde illum multi tum exteri, tum etiam domestici conscientiæ suæ judicem designarunt, et adiutorem in extremo agone advocabant: quibus ille libenter aderat, quamvis multis aut Scholæ distentis occupationibus, aut corporis incommodis impeditus. Denique in exilium missus, multus fuit

in ea Theologiæ parte tractanda, quæ fidei nostræ dogmata edisserit, et ab Hæreticorum tuetur incursibus. Dolebatque interdum, nonnullos Catholicæ veritatis assertores non eo, quo par esset, armorum apparatu ad decertandum accedere. In quibusdam enim legitimum disputandi artificium, peritiamque Dialecticæ requirebat: qui sane defensionem sacrorum dogmatum, quorum alioqui satis se gnaros probant, non adeo debilitarent, si consuetum in Scholis pugnandi morem aut melius ipsi nossent, aut accuratius certe servarent. Id solita sibi cum moderatione dicebat, ut juvenes discerent, qua via, et arte sana sit propugnanda doctrina, et, qui eam contradicunt, arguendi: quam viam multi alii præstantes Theologi cum tenuissent, præclaros ab Hæterodoxis triumphos reportarunt.

Non ideo tamen arida, nec sterilis, multoque minus elata erat Aztinæ sapientia; sed multo pietatis succo condita, et cui solidarum virtutum fructus pondus addebat, et pretium. Postquam studiorum spatia confecit, nullo unquam tempore horariæ meditationi matutinæ semihoram vesperi non adjunxit. Atque inde cæterarum ejus virtutum vigor effluxit. In voti-va paupertate observanda curam adhibuit singularem, quæ in tota ejus vitæ ratione apparebat. Nihil in illius cubiculo superfluum, nihil erat pretiosum; et ad sui corporis cultum etiam tum nihil sibi deesse credebatur, cum Superiores decen-tioribus indui vestibus imperabant. Assidua suæ valetudinis incommoda eum ad frugaliorem quoque victum redegerunt. Nam longo annorum tractu cibus ejus vervecinæ carnis portiuncula, et malis aliquot assis, vel coctis finiebatur; rejectis aliis quibuscunque ferculis, et fructibus, ac dulciariis, atque etiam chocolati usu sibi interdicto. Attentissimus erat ad præ-cavenda omnia, unde vel minimum violandæ paupertatis pe-riculum immineret. Et quanquam pro his translaticiis rebus, quæ frequentius occurrunt, generalem sibi facultatem a Superioribus obtinuerat; in quotidiano tamen agendi usu perinde se habebat, ac si ejusmodi facultatem non impetrasset, facto pro singulis rebus ad eosdem Superiores recursu. Quod si iusta nonnunquam de causa universali ea potestate usus fuisset, Superiorem nihilo minus certiore de omnibus efficiebat. De-ni-

nique, ne unquam ab hujus perfectione virtutis abscederet, rem quamlibet ad disciplinæ præcepta sic perpendebat, ut prorsus puer parvulus videretur, qui se lege adstrictum agnoscit, et, quo illam expleturus sit modo, vix novit. Noverat ille quam optime quidquid sciendum est in hac parte: sed quidquam operari nunquam audebat, nisi petitis etiam minutis illis facultatibus, quibus assuetus erat ab religiosæ vitæ rudimentis. Quod in viro utique doctissimo, et qui ad aliorum dissolvenda dubia nec morosus erat, nec rigidus, laude non solum est, sed veneratione quoque dignissimum.

Æquam habuit in obedientia servanda diligentiam. Multi sunt oculati testes, qui eum, dum scribebat, literam inchoatam, neque perfectam, ad nolæ sonitum reliquisse viderunt. Multoque plures observarunt, gavissimum quodvis negotium sine mora præcidere, cum primum ad pietatis opera per obedientiæ signum evocabatur. Cum valetudinarius semper esset, in relinquendo tamen strato nunquam ultra consuetam horam cunctatus est quidquam, nisi tardius surgere fuisset præmonitus; quod tamen rarissime jubebatur, cum aperte viderent Superiores, quam ingratis ab ea communi lege solveretur. Moderatoribus non solum gerebat morem, sed præcipuam etiam habebat reverentiam; nec patiebatur, eorum ordinationes vel leviter improbari: unde, si cuiquam aliquid contra eos excidisset, continuo illum compescebat, id plerumque subjungens: Præpositos multa prospicere, quæ nunquam intueri Subditi possint, nec vero ad intuenda debeant aspirare. Nolebat ad exequenda imperata aliam sibi rationem adjungi, quam simplicem imperantis voluntatem. Neque unquam curiose voluit inquirere, ac ne conjectura quidem odorari, quid sibi, quidve aliis facerent Superiores. Et quod eo amplius est, neque illa, quæ vehementer optabat, post præmissam etiam orationem, ut nostræ præscribunt leges, Superiori proponere ausus est. Cum Ferrolium in exilium abiturus venisset, ingens illum desiderium incessit, alterutram e regiis navibus conscendendi, quæ ad custodiam classis apparabantur: hoc enim et affectæ suæ valetudini minus incommodum, et adversus Maurorum latrocinia, quæ majorem in modum pertimescebat, tutissimum reputabat. Vidit insuper, multorum idem expeten-

tium

tium precibus facile Superiores, naviumque Præfectos annuere. Sed ipse, cum aliquandiu super ea re deliberasset, in animum tandem induxit nihil petere, seque divinæ providentiæ per obedientiam committere. Jussus deinde fuit onerariam ascendere, in qua felicissimum iter habuit: Deusque illi per salsas et instabiles maris undas dulcissimos, ac solidos consolationis sensus infudit; quam pulchrum nimirum sit, atque homini religioso utilissimum, se penitus imperantium committere voluntati: quod ipse postea, ut alios ad perfecte obediendum afficeret, referebat.

Is, quem Azina per annos bene multos Magistrum, et Superiorem obtinuit, semel tantum in eo vidisse affirmabat aliquam animi solitudinem, ut a Superioribus rem impetraret, quam valde ille quidem, sed ob finem laudatissimum expetebat. Non diu post ingressam Societatem, frater ejus unicus, et natu maximus e vita sublatus est, in cujus proinde jura Josephus successisse credebatur: ipseque propterea in spem magnam venit, atque adeo in aviditatem religiosæ professionis ratione, ut ajunt, majoratus emittendæ, ut strictiore Societati vinculo alligaretur. Neque Superiores cum eo non libenter consensissent, nisi compertum deinde fuisset, quicumque ex ea stirpe religiosum amplexatus esset statum, primi geniti hereditatem adire non posse. Id cum primum rescivit, suæ redditus tranquillitati, facile acquievit, suoque deinde tempore, quod ardentem, sancteque optaverat, fuit assecutus. Nam ex communi Societatis jure quatuor professus est vota postridie Kal. Februarii anni 1761.

De cætero vel minimos Superiorum nutus observabat, ut illis toto corpore, atque omnibus unguis in rebus etiam difficilibus obsequeretur. Dum Palentia Philosophiam docuit, ad ultimum, maximumque certamen habendum sese comparaverat, ut etiam discipulus, qui sub ejus præsidio illud sustinere debebat. Quæ propugnandæ erant theses, a Præfecto Studiorum probatæ jam fuerant, et subscriptæ, ut publicæ concertationi typis editæ subjicerentur. Collegii Rector eas etiam legit, et probavit: subjunxit vero, eos qui ad argumentandum convenirent, dicturos forsitan, vel saltem suspicatuos, theses illas ad ostentanda Scholæ nostræ principia esse compositas

tas. Id satis Aztinæ fuit, ut recta discipulum adiens, omnia illi de integro cudenda esse diceret: Rectorem propositas theses non improbasse quidem; satis tamen innuisse, gratius sibi futurum, si aliæ discutiendæ proponerentur. Idque nobis omnino faciendum est, addidit: sic enim nostra Deus secundabit incepta, neque aliter auderem ipse, nisi maximo cum timore, in publicum prodire certamen. Novas igitur positiones digessit, easque defendit, rejectis, et ineditis, quas prius magno cum studio delegerat. Quale autem, et quam arduum istuc sit obedientiæ genus, illi optime noverint, qui literario exercentur in pulvere: iidemque fatebuntur, opinor, nisi ab eo, qui suam ad alterius arbitrium omnino finxerit voluntatem, tam exactam agendi rationem teneri non posse.

Tertium illud religiosi status insigne, castimoniam votum, caute quoque, ac solícite custodivit. Neque expectavit, dum emitteret votum, ut cautionem in hac parte adhiberet. Nam Pompelone, et Salmanticæ (quarum in altera studiorum causa commoratus est annum, in altera biennium, antequam Societatem adiret) præclarum integerrimi adolescentis nomen obtinuit ob singularem præcipue modestiam, qua inter condiscipulos eminebat. Ipsæ adeo mulieres domus, in qua hospitabatur, nunquam in earum faciem oculos Aztinam intendisse, divulgant. Et qui domi circumspectus erat, extra illam omnem quoque pudoris offensionem declinabat, a ludis, et spectaculis semper abhorrens, quæ adolescentem ingenuum, ac pudibundum dedecerent. Nec mirum, inter extraneos circumspersionem adhibuisse, qui eam vel inter conjunctissimos retinuit. Postquam in Societate Jesu literarum studia confecerat, idcirco per ætatem missus est in patriam suam, ut posset afflictam reficere valetudinem. Quandiu vero ibi permansit, nulla unquam ancilla quacunque demum ex causa in illius cubiculum pedem immisit. Mater, et soror, quæ longa cum filio, ac fratre colloquia serere percupiebant, tamen qua illum reverentia prosequerentur, non ausæ fuerunt ejus agendi modum inturbare. Hic autem erat, ut domi suæ quam paucissimas posset horas consistere, in proximumque Lojolæ Collegium discederet, ubi mane, ac vespere diu perseverabat intra Sacellum illud, quod prima nascentis Ignatii cunabula sa-

cratius effecerunt. Et quoniam ipse quoque in eadem S. Patris domo religiosæ vitæ cunas habuerat, paucis dici non potest, quantum inde erga illum afficeretur, et quam ardentibus ab eo precibus contenderet, ne se degenerem filium esse permetteret.

Enimvero suscepti religiosi status memoria tanto erat in Aztina tenerior, quanto fuit in eundem statum illius amor vehementior. Hic vires illi addidit, ut lætus, et impiger abiret in exilium. Mirabantur multi, nec immerito, hominem antehac debilem, et infirmum gravissimas in itinere, atque in exilio ipso molestias tanta constantia superantem, ut ab eo tempore, quo primum ab Hispania fuit expulsus, usque ad extremam in urbe Bononia infirmitatem nullo unquam die decubuerit in lecto. Eodem suæ vocationis amore incitabatur, ut frequenter Christum in aris residentem inviseret, ab eoque precaretur instanter, ut Societatem suam sartam, et tectam conservaret. Cum esset ab omni virtutis ostentatione alienissimus, quoties tamen de religiosi status præstantia sermo incidisset, non verebatur, quidquid altissime de illo sentiebat ipse, verbis quoque magnificis aperire, et profusis etiam lacrymis confirmare: quas, cum sæpe alias funderet, nunquam copiosius, atque etiam liberius manare sinebat, quam cum de suæ vocationis beneficio verba faceret, ut alios ad eam impensius amandam, fideliterque retinendam excitaret.

Ad altare quoque consistens, singulari lacrymarum dono fruebatur. Dum se ad sacra illa mysteria præparabat, et in ipsa divinæ Hostiæ consecratione, mens ejus, et animus ita commovebatur, ut toto etiam corpore contremisceret. Sed in reliquo Sacrificio tremorem illum suavissimæ excipiebant lacrymæ, quas interdum adeo fundebat largiter, ut modum eis imponere cogeretur, quo posset rem divinam absolvere. Similiter inter orandum, et inter ipsa de rebus piis colloquia, maximeque dum agebatur de submissione divinæ debita voluntati, quam ipse veluti suarum normam actionum semper aspexit, dulcissimis madebat fletibus, quos ut ne vehementius cicerent Socii cum manifesto debilioris sui corporis nocumento, consertum sæpe sermonem abrumpebant. Non tamen frequentes adeo lacrymæ difficilem illum, aut tetricum efficiebant; cum
et

et vultu, et verbis jucundam præferret hilaritatem, quæ tranquillum ejus, et optime moderatum animum indicabat. P. Petrus Calatayudius solitus erat dicere, cum primum Aztinam vidit, dum is Theologiam Vallisoleti tradebat discipulis, visus sibi esse videre hominem ad beatas cœli sedes prædestinatum: illumque deinde, cum sæpe alias, tum morti jam proximum (nam et morientem eum vidit) eadem appellatione nominavit. Tantum ex illius vultu, qui mentis dici solet speculum, vir prudentissimus conjiciebat!

Sub initium anni 1771 inveteratis obstructionibus ventris, et gravissimis eructationibus cœpit urgeri vehementius. Perrexit nihilominus scholas explicare theologicas usque ad ineuntem ætatem: quo tempore, ingravescentibus ejus incommodis, missus fuit Castrumfrancum, quod agro Panzano, ubi meliuscule olim ei fuerat, contiguum est. Nonnullum hic levamentum habuit initio, sed ingravescente postmodum morbo, Bononiam rediit, ubi dies aliquot mansit, persuasum sibi habens, extremum suum diem appropinquare. Ipsemet arcescitum Medicum instanter rogavit, ne se celaret quidquam, sed agnitum mortis periculum, palam sibi, et statim ediceret, ut posset supremis Ecclesiæ prædiis mature corroborari. Non potuit Medicus eximiam viri pietatem non admirari: ab eoque digrediens, sublati in cœlum manibus exclamavit: utinam cum talibus semper nobis esset agendum! Et quoniam ex Medici sententia, quamvis id expresse non jusserit, poterat Sacramenta recipere, decrevit Rector piis ægroti votis quam primum annuere. Quare illo ipso die, cum animum per moram temporis satis longam confessione purgasset, post horam septimam pomeridianam sanctissimo refectus fuit Viatico. Dum gratias pro tanto dono peragit, magna febris accessione corripitur, sudoreque difluit copiosissimo, qui vires ei adimit festinanter. Generali propterea peccatorum absolutione impertitur, interea dum sacrum adducitur oleum, quo statim inunctus est, suam quoque jam tremulam vocem ad singulas Ministri preces adjungens. Idemque præstitit, cum deinde illius anima Deo commendaretur: quo tempore sensibus destitui cœpit, tandemque ad illa verba, *Proficiscere anima Christiana de hoc mundo*, placida morte expiravit.

Hæc ego distincte idcirco persequor, non solum ut piam Aztinæ mortem exponam, sed ut Dei quoque misericordiæ, suorum preces servorum benigne exaudientis, novum hoc proferam argumentum. Etenim cum Medicus, et multi domesticorum existimarent, Aztinam nonnullos adhuc dies supervicturum, is profecto periculum obeundi subiit, antequam sacris præmuniretur mysteriis. Ipse vero, qui jam inde ab initio sui diuturni morbi salutare quodam timore percellebatur, ne non repentina occumberet morte, cum sæpe illum violenti flatus in discrimen suffocationis adducerent; nullum prætermittebat diem, quin supplices ad Deum preces effunderet, ne se sine Sacramentis abire permitteret. Patuitque singularis Dei providentia, qui Rectori domus mentem illam iniecit, ut Aztinæ quam primum fieri poterat, sanctissimum Eucharistiæ Viaticum ministraretur, cui quidem suscepto, vix horam integram supervixit. Mortuus enim est, juxta Hispani calculum horologii, hora noctis octava cum quadrante, postridie Kal. Septemb. ann. 1771, cum explesset vitæ annos septem et quadraginta, et Societatis octo fere ac viginti.

GABRIEL DE BARCO.

Flaviobrigæ nobili Cantabriæ oppido, ex nobili pariter genere natus est Gabriel evoluti seculi anno quarto et nonagesimo, XV Kalendas Octobris. Cum octodecim esset annorum, ad Societatem Jesu animum applicuit, in qua post emensum laudabiliter tirocinii, et studiorum stadium, alia diversa munera cum cura administravit. In Academia demum Salmanticensi Doctoris Theologi lauream adeptus, multos docendo annos impendit, et ibidem jam rude donatus usque ad exilii diem perseveravit. Illic peracris ingenii lumine, doctrinæque robore solidissimæ tantam apud omnes sapientiæ opinionem obtinuit, ut inter præcipuos sui temporis Theologos haberetur, qui frequentissimam illam scientiarum sedem incolebant. Ad auscultandum eum e superiore loco disserentem multi libenter accedebant: et ob nitidissimi oris facundiam, et expeditam abstrusiora quælibet explicandi facilitatem in omnibus quidem approbationem, in doctioribus vero admirationem excitabat.

Sed cum tanta illius esset doctrina, et ingenii sui dotes multo essent communibus superiores, adjungebat his animi candorem eximium, et ingenuum cum cæteris agendi modum ab omni non solum dolo, vel astu, sed affectatione quoque abhorrentem. Hinc passim laudabilem illam ostendebat simplicitatem, a qua mundana nimium abesse solet sapientia, quæque illorum est hominum propria, qui multum in Sanctorum scientia profecerunt. Ad eam non minorem contulit, quam ad humanas scientias, studii contentionem. Et in Dei quidem timore, qui veræ initium est sapientiæ, tantum ille momentum justissime reponebat, ut in eo firmissima totius vitæ suæ fundamenta collocarit. Hic eum ad servandas religiosæ disciplinæ leges exactum, ad explendas demandati muneris partes stren-

num, ad persolvenda quotidiana pietatis officia diligentem reddidit: his enim præcipuum dabat locum vel inter implicatissimas Scholæ occupationes, quæ hominem ad spiritualia minus attentum facile dissipare solent. Hic etiam tanto illum divinæ offensæ horrore perfundebat, ut non semel visus sit ad auditum peccati vocabulum contremiscere, vel cum id solum ad reprehendendum nominaretur. Tanta erat illius animi puritas, et innocentia!

Quoniam vero timor ille non servilis, sed ingenuus erat, ad religiosarum amorem virtutum ex eodem maxime incitabatur. Inde magna illi sedulitas, ut leves etiam defectus declinaret, non modo propter divinam quam in se continent offensionem, sed ne obicem insuper amplioribus opponeret gratis, neve per illos aditum faceret ad graviores. Noverat, ad iracundiam se proclivem esse natura. Hinc dici vix potest, adversus affectionem illam quot se cautionibus præmuniret, ne unquam ultra rationis metas excurreret. Quod si nihilominus inter Scholasticæ disputationis ardores quidquam sibi elabebatur, quod aliquatenus quemvis offenderet, quiescere omnino non poterat, donec petita venia, de illata offensione satisfecisset: quod nonnunquam cum eo fecit, quem suos inter discipulos numerabat. Ab illius lingua nemo quidquam suæ timebat famæ, cum ne aliorum quidem sermonibus annueret, quibus alterius vitium attingeretur, quamvis notum illud esset, ac publicum.

Ab eodem pariter fonte manavit demissa nimis rerum suarum opinio, propter quam et aliorum naturæ dona, suis licet multis partibus inferiora, innocenti quadam, ut ita dixerim, appetebat invidia, et se deteriolem omnibus existimabat; quippe qui altissimæ vocationis suæ beneficio nunquam digne respondisset. Mirabar ego, et stupebam, ait is, qui cum Gabriele per annos aliquot familiariter egit, cum viderem hinc illius ad disciplinæ nostræ leges exactam vitæ rationem, inde abjectissimam, quam de se ipse induerat, opinionem. Religiosam paupertatem veluti filius matrem amavit: multaque amoris huius dedit exempla, cum reliqua in vita, tum maxime in extrema senectute, in qua satis sibi esse, atque etiam superesse judicabat, quæ alii non æque spiritu ferventes vix quidem suffice-

ficere credidissent. Obedientiam vero non opere tantum, et manu, sed etiam corde, atque animo peragebat: singularique reverentia prosequabatur Superiores, qui eum quocunque vel-
lent, perinde ac puerum pertrahebant. Ad tuendam denique mentis, et corporis puritatem, præter Dei timorem, quem altissime suo infixerat animo, frequentem habebat recursum ad Beatissimam Virginem, quam ardentem amabat: ut etiam S. Ignatium, aliosque de Societate viros Sanctos, quos pariter piis officiis demereri sibi studebat.

His autem, cæterisque illius virtutibus magnum proculdubio attulit incrementum inopinata illa, et acerba calamitas exilii, quod in provecta jam ætate sustinuit. Tunc enim Dei timor, qui altas in ejus corde radices egerat, fructus protulit uberiores fortitudinis, hujusque comitum, magnitudinis animi, patientiæ, gravitatis, humanarumque rerum despicientiæ. Nam ut plantæ rigente hieme maxime radicantur, et aurum in catino missum, detracta siqua erat scoria, latius emicat, et splendidius; sic etiam virtus in afflictione perficitur, et labores magni, quibus ignavi sæpe franguntur, robustis animis majus plerumque robur adjiciunt. Gabriel ergo legem exilii altissima quadam animi exaggeratione suscepit, invicta tulit patientia, et in magnis multarum rerum angustiis insigni mansuetudine ad obitum usque sustinuit.

Septuagenario major erat, cum Salmanticæ comprehensus est, ut in exilium cum cæteris mitteretur. Sed cum timeret Judex, ne propter gravem senectam, tenuemque valetudinem itineris molestiis ante succumberet, quam illud confecisset, voluit super ea re Medicorum audire sententias. Hi fidem fecerunt, Doctorem Barcum sine manifesto vitæ periculo non posse iter in Italiam suscipere. Testimonium hoc literis consignatum Judex Gabrieli legendum tradidit: qui cum legisset, parumper substitit: deindeque, sublatis in coelum oculis, hoc Judici responsum dedit: „His nihil obstantibus, quæ
„Medici testificantur, ego superioribus adductus rationibus,
„divinoque bene fidens auxilio, aperte profiteor, velle me
„cum meis fratribus proficisci, ut in eorum amabili Societate
„te illam usque ad mortem vivendi normam teneam, quam
„sequi professus sum, dum mihi supersit vita. „ Obstupuit Ju-

Judex ad heroicum grandævi senis responsum. Subjecit tamen, velle se, ut responsionem illam scripto confirmaret, nequis eum violatæ regiæ legis argueret, juxta quam morbo, vel se-necta graviter impediti non erant in exilium compellendi. Tum Gabriel, arrepto sine mora calamo, quod verbis edixerat, literis etiam expressit, suæque manu subscripsit. Unde Judex illum, cæterosque, qui cum ipso apud Augustinianos Patres tandiu detenti fuerant, dum convalescerent, Sanctanderum dimisit, quo jam reliqui Salmantini Socii præcesserant.

Postquam Sanctanderum advenerat, gravem devorare debuit injuriam, quæ minus constantem virum altius pupugisset. Certior hic factus est, Burgis afflictam sibi esse calumniam, quam supra memoravimus. Tirones scilicet ab eo insimulatos fuisse stultitiæ, qui gravissimam exilii pœnam subire vellent sponte. Id quidem a se dictum non fuisse, fassus est ingenue, quod et itineris socii confirmarunt, qui semper adfuerant, quoties Gabriel cum eo locutus est, qui commentum illud Novitiis obtruderat: doluit tamen, ad eos deterrendos, suum falso nomen fuisse interpositum. Cæterum hanc, aliasque injurias patienti animo tulit, multumque suis et exemplis, et verbis ad confirmandam aliorum constantiam adjuvit. In arcta illa custodia Collegii Sanctanderensis multi erant venerabiles senes, qui suam erudiendis, sanctificandisque populis vitam impenderant. Nunc autem ad angustias illas compulsi, mirum quantum constantia sua, et consiliis juniorum animos ad sustinendum excitaverint. Hos inter haud postremum locum tenebat Gabriel, qui factam sibi potestatem manendi Salmanticæ, ubi amicos numerabat multos, qui sapientiam ejus suspexerant, moresque diligebant ingenuos, ea solum de causa respuerat, ut suis cum fratribus pateretur.

Atque hoc egregii senis consilium tanto erat laudandum magis, quanto vivacissima illius imaginatio suscepti labores exilii significantius menti suæ objiciebat. Nec sane majora veris sibi depinxisse credendus est, cum et communia cæteris mala propter suam corporis constitutionem, naturæque habitudinem intolerabilia illi fore quibusdam viderentur, et Deus insuper peculiaribus eum afflictionibus exercuerit. Sed ipse Dominus, qui famuli sui probare volebat fidem, excelso illum animo

roboravit, ut in Corsica multa præberet heroicæ patientiæ documenta. Calvii præsertim, ubi duriora omnia, quam quantum dici potest, contigerunt, in angustum, et incommodum parvæ domus angulum ita redactus, ut multis commiserationem, ac dolorem excitaret, ad iteratos laborum occursus egregiam animi firmitatem opposuit. Dei semper reveritus providentiam, et sparsam spinis viam contemplatus, quam ingressus est Dei Filius, illud intime insculpserat animo, quod frequenter in sermonibus inculcabat: *Quoniam per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei*. Unde in illa ærumnarum sede Gabrielem Deus constituisse videtur, ut qui diu fuerat communis Provinciæ nostræ Magister, altioris modo traderet documenta sapientiæ, cunctosque instrueret humilitatis, et tolerantia, perfectæque ad Dei voluntatem subjectionis exemplis.

Bononiam deinde veniens, parem in sustinendis adversis, recusandisque commodis constantiam retinuit. Et in postremo vitæ suæ anno in ea cogitatione defixus, se non diu intra custodiam corporis detinendum, vitam Bononiæ sic duxit, ut qui mortuus jam mundo, solum Deo vivere satagebat. Nullis proinde caducarum rerum illecebris capiebatur: nulla sui corporis sollicitudo, neque ullum jam apparebat nimietatis indicium, ad quam olim ex ingenii vivacioris indole propendebat. Occasiones quin imo frangendi sui quærebat studiose, et quæ occurrissent sponte, adeo mansuete tolerabat, nihil ut inde commoveri videretur. Sibi diligenter intentus, aliisque affabilis, et humanitate plenus, nullum domi fastidium, nullam creabat molestiam, perinde quasi ab eadem abesset. In eo tantum displicentiam dissimulare suam non poterat, quod ad sui commendationem, vel etiam commoditatem spectaret. Quorum illud toties ostendit, quoties aliquis animi causa de rebus ab ipso in Schola præclare gestis sermonem intulisset: quem ille sermonem aut vultus severitate, aut verbis etiam gravioribus compescebat. Hoc vero tum patuit, cum diu, multumque decertandum cum eo fuit, ut aliquid de jejunii rigore remitteret: et qui alias ad quosvis imperantium nutus, quocunque demum vocaretur, aderat incunctanter, hic opus habuit, ut expresso illorum mandato cogeretur. De lec-

to, nisi præsentī morbo detineretur, mature prosiliens, expletaque meditationis hora, Missam quotidie reverenter, ac pie celebrabat: cæterisque religiosæ vitæ actibus, quasi junior, et robustior esset, intererat. Tota denique illius agendi ratio veluti hominis erat æternitati laborantis, a qua nusquam suæ mentis oculos sineret evagari.

Quo die solemnis S. Augustini memoria recurrebat, cui-dam familiari suo dixerat Gabriel, se non ita multo post de vita discessurum. Et, ut sunt hominum, etiam justorum, diversi variique spiritus, eidem etiam aliquando dixit, optare se morte corripī repentina. Quod cum huic novum videretur, neque communi fidelium sensui valde consentaneum, qui se a subitanea, et improvisa morte liberari cupiunt, et petunt; reposuit Gabriel: mortem quidem improvisam se quoque perhorrescere, omninoque deprecari; sed promptam, aut subitaneam mortem, cui debita præcesserit præparatio, non ita esse timendam, ut justis de causis non possit appeti laudabiliter. Jam vero illa Gabrielis sive prædictio, sive voluntatis significatio paulo post tertium mensem fuit expleta. Ipseque interea novo semper ardore suspiria dirigebat in cælum, vibratis piorum affectuum jaculis, quos ex usu sibi jam fecerat familiarissimos. Atque inter alia frequenter illud usurpabat, quo suum desiderium, simul et fiduciam expromebat: *Gratiam, et gloriam dabit Dominus*. Quod si fortuito in hominum pompam incidisset, infantis alicujus demortui funus deducientium, non poterat exultantis sui cordis impetum continere, quin felicissimam beati parvuli sortem et verbis, et gestibus celebraret. Sed nihil illi frequentius, etiam in colloquio familiari, quam hæc verba: *Benedictus sit Dominus noster Jesus Christus*: cujus Passionis mysteria tam tenero animi affectu relegebat, ut de illis, nisi obortis lacrymis, loqui vix posset.

Multum etiam erga Sanctissimam Dei Matrem afficiebatur, cujus de incomprehensa dignitate magnifice apud alios, tenerrimeque disserebat. Ab eadem impense rogare cœpit, ut sibi celerem mortem impetraret, quod tandem pro votis obtinuit. Cum enim ob aliquam stomachi debilitatem, quæ nullam periculi speciem innuebat, decubisset in lecto; post
bl-

biduum paralysi correptus est, quæ illum intra modicum spatii tempus exstinxit. Non tamen repentinus hic casus imparatum illum invenit; tum quia jam diu cogitationes suas omnes eo converterat, ut se diligenter ad bene moriendum præpararet; tum etiam quia nonnullos ante dies in id magno studio incubuerat, ut quidquid a prima ætate commissum, omissumve cum Dei offensa recordari posset, id de integro Sacerdoti confiteretur. Eamque confessionem cum ingenti sui animi gaudio, nec minori cum Dei providentia eodem die mane perfecerat, quo illum paralysis sub vesperum occupavit. Postridie vero vitam finivit in ipsis Deiparæ sine labe conceptæ solemniis, quod plerique novum Gabrieli donum a benignissima Virgine in præmium innocentis suæ vitæ concessum existimarunt. Mortuus autem est Bononiæ anno a reparata salute 1771, ab ortu suo septuagesimo septimo, ab ingressa Societate quinquagesimo nono, et ab emissa solemni quatuor votorum professione quadragesimo secundo. Vir sane simplex, et rectus, religione plenus, et fide, qui magnam doctrinæ copiam cum humilitate profunda, et præclara naturæ dona cum singulari candore morum, et pietate conjunxit.

PETRUS CALATAYUDIUS.

Magno gentis Hispanæ commodo, et singulari Societatis Jesu ornamēto natus fuit Petrus in Navarræ urbe Tafalla, Kalendis Augusti, anno præcedentis seculi undenonagesimo. Parentes habuit genere honestissimos, fortunæque bonis abundantes, Sebastianum Calatayudium, et Franciscam Florentiam. Hæc, suscepta prole, ante decessit, quam potuerit ab eadem agnosci. Pater vero, cujus conspicuum erat inter Tafallenses religionis studium, tandiu supervixit, dum filium Apostolicis ministeriis in patria sua præclare fungentem suscepit. Sedulam is operam adhibuit, ut puer mature Deum nosset, ac vereretur. Et quoniam exempla quælibet ad persuadendum plurimum valent, domestica vero quam quæ maxime; cum Sebastianus pietatem, et honestatem morum, quam filio verbis instillabat, ipse factis exprimeret, facile suis illum audientem dictis expertus est, et uberem industriæ suæ retulit fructum. Petrus ipse jam grandior cuidam ex intimis suis auditus est dicere, Deum sibi jam usque a puero obedientiæ donum infudisse. Nimirum excelsæ virtutum moli, cui erigendæ, perficiendæque per longissimum vitæ cursum adlaboravit, solidum hoc fundamentum adeo tempestive substruxit.

Humanioribus literis Tafallæ in patria sua operam dedit. Quam vero eas avidè arriperet, hinc inter alia discēs. Hortantibus nonnunquam domesticis, ut tantisper ab studiū contentione cessaret: Nequaquam, aiebat ipse; cupio enim sapiens fieri, et maxime sapiens. Ex eodem discendi ardore alios etiam altioris subsellii adolescentes ad concertandum secum lacescebat: et illustris quidam civis, qui eundem cum Petro discendi ludum frequentaverat, cum deinde illum vidit tam præclara doctrinæ, et eloquentiæ sacræ lumina diffundentem: En, dixit, quo tandem evaserunt frequentes illæ Petri ad

ad literaria certamina provocationes. Erat jam tum domestici secessus amans, et in eo exercitiis non modo latinæ linguæ, sed christianæ quoque pietatis incumberebat. Pudorem etiam exhibebat ingenuum, quem a pueritia sibi inditum, cum illibato virginitatis flore, cujus est ille fidissimus custos, ad sepulcrum usque retinuit: eaque ductus verecundia, cum Scholam adiret, indeque domum repeteret, diverticula quærebat de industria, ut frequentiores urbis vias declinaret.

Nitidum et acre nactus ingenium, brevi latini sermonis, rhetoricæque præceptis fuit imbutus. Pompelonem deinde venit, ubi P. Ferdinandum Luzuriagam in Collegio Societatis Philosophiæ Professore[m] audivit. Ex hujus doctrina, monitis, et exemplis multum et ad liberalium artium scientiam, et ad virtutum incrementa fuit adjutus. Ipse adeo Petrus vel in ultima senectute gratam Magistri sui memoriam retinebat, de illoque inter alia non sine jucundo animi sensu commemorabat: cum S. Sebastiani Collegium eo tempore regeret, quo arcem illam Dux Boreovicensis obsedit, ad inserviendum militaribus copiis, quas dira lues infecerat, se totum devovisse, in eoque ministerio magna contentione suscepto caritatis victimam occubuisse. Sub illius disciplina eam Petrus naturæ cognitionem fuit adeptus, ut publicas Philosophiæ theses anno septimo labentis seculi magna cum laude propugnaverit.

Philosophico emenso cursu, Complutum profectus est, ut jurisprudentiæ navaret operam. Eundem hic vivendi morem tenuit, quem Pompelone ex optimi Magistri consiliis instituerat. In audiendis scholis, cæterisque literarum vel publicis, vel privatis exercitationibus exequendis diligens, et attentus: in pietatis operibus, divinisque percipiendis mysteriis frequens, et religiosus: in cavendis periculis oculatissimus, suumque nativum illum pudorem præ se ferens ubique. Annuerat amicorum votis, ut cum eis animi causa per dies aliquot Matritum adiret. Destinata dies aderat, jamque rhedarii in conductum locum venerant, cum Petrus animadvertit, in rhedam, quæ sibi obtigerat, feminam ascendisse. Subito rubore suffusus, pedem retulit, neque ullis amicorum precibus adduci potuit, ut designatum iter aggredere[re]tur. Inde domum

munum rediens, ob spretum tuendi pudoris causa mundanum illud solatium, suavissimam in animo sensit dulcedinem: eamque verecundiae suae mercedem retulit, ut Deus illi egregium pudicitiae amorem infuderit, quo liber ab illa pugna semper extitit, a qua multi vel sanctimonia vitae praestantissimi non fuerunt immunes.

Biennium in Cæsarei juris studio, quanquam id sibi non valde arrideret, accurate tamen posuerat, cum illum Deus aliam inire viam coegit miserando cujusdam sui sodalis interitu. Is, nonnullis stipatus sociis, Compluti vias noctu concursabat, varioque civium aures modulamine demulcebat: sed coorta rixa, gaudium occupavit luctus, et ipse confossus pugione concidit. Multis ad nocturnum illum concentum fuerat Petrus sollicitatus: at ille, quippe quietis, ac recessus studiosissimus, domi sese continuit. Tamen, ut ab Judicum inquisitionibus nulli obnoxius esset molestiae, civis ille, cujus fidei commissus erat, Petrum in patriam suam sine mora remisit. Hic Patri suo significavit, se civili juri invita, ut ajunt, Minerva hactenus incubuisse, multoque propensiore animo duci ad sacras scientias addiscendas. Scilicet qui multis erat veritatis lumen populis allaturus, ad illud in fonte hauriendum jam tum a Deo suaviter alliciebatur. Annuente igitur Patre, ad audiendam Theologiam reversus est Pompelonem.

Sed funesta sodalis nece, quae menti ejus passim obversabatur, ita Deus illum perculerat, ut odisse mundum coeperit, tandemque nuntium ei remittere constituerit. Auxit proinde suas ad Deum preces, quem rogabat enixe, ut sibi ad eam Religionem aditum aperiret, in qua propinquorum ope non indigeret. Facta deliberatione, Societatem Jesu eligendam sibi esse censuit: ad eamque electionem duobus maxime impulsus se fuisse affirmabat. Modestia juvenum Societatis, quam saepe Compluti suspexerat, et exemplis Joannis a Campoviridi, Francisci Granadi, Societatis ejusdem in Academia illa Doctorum, qui festis diebus, arrepta in manus canna, ad explicanda pueris fidei rudimenta procedebant. In consilium etiam adhibuit quendam Tafallae Sacerdotem, prudentia, et integritate vitae conspicuum, qui Petro vocationem suam ortum e caelo ducere confirmavit. Is itaque Societatem petiit, eadem-

demque Pompelone fuit adscriptus pridie Kal. Novembris anni 1710 .

Tirocinium ita suscepit, ut brevi novitios inter cæteros exacta legum observantia, et fervore spiritus emineret. Quoniam infausta nex socii primus fuerat ad mundi fugam, et religiosæ vitæ desiderium impulsus; cum videret modo, quanta pericula quantis ad salutem commodis permutasset, vehementiori erga Deum affectu ferebatur, qui se mundanis ereptum casibus, in tutissima statione collocaverat. Indeque animos colligebat ingentes, ut per fidelem susceptæ disciplinæ custodiam tanti se beneficii memorem exhiberet. Et gratissimum hunc animum pro suo ad Societatem accessu in omne vitæ tempus servavit, eumque voce, et scriptis frequenter significabat nunc his Davidici carminis verbis: *Dominus regit me, et nihil mihi deerit: in loco pascuæ ibi me collocavit: nunc etiam illis: Convertere anima mea in requiem tuam; quia Dominus benefecit tibi. Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos a lacrymis, pedes meos a lapsu.*

Cum Deus Petrum, ut multos ad pœnitentiam adduceret, elegisset, eidem austerioris vitæ spiritum, ut olim Baptistæ, communicavit, quo facilius se ipse modo perficeret, et aptior deinde foret ad aliorum salutem promovendam. In corporis macerationibus ab obedientiæ ductu nunquam quidem discessit: sed quæ sibi permissæ fuerant, tanto sui odio exequebatur, ut plagis novas adderet plagas, quæ primum manare saniem, deinde vermibus ita scatere, ut hi ferro chirurgico fuerint extrahendi. Verum his Petri rigoribus, quos ille diu præ animi fervore dissimulavit, sic ejus debilitata fuit salus, ut Medicus pro testimonio dixerit, non solum imparem eum fore ad Religionis onera sustinenda, sed neque vitam ejus, quantum quidem naturæ leges ferrent, esse posse diuturnam. Propterea cum emittendi vota tempus accessit, omnes fere seniorum Patrum in consilio super ea re habito, Petrum dimittendum esse censuerunt. Unus tantum a cæteris dissensit, contendebatque vehementer, quoniam Petrus, testante Medico, diu non erat victurus, domi retinendum; si nihil aliud, saltem ut tironibus, quod adhuc fecerat, ad omnem virtutem exemplo esse pergeret et stimulo. Atque in hu-

jus sententiam itum est tandem ad maximam Dei gloriam, et innumerabilium salutem hominum, Petri vero solatium incredibile: qui multos post annos, cognito quod subierat amitendæ Societatis discrimine, totus inhorruit, Deoque indesinenter agebat gratias, quod sententiam inhibuisset illam, quæ vitam sibi citius eripuisset, quam morbus. Ab hoc paulatim non sine singulari providentia recreatus, vota sua cum ingenti exultatione nuncupavit, et se Deo tota animi intentione in perpetuam servitutem devovit.

A tirocinio Palentiam mittitur, ut Philosophiam non tam disceret, quam recoleret sub Cajetano Salcedo magni ingenii viro, præstantisque virtutis, qui novum hunc auditorem, ad se postremo in cursu advenientem, cæteris præferendum censuit, semperque illum et ob ingenii dotes, et ob vitæ sanctitatem maximo in honore habuit. Sacras deinde literas Salmanticæ audivit, earumque luculentum dedit specimen, duplici coram Academiæ Doctoribus inito certamine, in quo perspicacis, solidæque mentis laudem obtinuit, et industriæ suæ retulit fructum. Sic enim ab incepto studiorum cursu literis navabat operam, ut præter accuratam in quotidiano absolvendo penso diligentiam, quidquid legeret, vel audiret, quod sibi in posterum usui esse posset, in adversaria conjiceret: ex eoque literario penu depromebat deinde, quæ vim ac lucem iis rebus adderent, quas pettractabat. Studiorum emenso curriculum, cum jam Sacerdotii apicem attigisset, ingens ille, quo æstuabat, juvandi homines ardor latius erupit. Nam licet esset repetendæ Theologiæ, docendæque Philosophiæ pro munere intentus, audiendis multorum confessionibus, aliisque sacris ministeriis nihilo minus intendebat. Diebus festis in aliquod urbis templum post meridiem egressus, de mysteriis fidei, deque christianis officiis ita disserebat, ut præclaros ex frequentissima concione fructus reportaret. Vidi ego illum (ait senex quidam spectatissimus, qui toto illo triennio Salmanticæ Petrum agnovit). per triennii spatium conspicuis virtutum omnium prælucentem exemplis, Dei amore succensum, et hominum saluti sic inhiantem, ut confessionibus excipendis, habendis concionibus, juvandisque moribundis, opem cunctis ferre non sineret.